

Calea spre mantuire

SFANTUL TEOFAN ZAVORATUL

CALEA SPRE MÂNTUIRE

sau

Manualul desăvârșitei prefaceri duhovnicești

Tipărită cu binecuvântarea

P. S. JUSTINIAN

Episcopul Maramureșului și Sătmărilor

Traducere din engleză: Bogdan Pârâială

Editura BUNAVESTIRE

Bacău, 1999

Revizuită și îndreptată de: Monah Ambrozie Botez

Culegere și tehnoredactare: Cătălina Cinică

Mulțumim Părintelui HERMAN de la Mănăstirea

St. Paisius Abbey din Alaska pentru permisiunea de a

traduce și publica această carte în limba română.

Traducere după: THE PATH TO SALVATION A Manual of Spiritual Transformation

by St. Theophan the Recluse

ST. HERMAN OF ALASKA BROTHERHOOD 1996

CUPRINS

[Prefată](#)

[Introducerea autorului](#)

Partea întâi

CUM ÎNCEPE ÎN NOI VIAȚA CREȘTINĂ?

[I. Cum începe în noi viața creștină?](#)

[II. Principalele lucrări ale trupului, sufletului și duhului](#)

[III. Instruirea și călăuzirea tineretului](#)

[IV. Păstrarea harului de la Botez](#)

Partea a doua

DESPRE POCĂINȚĂ ȘI ÎNTOARCEREA PĂCĂTOSULUI LA DUMNEZEU

- [I. Cum începe viața creștină prin Taina Pocăinței?](#)
- [II. Starea păcătosului](#)
- [III. Lucrarea harului dumnezeiesc](#)
- [IV. Trezirea păcătosului din somnul păcatului](#)
- [V. Mișcările deosebite ale dumnezeiescului har și lucrarea de trezire a păcătoșilor din somnul păcatului](#)
- [VI. Cum se dobândește harul trezirii](#)
- [VII. Urcușul până la treapta părăsirii păcatului și a hotărârii de a duce o viață bineplăcută lui Dumnezeu](#)

Partea a treia

CUM SE CUVINE SĂ TRĂIM, SĂ SPORIM ȘI SĂ NE DESĂVÂRȘIM ÎN VIAȚA DUHOVNICEASCĂ ȘI DESPRE RÂNDUIALA UNEI VIEȚI BINEPLĂCUTE LUI DUMNEZEU

- [I. Menirea finală a omului - comuniunea vie cu Dumnezeu](#)
- [II. Din ce pricină harul lui Dumnezeu nu se sălășluiește dintr-o dată pe deplin în suflet](#)
- [III. Rânduiala călăuzitoare a unei vieți bineplăcute lui Dumnezeu](#)
- [IV. Menținerea duhului râvnei pentru Hristos](#)
- [V. Exerciții consacrate care ajută la întărirea în bine a puterilor sufletești și trupești ale omului](#)
- [VI. Apropierea de o neîntreruptă govenie](#)
- [VII. Regulă pentru lupta cu patimile, sau despre începutul împotrivirii de sine](#)
- [VIII. Începutul urcușului spre unirea deplină cu Dumnezeu](#)
- [IX. Lecții despre educație ale celui între sfinți Părintelui nostru Ioan Hrisostom](#)

Partea întâi

CUM ÎNCEPE ÎN NOI VIAȚA CREȘTINĂ?

I

Cum începe în noi viața creștină

Trebuie să limpezim bine când și cum începe într-adevăr viața creștină pentru a vedea dacă avem în noi înșine începutul acestei vieți. Dacă nu-l avem, trebuie să aflăm cum să începem a trăi creștinește, atât cât ține de noi lucrul acesta.

O adevărată viață în Hristos nu ține numai de numele de creștin și de apartenența la Biserica lui Hristos. “Nu oricine îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor” (Matei 7, 21). „Căci nu toți cei din Israel sunt și israeliți” (Romani 9, 6). Cineva poate fi socotit creștin, iar el să nu fie de fapt creștin. E un lucru pe care îl știe toată lumea.

1. Viața creștină începe cu focul râvnei

Există o clipă, și încă una foarte demnă de luat în seamă, care se evidențiază cu multă putere în cursul vieții noastre, când cineva începe să trăiască într-adevăr creștinește, în clipa în care încep să se vădească în el trăsăturile deosebite ale vieții creștine. Viața creștină înseamnă râvnă și taria de a rămâne în comuniune cu Dumnezeu printr-o lucrare neîncetată de împlinire a preasfinte Sale voințe, potrivit credinței în Domnul nostru Iisus Hristos, și cu ajutorul harului lui Dumnezeu, spre slava preasfântului Său nume.

Miezul vieții creștine este comuniunea cu Dumnezeu în Hristos Iisus Domnul nostru - într-o unire cu Dumnezeu care la început rămâne tăinuită de obicei nu numai celorlalți, ci și celui ce o trăiește. Mărturia acestei vieți dinlăuntrul nostru, cu puțință de a se vedea sau a fi simțită, este râvna arzătoare de a-I plăcea numai lui Dumnezeu, desigur într-un mod creștinesc, cu o desăvârșită lepădare de sine și cu ură față de tot ceea ce se împotrivesc acestui lucru. Omul în care acest foc arde neîncetat este un om care trăiește creștinește. Aici va trebui să ne oprim și să cercetăm mai amănunțit această trăsătură deosebită.

„Foc am venit să arunc pe pământ, spune Mântuitorul, și cât aș vrea să fie acum aprins!” (Luca 12, 49). El vorbește aici despre viața creștină, și zice aceasta pentru că mărturia vădită a ei este râvna de a plăcea lui Dumnezeu care se află în inimă prin Duhul lui Dumnezeu. Ea este ca focul deoarece, la fel cum focul mistuie tot ceea ce atinge, așa și râvna pentru viața în Hristos arde sufletul care o primește. Și așa cum în timpul unui incendiu flăcările pun stăpânire asupra întregii clădiri, așa și focul râvnei, odată primit, cuprinde și acoperă întreaga ființă a omului.

În altă parte Domnul spune: „Căci fiecare om va fi sărat cu foc” (Marcu 9, 49). E tot o trimitere la focul duhovnicesc care în râvna sa pătrunde ființa toată. Așa cum sarea, pătrunzând materia stricăcioasă, o împiedică să se strice, tot astfel și duhul râvnei,

pătrunzând întreaga noastră ființă, izgonește păcatul care strică firea omului atât în suflet cât și în trup; îl alungă chiar și din cel mai tănuț ungher în care s-a sălășluit și ne izbăvește astfel din răutatea și stricăciunea lui.

Apostolul Pavel poruncește: „Duhul să nu-l stingeți” (I Tesaloniceni 5, 19); „la sânguință nu pregețați; cu duhul fiți fierbinți” (Romani 12, 11). Și poruncește aceasta tuturor creștinilor pentru ca să ne putem aminti că sânguința duhului, sau strădania fără preget, este o trăsătură esențială a vieții creștine. Într-un alt loc vorbește despre sine astfel: „Uitând cele ce sunt în urma mea, și tinzând către cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata chemării de sus, a lui Dumnezeu, întru Hristos Iisus” (Filipeni 3, 13-14). Iar altora le spune: „Alergați așa ca să o luați” (I Corinteni 9, 24). Aceasta înseamnă că în viața creștină râvna arzătoare are drept roade o anumită însuflețire și vioiciune duhovnicească, prin care oamenii săvârșesc faptele bine-plăcute lui Dumnezeu, călcând peste ei înșiși și aducând de bunăvoie ca jertfă lui Dumnezeu tot felul de nevoițe, fără a se cruța pe sine.

Întemeiat cu tărie pe o astfel de învățătură, oricine poate cu ușurință înțelege că împlinirea fără tragere de inimă a rânduielilor Bisericii, asemeni rutinei lucrului de zi cu zi, cunoscut dinainte de mintea care îl diriguiește, sau asemeni purtării de societate corecte și distinse, plină de mișcări politicoase, nu e deloc un semn hotărâtor că viața creștină autentică ar fi prezentă în noi. Toate acestea sunt bune, dar atâta vreme cât nu poartă în ele duhul vieții în Hristos Iisus nu au nici un preț înaintea lui Dumnezeu. Astfel de lucruri se aseamănă așadar statuilor fără de viață. Și ceasurile bune merg în mod corect; dar cine va fi de părere că au viață în ele? Este același lucru. Adesea „ai nume să trăiești, dar ești mort” în realitate (Apocalipsa 3, 1).

Mai mult decât orice altceva poate amăgi tocmai această bună rânduială din afară. Adevărata ei însemnătate ține de starea lăuntrică a omului, în care se prea poate să fie serioase abateri de la adevărata cuvioșie din faptele unui cuvios. Astfel, înfrânându-se în afară de la păcat, omul poate simți o atracție pentru el, sau chiar o plăcere a lui în inima sa. La fel, făcând fapte bune doar în afară, se poate ca inima omului să nu fie în ele. Numai adevărata râvnă dorește atât să facă binele în toată curăția și desăvârșirea lui, cât și să izgonească păcatul chiar și în cele mai mici chipuri ale lui. Caută binele ca pâinea cea de toate zilele, iar cu păcatul se luptă ca și cu un vrăjmaș de moarte.

Când îți urăști dușmanul, urăști nu numai persoana lui, ci și pe rudele și prietenii săi, și chiar și lucrurile lui, culoarea sa preferată, în general tot ceea ce ți-ar putea aminti de el. Tot așa, adevărata râvnă de a plăcea lui Dumnezeu prigonește păcatul până în cele mai mici urme și semne ale lui, căci este doritor de desăvârșită curăție. Dacă nu este adevărată râvnă, câtă necurăție se poate ascunde în inimă!

2. Focul râvnei

La ce reușită ne putem aștepta când nu există nici urmă de râvnă aprinsă pentru a plăcea în chip creștinesc lui Dumnezeu? Un lucru care nu cere nici o osteneală, oricine e gata să îl facă; dar de cum ni se cere puțin mai multă nevoie, sau vreun fel de lepădare de sine, tot atunci renunțăm, căci nimeni nu poate săvârși acestea prin sine însuși. Și atunci aflăm

că nu ne putem bizui pe nici un lucru care să miște omul către fapta bună: crușarea de sine va șubrezi toată temelia. Iar orice altă pricină se va mai ivi, afară de cea pe care am amintit-o, va prefăce fapta bună într-una rea.

Iscoadele lui Moise se temeau pentru că s-au crușat pe sine. Însă mucenicii mergeau de bunăvoie la moarte, fiindcă erau aprinși de un foc lăuntric. Un adevărat credincios nu va face numai ceea ce poruncește legea, ci și ceea ce ea sfătuiește și orice bun îndemn care i s-a întâmpărit în suflet; el nu va face doar ceea ce i s-a dat, ci va dobândi și orice lucru bun; și se îngrijește cu totul de singurul lucru bun care e trainic, adevărat și veșnic.

Sfântul Ioan Gură de Aur învață că trebuie să avem pretutindeni această aprindere și acest foc nemăsurat în suflet, gata să înfruntăm până și moartea; căci altfel va fi cu neputință să dobândim împărăția.³

(Nota 3: Sfântul Ioan Hrisostomul, „Omilii la Faptele Apostolilor”, în „Nicene and Post Nicene Fathers”, Omilia 31, pp. 195-201)

Lucrarea evlaviei și a unirii cu Dumnezeu se face cu multă osteneală și durere, mai ales la început. De unde să luăm puterea de a săvârși acestea? Cu ajutorul harului lui Dumnezeu, o putem afla în râvna inimii.

Un negustor, un soldat, un judecător sau un învățat - fiecare dintre aceștia au o muncă plină de griji și de greutate. Cu ce se întăresc ei în ostenele lor? Cu râvna și dragostea pe care o au pentru munca lor. Nici pe calea evlaviei nu se poate întări nimeni cu altceva. Fără acestea vom sluji pe Dumnezeu într-o stare de trândăvie, urât și dezinteres. Și o faptură ca leneșul (n. tr. rom.: zool. *Bradypus*) se mișcă, dar cu mare greutate, în vreme ce pentru sprintena gazelă sau pentru veverița cea vioaie mișcarea și forfoteala sunt o încântare. A căuta plin de râvnă să placă lui Dumnezeu este calea către Dumnezeu care e plină de mângâiere și dă aripi sufletului. Fără ea toate se duc de râpă.

Trebuie să facem totul spre slava lui Dumnezeu, sfidând păcatul care zace în noi. Altfel, le vom face doar din obișnuință, pentru că așa „se cuvine”, pentru că așa s-a făcut dintotdeauna, sau pentru că așa fac alții. Trebuie să facem tot ceea ce ne stă în puteri, altminteri le vom face pe unele și le vom nesocoti pe altele, și asta fără nici o părere de rău sau fără a fi conștienți chiar de ceea ce am nesocotit. Pe toate trebuie să le facem cu grijă și multă luare aminte, ca pe lucrul nostru de căpetenie; altfel, le vom săvârși la întâmplare.

Așadar e limpede că fără râvnă un creștin este un biet creștin. Moleșit, neputincios, lipsit de viață, nici cald, nici rece și felul acesta de viață nu este viață. Știind aceasta, să ne străduim a ne vâdi adevărați râvnitori ai faptelor bune pentru a putea fi cu adevărat bineplăcuți lui Dumnezeu, neîntinați, neprihăniți și fără vreo altă necuviință.

Astfel că adevărata mărturie a vieții creștine este focul și lucrarea râvnei de a plăcea lui Dumnezeu. Acum se pune întrebarea - cum se poate aprinde acest foc? Cine îl pricinuieste? O astfel de râvnă vine din lucrarea harului. Dar ea nu se ivește fără încuviințarea și împreună-lucrarea voii noastre libere. Viața creștină nu e viața firii. Iată

cum ar trebui ea să înceapă sau să fie trezită mai întâi: precum într-o sămânță se produce creșterea atunci când căldura și umezeala pătrund până la germenul ascuns înăuntru, iar prin ele se face simțită puterea atotțiitoare a vieții, așa și în noi viața dumnezeiască este trezită atunci când Duhul lui Dumnezeu pătrunde în inimă și așează acolo începutul trăirii, în Duhul, curățind și adunând laolaltă trăsăturile întunecate și fărâmițate ale chipului lui Dumnezeu. Atunci se trezesc (printr-o lucrare din afară) o dorință și o căutare de bunăvoie; pe urmă harul se pogoară (prin Sfintele Taine) și, unindu-se cu libertatea noastră, naște râvna cea preaputernică. Însă să nu creadă cineva că poate de unul singur să dea naștere unei asemenea puteri de viață; nu, ci trebuie să se roage pentru aceasta și să fie gata a o primi. Focul râvnei ce arde cu putere - acesta este harul Domnului. Duhul lui Dumnezeu, pogorându-Se în inimă, începe să lucreze în ea cu o râvnă care este pe cât de mistuitoare, pe atât de neostoită.

Unii s-ar putea întreba: oare chiar e nevoie de lucrarea aceasta a harului? Chiar nu putem noi înșine să facem fapte bune? La urma urmei și noi am făcut cutare sau cutare faptă bună, iar dacă mai avem zile vom mai face. Puțini sunt, probabil, cei care să nu-și pună această întrebare. Alții spun că de la noi înșine nu putem face nimic bun. Numai că problema în cauză nu e doar a faptelor bune, ci e aceea a reînvierii întregii noastre vieți, a dobândirii unei noi vieți, este problema vieții în deplinătatea ei - a unei vieți care să ne poată duce la mântuire.

La drept vorbind, nu e de loc greu a face vreun lucru cu adevărat bun, cum făceau și păgânii de altfel. Să vedem însă și noi pe cineva care să se hotărăscă de bunăvoie a face totdeauna numai binele și care să și le rânduiască pe toate așa cum stă scris în cuvântul lui Dumnezeu - iar aceasta nu pentru o lună sau un an, ci pentru o viață întreagă - și care să își ia drept lege rămânerea fără de clintire întru această rânduială; iar apoi, când se va dovedi credincios cuvântului dat, nu are decât să se laude cu vârtutea lui. Până atunci însă e mai bine să ne ținem gura. Cât de multe au fost și sunt încă acele cazuri - hrănite din bizuirea pe sine - de începere și încercare de împlinire a unei vieți creștinești! Și toate au sfârșit și continuă să sfârșească în nimic. Omul lucrează un pic la noua rânduială a vieții lui - apoi lasă totul baltă. Și cum ar putea fi altfel? Nu există putere. E propriu doar puterii veșnice a lui Dumnezeu să ne păstreze statornici în felul de a fi în mijlocul neîncetărilor valuri ale schimbărilor vremelnice.

Așadar trebuie să ne umplem cu această putere; trebuie să o cerem și să o primim, iar ea ne va scoate din și ne va înălța deasupra marii tulburări a vieții veacului de acum.

3. În fața ispitei

Să ne întoarcem acum la realitate și să vedem când vin astfel de gânduri de mulțumire de sine. Atunci când omul se află într-o stare liniștită, când nimic nu îl tulbură, nimic nu-l amăgește și nici nu-l trage în păcat - atunci este el gata pentru orice chip de viețuire sfântă și curată. De cum apare însă mișcarea unei patimi sau vreo ispită oarecare, unde îi sunt toate făgăduințele? Nu își zice adesea omul care duce viață neînfrânată: „De-acum nu o să mai fac acestea”? Dar iarăși înfometează patima, iarăși se stârnește pofta, și iarăși se trezește că a păcătuit.

Atunci când totul după voia noastră și nu împotriva iubirii de sine din noi, iar noi stăm și cugetăm la răbdarea ocărilor, toate sunt bune și frumoase. De fapt ni se pare chiar ciudat să încercăm vreun simțământ de jignire sau mânie precum cele cărora le cad pradă unii. Dar ia să te afli într-o stare potrivnică, și atunci și o simplă privire - nici măcar un cuvânt - te va face să-ți ieși din fire! Așa, bizuindu-te pe tine, poți visa în voie, la împlinirea unei vieți creștinești fără vreun ajutor de Sus - câtă vreme sufletul ți-e liniștit. Când însă răul care stă în adâncul inimii este stârnit ca praful de către vânt, atunci vei afla chiar în cele ce tu însuși vei simți osânda propriei tale trufii de cuget. Când gând după gând și dorință după dorință - una mai rea decât cealaltă - încep să tulbure sufletul, atunci oricine ajunge să uite de sine și să strige fără să vrea odată cu proorocul: „Mântuiește-mă, Dumnezeule, că au intrat ape până la sufletul meu. Afundatu-m-am în noroiul adâncului” (Psalmul 68, 1-2). „O, Doamne, mântuiește! O, Doamne, sporește!” (Psalmul 117, 25).

Adesea lucrurile se petrec astfel: cineva visează să stăruie în bine, bizuindu-se pe sine. Dar un chip sau un lucru îi apare în închipuire, se naște dorința, patima se trezește: omul este atras și cade. După aceea, nu mai vrea decât să se uite la sine însuși și să zică: ce rău am fost! Apoi, însă, iar se ivește vreun prilej de împrăștiere, și iarăși e gata să uite de sine.

Sau cineva te-a ocărat, se naște încăierarea, se fac certuri și osândiri. Minții tale totul i se înfățișează într-un chip nedrept dar convenabil, iar tu ți-l însușești, îi înjosești pe acela, te apuci și povestești și altora, îl tulburi pe altul - și toate acestea după ce te-ai lăudat cu puterea ta de a duce o viață fără de prihană, fără ajutor din înălțime. Păi atunci unde ți-era puterea? „Căci duhul este osârduitor, dar trupul neputincios” (Matei 26, 41). Înțelege binele și faci răul: „găsesc deci în mine, care voiesc să fac bine, legea că răul este legat de mine” (Romani 7, 21). Suntem robiți. Doamne, izbăvește-ne!

Unul dintre primele vicleșuguri ale vrăjmașului împotriva noastră este tocmai gândul de a te bizui pe tine însuși: adică dacă nu te lepezi de el, atunci măcar să nu simți nevoia de ajutor din partea harului. Ca și cum ar zice vrăjmașul: „Nu te îndrepta către lumina în care se dorește să ți se dea ție noi puteri. Ești bun așa cum ești!” Și omul se dedă la odihnă. Intre timp însă, vrăjmașul zvârle cu o piatră (vreun soi de neplăcere) într-unul; pe alții îi ademenește în oarecare loc alunecos (amăgirea patimilor); iar altora le împletește cu floricele lațul strâns bine împrejur (avantaje înșelătoare). Fără să se rnai gândească, omul se avântă tot mai departe și mai departe și nu înțelege că se prăbușește din ce în ce mai jos până ce ajunge în adâncul răutăților, până în ușa iadului. Oare nu ar trebui și lui să-i strige cineva, precum lui Adam celui de demult: „Omule, unde ești? Unde te-ai dus?” Tocmai acest strigăt este lucrarea harului, care îl face pe păcătos pentru prima oară să ia aminte la sine.

Prin urmare, dacă dorești să începi a trăi creștinește, caută harul. Clipa în care harul pogoară și se alătură voii tale este clipa în care se naște în tine viața creștină - puternică, statornică și cu multă roadă.

De unde poate dobândi cineva și cum poate primi harul care dă început vieții? Dobândirea harului și sfințirea vieții noastre prin el se săvârșesc în Sfintele Taine. Aici stăm sub lucrarea lui Dumnezeu, adică aducem la Dumnezeu firea noastră cea săracă; iar

El o preface prin puterea Sa. A plăcut lui Dumnezeu, pentru a doborî mândria cugetului nostru, să-Şi tăinuiască puterea chiar dintru începutul vieţii celei adevărate sub înfăţişarea cea simplă şi materială a lucrurilor. Cum se petrece aceasta noi nu putem înţelege, însă experienţa de veacuri a creştinismului mărturiseşte că nu se întâmplă altfel.

Cum începe viaţa creştină în Taina Botezului

Tainele care țin mai ales de începutul vieţii creştine sunt Botezul şi Pocăinţa. Aşadar rânduiala cu privire la începerea unei adevărate trăiri creştineşti se vădeşte mai întâi prin lucrarea Botezului, iar apoi prin Pocăinţa.

Botezul este cea dintâi Sfântă Taină în creştinism; căci el învredniceşte pe creştin să primească darurile harului şi prin celelalte Taine. Fără el nimeni nu poate intra în creştinătate sau să devină mădular al Bisericii, înţelepciunea Cea mai dinainte de veci Şi-a zidit Sieşi casă pe pământ, iar uşa care duce în această casă este Taina Botezului. Prin ea nu numai că oamenii pot intra în casa lui Dumnezeu, dar tot acolo ei sunt înveşmântaţi cu haine vrednice de aceasta; primesc un nume nou şi un semn care se întipăreşte în toată fiinţa celui botezat, prin care mai apoi toate fapţurile cereşti şi pământeşti îl recunosc şi îl deosebesc de ceilalţi.

4. O nouă făptură în Hristos prin Sfântul Botez

„Dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă” învaţă Apostolul (II Corinteni 5, 17). Creştinul devine această făptură nouă prin Botez. Din cristelniţă omul nu iese nicidecum la fel cum a intrat. Cum este lumina faţă de întuneric, cum e viaţa faţă de moarte, aşa este un om botezat faţă de unul nebotezat. Zămislit întru fărădelegi şi născut în păcate, înainte de botez omul poartă în el toată otrava păcatului, cu toată povara urmărilor acestuia. Se află într-o stare de necinste pentru Dumnezeu; este din fire un fiu al mâniei. Este un om distrus, cu toate părţile şi puterile sale răvăşite, îndreptate cu precădere spre înmulţirea păcatului. E robul aflat sub înrâurirea Satanei, care lucrează cu putere multă în el din pricina păcatului care zace în el. Iar în urma a toate acestea, după moarte va fi negreşit fiu al iadului, unde se va chinui în veci alături de stăpânul său şi de slugile şi ajutoarele acestuia.

Botezul ne izbăveşte din toate aceste răutăţi. El ridică blestemul cu puterea Crucii lui Hristos şi aduce iar binecuvântarea. Cei botezaţi sunt fiii lui Dumnezeu, aşa cum Domnul însuşi i-a îndreptăţit a fi: „Şi dacă suntem fii, suntem şi moştenitori, moştenitori ai lui Dumnezeu şi împreună-moştenitori cu Hristos” (Romani 8, 17). Deja împărăţia cerurilor este a celui botezat în virtutea botezului său. El este scos de sub stăpânirea Satanei, care îşi pierde acum puterea ce o avea asupra lui şi cu care lucra în el după placul său. Prin intrarea în Biserică - casa cea de scăpare - Satana nu mai poate ajunge la cel botezat. Căci acesta se află acum într-o adevărată îngrădire de apărare.

Toate acestea sunt daruri şi înlesniri în afară. Dar ce se petrece înlăuntru? Tămăduirea vătămării şi stricăciunii pricinuite de păcat. Puterea harului pătrunde înăuntru şi reface aici dumnezeiasca rânduială în toată frumuseţea ei. Vindecă neorânduiala întocmirii şi

vălmașia diferitelor părți și puteri ale ei și întoarce privirea sufletului de la sine la Dumnezeu -pentru a bineplăcea Domnului și a-și înmulți faptele cele bune.

Așadar Botezul este o renaștere sau o nouă naștere care așază omul într-o stare în întregime refăcută. Apostolul Pavel îi aseamănă pe cei botezați cu Mântuitorul înviat, lăsându-ne să înțelegem că și aceștia prin înnoirea lor au aceeași fire luminată ca firea omenească pe care a avut-o Mântuitorul Hristos prin învierea Sa în slavă (Romani 6, 4). Iar faptul că într-o persoană botezată rostul lucrărilor se schimbă se poate vedea din cuvintele aceluiași Apostol, care spune în altă parte că cei botezați deja trebuie „să nu mai vieze loruși, ci Aceluia care, pentru ei, a murit și a înviat” (II Corinteni 5, 15). „Căci ce a murit, a murit păcatului o dată pentru totdeauna, iar ce trăiește, trăiește lui Dumnezeu” (Romani 6, 10). „Ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez” (Romani 6, 4); și: „Omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, pentru a nu mai fi robi ai păcatului” (Romani 6, 6). Și așa, viața întreagă a unui om, prin puterea Botezului, este întoarsă de la sine însuși și de la păcat către Dumnezeu și sfințenie.

Remarcabile sunt cuvintele Apostolului: „pentru a nu mai fi robi ai păcatului” și celelalte: „păcatul nu va avea stăpânire asupra voastră” (Romani 6, 14). Aceasta ne face să înțelegem că puterea care în firea noastră căzută și răvășită ne târăște la păcat, nu este în întregime nimicită prin Botez, ci doar este adusă într-o stare în care nu mai are nici o putere asupra noastră, nici o stăpânire peste noi, iar noi nu-i mai suntem robi. Dar e încă în noi, trăiește și lucrează, însă nu ca stăpân. De acum întâietatea este a harului lui Dumnezeu și a sufletului care se predă de bunăvoie Lui.

Lămurind puterea Botezului, Sfântul Diadoh (Filocalia rom., vol. I, Ed. Humanitas, 1999, nr. 76, p. 369-370) zice că înainte de Botez păcatul sălășluiește în inimă, iar harul lucrează din afară, dar după Botez harul se sălășluiește în inimă iar păcatul ne atrage din afară. Este izgonit din inimă precum e alungat dușmanul dintr-o cetate, și se așază afară, în mădularele trupului, de unde dă la răstimpuri năvală. Iată de ce rămâne permanent un ispititor, un amăgitor, dar nu mai e stăpân: tulbură și neliniștește, dar nu mai poruncește. Și așa se naște în Botez viața cea nouă!

Acum ne vom îndrepta atenția asupra felului în care viața creștină începe prin Botez în cei care au fost botezați când erau copii - așa cum se obișnuiește. Căci aici începerea vieții creștinești se rânduiește într-un fel deosebit care vine din legătura ce există între har și libertate.

Am aflat deja că harul pogoară asupra unei dorințe și a unei căutări de bunăvoie și că numai prin împreună-lucrarea lor ia naștere noua viață în duh, care se face atât după har cât și după firea omului liber. Domnul dăruiește harul, dar El vrea ca omul să îl caute și să dorească a-l primi, închinându-se cu toate ale sale lui Dumnezeu. Săvârșirea acestui lucru în Pocăința și Botezul celor maturi e limpede; dar cum se săvârșește el prin Botezul pruncilor? Un prunc nu știe încă a-și folosi nici cugetul, nici libertatea; prin urmare, el nu poate împlini ceea ce îi revine lui pentru începerea unei vieți creștinești - adică să dorească a se închina lui Dumnezeu. Cu toate acestea, lucrul trebuie neapărat împlinit.

Felul deosebit în care viața (creștină) începe prin Botezul pruncilor atârnă de felul în care această condiție se împlinește.

5. Botezul pruncilor

Harul se pogoară în sufletul unui prunc și săvârșește acolo același lucru pe care l-ar face și dacă libertatea ar lua parte, dar numai cu condiția ca în viitor, când i se va dezvolta conștiința de sine, pruncul, care în clipa botezului nu avea conștiință de sine și nu a săvârșit nimic personal, să se închine de bunăvoie lui Dumnezeu, să primească din proprie dorință harul care și-a arătat lucrarea în el, să fie bucuros că îl are, să fie recunoscător că i s-a dăruit, și să spună că, dacă în clipa Botezului său ar fi avut înțelegerea și libertatea, nu ar fi făcut altfel decât i s-a făcut și nu ar fi dorit altceva. Pentru această liberă închinare viitoare a sa lui Dumnezeu și pentru unirea harului cu libertatea, dumnezeiescul har dăruiește totul pruncului, săvârșind chiar și fără el, în el, tot ceea ce îi este propriu a săvârși, cu făgăduința că dorința și închinarea omului lui Dumnezeu se vor împlini negreșit. Aceasta este de fapt făgăduința pe care o fac nașii când mărturisesc lui Dumnezeu în fața Bisericii că acest prunc, când va avea propria sa conștiință de sine, va dovedi în chip neîndoielnic acea folosire a libertății care se cere pentru har, luându-și asupra lor drept datorie tocmai a aduce până în acea stare pe pruncul căruia îi sunt nași.

Și astfel, prin Botez, sămânța vieții în Hristos e pusă în prunc și rămâne în el; dar rămâne ca și cum n-ar fi: lucrează în el ca un îndemn. Viața duhovnicească, zămislită în prunc prin harul Botezului, devine un bun al omului și se vădește în chip desăvârșit nu numai după har, ci și după felul de a fi al făpturii cuvântătoare, începând din clipa în care aceasta, ajungând la înțelegere, se închină de bunăvoie lui Dumnezeu și își însușește puterea harului care este în el, primindu-l cu dragoste, bucurie și recunoștință. Și până atunci viața creștină lucrează cu adevărat în el, dar o face oarecum fără ca el să știe; lucrează în el, dar ca și cum încă nu ar fi a lui. Însă din clipa înțelegerii și a alegerii, devine a lui, nu numai prin har ci și prin libertate.

Din pricina acestui răstimp mai lung sau mai scurt dintre Botez și închinarea de bunăvoie lui Dumnezeu, începutul vieții creștine morale prin harul Botezului la prunci este prelungit, ca să zicem așa, pe o perioadă nedeterminată, în care pruncul crește și devine creștin în Sfânta Biserică printre ceilalți creștini, așa cum s-a format trupește mai înainte în pânțele maicii sale.

Să mai zăbovim puțin, cititorule, asupra acestui lucru. Va fi de mare trebuință pentru noi să hotărâm cum ar trebui să se poarte părinții, nașii și învățătorii față de pruncul botezat încredințat lor de către Domnul și Sfânta Lui Biserică.

Se înțelege de la sine că, după Botezul pruncului, în fața părinților și a nașilor stă o problemă de cea mai mare însemnătate: cum să îl crească pe cel botezat pentru ca, atunci când va ajunge la înțelegere, să poată recunoaște în el darurile harului și să le primească cu bucurie, alături de îndatoririle și felul de viață pe care ele îl cer. Aceasta ne pune față

în față cu problema educației creștinești, adică a unei educații care să se facă după cerințele harului de la Botez, și să aibă ca rost al ei păstrarea acestui har.

Pentru a lămuri cum trebuie să ne purtăm față de un prunc botezat, ținând cont de cele spuse,

să ne amintim ideea mai sus pomenită, că harul umbrește inima și se sălășluiește în ea când inima se întoarce de la păcat spre Dumnezeu. Iar dacă aceasta se săvârșește cu fapta, urmează și toate celelalte daruri ale harului și toate însușirile proprii celui ce trăiește în har: ajutor de la Dumnezeu, împreună-moștenirea cu Hristos, traiul în afara stăpânirii satanei și în afara primejdiei de a fi osândit la iad. Însă în clipa în care această stare a minții și a inimii slăbește sau se risipește, tot atunci păcatul începe iarăși să stăpânească inima, prin păcat legăturile satanei cad asupra omului, iar bunăvoința lui Dumnezeu și împreună-moștenirea cu Hristos se pierd, în prunc, harul slăbește și stinge păcatul, dar dacă păcatul este hrănit și lăsat în voia sa, va prinde iarăși viață.

Și astfel, întreaga atenție a celor care au datoria de a păzi întreg pe pruncul creștin pe care l-au primit din cristelniță ar trebui să se îndrepte spre a nu îngădui în nici un fel păcatului să pună iarăși stăpânire pe el, să zdrobească păcatul și să îi taie puterea cu orice chip, pentru a trezi și întări în prunc chemarea către Dumnezeu. Trebuie făcut în așa fel încât această chemare în creștinul care crește să crească de la sine, chiar dacă sub călăuzirea altuia, iar el să fie tot mai obișnuit să izbândească asupra păcatului și să îl învingă pentru a plăcea lui Dumnezeu, și tot mai deprins cu punerea în lucrare a puterilor sufletului și trupului său, astfel încât să slujească nu păcatului, ci lui Dumnezeu.

Că lucrul este cu puțință se vede din faptul că cel născut și botezat este în întregime sămânță pentru viitor, sau un câmp plin de semințe. Această nouă așezare a lui de către harul Botezului nu e ceva doar gândit sau închipuit, ci este ceva foarte real, adică este deja o sămânță de viață. Dacă, în general, fiecare sămânță crește potrivit felului său, atunci și sămânța vieții în har din cel botezat poate să crească. Dacă în el se pune sămânța întoarcerii la Dumnezeu, care biruiește păcatul, atunci și ea, ca și celelalte semințe, poate fi hrănită și îngrijită. Numai că pentru aceasta este nevoie de mijloace folositoare, sau, cu alte cuvinte, trebuie hotărâtă calea cea mai potrivită de a lucra asupra pruncului botezat.

6. Educația creștină

Rostul ultim al acestei lucrări ar trebui să fie acesta: omul înnoit prin Botez, când va ajunge la înțelegere, să poată să se recunoască nu numai ca persoană liberă și cugetătoare, dar în același timp ca persoană care are o datorie față de Domnul, de Care soarta sa veșnică este strâns legată; și nu numai ca să se recunoască astfel, ci și să se descopere în stare a împlini această datorie și să poată înțelege că cea mai de seamă chemare a lui aceasta este.

Se pune întrebarea: cum se poate realiza acest lucru? Ce să se facă pentru un copil botezat ca atunci când va crește mare să nu dorească nimic altceva decât a fi un adevărat creștin? Cu alte cuvinte, cum să îl crească cineva creștinește?

Pentru a răspunde, nu vom proceda la o cercetare foarte amănunțită. Ne vom mărgini la o privire de ansamblu asupra întregii probleme a educației creștine, încercând să arătăm cum putem sprijini și întări partea cea bună în copii, în orice împrejurare, și cum putem slăbi și nimici ceea ce este rău.

Mai întâi de toate, în această privință atenția noastră ar trebui să se îndrepte asupra pruncului aflat în leagăn, înainte ca orice înzestrare a sa să se manifeste. Copilul e viu; prin urmare, cineva poate să îi înrăurească viața. Aici ar trebui să ne gândim la înrăurirea Sfintelor Taine și, odată cu ele, a întregii vieți bisericești, dar în același timp a credinței și evlaviei părinților. Toate acestea laolaltă alcătuiesc un mediu mântuitor pentru prunc. Prin toate acestea, viața în har care s-a zămislit în prunc este insuflată în chip tainic.

Deasa împărtășire cu Sfintele Taine ale lui Hristos (cineva ar putea adăuga cât mai deasă cu putință) leagă noul mădular de Trupul Domnului în modul cel mai viu și mai folositor prin puterea Preacuratului Său Trup și Sânge, îl sfințește, aduce pace în sufletul lui și îl face de neatins pentru puterile întunericului. Cei care împlinesc această povăță văd cum în ziua în care pruncului i se dă împărtășania, el se cufundă într-o liniște adâncă, toate trebuințele lui firești își slăbesc în mod vădit mișcările - chiar și cele mai puternic resimțite în cazul copiilor. Uneori, copilul e plin de o bucurie și o vioiciune sufletească în care e gata să îmbrățișeze pe oricine.

Adesea Sfânta împărtășanie e însoțită și de minuni. Sfântul Andrei Criteanul, în copilăria sa, nu a vorbit deloc vreme îndelungată, dar atunci când părinții săi întristați au alergat la rugăciune și ajutorul harului, în timpul împărtășirii, Domnul a dezlegat prin harul Său legăturile limbii copilului, care mai apoi a dat Bisericii să bea șuvoaie de bunătate și înțelepciune. Din propriile sale constatări, un medic poate da mărturie că în cele mai multe cazuri de boală la copii aceștia ar trebui duși la Sfânta Cuminecătură, și că numai rareori ar mai avea apoi nevoie de vreun ajutor medical.

O mare înrăurire asupra copilului o are mersul cât mai des la biserică, sărutarea Sfintei Cruci, a Evangheliei, a icoanelor, ori acoperirea lui cu Sfintele Acoperăminte. La fel și acasă, așezarea lui înaintea sfintelor icoane, însemnarea cu semnul Sfintei Cruci, stropirea sa cu agheasmă, tămâierea, facerea semnului Crucii deasupra leagănului, a hranei și a tuturor lucrurilor care îl privesc, binecuvântarea lui de către preot, aducerea în paraclisul icoanelor din biserică molitfele - și în general toate cele ale bisericii în chip minunat încălzesc și hrănesc viața în har din copil, fiind totdeauna cea mai sigură și de nebiruit ocrotire împotriva năvălirilor puterilor nevăzute ale întunericului, care pretutindeni sunt gata să pătrundă în sufletul care crește pentru a-l învenina cu lucrarea lor.

În spatele acestei ocrotiri văzute stă una nevăzută: îngerul păzitor pus de Domnul să apere pe copil din chiar clipa Botezului său. Îi poartă de grijă și îl influențează în chip nevăzut prin prezența sa, iar în caz de nevoie inspiră chiar părinților cele ce ar trebui să le știe pentru pruncul aflat în primejdie.

Numai că toate aceste puternice ocrotiri și insuflări vii și ajutoare pot fi risipite și lăsate fără rod de necredința, nepurtarea de grijă, necucernicia și viața decăzută a părinților.

Aceasta se întâmplă fie pentru că toate cele mai sus pomenite nu se folosesc, fie pentru că nu se folosesc cum se cuvine; aici puterea de înrâurire lăuntrică a părinților asupra copilului este deosebit de însemnată. E adevărat că Domnul e milostiv față de cei nevinovați; însă există o legătură pe care nu o putem înțelege între sufletele părinților și sufletul copilului și nici nu putem hotărî măsura în care cei dintâi influențează pe acesta din urmă. În același timp, atunci când părinții au o influență nepotrivită asupra copilului, mila și bunăvoința lui Dumnezeu tot nu îl părăsesc pe copil. Se întâmplă însă ca uneori acest sprijin dumnezeiesc să înceteze, și atunci pricinile pregătite lui își aduc roadele lor. Așadar, duhul credinței și al cucerniciei părinților trebuie socotit ca cel mai puternic mijloc de păstrare, creștere și întărire a harului din copil.

7. Înraurirea părinților asupra copilului

Sufletul pruncului nu cunoaște, ca să spunem așa, încă nici o mișcare în primele lui zile, luni și chiar ani. Este cu neputință să i se poată transmite ceva pe care să și-l însușească prin mijloacele obișnuite de predare a cunoștințelor, dar poate fi influențat în alt fel.

Există un anumit fel de convorbire între suflete care se face prin inimă. Un suflet îl mișcă pe celălalt prin simțăminte. Ușurința de a lucra o astfel de înrâurire asupra sufletului unui prunc atârână în chip nemijlocit de deplinătatea și profunzimea simțămintelor părinților pentru copil, într-un fel, tatăl și mama trec în copil, punându-și tot sufletul pentru bunăstarea lui. Iar dacă sufletul le este pătruns de evlavie, nu se poate ca într-un anume fel aceasta să nu influențeze pe copil.

Cel mai bun mijloc pentru a realiza aceasta sunt ochii. Căci în timp ce în celelalte simțuri sufletul rămâne tăinuit, ochii își deschid privirea lor către cei din jur. Ei sunt locul de întâlnire a unui suflet, cu celălalt. Fie ca aceste deschideri să folosească trecerii simțirii sfinte din sufletele mamei și tatălui în sufletul copilului; căci ele nu pot decât să ungă inima pruncului cu acest untdelemn sfânt.

Trebuie ca în privirea părinților să fie nu numai iubire, care e atât de firească, ci și credința că în brațe au ceva mai mult decât un simplu copil. Părinții trebuie să aibă nădejdea că Cel Care le-a dat în grijă această comoară ca pe un vas al harului le va da și mijloace îndestulătoare pentru păstrarea lui. Și, în cele din urmă, este nevoie de neîncetata rugăciune a sufletului trezit la nădejde prin credință.

Când părinții ocrotesc în felul acesta leagănul copilului lor cu acest duh de evlavie neprefăcută, și când în același timp, pe de o parte îngerul păzitor, iar pe de alta Sfintele Taine și toată viața Bisericii lucrează asupra lui din afară și dinlăuntru - prin toate acestea se statornicește în jurul vieții abia începute un mediu duhovnicesc înrudit ei, care va trece în însăși felul ei de a fi, așa cum sângele, temelia vieții biologice, își ia numeroase din însușirile sale din mediul înconjurător. S-a spus odată că vasul nou va păstra vreme îndelungată, poate pentru totdeauna, mirosul a ceea ce s-a pus în el cât era încă nou. Același lucru se poate spune și despre mediul înconjurător al copiilor. Acesta pătrunde în

mod harismatic și mântuitor în formele de viață care tocmai se încropesc în copil și-și lasă pecetea asupra lui. Și aceasta este o ocrotire care nu poate fi străpunsă de influența duhurilor rele.

Începând astfel din leagăn, lucrarea trebuie să stăruie apoi pe tot parcursul creșterii: în copilărie, în adolescență și tinerețe. Biserica cu viața ei și Sfintele Taine sunt ca un cort sfânt pentru copii, iar ei ar trebui să rămână în el fără a-l părăsi. Sunt pilde care arată cât de rodnic și mântuitor este acest lucru (precum viața Proorocului Samuel; viața Sfântului Teodor Schitiotul - 22 aprilie și altele). Toate acestea pot înlocui chiar orice alte mijloace de educație, așa cum s-a și făcut de altfel în nenumărate cazuri, cu deplină reușită. Temelia vechilor metode de educație constă tocmai în aceasta.

Când puterile dintr-un copil încep să se trezească, una după alta, părinții și cei ce cresc copii ar trebui să își sporească încă o dată atenția. Căci atunci când, sub înrâurirea mijloacelor mai sus arătate, setea după Dumnezeu se va ivi și va crește în ei, atrăgând după ea toate puterile copilului, în același timp nici păcatul ce zace în ei nu va dormi, ci se va strădui să pună el stăpânire pe acele puteri. Urmarea de neocolit a acestui lucru va fi o luptă lăuntrică. Și, de vreme ce copiii nu pot de a o purta ei înșiși, se înțelege că locul lor îl vor lua părinții. Dar pentru că această luptă trebuie să se dea de către puterile copilului, părinții sunt datori să vegheze asupra primelor lor dezmoștiri, astfel încât să poată da din prima clipă acestor puteri o îndrumare în armonie cu rostul de căpetenie spre care trebuie ele îndreptate.

Așa începe lupta părinților cu păcatul care zace în copil. Și deși acest păcat este lipsit de puncte de sprijin, totuși lucrează și încearcă să ia în stăpânire puterile trupului și ale sufletului pentru a-și afla sieși locaș bun de odihnă. Nu trebuie să i se îngăduie aceasta, ci este nevoie, ca să zicem așa, să smulgem aceste puteri din mâna păcatului pentru a le încredința lui Dumnezeu.

Dar pentru ca aceasta să se facă pe temelie trainică și cu o cunoaștere amănunțită a temeiniciei mijloacelor alese, trebuie lămurit ce anume vrea păcatul, ce anume îl hrănește și cum anume pune el stăpânire asupra noastră. Lucrurile cele dintâi care stârnesc și târăsc pe om la păcat sunt: pentru puterea de a cugeta - bunul plac al minții (sau iscodirea); pentru puterea de a voi - voia de sine; iar pentru puterea de a simți plăcerile.

Așadar, puterile în creștere ale sufletului și trupului trebuie astfel călăuzite și îndrumate încât să nu se predea robiei desfătărilor trupești, iscodirii, bunului plac al voii de sine și plăcerilor egoiste - căci va fi o robie în păcat - ci dimpotrivă, copilul trebuie învățat cum să se lepede de ele și să le stăpânească, scăpând astfel de tirania și de vătămarea lor. Acesta e lucrul de căpetenie pentru început. Mai târziu toată educația poate fi făcută în armonie cu acest început. Să aruncăm acum încă o privire, pentru a lămuri lucrurile, asupra principalelor lucrări ale trupului, sufletului și duhului.

II

Principalele lucrări ale trupului, sufletului și duhului

1. Indrumarea puterilor în creștere ale sufletului și trupului

Mai întâi se stârnesc trebuințele trupului, rămânând într-o stare de lucrare neîncetată până la moarte. Este de cea mai mare însemnătate ca ele să fie ținute în frâul cuvenit și întărite cu puterea obișnuinței, pentru ca mai târziu să avem cât mai puțină tulburare din partea lor.

Cu privire la hrană

Prima trebuință a vieții trupesti este hrana. Din punct de vedere moral, acesta e locașul patimii vinovate a desfătărilor trupesti, sau mediul ei de răsădire și maturizare. Așadar copilul trebuie hrănit astfel încât, îngrijind viața trupului, asigurându-i tăria și sănătatea, să nu se aprindă însă în suflet plăcerea trupestă.

Să nu socotească cineva că pruncul e mic (și deci nu are a-i purta o astfel de grijă). Chiar din primii ani trebuie supus înfrânării trupul atât de pornit spre cele materiale, iar copilul învățat să îl stăpânească, pentru ca în adolescență și tinerețe și în anii care vor mai urma să poată nestingherit și fără de greutate a-și înfrâna pornirile. Prima încercare este de cea mai mare însemnătate. Foarte mult din tot ceea ce se întâmplă mai târziu ține de felul în care este hrănit copilul. Fără ca să bage de seamă cineva, în el se pot stârni gustul plăcerii și necumpătarea la mâncare - cele două forme ale păcatului lăcomiei, cele două porniri pătimase legate de mâncare și atât de vătămătoare pentru trup și suflet.

De aceea până și medicii și învățătorii sfătuiesc: 1) a se alege o hrană sănătoasă și cumpătată, potrivit cu vârsta copilului, căci un fel de hrănire se cade pruncului, alt fel copilului, și un alt fel pentru adolescent și tânăr; 2) a supune folosirea hranei unor rânduieli bine statornicite (iarăși, potrivit cu vârsta), în care să fie hotărâte timpul, măsura și mijloacele de hrănire; și 3) a nu părăsi fără de nevoie aceste rânduieli stabilite nici mai târziu, în acest fel copilul este învățat nu să ceară mâncare ori de câte ori vrea el să mănânce, ci să aștepte până la vremea cuvenită; aici, de fapt, se fac și primele încercări în strădania de a tăia poftele firii. Când un copil este hrănit de câte ori începe să țiepe, iar apoi de câte ori cere mâncare, este atât de șubrezit din această pricină încât mai târziu numai cu mare chin va mai reuși el să renunțe la mâncare, în același timp aceasta îl obișnuiește să-și facă voia, căci reușește să capete orice dorește sau cere.

Și somnul ar trebui supus unei asemenea măsuri, ca și frigul și căldura, și toate celelalte înlesniri trebuincioase creșterii copiilor, păstrând negreșit grija de a nu stârni împătımirea pentru desfătărilor trupesti și de a învăța pe om să se lepede de sine. Această grijă ar trebui ținută cu toată fermitatea pe tot răstimpul creșterii unui copil - schimbând rânduielile, nu e nevoie să o mai spunem, în felul de a le respecta (după împrejurări și vârstă), dar nu în miezul lor, până când copilul, bine statornicit în ele, va începe să-și poarte singur de grijă.

A doua tendință a trupului este mișcarea. Instrumentul ei sunt mușchii, în care stau puterea și tăria trupului, unelte pentru muncă. Din punctul de vedere al sufletului, aici este locașul voinței, și foarte lesne prilejuiește această trebuință voia de sine, înlesnirea cu măsură și cu chibzuință a cerinței de mișcare, dând trupului vioiciune și sprinteneală, învață omul să se ostenească și prilejuiește obișnuința cumpănirii tuturor faptelor.

Dimpotrivă, o sporire nechibzuită a ei, lăsată la voia copilului, pricinuieste la unii o prea mare vânzoleală și neluare aminte, iar la alții încetineală, delăsare și lene. În primul caz îndărătnicia și neascultarea devin lege, în legătură cu care vor mai apărea și brutalitatea, mânia și neînfrânarea poftelor, în al doilea caz omul se afundă în carne și se dedă desfătărilor trupești.

Așadar trebuie avut în vedere ca întărirea puterilor trupului să nu ajungă a hrăni îndărătnicia și să ruineze sufletul de dragul trupului. Pentru a ne feri de aceasta, avem la îndemână cumpătarea, un program bine întocmit și riguros respectat și străjuirea cu luare aminte. Copilul să fie lăsat să se joace, dar în locul și în felul în care se cade a o face.

Voința părinților ar trebui să se vădească la fiecare pas în linii mari, desigur. Fără ea, purtarea copilului se poate foarte ușor strica. După ce a forfotit încoace și încolo în voia sa, copilul se va întoarce întotdeauna nedoritor să mai asculte nici în cele mai mărunte lucruri; și asta se întâmplă chiar și atunci când copilul a umblat în voia proprie o singură dată ce s-ar întâmpla oare dacă această parte a lucrării trupești ar fi nesocotită cu desăvârșire? Cât de greu va fi mai târziu să dezrădăcinezi îndărătnicia, care se aciuiază atât de iute în trup ca într-o cetate. Grumazul nu se va mai pleca, mâinile și picioarele nu se vor mai mișca, iar ochii nici măcar nu vor mai catadicsi a privi încotro li se spune. Dimpotrivă însă, un copil ajunge să fie gata a se supune oricărei porunci atunci când de la bun început nu i se dă deplină libertate de mișcare.

Mai mult, nu există alt obicei mai bun pentru a fi stăpânul propriului tău trup decât a-l sili să se nevoiască după cum i se poruncește.

Cu privire la nervi și simțuri

A treia funcție a trupului sunt nervii. Din nervi se nasc simțurile - mijloace de cunoaștere și hrană pentru iscodire; însă despre aceasta mai târziu. Acum vom vorbi despre rostul nervilor ca centru al puterii de simțire a trupului sau despre puțința de a primi senzații neplăcute trupului.

În acest sens ar trebui să facem o lege din a învăța trupul să rabde orice fel de influență din afară fără ca să se împotrivescă: fie de la aerul rece, apă, schimbările de temperatură, zăpușeală, frig, durere, răni și toate celelalte. Oricine a dobândit o astfel de obișnuință este cel mai fericit dintre oameni, având puterea de a face cele mai anevoioase lucruri oricând și oriunde, într-un astfel de om, sufletul este stăpân absolut peste trup; el nu mai zăbovește, nu mai schimbă și nu mai lasă faptele nefăcute pentru că s-ar teme de vreo neplăcere trupească. Dimpotrivă, se va îndrepta cu o anumită hotărâre chiar către acele lucruri care îi pot primejdui cumva trupul; e de cea mai mare însemnătate.

Răul cel mai mare în ceea ce privește trupul este dragostea și milostivirea față de el. Acestea nimicesc toată puterea sufletului asupra trupului și fac sufletul rob trupului. Și invers, cel ce nu cruță trupul nu va fi tulburat în tot ceea ce face de nici o temere născută din dragostea oarbă de viață. Fericit este acela care e învățat așa încă din copilărie!

Tot aici își are locul și sfatul medicului cu privire la îmbăiere, orele și locurile de plimbare, îmbrăcare; principalul este nu să ții trupul într-o stare în care să primească doar senzații prielnice, ci dimpotrivă, să îl ții mai mult în acele lucruri care îi pricinuiesc neplăcere. Prin senzațiile plăcute, trupul se răsfăță, dar prin cele neplăcute se întărește; în primul caz copilul se teme de orice, în al doilea însă e gata la orice și este în stare să împlinească cu răbdare ce a început.

O astfel de atitudine față de trup este recomandată și de știința creșterii copiilor. Noi nu vom face decât să arătăm în ce fel aceste sfaturi sunt folositoare și pentru creșterea vieții creștine - căci împlinirea cu râvnă a lor apără sufletul de pătrunderea veninului amarnic al desfătărilor trupești, al îndărătniciei, al iubirii pentru trup și milostivirii de sine; ba mai mult, ea naște în copil înclinațiile potrivnice acelora, învățându-l în general să fie și nu robul trupului său. Acest lucru este foarte însemnat pentru viața creștină, care prin firea ei se depărtează de orice fel de mulțumire sau plăcere a cărnii.

Așadar nu trebuie să lăsăm la voia întâmplării creșterea trupească a copilului, ci să o ținem în cea mai severă rânduială încă de la bun început, până când mai târziu va putea fi lăsată în mâinile copilului, ca un instrument deja acordat pentru viața creștină, iar nu potrivit acesteia. Acei părinți creștini care într-adevăr își iubesc copiii ar trebui să nu cruțe nimic, nici chiar propria lor inimă de părinți, pentru a putea înzestra pe copil cu această bunătate. Căci altfel toate faptele lor de dragoste și purtare de grijă fie vor rodi prea puțin, fie vor rămâne cu desăvârșire neroditoare.

Calea mântuirii

Trupul este sălașul patimilor, mai ales al celor mai cumplite - desfrânarea și mânia. Tot el este calea prin care demonii pătrund în suflet sau se așază în apropierea lui. Se înțelege că în toată această perioadă nu trebuie pierdută din vedere înrăurirea pe care viața bisericească și toate ale ei o pot avea asupra trupului, căci prin ea trupul însuși se va sfinți iar viața biologică nesățioasă a copilului va fi înfrânată.

Nu le vom înfățișa în amănunt acum pe toate, ci numai vom arăta cum să fie în principal influențele pe care trebuie să le sufere trupul. Viața însăși îi va lămuri pe cei care au nevoie, în urma a tot ceea ce am spus până acum, oricine poate înțelege cum să se poarte față de trup și în toate celelalte perioade ale vieții, căci tuturor ni se pune aceeași problemă.

Odată cu apariția trebuințelor trupești, nici puterile mai de jos ale sufletului nu întârzie să se facă simțite după cum le este rânduiala. Copilul începe să privească mai îndeaproape un lucru sau altul - la unul mai mult, la altul mai puțin, după cum unul îi place mai mult iar altul mai puțin. Acestea sunt începuturile lucrării simțurilor, după care urmează neîntârziat o trezire a lucrării de imaginație și de memorare. Aceste puteri stau la punctul de trecere dintre lucrarea trupului și cea a sufletului, și amândouă lucrează împreună, așa fel încât ceea ce face una ajunge tot atunci la cealaltă.

Judecând prin însemnătatea pe care o au ele în această vreme a vieții noastre, cât de bun și potrivit lucru este a sfinți aceste începuturi cu lucruri din tărâmul credinței.

Primele senzații rămân adânc întipărite în memorie. Ar trebui să ne amintim că sufletul vine în lume gol; crește, se îmbogățește lăuntric și întreprinde felurite acțiuni abia mai târziu. Primele izvoare, cea dintâi hrană pentru creșterea sa el le primește din afară, din simțuri, prin puterea de imaginație.

Se înțelege de la sine în ce fel ar trebui să fie primele lucruri ale simțurilor și închipuirii nu numai pentru a nu stânjeni, ci a ajuta și mai mult viața creștină care tocmai se naște. Este bine cunoscut că așa cum cea dintâi hrană are o puternică înrâurire asupra alcătuirii trupului, tot așa primele lucruri pe care le întâlnește sufletul influențează în mod hotărâtor felul de a fi al sufletului sau tonul vieții lui.

2. Înconjurarea copiilor cu obiecte sfinte

Maturizându-se, simțurile aduc neîncetat prilej de lucrare închipuirii: lucrul închipuit este păstrat în memorie și cuprinde, ca să spunem așa, conținutul sufletului. Dacă este așa, atunci simțurile să primească primele lor senzații de la lucrurile sfinte: icoana și lumina candeliei pentru văz, cântările sfinte pentru auz și celelalte. Copilul nu înțelege încă nimic din ceea ce se află înaintea sa, dar ochii și urechile i se obișnuiesc cu aceste lucruri, iar ele, intrând în inimă mai înainte, prin chiar faptul acesta scot afară celelalte lucruri. Urmând senzațiilor, și primele încercări ale închipuirii vor fi sfinte; îi va fi mult mai ușor să își închipuie aceste lucruri decât altele; acestea vor fi cele dintâi exerciții ale sale. Apoi, în viitor, frumosul (care dintr-un anume punct de vedere este în mod nemijlocit legat de formele care cad sub simțuri sau rămân și în imaginație) nu îl va mai atrage altfel decât în chipul formelor sfinte.

Așa că lăsați copiii să fie înconjurați de aceste chipuri sfinte, obiecte de orice fel, și dați deoparte orice i-ar putea strica, pilde, picturi sau altceva. Mai târziu și pentru tot timpul care va urma, trebuie păstrată aceeași rânduială. Se știe prea bine cât de puternic lucrează asupra sufletului imaginile păcătoase, sub orice formă ar face-o! Cât de nefericit este copilul care, închizându-și ochii, sau rămânând singur cu sine însuși, e sufocat de mulțimea imaginilor necuvioase - deșarte, ispititoare, inspiratoare de patimi. Este pentru suflet ceea ce e fumul pentru cap.

Nu ar trebui nesocotit nici felul în care lucrează aceste puteri. Ceea ce fac simțurile este să vadă, să audă, să simtă - în general să cerceteze, să încerce. Tocmai de aceea ele sunt primii ațâțători ai iscodirii, care mai apoi din pricina lor dă năvală asupra închipuirii și memoriei și, făcându-și loc în ele, devine tiranul de nebiruit al sufletului.

E cu neputință să nu folosești simțurile, căci numai prin ele poți cunoaște lucrurile ce trebuie cunoscute spre slava lui Dumnezeu și pentru binele nostru. Făcând acestea însă, nu poți cu nici un chip ocoli iscodirea, care este de fapt o pornire neînfrântă de a vedea și auzi pur și simplu - ce se face unde, și cum stau lucrurile. Cum ar trebui procedat în acest caz?

Deja cercetarea înseamnă o iscodire de neînălțurat. Iscodirea stă în încercarea de a ști totul fără de rânduială, fără de rost, fără a pricepe dacă această cunoaștere este folositoare sau nu. Nu trebuie decât să se păstreze o măsură și o rânduială în lucrarea simțurilor, și ele să fie îndrumate doar către ceea ce e de folos și către ceea ce conștiința spune că este de folos - și atunci nu va mai fi hrană pentru iscodire. Altfel spus, copilul trebuie învățat să cerceteze ceea ce e socotit a fi de mare trebuință pentru el, dar să se înfrâneze și să se ferească de la orice altceva. Apoi, în cercetarea însăși, ar trebui păstrată o orânduire treptată - nu sărind de la un subiect la altul, sau de la o însușire la alta, ci luând fiecare lucru pe rând și purtând grijă apoi să îl înfățișeze minții în chipul cel mai potrivit.

Un astfel de studiu cu rânduială va izbăvi copilul de la risipirea sufletului chiar și în mijlocul celor îngăduite; îl va învăța să stăpânească simțurile, iar prin ele - închipuirea. Nu va sări de la un lucru la altul fără nevoie; și, prin urmare, nici nu va visa și nici nu va fi tulburat de tot felul de închipuiri care astfel nu-i vor mai da odihnă sufletului, întinându-l cu fluxul și refluxul nestăpânit al nălucirilor lui. Cel ce nu e în stare să stăpânească simțurile și închipuirea va fi negreșit împrăștiat și nestatornic, biruit de iscodirea care îl va fugări de la un subiect la altul până ce îl va slei cu totul, și asta fără nici o roadă.

Odată cu aceste puteri, într-un copil se stârnesc și patimile, care încep să îl tulbure din fragedă vârstă. Copilul încă nu vorbește, nu merge, abia a început să șadă și să apuce jucăriile - dar deja se supără, invidiază, trage la sine, e egoist și în general vădește lucrarea patimilor. Acest rău, care se întemeiază pe viața părții necuvântătoare, animalice, a firii, e foarte vătămător; așadar, trebuie să i ne împotrivim încă de la primele lui semne.

Cum să o facem, însă, e mai greu de precizat. Totul atârnă de bunul simț al părinților. S-ar putea așeza totuși următoarele prevederi: 1) trebuie prevăzută, pe cât e cu putință, apariția lor; 2) apoi, dacă se ivește vreo patimă, să fie înăbușită iute, prin mijloace verificate și bine chibzuite. Astfel, ele sunt împiedicate să prindă rădăcini și se ocolește formarea unei înclinații spre ele. Patima care se face simțită mai des decât altele ar trebui tratată cu o atenție deosebită, deoarece ea poate deveni stihia devastatoare a vieții omului.

Modul cel mai vrednic de crezare pentru tămăduirea patimilor este chemarea în ajutor a harului. Trebuie să ne întoarcem către acesta cu credință. Patima, este o lucrare în suflet, iar la început părinții nu au nici o cale (nemijlocită) de a pătrunde acolo. Așadar, mai întâi de toate trebuie să roage pe Domnul pentru ca El să intervină. Experiența va fi apoi călăuză în aceasta pentru un părinte, o maică sau o doică râvni-toare.

Când copilul începe să înțeleagă, se pot folosi mijloacele de-acum binecunoscute de luptă împotriva patimilor. Trebuie să ne înarmăm împotriva patimilor de la bun început și să le vânam apoi pe tot parcursul creșterii copilului, astfel încât acesta să poată fi în stare și să se obișnuiască a le stăpâni; căci năvălirile lor asupritoare nu vor înceta până la sfârșitul vieții.

3. Rânduiești educative

Dacă rânduiala aceasta de lucrare asupra trupului și a puterilor mai de jos ale sufletului este ținută în chip riguros, atunci și sufletul va primi din ea o foarte bună pregătire pentru un viitor cu adevărat împlinit. Cu toate acestea, nu e decât o pregătire; formarea viitorului trebuie realizată printr-o lucrare hotărâtă asupra tuturor puterilor sale: minte, voință și inimă.

Mintea

La copii, puterea de cugetare se vădește destul de repede. Vine o dată cu vorbirea și crește împreună cu ea. Așadar, formarea gândirii trebuie începută de la cuvinte. Este extrem de important să se rostască idei și judecăți sănătoase, potrivit normelor de viață creștine, despre tot ceea ce întâlnește copilul sau vine în atenția lui: ce e adevărat și ce e greșit, ce e bine și ce e rău. E foarte simplu de făcut aceasta prin mijlocirea întrebărilor și convorbirilor obișnuite. Părinții vorbesc deseori între ei; copiii aud ce se vorbește și aproape întotdeauna își însușesc nu numai idei, ci chiar și expresii verbale sau gesturi.

Prin urmare, este nevoie ca părinții, atunci când stau de vorbă, să spună mereu lucrurilor pe nume. De pildă: care e rostul acestei vieți și cum se sfârșește ea? De unde vin toate? Ce sunt plăcerile? Ce înțeles au anumite obiceiuri? și celelalte. Părinții să le vorbească copiilor și să îi lămurească fie direct, fie cel mai bine prin istorioare. E bine, să zicem, să te îmbraci frumos? Este folositor când primește laude? și tot așa. Sau să îi întrebe pe copii ce cred ei despre un lucru sau altul, iar apoi să le îndrepte greșelile, în scurtă vreme, în acest mod simplu, se pot transmite criterii sănatoase de judecare a lucrurilor, iar acestea nu se vor mai șterge timp îndelungat, putând chiar să rămână pe toată viața.

În felul acesta gândirea luminează și iscodirea rea și nesățioasă sunt smulse din rădăcină. Adevărul leagă mintea de ceea ce o mulțumește, dar felul lumesc de a gândi nu mulțumește, și astfel aprinde iscodirea. Să facem un mare bine copiilor ferindu-i de această cugetare lumească. Iar aceasta încă înainte ca ei să înceapă a citi.

Mai departe, nu trebuie cu nici un chip să se dea copiilor cărți cuprinzând idei și păreri stricate; astfel, mintea le va rămâne întreagă, în starea de sfântă și dumnezeiască sănătate. Nu are nici un sens să nu încercăm a-i deprinde pe copii în felul acesta, sub cuvântul că ar fi prea mici. Adevărul stă la îndemâna oricui. Faptul că un copil mic creștin e mai înțelept decât savanții s-a dovedit în realitate. El se mai petrece uneori și astăzi, dar altădată era pretutindeni. De pildă, la vreme de mucenicie, copiii mici vorbeau despre Hristos Mântuitorul, despre nebunia închinării la idoli, despre viața viitoare și despre altele asemenea; și asta pentru că mama sau tatăl lor le lămuriseră lucrurile acestea în simple convorbiri. Aceste adevăruri s-au apropiat atunci mai mult de inimă, care a început să le păstreze cu sfințenie până la a fi gata să moară pentru ele.

Voința

Un copil are multe dorințe. Orice lucru îi atrage atenția, îi place și dă naștere dorințelor. Nefiind în stare să deosebească binele de rău, el dorește totul și e gata să facă tot ceea ce

dorește. Un copil lăsat în voia lui devine un încăpățânat cu neputință de supus. Prin urmare, părinții trebuie să vegheze neconținut această mlădiță a lucrării sufletului.

Cel mai simplu mijloc de îngrădire a voinței în hotarele cuvenite stă în a-i învăța pe copii să nu facă nimic fără de încuviințare. Așa fel încât să se deprindă a alerga la părinți, întrebându-i: Pot să fac aceasta sau aceea? Trebuie făcuți să înțeleagă din propria lor trăire și din cea a altora că e primejdios a-și împlini dorințele fără ca să întrebe, trebuie aduși în acea stare sufletească în care să se teamă de propria lor voie. Va fi un lucru de cel mai bun augur și totodată cel mai lesne de întipărit. De vreme ce în cea mai mare parte a lor copiii pun întrebări celor maturi, văzându-și propria lor neștiință și slăbiciune, această stare de lucruri nu are decât a fi ridicată la rangul de lege absolută pentru ei.

Urmarea firească a unei astfel de deprinderi va fi desăvârșita ascultare și supunere în toate față de voința părinților, chiar împotriva propriei voinți; o obișnuință de a se lepăda de sine în multe lucruri, ca și puterea și firescul de a o face; dar, mai ales, încredințarea întemeiată pe tărie că nu trebuie să își împlinească voia în nimic. Acest lucru este în cea mai mare măsură lesne de înțeles de către copii din propriile lor încercări, căci ei doresc multe lucruri, dar adesea ele îi vatăma fie trupește, fie sufletește.

Obișnuindu-l să nu-și facă voia, copilul trebuie învățat totodată să facă binele. Pentru aceasta, părinții înșiși să le fie pildă vie de viață îmbunătățită, și să facă copiilor cunoștință cu oameni a căror grijă de căpetenie este nu dobândirea de onoruri și desfătări, ci mântuirea sufletului. Copiilor le place să imite. Cat de repede învață să copie pe mamă sau pe tată! Aici se petrece ceva asemănător celor ce se întâmplă cu instrumentele acordate la fel.

În același timp, copiii înșiși trebuie îndemnați spre fapte bune. La început, să li se poruncească a face fapte bune, apoi să fie călăuziți în a le face ei de la sine. Cele mai obișnuite fapte bune în sensul acesta sunt: milostenia, îndurarea, facerea de bine, ascultarea de alții și răbdarea. Nu e greu să îi învățăm a face acestea. Prilejuri pentru ele se găsesc la tot pasul; nu trebuie decât a fi folosite.

Din toată această educație, voința iese dispusă spre fapte bune și în general cu o înclinație spre bine. Așa cum învață orice alt lucru, trebuie deprinși să lucreze și binele.

Inima

Dacă mintea, voința și puterile inferioare lucrează astfel, nu e nevoie să mai spunem că și inima va fi gata să primească simțăminte neprefăcute și sănătoase și să dobândească obișnuința de a se bucura de ceea ce este spre bucurie și de a nu avea nici o atracție spre nimic din ceea ce, sub masca plăcerii, varsă venin în suflet și în trup. Inima este puterea de a gusta și simți mulțumirea.

Când omul era în unire cu Dumnezeu, el afla încântare în lucrurile sfinte și dumnezeiești prin harul lui Dumnezeu. După cădere, și-a pierdut acest gust și acum însetează după cele

trupești. Harul de la Botez a îndepărtat aceasta, dar aprinderea trupească e iarăși gata să cuprindă inima. Nu trebuie îngăduit așa ceva; inima trebuie păzită.

Cel mai puternic mijloc pentru educarea gustului celui adevărat în inimă este o viață îmbisericită, în care toți copiii aflați în creștere să fie ținuti negreșit. Atracția pentru lucrurile sfinte, bucuria de a rămâne în mijlocul lor pentru liniștea și căldura pe care o dau, ferirea de ceea ce strălucește și atrage în deșertăciunile lumești - toate acestea nu se pot întipări mai bine în inimă (decât printr-o viață îmbisericită). Biserica însăși, icoanele ei, cântările - acestea, prin conținutul și puterea lor, sunt cele mai însemnate obiecte ale rafinatei arte bisericești.

Trebuie să ne amintim că fiecare va primi dincolo locașul său veșnic după gustul inimii lui, și că gustul inimii va fi chiar cel ce se formează aici. E limpede că teatrele, spectacolele și cele asemenea lor nu se potrivesc creștinilor.

Un suflet care a fost pus în liniște și bună-rânduială în felul acesta, nu va mai stânjeni, prin neorânduiala firii lui, creșterea duhovnicească. Duhul crește mult mai lesne decât sufletul și își descoperă puterea și lucrarea mai iute decât cele ale sufletului. Ale duhului sunt: frica de Dumnezeu (corespunzătoare minții), conștiința (corespunzătoare voinței) și rugăciunea (corespunzătoare simțirii). Frica de Dumnezeu naște rugăciunea și curățește conștiința.

Nici nu e nevoie să îndrumăm acestea către lumea de dincolo, cea nevăzută. Copiii deja au o înclinație către ea și își însușesc aceste simțăminte, îndeosebi rugăciunea se altoiește foarte ușor și lucrează nu prin limbă, ci prin inima.

Tocmai de aceea copiii iau parte de bunăvoie și fără să obosească la rugăciunile de acasă și la slujbele din biserică și sunt fericiți să facă asta. Prin urmare, nu ar trebui să fie lipsiți de această parte a formării lor, ci duși, încetul cu încetul în acest locaș sfânt al simțirii. Cu cât mai devreme se va întipări frica de Dumnezeu și se va trezi rugăciunea, cu atât mai trainică va fi cucernicia pentru tot restul vieții.

La unii copii acest duh s-a vădit de la sine, chiar și împotriva unor piedici aflate în calea descoperirii lui. E foarte firesc. Duhul harului primit la Botez, dacă nu a fost înăbușit de o creștere nepotrivită a trupului și sufletului, nu poate decât să dea viață duhului nostru, și ce îl poate împiedica să își vădească puterea?

Conștiința

Cu toate acestea, conștiința are nevoie de cea mai strânsă călăuzire. Ideile sănătoase și rugăciunea, împreună cu pilda bună a părinților și cu alte mijloace de a învăța binele, luminează cugetul și așează în el temelie potrivită pentru lucrarea cea bună de mai târziu. Dar mai ales trebuie formată la copii atât o deprindere spre exigență cât și una spre o conștiință vie. Această conștiință vie este un lucru de cea mai mare însemnătate în viață; dar pe cât de ușor este ea de format, pe atât de ușor poate fi înăbușită la copii. Pentru copiii mici, voința părinților este legea conștiinței și a lui Dumnezeu. Părinții să

poruncească, cum se pricep ei mai bine, într-un asemenea fel încât copiii să nu fie siliți să calce voința părinților; iar dacă deja au călcat-o, trebuie îndemnați pe cât e cu putință să se căiască.

Ceea ce este frigul pentru flori, tot aceea este și încălcarea voii părinților pentru un copil; el nu te mai poate privi în ochi, nu-ți mai dorește afecțiunea, vrea să fugă și să fie singur; chiar și sufletul îi devine aspru, iar copilul începe să se sălbăticească. Bun lucru este a-l obișnui din timp spre pocăință, așa fel încât fără teamă, cu încredere și cu lacrimi, să poată veni și spune: „Am făcut cutare greșală”.

Desigur că toate acestea privesc doar lucrurile obișnuite; ceea ce contează însă este că se pune acum temelia caracterului statornic și cu adevărat religios pe care-l va avea copilul pe viitor de a se ridica neîntârziat după cădere - și că se formează deprinderea unei grabnice pocăințe și curățiri sau reînnoiri prin lacrimi.

Am arătat aici rânduiala vieții copilului. De va crește copilul în ea, duhul evlaviei va crește mai mult în el. Părinții ar trebui să urmărească toate mișcările trezirii la viață a puterilor copilului și să le îndrume pe toate către un singur scop. Aceasta e legea: începeți de la prima suflare a pruncului; începeți-le pe toate deodată, nu numai pe una; faceți-le neîncetat, în chip cumpătat, treptat, fără salturi, urmând cu răbdare și nădejde o sporire treptată, luând seama la mlădițe și folosindu-le bine, tară a socoti nimic lipsit de însemnătate într-o problemă atât de însemnată. Nu vom mai intra în amănunte, pentru că intenționăm să arătăm doar cea mai importantă orientare pe care trebuie să o urmeze educația.

III.

Instruirea și călăuzirea tineretului

1. Instruirea tinerilor

Nu se poate hotărî cu precizie când ajunge o persoană la conștiința că este creștină și la hotărârea de a trăi creștinește de bunăvoie, în realitatea de zi cu zi, aceasta se petrece la momente diferite: la vârsta de șapte, zece, cincisprezece ani, sau și mai târziu. Se poate ca vremea studiilor să vină mai înainte de aceasta, cum se și întâmplă de obicei.

În același timp există o rânduială neschimbată: trebuie păstrată, fără vreo știrbire, și pe toată perioada studiilor toată rânduiala arătată până aici, căci ea decurge în chip nemijlocit din firea înzestrărilor noastre și din cerințele vieții creștine. Rânduiala studiilor nu trebuie să se facă împotriva celor arătate mai sus, altfel tot ce a fost zidit mai înainte se va nimici. Altfel spus și elevii trebuie feriți, asemeni pruncilor, prin mijlocirea evlaviei față de tot ceea ce îi înconjoară, prin viața bisericească și Sfintele Taine; în același mod, trebuie lucrat asupra trupului, sufletului și duhului lor.

Apoi, concret vorbind, la învățătura propriu-zisă mai trebuie adăugat doar acest lucru: instruirea să fie orânduită astfel încât să se vadă limpede ce contează mai întâi și ce vine

după aceea. Deosebirea aceasta e lesne de făcut printr-o împărțire pe măsură a materiilor de studiu și a timpului acordat lor. Studiarea credinței să fie socotită lucrul de căpetenie. Cele mai bune perioade să fie rezervate faptelor de evlavie, iar când se întâmplă vreo nepotrivire, acestea să primeze asupra învățaturii, încuviințare să dobândească nu numai reușita la învățătură, ci și credința și buna purtare, în general, mintea școlarilor trebuie formată în așa fel încât să nu piardă încredințarea că cea mai de seamă lucrare a noastră este a plăcea lui Dumnezeu și că învățătura vine în urmă, ca ceva secundar, bun numai pentru viața aceasta. Iată de ce nu ar trebui ținută la o atât de mare evlavie, încât să înghită toată luarea aminte și să capteze întregul interes.

Nimic nu e mai veninos sau nimicitor pentru duhul vieții creștine decât o astfel de învățătură și grija exagerată pentru ea. Căci ea îl aruncă pe om direct în nepăsare și apoi îl poate ține pentru totdeauna acolo, iar uneori mai adaugă și o viață stricată, dacă sunt înjur prilejuri prielnice pentru ea.

Al doilea lucru care ar trebui luat în seamă este duhul în care se predă învățătura sau al atitudinii față de materiile de studiu. Este nevoie să se așeze în chip de lege neclintită ca orice fel de studiu s-ar preda unui creștin, acesta să fie pătruns de învățăturile creștinești și, mai precis, de cele ortodoxe. Orice ramură a învățaturii poate fi abordată astfel și va fi o adevărată știință abia când va împlini și această normă. Principiile creștine sunt adevărate mai presus de orice îndoială. Așadar, fără a ne mai îndoii în nici un fel, să facem din ele etalonul adevărului. E o greșeală deosebit de primejdioasă aceea care se face la noi, că materiile de studiu se predau fără nici o atenție față de credința cea adevărată; ci se îngăduie libera cugetare și chiar ideea că învățătura și credința sunt două domenii diferite.

Dimpotrivă, noi nu avem decât un singur duh. Acesta primește învățătura și cuprinde cunoștințele ei tot așa cum primește și credința și este pătruns de ea. Cum să fie atunci cu puțință ca aceste două domenii să nu se întâlnească aici. fie în chip armonios, fie de-a valma? În același timp, sfera adevărului e una. Prin urmare, la ce bun să mai bagi în cap ceea ce nu ține de ea?

Dacă educația s-ar împlini în acest mod, astfel încât credința și viața dusă în duhul credinței să poată stăpâni atenția școlarilor, atât în felul de a învăța, cât și în duhul în care învață, atunci numai încape îndoială că deprinderile însușite din copilărie nu numai că se vor păstra, ci chiar vor spori, se vor întări și vor ajunge la o desăvârșire pe măsură. Și ce urmări bune va avea lucrul acesta!

Dacă se va rândui astfel creșterea copilului încă din primii săi ani, atunci puțin câte puțin i se va descoperi felul în care va trebui să-și ducă viața, și va crește mult mai obișnuit cu gândul că asupra lui stă datoria primită de la Dumnezeu și Mântuitorul nostru de a trăi și făptui potrivit legii Sale, că toate celelalte fapte și preocupări sunt mai prejos decât aceasta și au loc doar în cursul vieții de acum, și că există un alt locaș, o altă patrie către care să își îndrepte toate dorințele și gândurile sale.

În cursul firesc al creșterii înzestrărilor fiecăruia, oricine ajunge cu timpul la cunoștința faptului că este om. Dar dacă la firea sa i se mai altoiește și principiul nou al harului creștinătății chiar în clipa în care se trezesc și se mișcă puterile din om (la Botez), și dacă apoi în toate punctele de creștere a acestor puteri, principiul cel nou nu numai că nu cedează primul loc - ci dimpotrivă, domină întotdeauna și dă, ca să spunem așa, formă tuturor celorlalte - atunci, când omul ajunge la deplina cunoștință se va descoperi în același timp făptuind potrivit învățaturii creștine și se va afla pe sine ca și creștin.

Acesta este rostul ultim al unei educații creștine: ca, în urma ei, omul să poată spune în sine sa că este creștin. Iar dacă, ajungând la deplina cunoștință de sine va spune: „Sunt creștin, dator față de Mântuitorul și Dumnezeuul meu să trăiesc în așa fel încât să mă învrednesc de fericita unire cu El și cu cei aleși ai Lui în viața viitoare”, atunci în chiar miezul existenței sale individuale sau al rânduiei, unice și raționale, a vieții sale, el va pune pentru sine însuși ca cea dintâi și cea mai de seamă datorie să păstreze nestingerit și să cultive duhul evlaviei în care a umblat mai înainte sub povățuirea altora.

2. Primirea de bunăvoie a jugului lui Hristos

S-a spus deja că trebuie să existe o clipă aparte în care omul să își înnoiască cu bună-știință în conștiința sa toate datoriile de creștin și să ia asupra-și jugul lor ca pe o lege de neclintit.

La Botez, ele au fost primite fără conștiința lor, căci atunci erau păstrate mai mult de mintea și credința altcuiva, și în nevinovăție, dar acum omul trebuie să își ia cu bună-știință asupra-și jugul cel bun al lui Hristos, să aleagă viața de creștin și să se închine în întregime doar lui Dumnezeu, astfel ca mai târziu în toate zilele vieții sale să poată sluji cu râvnă Lui. Abia acum începe omul viața creștină. A fost în el și mai înainte, dar se poate spune că ea nu decurgea nici din lucrarea, nici din persoana lui. Acum însă, el însuși, în persoana sa, începe să lucreze într-un duh creștin, înainte de aceasta, lumina lui Hristos era în el asemeni luminii din prima zi (a Creației), care nu venea dintr-un singur izvor aparte, ci era pretutindeni. Dar așa cum pentru lumină a fost nevoie de focare pentru a o canaliza către sori și planete, tot așa această lumină (duhovnicească) trebuie canalizată în jurul punctului central al vieții noastre - conștiința.

Omul ajunge în întregime om atunci când dobândește conștiința de sine și libertatea de cuget, atunci când devine stăpânul și mântuitorul absolut al propriilor sale gânduri și fapte și afirmă anumite idei nu fiindcă i le-au dat alții, ci pentru că el însuși le socotește adevărate. Când un om, ajunge creștin rămâne tot om și prin urmare, în creștinismul său, trebuie să fie tot rațional, numai că această putere a rațiunii sale ar trebui să o întoarcă spre folosul sfintei credințe. Să fie lăsat atunci să se încredințeze pe cale rațională că sfânta credință pe care o mărturisește este singura cale adevărată spre mântuire, și că toate celelalte căi care nu sunt în armonie cu aceasta duc la pierzare. Nu e nici o cinste pentru om să fie un mărturisitor orb; trebuie să fie un mărturisitor cu bună-știință, astfel încât acționând în felul acesta, el procedeză așa cum se cuvine. Toate acestea le face atunci când ia asupra-și cu bună știință jugul cel bun al lui Hristos.

Abia atunci credința personală sau viața îmbunătățită prin credință a omului devine fermă și de nezduncinat. Nu va mai fi smintit de vreo răutate, nu va mai fi atras de gânduri deșarte, căci este pe deplin conștient de datoria sa de a gândi și de a acționa într-un fel deja statornicit.

Dar dacă nu a devenit conștient de aceasta, atunci întocmai cum mai înainte o pildă bună îl îndemna să o urmeze, așa acum una rea îl poate face să făptuiască răul, îl poate târa în păcat. Și așa cum mai înainte gândurile bune ale celor din jur îi stăpâneau mintea lesne și fără împotrivire, tot astfel acum gândurile rele pun stăpânire pe el. Din viață se cunoaște cât de lipsită de temeinicie este mărturisirea credinței și cuviosia vieții la un om care nu a devenit din timp conștient de sine ca și creștin. Cel care va avea de înfruntat mai puține ispite va continua să se desăvârșească în simplitatea inimii; dar cel ce nu se va izbăvi de ele va fi în mare primejdie. Vedem în viața tuturor celor care au păstrat harul de la Botez că a existat o clipă când ei s-au închinat cu hotărâre lui Dumnezeu; aceasta ni se arată prin cuvinte precum „s-a aprins cu duhul”, „a fost aprins de dorirea cea după Dumnezeu”.

Trebuie ca cel ce a devenit conștient de sine ca și creștin, sau s-a hotărât de bunăvoie să trăiască creștinește, să păstreze el însuși cu toată grija desăvârșirea și curăția vieții pe care a primit-o din fragedă vârstă, așa cum și alții au păstrat-o înaintea lui. Nu e nevoie să îl mai călăuzim cu rânduieli deosebite, în acest sens el se aseamănă celui care se pocăiește și care, lepădând păcatul, a hotărât cu înflăcărare să ducă de-acum o viață creștină. Prin urmare, de aici înainte va fi călăuzit de aceleași rânduieli mai sus pomenite. Deosebirea dintre acest fel de om și un altul care s-a pocăit și se află pe drumul desăvârșirii e limpede, fără vreo altă lămurire.

Acum avem de dat câteva avertismente de cea mai mare însemnătate, care-i privesc exclusiv pe tineri. Cât de bun și mântuitor lucru este nu numai să fii îndrumat creștinește pe tot parcursul creșterii, ci și să te poți cunoaște mai târziu și să te hotărăști a fi creștin înainte de a intra în anii tinereții propriu-zise. E lucrul cel mai de seamă, din pricina marilor primejdii care pândesc în chip negreșit pe un tânăr: 1) din însăși firea vârstei pe care o are și 2) din partea ispitelor care se ivesc la tinerețe.

3. Vârsta tulbure a tinereții

Curgerea vieții noastre este zăgăzuită de vârsta tulbure a tinereții. E vremea în care viața trupului și a sufletului dă în clocot. Un copil, un băiat, trăiește liniștit; un om matur are doar câteva izbucniri mai năprasnice; iar cei împodobiți cu părul alb deja alunecă spre tihnă. Doar tinerețea clocotește de fierberea vieții.

Avem nevoie de o temelie foarte trainică pentru a putea rămâne neclintiți în acest perioadă de izbiturile valurilor, înseși neorânduiala și nestăvilirea pornirilor vârstei sunt primejdioase.

Acum încep primele mișcări proprii ale tânărului, încep să se trezească puterile lui și au pentru el un farmec deosebit. Prin puterea înrâuririi pe care o au, ele alungă tot ceea ce a fost mai înainte pus în mintea și inima băiatului. Cele mai dinainte devin acum pentru el

un vis, o pierdere de vreme. Numai simțirile de acum i se par adevărate; doar ele par a avea realitate și însemnătate.

Cu toate acestea, dacă înainte ca aceste puteri să se trezească băiatul s-a legat de datoria de a mărturisi și a trăi ca un creștin, atunci toate noile imbolduri, care sunt secundare, vor fi mai slabe și vor face loc mult mai lesne cerințelor îndemnurilor pe care le-a simțit mai de timpuriu, căci acestea sunt mai vechi, au fost deja gustate și alese de către inimă și, cel mai important, au fost întărite prin făgăduință. Un tânăr va face totul pentru a-și ține cuvântul.

Dar ce se poate spune cuiva care nu numai că nu iubește viața și adevărul creștin, dar nici măcar nu a auzit vreodată de ea?

În acest caz, e ca o casă fără apărare, lesne de jefuit, sau ca o ramură uscată pusă de o parte pentru a fi arsă în foc. Atunci când tirania ideilor tinerești aruncă o umbră de îndoială asupra a tot ce există, când stârnirea patimilor pricinuieste mare tulburare în el, când întregul suflet e năpădit de cugete și mișcări ispititoare - tânărul se află în foc. Cine îi va da o picătură de rouă pentru a-l mai răcori, sau îi va întinde o mână de ajutor, de nu va exista un glas în inima lui care să îi vorbească despre adevăr, despre bunătate și despre curăție? Acest glas însă nu se va auzi de nu va fi fost semănată mai înainte dragostea pentru el. În acest caz nici măcar sfaturile bune nu vor fi de ajutor; în el nu va fi nimic de care sfatul cel bun să se lipească. Sfatul și încrederea în el au putere dacă, intrând prin auz în inimă, stârnesc acolo simțiri care deja există și înseamnă ceva pentru noi și au fost doar lăsate deoparte pentru o vreme, iar noi între timp nu mai știm cum să ajungem la ele și să le redăm puterea firească, în acest caz sfatul unei alte persoane este un dar de preț pentru tânăr. Dar dacă în inimă nu sunt de găsit începuturile unei vieți curate, un astfel de sfat nu are nici un folos.

Tânărul trăiește în lumea lui proprie și cine va pătrunde toate mișcărilor și imboldurile inimii lui? E ca și cum ai vrea să dibuiești calea unei păsări prin aer sau urma unui vas prin apă! Clocotul unei ape care fierbe, mișcarea stihilor potrivnice atunci când sunt amestecate - aceasta e inima unui tânăr. Toate cerințele așa-zisei firi se trezesc la viață; fiecare din ele strigă și își cer împlinirea, în firea noastră se produce o adevărată învâlmășire și astfel adunarea acestor voci seamănă strigătelor de neînțelese ale unei mulțimi zgomotoase.

Ce se va întâmpla cu tânărul acesta, dacă nu a fost deprins mai înainte să-și rânduiască mișcărilor într-un anume fel și nu și-a însușit datoria de a le ține într-o desăvârșită supunere față de anumite cerințe superioare? Dacă aceste învățături au fost adânc întipărite în inimă în vremea copilăriei lui și apoi au fost primite în mod conștient ca regulă de viață atunci toate aceste tulburări se vor petrece cumva la suprafață, în treacăt, fără a clinti temelii sau a zdruncina sufletul.

Starea în care ieșim din anii tinereții atârână în mare măsură de starea cu care intrăm în ei. În căderea sa de pe stâncă apa spumegă și se învâlburează până jos, dar apoi își urmează drumul în tihnă prin albiile sale. E o înfățișare a tinereții, în care fiecare se vede aruncat

ca apa în cascade. De-acolo ies două feluri de oameni: unii strălucesc prin virtute și noblețe, în vreme ce alții se întunecă prin necuviințe și viață strică. Mai este și un al treilea fel, o pătură de mijloc, un amestec de bine și de rău, ceva asemeni unui foc de paie care acum înclină spre bine, acum spre rău, sau ca un ceas stricat care uneori merge bine dar alteori o ia înainte sau rămâne în urmă.

Cel care s-a întărit din timp prin asumarea unei obligații a aflat adăpost, cum s-ar spune, într-o corabie tare ce nu îngăduie apei să intre înăuntru sau a aflat vad liniștit de trecere prin vârtoare. Fără aceasta, nici măcar o bună creștere nu va putea întotdeauna să ne izbăvească. Se prea poate ca tânărul să nu cadă în păcate grele, și totuși, de nu e adunat în sine însuși, iar inima lui nu s-a despărțit de cele pământești printr-o făgăduință, va fi împins încoace și încolo de lucrurile care îl atrag, și va ieși în mod sigur din anii tinereții într-o stare de învârtoșare, fără a fi aflat liman nicăieri. Cât de mântuitor este ca, mai înainte de anii tinereții, nu numai să primești o educație bună, ci și să te întărești în făgăduința de a fi un adevărat creștin. Cel ce s-a hotărât la aceasta să se teamă de tinerețe ca de foc, și prin urmare, să fugă de orice împrejurare prin care tinerețea se poate lesne dezlănțui și sălbătici cu desăvârșire.

4. Două porniri proprii tinereții

Tinerețea e primejdioasă în ea însăși; pe lângă aceasta însă, mai sunt și două tendințe proprii acestei vârste, iar prin ele impulsurile tânărului se aprind cu multă forță, dobândind multă putere și devenind primejdioase. Acestea sunt: 1) o sete neostoită de senzații și 2) nevoia de a se întâlni cu alții. Prin urmare, pentru a ocoli primejdiile vârstei, s-ar putea da sfatul ca aceste porniri să fie supuse unei anumite rânduiei, altfel în loc de bine ele vor face rău. Deprinderile bune însușite mai înainte își vor păstra toată puterea, dacă nu sunt înăbușite și nici stânjenite.

Setea de senzații

Setea de senzații dă un anumit neastâmpăr, o nestatornicie, o diversificare a îndeletnicirilor unui tânăr. El dorește neîncetat să se pună la încercare, să vadă totul, să audă totul, să fie pretutindeni, îl poți afla oriunde există o lucire pentru ochi, o armonie pentru urechi, un loc liber pentru mișcare. Vrea să fie sub o curgere neîntreruptă de senzații, mereu noi, deci mereu altele. Nu-i place să stea acasă, nu-i place să rămână într-un loc, nu-i place să își îndrepte atenția către o singură lucrare. Mediul său este neîncetata distracție.

Însă aceasta nu-i ajunge. Nu e mulțumit doar să încerce, ci vrea și să absoarbă și, ca să zicem așa, să își însușească ceea ce au simțit alții, felul în care s-au purtat alții la rândul lor sau în împrejurări asemănătoare celor ale lui. Apoi se aruncă asupra cărților și începe să citească. Citește carte după carte, adesea chiar fără a le înțelege cuprinsul; e mai presus de toate doritor să se aleagă cu „ceva”, nu contează ce fel de lucru ar fi sau ce urmări ar putea să aibă. Ceva nou, viu, picant aceasta face, după el, cel mai bun renume unei cărți. Aici se naște și se descoperă o înclinație către lectura ușuratică, care vine din aceeași sete de senzații, doar că sub alt chip. Numai că aici mai e ceva.

Adesea tânărul se plictisește de realitate, pentru că într-un fel îl leagă de loc; îl cuprinde și îl îngrădește prea tare în niște hotare bine precizate, în vreme ce el caută un fel de libertate. Astfel, deseori se îndepărtează de realitate, fuge într-o lume pe care și-a creat-o pentru sine, iar acolo acționează plin de îngâmfare, închipuirea construiește pentru el scenarii întregi, în care în cea mai mare parte a lor eroul e propria lui persoană. Tânărul abia intră în viață; înaintea sa stă un viitor ademenitor, înșelător. Cu vremea va avea parte de el - dar cum va fi atunci? Oare n-ar putea ridica un pic această cortină și să se uite dincolo? Închipuirea, care e foarte însuflețită la această vârstă, nu zăbovește cu mulțumirile pe care le poate aduce. Acum începe visatul cu ochii deschiși, care sporește tocmai în astfel de năravuri.

Visatul, lecturile ușoare, distracțiile - toate acestea, aproape unul și același lucru în duh, sunt rodul setei de senzații, o sete după ceea ce e nou și diferit. Iar vătămarea din ele e una și aceeași. Nu există mijloace mai bune decât acestea pentru a usca semințele de bunătate care au fost puse mai înainte în inimă. O floare proaspătă răsadită într-un loc în care vântul o bate din toate părțile trăiește puțin apoi se ofilește; iarba pe care se calcă des nu mai crește; mädularul care e frecat mai multă vreme amortește. Același lucru se întâmplă și cu inima și bunele deprinderi din ea dacă tânărul se dedă la visare, lecturi deșarte sau distracții.

Dacă cineva rămâne timp îndelungat în bătaia vântului, mai ales a unui vânt umed, iar apoi vine într-un loc liniștit ferit de vânt, simte că toate cele din lăuntrul lui nu prea mai sunt unde ar trebui să fie; așa se întâmplă și în sufletul datat la distracții, de orice fel ar fi ele. Când își vine în fire din starea aceea de risipire, tânărul descoperă că toate cele din sufletul său s-au schimbat. Cel mai însemnat lucru însă care i s-a întâmplat este că tot ce a fost bun a fost acoperit cu un fel de văl al uitării, iar pe primul loc stau acele lucruri amăgitoare care și-au lăsat urmele asupra lui. Prin urmare, ce a fost mai înainte și ar fi trebuit să fie totdeauna nu mai e de găsit; vechile lui obiceiuri s-au schimbat și altele noi trec acum pe primul plan.

Dar de ce, când își vine în fire după vreun fel oarecare de risipire, pe suflet îl cuprinde urâtul? Fiindcă se descoperă jefuit. Un om împrăștiat a făcut din sufletul său drumul mare pe care, prin închipuire, trec lucrurile ispititoare ca niște umbre, momind sufletul să le urmeze. Și atunci când omul este, ca să spunem așa, scos din sine însuși, diavolul se apropie pe furiș, fură sămânța cea bună și pune în loc una rea. Așa ne-a învățat Mântuitorul când a lămurit cine este cel ce fură sămânța căzută lângă drum și cine este cel ce seamănă neghina: vrăjmașul neamului omenesc face și una și cealaltă.

Deci, tinere! Vrei să păstrezi curăția și nevinovăția copilăriei sau făgăduința vieții creștine fără de prihană? Atunci, din toate puterile și din tot cugetul tău înfrânează-te de la distracții, de la citirea de-a valma a cărților ispititoare și de la visatul cu ochii deschiși.

Cât de bine este să ne supunem în această privință, unei severe și chiar foarte severe discipline și să fim, pe tot parcursul tinereții, sub povățuirea altora. Se pot numi fericiți acei tineri cărora nu li se îngăduie să-și hotărască singuri soarta până când nu vor fi ajuns la maturitate. Orice tânăr ar trebui să se bucure dacă se găsește în astfel de împrejurări. E

limpede că un tânăr abia dacă poate ajunge până la o astfel de înțelegere; dar el dovedește multă înțelepciune dacă dă crezare sfatului de a sta mai mult acasă, la lucrul său, nu la visat și la citit lucruri deșarte. Să se ferească de distracții prin dragoste de muncă, iar de visarea cu ochii deschiși prin preocupări serioase, sub povățuire. Mai ales cititul ar trebui să fie supus unei astfel de povățuiri - atât în ceea ce privește alegerea cărților cât și metoda de studiu. Fiecare să rânduiască acestea cum știe mai bine; dar trebuie rânduite. Patimile, îndoielile, pornirile - toate se stârnesc tocmai în acest neastâmpăr al minții tânărului.

Nevoia de a se întâlni cu alții

Al doilea imbold din tânăr, la fel de primejdios ca cel dintâi, este înclinația de a se întâlni cu alții. Ea se vedește în nevoia de tovărășie, de prietenie și iubire. Dacă se află într-o adevărată rânduială, toate acestea sunt bune; dar nu tânărul însuși ar trebui să fie cel care să le pună în această orânduire.

Vârsta tinereții este vremea unor simțăminte foarte vii. Ele sunt în inima lui întocmai ca fluxul și refluxul de la țărmul oceanului. Orice lucru îi atrage atenția; toate îl uimesc. Natura și societatea își deschid comorile înaintea lui. Dar simțămintelor nu le place să rămână tănuite, iar tânărul dorește să le împărtășească. Atunci are nevoie de cineva căruia să îi poată mărturisi simțirile, adică un tovarăș și prieten. Această nevoie e bună și nobilă, dar poate fi și primejdioasă! Celui căruia îi încredințezi simțămintele tale îi dai o anumită putere asupra ta.

Cu câtă grijă trebuie să se facă alegerea unui prieten apropiat! Poți da peste cineva care să te ducă departe, foarte departe de calea cea dreaptă. Nu e nevoie să mai spunem că binele trage în mod firesc spre bine și ocolește răul; există un anumit simț în inimă pentru aceasta. Dar iarăși - cât de des se întâmplă ca simplitatea inimii să fie înșelată de viclenie.

Astfel, fiecare tânăr este sfătuit cu dreptate să aibă grijă în alegerea unui prieten. E bine să nu statornicești o prietenie până când prietenul nu a fost pus la încercare. E încă și mai bine să ai ca cel dintâi prieten pe tatăl tău, sau pe cineva care ține în multe privințe locul unui tată, sau vreo rudă, om bun și cu experiență de viață. Pentru cel care s-a hotărât să ducă viață creștină, cel mai de seamă prieten dăruit lui de Dumnezeu este părintele său duhovnicesc. Vorbește cu el, încredințează-i tainele tale, cugetă la ceea ce îți spune și învață. Sub povățuirea lui, prin rugăciune, Dumnezeu îți va mai trimite vreun prieten, dacă va fi nevoie.

Totuși, nu este atât de primejdioasă prietenia, cât este tovărășia. Rareori vedem prieteni adevărați, dar cel mai adesea doar simple cunoștințe și „amici” în sensul larg al cuvântului. Și cât rău se poate întâmpla aici și chiar se întâmplă!

Există anumite cercuri de „amici” cu apucături foarte rele. Lăsându-te atras în ele, nici nu bagi de seamă cum te unești cu ei în duh, așa cum nu bagi de seamă, când te afli într-un loc urât mirositor cât de urât miroși tu însuși. Oamenii înșiși pierd deseori conștiința necuviinței felului în care se poartă, devenind grosolani fără a se tulbura vreo clipă. Și chiar dacă această conștiință se trezește în cineva (dintr-un astfel de cerc), acela nu are

tăria de a ieși. Fiecare se teme să spună cu glas tare ce gândește, așteptându-se ca apoi să fie izgonit cu ironie, așa că zice „Ei bine, fie, pesemne că va trece”. Tovărășiile rele strică obiceiurile bune (I Corinteni 15, 33). O, Doamne, izbăvește-i pe toți din aceste gheare ale Satanei! Pentru cineva care s-a hotărât să se nevoiască pentru Domnul, singura sa tovărășie va fi cu cei cucernici, care caută pe Domnul; de ceilalți ar trebui să se ferească și în chip neprefăcut să nu aibă nimic de-a face cu ei, urmând în această privință pilda sfinților lui Dumnezeu.

5. Cel mai mare pericol pentru un tânăr

Vârful tuturor primejdiilor care pândesc pe un tânăr este legătura cu persoane de sex opus. Dacă prin primul fel de ispite tânărul poate cel mult să se rătăcească de la calea cea dreaptă, de data aceasta el se pierde pe sine. La primele ei manifestări, această problemă se confundă cu nevoia de frumos, nevoie care din clipa în care se stârnește îl silește pe tânăr să o satisfacă, între timp, frumosul începe puțin câte puțin să prindă formă în sufletul lui, căci nu putem afla nimic mai frumos decât aceasta. Chipul care a prins astfel a se desluși rămâne întipărit în mintea tânărului. De acum înainte el pare să caute frumosul, cel ideal adică, nu pământesc, dar în același timp întâlnește pe una din fiicele oamenilor și e rănit de ea. Un tânăr ar trebui să fugă de acest fel de rănire mai mult decât de oricare altul, căci ea înseamnă boală și încă o boală cu atât mai primejdioasă cu cât cel ce suferă de ea o dorește la nebunie.

Cum să te ferești pentru a nu fi rănit

Cum te poți feri de această rănire? Nu călca pe calea care duce la ea. Iată cum e descrisă această cale într-o lucrare de psihologie: are trei puncte de cotitură.

1) La început, se stârnește în tânăr un fel de întristare (de unde vine și cu ce stă în legătură, el nu știe), care îl face să se vadă cât e de singur. Este un simțământ de singurătate. Din acesta se naște pe loc un altul - o anumită purtare de grijă, gingășie și atenție față de sine. Înainte de aceasta trăia ca și cum nu știa de el însuși. Dar acum se ia în seamă, se cercetează și descoperă mereu că nu e deloc rău, că nu e mai rău decât alții, că are o anumită valoare, începe să își simtă dragălașenia, farmecul trupului său - cu alte cuvinte, să se placă. Aici este hotarul primei mișcări de ispitire spre sine. De aici înainte, tânărul se întoarce spre lumea din afară.

2) Intrarea în lumea din afară e însuflețită de convingerea că trebuie să placă altora. Cu această încredințare el iese cu multă îndrăzneală și, ca să zicem așa, pășește triumfător în scena faptelor și, poate pentru prima oară, își face o lege din a fi curat, îngrijit, ordonat, și chiar elegant, începe să hoinărească, sau să își caute însoțitori aparent fără vreun scop anume, dar potrivit cu o pornire tainică a inimii, care caută ceva. În același timp, încearcă să arate cât e de inteligent, cât e de plăcut în tovărășia altora, cât de drăguț și prevenitor poate fi și, în general, orice lucru prin care speră să fie plăcut de ceilalți. Totodată, dă cale liberă celui mai de seamă mijloc de legătură cu sufletele din jur - ochii.

3) Într-o asemenea stare tânărul este ca praful de pușcă lângă o scânteie și curând dă peste ceea ce îi va aprinde boala. Dintr-o privire sau printr-un glas deosebit de plăcut, străpuns de o săgeată sau lovit de glonț, rămâne la început ca răpit sau prefăcut în stană de piatră. Venindu-și în fire din această stare și dezmetecându-se, descoperă că atenția și mintea îi sunt îndreptate către un lucru anume, spre care îl atrage o putere de nebiruit.

Din clipa aceea inima i se umple de alean. Tânărului îi este urât, e închis în sine, îl preocupă un lucru de mare însemnătate, caută ca și cum ar fi pierdut ceva, iar tot ceea ce face, face pentru acea persoană și ca și cum ea ar fi de față. Seamănă cu cineva care s-a răătăcit; nu-i mai stă gândul nici la mâncare, nici la somn, uită treburile sale obișnuite și ajunge într-o stare de desăvârșită răvășire. Nimic nu-i mai place. E chinuit de o boală cumplită care îi roade inima, îi taie răsuflarea, îi seacă înseși izvoarele vieții. Așa se rănește cineva pas cu pas!

6. Cum să te păzești de ispitele tinereții

Nu e nevoie să mai spunem că tânărul trebuie să se păzească a nu cădea în această cumplită strâmtoare. Nu călca pe acest drum! Alungă semnele care îl vestesc - tristețea aceea fără sens și simțământul de singurătate, împotrivește-te fâțiș. Dacă te-ai întristat, nu te lăsa în voia visurilor, ci îndreaptă-ți atenția asupra vreunui lucru de seamă și va trece. Dacă ți s-a făcut milă de tine, sau te gândești cât de bun ești, grăbește a te dezmetici și alungă toanele acestea cu o anume severitate și hotărâre față de tine însuși, limpezindu-ți mai cu seamă gândul sănătos al ușurătății celor ce-ți trec prin minte. O smerire sau o micșorare de sine, voită ori întâmplătoare, în acest caz ar fi ca apa turnată peste foc.

Trebuie avut grijă ca acest simțământ să fie înăbușit și alungat mai ales pentru că el pornește o mișcare. Dacă te vei opri aici, nu se va mai petrece nimic; nu vei mai avea nici dorința de a plăcea în mod deosebit altora, nici de a te îmbrăca cu haine frumoase, nici de a ieși tot timpul la plimbare. Dacă acestea năvălesc, luptă-te cu ele. Cea mai bună apărare stă în cea mai severă rânduială în toate: în lucrările trupului și încă mai mult în lucrarea minții. Sporește-ți studiile, stai acasă, nu te deda la distracții. Dacă trebuie să ieși, păzește-ți simțurile, ferește-te de persoanele de sex opus și mai ales roagă-te.

Pe lângă aceste primejdii care vin din însușirile tinereții, mai sunt două. Mai întâi, un fel de a cugeta care ridică în slăvi cunoașterea rațională sau rațiunea personală. Un tânăr socoate drept titlu de cinste să arunce o umbră de îndoială asupra a tot ceea ce există, lăsând la o parte cele ce nu se potrivesc măsurii cu care judecă el lucrurile. Aceasta este de ajuns pentru a-și smulge din inimă trăirea care se naște din credință, prin Biserică, și rămâne singur. Căutând înlocuitori pentru ceea ce a lepădat, se aruncă în teorii făurite fără nici o legătură cu Adevărul dumnezeiesc; se încâlcește în acestea și izgonește din mintea sa toate adevărurile de credință. Prăpădul e încă și mai mare dacă aceste teorii îi sunt puse la îndemână în școli și dacă un astfel de duh stăpânește acolo. Oamenii de astăzi cred că intră în stăpânirea adevărului, dar nu fac decât să strângă idei cețoase, deșarte și ciudate, în cea mai mare parte a lor împotrivindu-se chiar simțului realității; numai că aceste idei îi atrag pe cei nepricepuți și devin un idol pentru tânărul iscoditor.

În al doilea rând este felul lumesc de a cugeta. Chiar dacă acesta ar putea să pară folositor, atunci când domină într-un tânăr se dovedește o adevărată pacoste. Se arată printr-o viață dusă încoace și încolo de senzațiile primite prin simțuri, printr-un fel de a fi în care persoana zăbovește foarte puțin în lăuntrul ei, fiind mai mereu în afară, fie în visuri sau realitate. Cugetând astfel, omul urăște viața lăuntrică și pe cei care vorbesc despre ea și o trăiesc.

Pentru el, adevărații creștini sunt niște mistici cu mințile zdruncinate sau niște prefăcuți și așa mai departe. Nu poate ajunge la înțelegerea adevărului, fiind împiedicat de duhul lumii atât de prezent în cercurile de viață lumească în care tânărul este îngăduit fără nici o reținere, ba chiar e sfătuit să intre. Prin legătura cu ele, toate ideile și obiceiurile stricate ale lumii sunt presărate în sufletul deschis al tânărului, care nu a fost prevenit din timp și nici pregătit să li se împotrivească. El acum își formează o privire asupra vieții, iar acest duh lumesc se întipărește în el ca în ceară, iar el fără să vrea îi devine fiu. Dar a fi un astfel de fiu e tot ce poate fi mai potrivnic înfierii noastre de către Dumnezeu în Hristos Iisus.

Și așa, iată care sunt primejdiile ce pândesc pe un tânăr pentru că este tânăr! Și cât de greu este să le faci față! Însă pentru cel care s-a sculat și s-a hotărât să se închine lui Dumnezeu înainte de a veni anii tinereții, această vârstă nu e chiar atât de primejdioasă. Trebuie doar să rabde puțin, dar apoi va veni cea mai senină și fericită odihnă. Păstrează cu grijă făgăduința vieții creștine curate în tot acest răstimp, iar apoi vei putea trăi cu o anumită trăinicie sfântă, de nezduncinat. Oricine a trecut neprimejduit prin anii tinereții, a navigat, așa-zicând, de-a lungul unui râu năvalnic și zbuciumat și, privind în urmă, binecuvintează pe Dumnezeu. Un altul, însă, cu lacrimi în ochi, se întoarce cu adâncă părere de rău, blestemându-se pe sine. Niciodată nu vei mai recăpăta ceea ce ai pierdut în vremea tinereții. Oare va mai dobândi vreodată cel căzut ceea ce are cel ce nu a căzut?

IV.

Păstrarea harului de la Botez

Din cele spuse până acum, se poate ușor înțelege pricina pentru care atât de puțini păstrează harul Botezului. Educația este pricina a toate, fie bune, fie rele.

1. De ce nu se păstrează harul Botezului

Cauza pentru care nu se păstrează harul de la Botez este aceea că nu se ținânduiala, normele și buna așezare a unei educații menite tocmai păstrării și sporirii harului. Cele mai de seamă pricini ale acestui fapt sunt:

- 1) Depărtarea de Biserică și de mijloacele ei de a dăruia harul, ceea ce usucă mugurul de viață creștină, rupându-l de sevă, iar el se veștejește ca o floare ținută la căldură.
- 2) Neluarea în seamă a firii trupesti. Unii cred că trupul poate fi crescut oricum fără nici o pagubă pentru suflet, când de fapt tocmai în măduarele trupului este locașul patimilor,

care cresc odată cu ele, se înrădăcinează în ele și pun stăpânire pe suflet, împrăștiindu-se în mădularele trupului, patimile află acolo sălaș sau fac din ele o adevărată cetate întărită, folosindu-le puterea pentru sine în toată vremea care va urma.

3) O creștere fără discernământ a puterilor sufletului, care nici nu e îndrumată spre un rost unic. Oamenii nu văd rostul înaintea lor și de aceea nici calea către el. De aici, în ciuda multelor griji care se poartă educației contemporane, oamenii nu fac altceva decât să își hrănească în ei înșiși iscodirea, îndărătnicia și setea de plăceri.

4) Nesocotirea cu desăvârșire a duhului. Rareori se iau în seamă rugăciunea, frica de Dumnezeu și conștiința. Deși în afară există o bună rânduială, cea mai mare parte a vieții din lăuntru este întotdeauna luată drept bună și, prin urmare, lăsată să-și poarte singură de grijă, în vremea studiilor, cel mai de seamă lucru este îngropat în cele minore, iar singurul de trebuință, întunecat de mulțimea celorlalte.

5) La urmă, faptul că omul intră în anii tinereții fără a-și fi statornicit bunele rânduieli și fără a se fi hotărât să ducă viață creștină. Mai mult, el nici nu înăbușă cum se cuvine atracțiile tinereții, ci se afundă în setea atotcuprinzătoare de senzații prin distracții, lecturi ușoare, ațâțarea închipuirii cu tot felul de visări, legătura fără discernământ cu cei de o seamă, și mai ales cu persoanele de sex opus, purtarea de grijă numai față de studiu și lăsarea în voia lumii prin mijlocirea ideilor, obiceiurilor și năravurilor la modă, care nu numai că niciodată nu au fost prielnice vieții în har, ci întotdeauna s-au ridicat împotriva ei și au căutat să o stingă.

Fiecare din aceste pricini, și chiar numai una dintre ele, ajunge pentru a înăbuși într-un tânăr viața în har. Însă, în cea mai mare parte ele lucrează împreună și în chip negreșit una o va atrage după sine și pe alta; și toate laolaltă stânjenesc într-atât viața duhovnicească, încât nu i se poate afla nici cea mai mică urmă, ca și cum omul nu ar avea suflet deloc și nici nu ar fi fost zidit pentru unirea cu Dumnezeu, nu ar avea puterile rânduite anume la aceasta și nici nu ar fi primit harul care îi dă viață.

Pricina pentru care nu se ține o bună rânduială în educație trebuie căutată fie în necunoașterea acestei rânduieli, fie în nesocotirea ei. Educația care e lăsată la voia întâmplării fără a se da vreo importanță necesității ei, în chip negreșit o va lua pe un drum stricat, greșit și vătămător, mai întâi în viața de acasă, apoi pe parcursul studiilor. Dar chiar și acolo unde, după toate aparențele, educația nu rămâne neluată în seamă ci este supusă rânduielilor binecunoscute, se dovedește adesea a fi neroditoare și se abate de la rostul ei din pricina ideilor și principiilor greșite pe care a fost construită. Tocmai ceea ce trebuie nu se are în vedere și nu e pus pe primul plan: nu a plăcea lui Dumnezeu, nu mântuirea sufletului, ci cu totul alte lucruri - fie creșterea puterilor exclusiv firești sau pregătirea pentru vreo funcție oficială, ori adaptarea la viața din lume, și așa mai departe. Numai că atunci când începutul este greșit și necurat prin forța lucrurilor, tot ceea ce s-a ridicat pe seama lui nu duce la nimic bun.

Cele mai de seamă abateri de la o educație cuviincioasă sunt:

1) Lepădarea căilor de primire a harului. Este urmarea firească a nesocotirii faptului că omul care trebuie educat e creștin și are puteri nu numai firești, ci și duhovnicești, datorite lui prin har. Numai că fără ele creștinul este o grădină fără de apărare călcată de demonii întunecați și devastată de furtuna păcatului și a lumii, neavând pe nimeni și nimic care să-l facă a-și veni în fire și să le izgonească.

2) Faptul că oamenii sunt pregătiți îndeosebi pentru fericirea din viața pământească, în vreme ce amintirea vieții veșnice e ștearsă din mințile lor. Despre această fericire se vorbește acasă, se discută la ore și mai ales în convorbirile de zi cu zi.

3) Duhul de neseriozitate și superficialitate care domină în toate, până și în slujirea preoțească.

Nefiind pregătit acasă și trecând printr-o astfel de educație, în chip negreșit omul se va alege cu o minte tulbure și va avea o perspectivă deformată asupra lucrurilor. Va vedea totul strâmb, prin niște lentile proaste sau stricate. Drept urmare, nici nu vrea să audă de adevărul ultim al rostului său în viață sau de căile ce duc la acesta. Acestea sunt pentru el lucruri minore, care nu trebuie luate în seamă.

2. Cum să se îndrepte rânduiala greșită a lucrurilor

După toate acestea nu e greu să stabilim ce anume trebuie făcut pentru a îndrepta o astfel de rânduiala greșită a lucrurilor. Este nevoie ca:

1) Să se înțeleagă bine și să se asimileze principiile adevăratei educații creștine, urmându-se întocmai, mai întâi de toate acasă. Educația primită acasă este rădăcina și temelia a tot ceea ce urmează. Cineva bine crescut și îndrumat acasă nu va fi prea lesne îmbrâncit din calea cea dreaptă de vreo învățătură greșită la școală.

2) Imediat după aceea, trebuie reconstruită întreaga educație școlară pe temeiuri noi și neprefăcute; să se introducă în ea învățăturile creștinești, să se îndrepte ceea ce are nevoie de îndreptare; și, mai ales - în toată vremea, educarea copilului să se facă sub înrăurirea atotbinefacătoare a Sfintei Biserici, care prin întreaga ei rânduiala de viață lucrează în chip mântuitor asupra creșterii duhului. Acest lucru nu ar mai da nici un prilej de aprindere a pornirilor pătimase, ar slăbi duhul lumesc și ar scoate sufletul din prăpastie. Totodată, trebuie întors de la ceea ce e trecător spre ceea ce e veșnic, de la cele din afară către cele din lăuntru, pentru a ridica fii ai Bisericii, pătași ai împărăției cerurilor.

3) Mai presus de toate, trebuie educați educatorii sub călăuzirea celor care cunosc adevărata educație nu din vorbe, ci din faptă. Formați sub povățuirea celor mai încercați învățători, educatorii la rândul lor își vor preda meșteșugul celor ce urmează, și tot așa. Educatorul ar trebui să treacă prin toate treptele desăvârșirii creștine pentru a ști mai târziu cum să se comporte în vâltoarea lucrurilor, pentru a fi în stare să înțeleagă pe ce drumuri apucă cei aflați în grija lor, iar apoi să lucreze asupra lor cu răbdare, reușită, tărie și rodnicie. Ar trebui să facă parte dintr-o ceată a celor mai curați, aleși de Dumnezeu și sfinți oameni. Dintre toate lucrările sfinte, educarea copiilor e cea mai sfântă.

3. Roadele bunei educații

Roada unei bune educații este păstrarea harului de la Sfântul Botez. Această păstrare răsplătește din belșug toate ostenele educației, în chip neîndoielnic, mari daruri rămân asupra unui om care a păstrat harul de la Botez și de la cea mai fragedă vârstă s-a închinat lui Dumnezeu.

1) Cel dintâi dar și, ca să spunem așa, temelia tuturor celorlalte daruri, este plenitudinea a tot ceea ce a primit prin fire sau prin har. Omul este menit a fi primitorul unor puteri care sunt gata a fi revărsate asupra lui din Izvorul tuturor bunătăților, numai el să nu se arunce în neorânduială. E adevărat, și cel ce se pocăiește poate fi tămăduit cu desăvârșire; dar se pare că lui nu îi este dat să știe și să simtă ca unul care nu a căzut; el nu mai poate gusta din acea plenitudine și nu mai poate avea îndrăzneala care se naște din ea.

2) De aici decurg firesc vioiciunea, ușurința și bucuria cu care el face binele. Se plimbă prin bine ca prin singura lume apropiată de inima lui. Celui ce se pocăiește îi trebuie multă vreme să se silească și să se învețe a face binele, pentru a-l putea împlini apoi în chip firesc; și chiar după ce reușește aceasta, trebuie să rămână permanent într-o stare de încordare și teamă. Pe de altă parte, cel ce nu a căzut viețuiește în simplitatea inimii, într-un fel de neîndoielnicie a mântuirii, care îl bmcuvintează și nu e amăgitoare.

3) Apoi, în viața sa se nasc o anumită cumpătare și statornicie. Nu există în el nici slăbiciuni, nici porniri nestăvilite, și așa cum fiecare din noi respirăm mai tot timpul fără nici un efort, așa se săvârșește în el lucrarea celor bune. Aceasta se poate petrece și în cineva care se pocăiește, numai că nu se dobândește prea repede și nici nu lucrează în chip atât de desăvârșit. O roată reparată deseori își vedește cusururile, iar un ceas care s-a stricat și apoi a fost reparat nu mai este la fel de precis ca unul nou, ce n-a suferit vreo reparație.

4) Omul care nu a căzut rămâne veșnic tânăr, în trăsăturile felului său de a fi se oglindesc simțămintele unui copil care nu a devenit încă vinovat cu ceva față de tatăl său. Aici cel dintâi simțământ de nevinovăție este o copilărie în Hristos, un fel de necunoaștere a răului. Cât de mult îndepărtează ea gândurile nefolositoare și tulburările apăsătoare ale inimii! Apoi, este o bucurie negrăită, o bunătate neprefăcută, obiceiul îi e pașnic, în el se descoperă cu toată puterea roadele Duhului arătate de Apostol: dragostea, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția (Galateni 5; 22, 23). E îmbrăcat, cum s-ar spune cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blândețe, cu îndelungă-răbdare (Coloseni 3, 12). Apoi, păstrează o voieșie deloc prefăcută sau o bucurie duhovnicească, căci în el se află împărăția lui Dumnezeu, care e pace și bucurie în Duhul Sfânt. Mai mult, îi sunt proprii un dar al înaintevererii și înțelepciunii cu care vede tot ceea ce este în el și în jurul lui și poate face mult bine prin sine și prin faptele lui. Inima sa ajunge într-o astfel de stare încât îi spune neîntârziat ce ar trebui să facă și cum ar trebui să facă.

În cele din urmă, se poate spune că îi este propriu să nu se teamă de cădere, să simtă o anumită ocrotire a lui Dumnezeu. „Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos?” (Romani 8, 35). Toate acestea îl fac vrednic de cinste și de iubire. Atrage multă lume la sine fără să vrea. Prezența în lume a unor astfel de oameni este un mare dar de la Dumnezeu. Ei țin locul năvoadelor Apostolilor. Așa cum pilitura de fier se strânge în jurul unui magnet puternic, sau un caracter tare îi atrage pe cei slabi, așa și puterea Duhului care este în el îi strânge pe toți la sine și mai ales pe cei în care răsar primele mlădite ale Duhului.

4. Chipul desăvârșirii morale: neclintirea în virtute

Dar chipul cel mai de seamă al desăvârșirii morale, la care ajunge cel ce s-a păstrat întreg în anii tinereții este o anumită statornicie în virtute pentru toată viața. Samuel a rămas neclintit în fața tuturor ispitelor care răscoleau casa lui Eli și în mijlocul tulburărilor poporului de afară. Apoi Iosif, între frații săi răi, în casa lui Putifar, în robie și în libertate, și-a păstrat tot timpul sufletul neprihănit, într-adevăr, „bine este omului să poarte un jug din tinerețile lui” (Plângerile lui Ieremia 3, 27). „Fiule! Din tinerețile tale alege învățătura și până la căruntețile tale vei afla înțelepciune... Căci cu lucrarea ei puțin te vei osteni și curând vei mânca roadele ei” (înțelepciunea lui Isus Sirah 6; 18, 20). O învățătură bună devine, așa-zicând, a doua natură, iar dacă uneori se întâmplă a fi puțin încălcată, revine iute la starea cea dintâi. Așa se face că îi găsim în „Viețile Sfinților” tocmai pe acei care și-au păstrat curăția morală și harul Botezului din tinerețe.

Ce place cel mai mult lui Dumnezeu

Dincolo de toate acestea, cel care și-a păstrat curăția și s-a închinat lui Dumnezeu din fragedă vârstă săvârșește lucrul cel mai plăcut lui Dumnezeu. El aduce lui Dumnezeu jertfa bine-primită:

1) pentru că Dumnezeu este bucuros mai mult decât orice, potrivit legii îndreptării, de ceea ce I se aduce din cele dintâi, primele roade, primii născuți ai dobitoacelor și oamenilor, așadar și de primii ani ai tinereții;

2) pentru că se aduce jertfă curată - un tânăr neprihănit - și aceasta se cere mai întâi pentru orice jertfă;

3) pentru că lucrul se săvârșește prin biruirea câtorva piedici, atât dinlăuntru cât și din afară, prin lepădarea unor plăceri către care, mai ales la această vârstă, există o pornire nestăvilă.

Afiersirea lui Dumnezeu din primele clipe ale trezirii

Un astfel de om face lucrul cel mai plin de sens. Trebuie să ne afierosim lui Dumnezeu, căci numai în acesta aflăm mântuire, altfel ne lăsăm pradă deznădejdii. Nu e nici o altă

clipă mai potrivită și mai plină de nădejde spre aceasta decât cea dintâi clipă în care am devenit conștienți de noi înșine -căci cine poate ști ce va fi mâine? Dar, de se gândește cineva să trăiască mai multă vreme, fără a o afierosi lui Dumnezeu, nu face decât să-și pună singur piedici, obișnuindu-se cu un fel de viață potrivit celuilalt. Și numai Dumnezeu știe de va mai fi în stare să se biruipe pe sine mai târziu. Și chiar dacă va reuși, ce fel de jertfă va aduce el lui Dumnezeu - o jertfă nu întreagă, ci bolnavă, ponosită și stricată în mădulele ei? Ba, mai mult, chiar de se mai întâmplă aceasta, dar se întâmplă alât de rar! Cât de puțini sunt cei care, după ce și-au pierdut nevinovăția, reușesc să o dobândească iar!

Cât de greu îi este să se schimbe cuiva care nu s-a bucurat de o viață bună din copilărie arată cu multă înșuflețire, din propria sa trăire, Fericitul Augustin în „Confesiunile” sale. El spune: „Anii copilăriei i-am petrecut în jocuri și năzbâtii, chiar și dintre cele neîngăduite, în neascultare și neluare în seamă față de părinți. Când am intrat în tinerețe am început să duc viață desfrânată, iar în trei ani ajunseseam atât de stricat încât, mai apoi, timp de doisprezece ani am tot încercat să mă îndrept și nu am aflat puterea de a o face. Chiar și după ce am săvârșit întoarcerea, printr-o mișcare hotărâtă a voinței, tot am mai zăbovit încă doi ani, amânându-mi convertirea de pe o zi pe alta. Atât de slabă ajunge voința de pe urma celor dintâi patimi! Dar, chiar și după convertirea mea definitivă și primirea harului prin Sfântul Botez, câte am avut de răbdat luptând cu propriile mele patimi, care mă târau cu putere la calea pe care mersesem mai înainte!”

Mai e de mirare că se izbăvesc atât de puțini dintre cei ce au avut o tinerețe decăzută? Această pildă arată mai limpede ca orice altceva în ce mare primejdie se află omul care nu a primit bunele rânduieli în tinerețe și nici nu s-a închinat mai înainte lui Dumnezeu. Ce fericire este, prin urmare, să primești o educație creștină bună și adevărată, cu care să intri în anii tinereții, iar apoi să pășești în același duh în vârsta bărbăției.

Partea a doua

DESPRE POCĂINȚĂ ȘI

ÎNTOARCEREA PĂCĂTOSULUI LA

DUMNEZEU

I.

Cum începe viața creștină prin Taina Pocăinței?

Viața creștină în har ar trebui să înceapă la Sfântul Botez. Dar cei ce păstrează acest har sunt foarte puțini; cea mai mare parte a creștinilor îl pierd. Vedem cu toții că există unii oameni care sunt mai mult sau mai puțin decăzuți în viața pe care o duc, din pricina faptului că au avut un început cu totul jalnic, care a fost îngăduit așa și cu timpul a prins rădăcini adânci în ei. Alții poate că au avut un început bun, dar în primii ani ai tinereții,

fie din propria lor pornire, fie prin ispitirea de către alții, au uitat acest început și au căpătat obiceiuri rele. Astfel de oameni nu mai duc o adevărată viață creștină. Pentru unii ca aceștia, sfânta noastră credință aduce Taina Pocăinței. „Avem Mijlocitor către Tatăl, pe Iisus Hristos cel drept” (I Ioan 2, 1). Dacă ai păcătuit, recunoaște-ți păcatul și pocăiește-te. Dumnezeu va ierta păcatul și iarăși îți va dăruia „inimă nouă și duh nou” (Ieremie 36, 26). Nu există altă cale: fie nu păcătui, fie pocăiește-te. Judecând după numărul celor care au căzut după Botez, se poate spune chiar că pocăința a devenit pentru noi singurul izvor al adevăratei vieți creștine.

Este nevoie să știm faptul că, în Taina Pocăinței, unii trebuie doar să se curețe, iar darul vieții în har, mai înainte însușit și lucrător în ei, se va aprinde din nou. Pentru alții începutul acestei vieți a fost așezat de curând în ei sau e pe cale de a fi dăruit și primit iarăși. Vom cerceta acest din urmă caz.

1. Întoarcerea de la păcat la Dumnezeu

În ceea ce privește a doua situație de care am pomenit, ea constă într-o schimbare hotărâtă spre mai bine, o puternică mișcare de voință, o depărtare de păcat și o întoarcere la Dumnezeu sau aprinderea unui foc al râvnii numai pentru lucruri plăcute lui Dumnezeu, cu lepădarea de sine și de orice altceva. Îi este proprie mai presus de toate o foarte puternică mișcare de voință. Dacă omul a căpătat obiceiuri rele, acum trebuie să se rupă de sine însuși. Dacă a supărat pe Dumnezeu, acum trebuie să se perpelească în focul dreptei judecăți. Un om care se pocăiește trăiește durerile unei femei care naște și, în simțurile inimii lui întâlnește, așa-zicând, chinurile iadului. Lui Ieremia care plângea, Domnul i-a poruncit: „să dăruiești și să zidești și să sadești” (Ieremia 1, 10). „Plânsul pocăinței este trimis de Domnul pe pământ pentru că atunci când pătrunde în cei ce-l primesc, până la despărțirea sufletului și duhului, dintre încheieturi și măduvă” (Evrei 4, 12), să nimicească omul cel vechi și să pună temei zidirii celui nou. În omul care se pocăiește vine mai întâi teama, apoi alinarea nădejdi; întristarea, apoi mângâierea; groază până în pragul deznădejdi, apoi adierea mângâietoare a milei. Una înlocuiește pe alta și acest lucru naște sau păstrează în omul aflat în stare de decădere sau deznădăjduire de viață, nădejdea că totuși, va primi viața cea nouă.

E ceva foarte dureros, dar și mântuitor. Prin urmare, devine de neocolit faptul că oricine nu a încercat o asemenea durere, nu a început încă să trăiască prin pocăință. E cu neputință omului să înceapă a se curăța cu desăvârșire fără a fi trecut prin acest creuzet, împotrivirea vie și hotărâtă față de păcat nu vine decât din ura pentru el. Urârea păcatului, la rândul ei, se naște doar din simțirea răului care e în el; iar răul din el este trăit cu toată urgia lui în această durere din pocăință. Numai aici simte cineva cu toată inima ce mare rău este păcatul; după aceea va fugi de el ca de focul gheenei. Fără această încercare dureroasă, chiar dacă ar începe să se curețe în vreun fel oarecare, nu va putea să se curățească decât puțin, mai mult pe din afară decât pe dinăuntru, mai mult în fapte decât în suflet. De aceea, inima sa va rămâne murdară, asemeni minereului netopit.

O astfel de schimbare este săvârșită în inima omului de către dumnezeiescul har. Doar acesta este în măsură să îndemne pe cineva a-și ridica mâna asupra-și ca să se aducă pe

sine jertfă lui Dumnezeu. „Nimeni nu poate să vină la Mine, dacă nu-l va trage Tatăl, Care M-a trimis” (Ioan 6, 44). Dumnezeu însuși îi dă o inimă și un duh nou (vezi Ieremias 36, 26). Omul se întristează pentru sine. Afundându-se în păcatele cărnii, a devenit una cu ele. Numai o putere din afară, mai înaltă, îl poate rupe de sine și ridica împotriva sa.

Astfel, harul săvârșește schimbarea în păcătos, dar aceasta nu se petrece fără învoirea lui. În Sfântul Botez, harul ne este dat în clipa în care Taina se săvârșește asupra noastră; totuși, voința liberă vine mai apoi și își însușește ceea ce i s-a dat. Prin urmare, în pocăință liberă consimțire trebuie să participe la însuși actul schimbării.

2. Unirea harului cu libertatea

Schimbarea spre mai bine și întoarcerea la Dumnezeu par să se întâmple dintr-o dată sau instantaneu și așa și este. Înainte de aceasta totuși, schimbarea parcurge câteva trepte ale unirii harului cu libertatea, prin care harul pune stăpânire asupra libertății, iar aceasta i se supune. Prin aceste trepte sunt nevoiți să treacă toți. La unii, treptele sunt urcate cu repeziciune, în vreme ce la alții, lucrul durează mai mulți ani. Cine ar putea urmări tot ceea ce se petrece aici, mai ales că există atâtea căi prin care harul lucrează înlăuntrul nostru și nici stările în care se află oamenii asupra cărora acesta lucrează nu pot fi numărate? Trebuie să ne așteptăm însă ca în ciuda atâtor deosebiri, să existe o față comună a schimbării de care nu poate scăpa nimeni. Orice om care începe a se pocăi trăiește în păcat, dar tot el este zidit din nou prin har. Prin urmare, putem înfățișa felul în care se petrec lucrurile, deslușindu-i obârșiile, pornind atât de la cercetarea stării în care se găsește păcătosul, cât și de la legătura ce se naște între har și libertate.

II.

Starea păcătosului

În cele mai multe cazuri, cuvântul lui Dumnezeu înfățișează pe păcătosul aflat în nevoia de înnoire prin pocăință ca fiind cufundat într-un somn adânc. Trăsăturile proprii unor astfel de oameni nu sunt întotdeauna reduse doar la o decădere vădită, ci mai degrabă și la lipsa, în cel mai strict sens, a râvnei inspirate, neegoiste, de a plăcea lui Dumnezeu, precum și a silei desăvârșite față de orice lucru păcătos. Dăruirea nu e deloc grija cea mai de seamă a preocupărilor și ostenețelor lor; au timp pentru multe alte lucruri, dar sunt cu desăvârșire nepăsători față de propria lor mântuire și nu simt primejdia care îi paște. Nesocotesc viața cea bună, ducându-și zilele în necredință, chiar dacă uneori, din afară, ar putea părea drepti și fără de prihană.

1. Câteva amănunte cu privire la omul lipsit de har

Aceasta este starea generală a păcătosului. Iată și câteva amănunte cu privire la omul căruia îi lipsește harul: odată întors de la Dumnezeu, omul se înțepenește bine în sine și face din sine rostul ultim al vieții și lucrării sale. Aceasta se întâmplă deoarece, în acest punct, după Dumnezeu, pentru el nu a mai rămas nimic mai presus de sine și mai ales deoarece, primind mai înainte toate din belșug de la Dumnezeu iar acum uitând de El, se

grăbește și se îngrijește să pună altceva în loc. Pustiul care s-a ivit înlăuntrul său prin despărțirea lui de Dumnezeu îi pricinuieste o sete de nestins, care nu-l chinuie încă, dar nici nu-l lasă. Omul a devenit un hău fără fund. Face tot ce poate pentru a umple genunea din el, dar nu reușește nici să o vadă, nici să o simtă umplându-se. Astfel, își petrece toată viața în trudă, sudoare și grele osteneli; se ocupă de tot felul de treburi prin care speră să afle un mijloc de a-și potoli setea de nestins. Aceste treburi îi înghit toată puterea, atenția și timpul. Sunt bunul lui cel mai de preț, în care și-a pus tot sufletul. Acum e limpede de ce un om care a făcut din sine rostul său ultim nu e niciodată el însuși; în schimb, totul e în afara lui, în lucrurile fie născocite, fie adunate prin mândrie. El s-a despărțit de Dumnezeu, Care este plinirea a tot ce există, în sine însuși e gol; nu i-a mai rămas decât o părută revărsare a sa în șirul nesfârșit al lucrurilor și trăirea prin ele. Astfel, păcătosul însetează, se agită și se necăjește cu nenumărate treburi și lucruri din afara lui și a lui Dumnezeu. De aceea, o trăsătură proprie vieții păcătoase este, în nesocotirea mântuirii, grija și silința pentru multe (vezi Luca 10, 41).

2. Grija și silința pentru multe

Diferitele tente și deosebiri ale acestei griji și silințe pentru multe țin de felurile pustiului care s-a ivit în suflet. Există o pustiire a minții care a uitat pe Cel Ce este totul; ea naște gnja și silința pentru multa învățătură, iscodire, cercetare și curiozitate. Mai este și o pustiire a voinței care a fost lipsită de stăpânirea ei de către Cel Ce este totul; aceasta naște dorința de multe lucruri, înșelarea de avuții, astfel ca totul să fie în mâinile noastre, în stăpânirea noastră; acesta este, egoismul. Pe urmă mai este și o pustiire a inimii, lipsită acum de puțința de a se bucura de Cel Ce este totul; ea pricinuieste setea de mulțumire prin lucruri nenumărate, mereu altele, sau căutarea unui nesfârșit șir de obiecte prin care năzuim a afla plăcere pentru simțuri - atât în afară, cât și înăuntru. Astfel, păcătosul se frământă din pricina multei învățături, a stăpânirii de avuții și a dorinței de plăceri. Se distrează, are și dispune, iscodește. Se învârtă în jurul acestor cozi toată viața lui. Iscodirea îi face cu ochiul, inima speră să guste dulcelețurile lumii și e momit de propria sa voință. Oricine se poate încredința de aceasta dacă stă să îi urmărească mișcările sufletului de-a lungul unei singure zile.

Dacă rămâne singur, păcătosul va continua să se învârtă în acest cerc vicios, pentru că așa ajunge firea noastră atunci când e robită păcatului. Totuși, atunci când se află în prezența altora, rotocoalele lui se înmulțesc de mii de ori și devin din ce în ce mai întortocheate. Lumea întreagă e plină de oameni care fac neîncetat tot felul de lucruri, întreabă, se distrează și se perindă de ici-colo ale căror mișcări în toate acestea au format un sistem care i-a supus pe toți sub legile sale, făcând din ele o Lege pentru toți cei aflați în sfera lui de influență, în această adunare de obște, fiecare intră fără să vrea în legătură cu celălalt, interacționează unii cu alții, iar prin interacțiunea lor își sporesc iscodirile, egoismul și goana după plăceri de zeci, sute și mii de ori, punându-și toată fericirea, bucuria și viața în această vâltoare nebună. E lumea deșertăciunii, în care îndeletnicirile, cărările, legea, legăturile, limba, plăcerile, distracțiile, ideile - totul, de la cel mai mic lucru până la cel mai mare - sunt pătrunse de lucrarea acestor trei duhuri rele ai grijii și silinței pentru multe pomenite mai sus. E ceea ce pricinuieste jalnica învârtire a sufletelor oamenilor lumești.

Trăind în strânsă unire cu această lume, fiecare păcătos e prins în înmiile ei mreji și e atât de încâlcit încât nici nu le mai vede. O asemenea povară apasă asupra oricărui om lumesc și a fiecăruia dintre părțile lui, astfel încât nu mai are tăria de a se lăsa clintit nici un pas, cât de mic, de nimic din cele ce nu sunt lumești, căci aceasta ar fi ca și cum ar trebui să ridice o jumătate de tonă. Așa că, nimeni nu mai purcede la o lucrare atât de anevoioasă și nici măcar nu se mai gândește la ea; în schimb, toți o duc tot așa, forfotind neîncetat prin șanțurile în care au căzut.

3. Momelile prințului acestei lumi

Încă mai rău este prințul acestei lumi, care nu are pereche în viclenie, ranchiună și priceperea de a amăgi. El poate pătrunde nestingherit în sufletul omului prin trup și prin toată acea materialitate în care se cufundă omul prin cădere. Venind, el stârnește pe mai multe căi iscodirea, egoismul și tihna iubitoare de plăceri. Cu tot felul de ademeniri și momeli, ține sufletul în acestea fără puțință de scăpare; cu șoapte și îndemnuri insuflate minții, îi dă idei prin care să le poată dobândi și apoi fie ajută la împlinirea acestora, fie li se împotrivește cu alte dorințe, încă mai aprinse. Toate acestea le face cu un singur scop: ca să prelungească și să adâncească încâlcirea omului în ele. Este tocmai ceea ce se numește schimbarea de noroc lumesc și nenoroc, lipsită de binecuvântarea lui Dumnezeu.

Prințul acestei lumi are o întreagă hoardă de slugi, duhuri ale răutății ce i se supun. Clipă de clipă, ele gonesc în marginile lumii locuite pentru a-și semăna semințele lor otrăvite prin diferite locuri, adâncesc marea încâlceală în mrejele păcatului, refac cursele slăbite sau stricate și mai ales pentru a împiedica pe oricine ar putea să-și pună în gând să se desfacă din legăturile acestea și să iasă la libertate, în ultimul caz, se strâng iute în jurul îndărătnicului. Mai întâi vin unul câte unul, apoi în cete și legiuni, până când sosește toată hoarda. Aceasta se petrece pe mai multe căi și în diferite chipuri, astfel încât să astupe orice ieșire și să refacă lanțurile și mrejele, apoi - folosind cealaltă imagine - să îmbrâncească înapoi în prăpastie pe oricine a început să se strecoare de-a lungul pantelor ei abrupte.

4. Ținutul nevăzut al duhurilor în care s-a înglodat păcătosul

Acest regat nevăzut al duhurilor are locuri aparte. Sunt mai întâi sălile de tron, acolo unde se întocmesc planurile, sosesc poruncile și se primesc dărilor de seamă, cu laudele sau ocările cuvenite din partea mai-marilor. Acestea sunt sanctuarele cele mai dinăuntru ale Satanei, cum le-a numit Sfântul Ioan Teologul. Pe pământ, în împărăția din mijloc al oamenilor, se află cetele răufăcătorilor, desfrânații și mai ales necredincioșii și hulitorii ale căror fapte, cuvinte și scrieri răspândesc întunericul păcatului pretutindeni și împiedică dumnezeiasca lumină. Mulțimea căilor lumești, împânzite de stihiiile păcatului, care năucesc omul târându-l departe de Dumnezeu, acesta e mijlocul prin care își vădesc voința și puterea lor aici.

Aceasta este întinderea împărăției păcatului! Fiecare păcătos îi este căzut pradă, dar rămâne ținut acolo mai ales din pricina unui anumit lucru. Probabil că aceste lucruri sunt în aparență, îngăduite - ba chiar vrednic de laudă. Satana are o singură grijă; și aceea este

ca, atunci când un om se preocupă în întregime cu mintea, atenția și inima sa de ceva, acel ceva să nu fie numai Dumnezeu, ci și un alt lucru din afara Lui să i se lipească de minte, de voință și de inimă, astfel încât omul să-l înlocuiască pe Dumnezeu cu altceva ca să poarte grijă numai de ceea ce știe, de ceea ce-i place și de ceea ce are. Aici nu e vorba doar de patimi sufletești și trupești, ci și de lucrurile amăgitoare, precum multa învățătură, măiestriile artei și toată secularizarea aceasta care poate sluji ca legătură a satanei prin care să îi țină pe cei orbiți de păcat în puterea sa, fără a le da prilejul de a-și mai veni în fire.

5. Felul lăuntric de a fi al păcătosului

Dacă luăm aminte la felul lăuntric de a fi al păcătosului, putem descoperi că uneori este cultivat dar cu desăvârșire orb în ceea ce privește lucrurile dumnezeiești și problema propriei sale mântuiri. Chiar dacă se frământă și se silește neîncetat în tot felul de treburi, în schimb e leneș și nepăsător în ceea ce privește rânduiala propriei -lui mântuiri; deși încearcă permanent când scârbele, când plăcerile inimii, el este cu desăvârșire nesimțitor la cele duhovnicești, în acest sens, toate puterile lui de a fi sunt vătămate de păcat; iar în păcătos rămân doar orbirea, nepăsarea și nesimțirea. Nu vede starea în care se află, așa că nu simte nici primejdia care îl paște. Nu simte primejdia, și de aceea nici nu se silește nici nu se îngrijește ca să se izbăvească de ea. Nevoia de a se schimba și de a fi mântuit nici măcar nu-i trece prin minte. Are convingerea fermă și de nezdruccinat că așezarea vieții lui este cea mai nimerită, nu-i trebuie nimic mai mult, deci totul trebuie să rămână așa cum este. Prin urmare, socotește orice i-ar aminti de o altă viață de prisos pentru el; nu ascultă și nici măcar nu poate pricepe la ce ar folosi. Fuge și se ferește de așa ceva.

III.

Lucrarea harului dumnezeiesc

Am spus că păcătosul se aseamănă unui om cufundat într-un somn adânc. Așa cum cel adormit nu se va trezi și nu se va scula de la sine, în ciuda pericolului care se apropie, de nu vine cineva să-l zgâlțâie, tot așa cel cufundat în somnul păcatului nu-și vine în fire și nu se trezește până când nu vine harul dumnezeiesc în ajutorul lui. Prin nemărginita milostivire a lui Dumnezeu, acest har stă la îndemâna tuturor, se apropie pe rând de fiecare și îi cheamă limpede pe toți: „Deșteaptă-te cel ce dormi și te scoală din morți și te va lumina Hristos” (Efeseni 5, 14).

Această asemănare a păcătoșilor cu cei adormiți ne oferă un punct de plecare pentru o cercetare amănunțită a întoarcerii lor la Dumnezeu. De pildă, cel ce doarme se trezește, se scoală și se pregătește de lucru. Un păcătos care se întoarce la Dumnezeu și se pocăiește este trezit din „nani-nani”-ul păcatului, ajunge la hotărârea de a se schimba (se scoală) și la urmă se îmbracă cu putere pentru noua sa viață prin Sfintele Taine ale Pocăinței și împărtășaniei (pregătirea de lucru). Aceste momente sunt descrise în parabola Fiului Risipitor astfel: Venindu-și în sine înseamnă că și-a venit în fire; „Sculându-mă, mă voi duce” arată că s-a hotărât să înceteze vechiul său mod de viață; am greșit este pocăința,

iar tatăl îl îmbracă (iertarea și dezlegarea de păcate) și îi pregătește un ospăț (Sfânta împărtășanie) (vezi Luca 15, 11-32).

Așadar, trei sunt treptele întoarcerii păcătosului la Dumnezeu: 1) trezirea din somnul păcatului; 2) luarea hotărârii de a lepăda păcatul și a se face plăcut lui Dumnezeu; 3) înveșmântarea cu putere de sus spre aceasta prin Sfintele Taine ale Pocăinței și Împărtășaniei.

IV.

Trezirea păcătosului din somnul păcatului

Trezirea păcătosului este acel fapt săvârșit de harul dumnezeiesc în inima lui prin care, asemeni cuiva trezit din somn, el își vede păcătoșenia, simte primejdia care îl paște, începe să se teamă și să se îngrijească de izbăvirea din acea nenorocire și de mântuirea sa. Mai înainte era ca un orb, nepăsându-i și neputând grijă de mântuire; acum vede, simte și îi pasă.

Cu toate acestea, schimbarea încă nu s-a produs. E numai prilejul de schimbare și chemarea către ea. Acum, harul doar îi spune păcătosului: „Vezi în ce te afli, așa că ai grijă, fă ce trebuie pentru mântuire”, îl scoate din lanțurile sale obișnuite și îl așează dincolo de ele, dându-i astfel șansa de a alege o viață cu totul nouă, în care să își găsească locul potrivit. Dacă folosește această șansă, va fi spre binele lui; dacă nu, va cădea iarăși în același somn și în aceeași prăpastie a pierzării.

Acest har dumnezeiesc se dobândește prin simțirea și vădirea în cunoștință a lipsei de însemnătate și a caracterului rușinos de care dau dovadă toate acele lucruri atât de prețuite și râvnite de omul păcătos. Așa cum cuvântul lui Dumnezeu pătrunde “până la despărțitura sufletului și duhului, dintre încheieturi și măduvă” (Evrei 4, 12), așa pătrunde harul până la încheietura inimii cu păcatul și rupe acea legătură și însoțire nelegiuită. Am văzut cum cade păcătosul cu toată ființa lui într-un tărâm în care învățăturile, ideile, părerile, rânduielile, obiceiurile, plăcerile și cărările sunt cu desăvârșire potrivnice adevăratei vieți duhovnicești la care omul a fost menit.

Căzut în această lume, el nu rămâne departe sau neatins de ea. Nu, ci e pătruns de toate, se amestecă cu toate. Este cu desăvârșire scufundat în ea. Așa că e firesc să nu știe sau să nu se gândească la nepotrivirea ei cu viața duhovnicească și să nu aibă nici o înțelegere față de aceasta din urmă. Lumea duhovnicească este închisă pentru el. Se vedește astfel faptul că ușa întoarcerii se poate deschide numai dacă viața duhovnicească se va descoperi conștiinței păcătosului în toată strălucirea ei și nu numai dacă i se va descoperi, ci și dacă îi va mișca și inima; dacă viața păcătoasă va fi rușinată, respinsă și nimicită. Și aceasta se petrece în prezența conștiinței și simțirii. Abia apoi se va putea ridica grija de a lepăda vechile căi și a pași pe cele noi. Toate acestea se săvârșesc prin simplul fapt al trezirii păcătosului de către har.

În lucrarea sa, dumnezeiescul har al trezirii are în vedere tot timpul nu numai legăturile de care este ținut păcătosul, ci și starea lui generală, în această din urmă privință, trebuie avută în minte mai presus de orice deosebirea dintre felul în care se ivește harul asupra celor care nu au mai fost niciodată treziți și felul în care lucrează asupra celor care au mai trăit și înainte o asemenea trezire. Celui care nu a mai încercat până atunci trezirea duhovnicească i se dăruiește din plin, ca un fel de har atotcuprinzător pregătitor sau provocator. Nu i se cere nimic în prealabil omului, căci el are o cu totul altă mișcare.

Cu toate acestea harul nu i se mai dă gratuit celui care a mai trăit deja trezirea duhovnicească, celui care știe și simte ce este viața în Hristos și care a căzut iarăși în păcat. Acum trebuie să dea el ceva mai întâi. Trebuie să se roage și să se învrednicească. Nu ajunge numai să vrea; trebuie să lucreze asupra-și pentru a pricinui trezirea duhovnicească prin har. Un astfel de om, amintindu-și vechea sa umblare în calea virtuților creștine, adesea o dorește iar, dar nu mai are nici o putere asupra luiși. Ar vrea să întoarcă foaia, dar nu e în stare să își recapete stăpânirea de sine și să se biruiască. S-a dat pe sine pradă unei amarnice deznădejdi pentru că mai înainte a lepădat darul și a ocărât și „a călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu... și a batjocorit duhul harului” (Evrei 10, 29). Acum este lăsat să priceapă că această putere a harului este atât de mare încât nu i se va mai dăruia prea curând. Caută și te ostenește și învață să iei aminte cât de greu este să o dobândești.

Un astfel de om se află într-un fel de agonie: însetează, dar nu i se dă să bea, flămânzește, dar nu e hrănit, caută, dar nu află, se silește pe sine, dar nu primește. Uneori, este lăsat în această stare vreme îndelungată, până când simte certarea dumnezeiască, ca și cum Dumnezeu l-ar fi uitat, S-ar fi întors de la el și-ar fi lepădat făgăduința Sa. Se simte ca „țarina care absoarbe ploaia ce se coboară adeseori asupra ei... dar... aduce spini și ciulini” (Evrei 6, 7-8). Numai că această atingere înceată a harului de inima celui ce-l caută nu e decât o încercare. El trece acum prin vremea ispitirii și mulțumită ostenelilor și chinuitoarei sale căutări, duhul trezirii pogoară iar asupra lui, așa cum coboară asupra altora în dar. Acest fel de a lucra al harului mântuitor ne arată două lucruri: mai întâi, mișcările deosebite ale harului dumnezeiesc pe care le săvârșește în trezirea păcătosului; apoi, calea obișnuită de dobândire a harului trezirii.

V.

*Mișcările deosebite ale dumnezeiescului
har în lucrarea de trezire a păcătoșilor
din somnul păcatului*

E foarte încurajator pentru cei ce duc viață în har să cunoască aceste mișcări ale harului astfel ca atunci când vor vedea nenumăratele griji și necazuri pe care le varsă Dumnezeu asupra păcătoșilor, să slăvească dumnezeiescul har de negrăit și să se întărească printr-un ajutor vrednic de încredere de sus în toată fapta cea bună. Iar cei ce mai caută încă milostivirea și dumnezeiasca iubire au în mod deosebit nevoie să le știe, întrucât însușirile trezirii prin har se vădesc aici mai limpede decât în orice altceva. Trebuie să cunoaștem și să înțelegem bine aceste însușiri pentru a putea hotărî în chip neîndoielnic

dacă trezirea care ni se întâmplă este de la har sau nu. Iar dacă cineva o trăiește deja, să putem afla dacă aceasta i se trage într-adevăr de la har sau îi vine dintr-un entuziasm personal.

Adevărata viață creștină este o viață în har. Viața trăită de la și prin sinele omului, oricât de frumoasă ar părea sau oricât de apropiată de chipul viețuirii creștine, nu va fi niciodată creștină. Obârșia vieții creștine stă în trezirea prin har. Omul care nu a nesocotit această trezire, nu se va lipsi niciodată nici de călăuzirea harului și nici de unirea cu el, atâta vreme cât va stăruî într-o cuvenită luare aminte la el. Tocmai de aceea este nevoie să își dea bine seama dacă trăiește trezirea prin har sau ea deja s-a petrecut. Ca să răspundem acestei probleme, se pot spune următoarele: judecați singuri cele ce vi se întâmplă, călăuzindu-vă după însușirile trezirii prin har, care se vădesc mai ales în împrejurări deosebite. Deși aceste însușiri sunt de regăsit atât în împrejurările deosebite cât și în cele obișnuite, ele se descoperă mult mai limpede, mai pronunțat și mai vădit numai în cele dintâi.

După cum am mai arătat, în timpul acestei treziri prin har nimicirea a toată orânduirea vieții păcătoase iubitoare de plăceri se săvârșește fulgerător în prezența conștiinței, în locul ei se arată o altă cale, dumnezeiască, mai presus de cea dintâi, singura adevărată și mulțumitoare. Se poate înfățișa pe scurt această cale în felul următor: Dumnezeu Cel închinat în Sfânta Treime, Care a zidit lumea și poartă grijă de ea, ne mântuiește pe noi, cei căzuți, în Domnul Iisus Hristos, prin harul Sfântului Duh, sub povățuirea și îndrumarea Sfintei Biserici și printr-o viață de încercări și purtare a crucii, care duce la fericirea veșnică, fără de sfârșit a vieții viitoare. El adună oameni, întâmplări, locuri și înseși pricinile prin care totul e pus în mișcare.

Această cale dumnezeiască în întregul ei se întipărește adânc în sufletul păcătosului prin lucrarea harului, înfățișând celui căzut potrivnicia vădită dintre propriile sale fapte și tot ceea ce trăise și simțise pe această cale dumnezeiască, el se vede silit să o încuviințeze și să o urmeze pe cea din urmă. Lucrul îl copleșește. Fiecare pas al dumnezeieștii căi aruncă o mustrare și o ocară asupra păcătosului pentru nebunia și nepurtarea de grijă de mai înainte, care îl apasă încă și mai mult, căci în același timp sufletul vede jalnica neînsemnătate a vechiului său mod de viață. Sub o asemenea lucrare, inima este slobozită din legăturile ce o țineau și devine liberă, putând astfel să aleagă în voie noul mod de viață. Așa săvârșește lucrurile harului. Nimicește tot ceea ce era vechi și rău în conștiință și simțire, dăruindu-le din plin pe cele noi și bune. Omul rămâne cu totul copleșit, liber însă să aleagă viața cea nouă sau să se întoarcă la cea de mai înainte.

Vrednic de luare-aminte este și faptul că trezirea prin har se însoțește întotdeauna de către acest simțământ de copleșire și de către un fel de teamă. Aceasta poate fiindcă se petrece dintr-o dată, pe neașteptate, îl prinde pe păcătos la răspântiile vieții ca pe un tâlhar și îl aduce înaintea dumnezeieștii judecăți de neocolit. Sau poate fiindcă este un fel nou fel de viață, în vădită potrivnicie față de cel mai vechi. Și nu e numai nou, ci și desăvârșit în toate privințele, aducător de fericire, pe când în jalnicul mod de viață de mai înainte nu afla decât povara inimii și nesfârșitele învârteli ale duhului în jurul lui însuși.

Cu toate acestea, punctul de plecare a tuturor lucrărilor bune ale deșteptării prin har se face prin conștiința limpede a noii și dumnezeieștii căi. Plecând de la această înțelegere, ne vin în minte toate experiențele trecute ale lucrării harului iar conștiința noului fel de a fi și de a viețui poate veni pe două căi: a) uneori, calea însăși, în întregul ei sau numai în parte, intră, în chip văzut și prin simțiri, prin chiar lucrarea harului, în lăuntrul păcătosului asupra căruia ea se revarsă; b) alteori, duhul omului este adus pe această cale, simțind-o lăuntric.

1. Intrarea căii dumnezeiești în chip văzut și prin simțiri

Atotmilostivul nostru Domn descoperă conștiinței celui ce s-a întors la El lumea dumnezeiască pentru care duhul este menit să trăiască, prin diferite mijloace. Deseori, El însuși Se descoperă în chip văzut, luând un chip oarecare vreunei persoane care este trează sau doarme. Așa i-a apărut Apostolului Pavel pe drumul spre Damasc, lui Constantin cel Mare, Sfântului Mare Mucenic Eustatie Plachida (20 septembrie), lui Neanias în drumul său către locul de chinuire a creștinilor (acesta este Sfântul Mare Mucenic Procopie, 8 iulie), lui Paternutie în timp ce dormea (9 iulie) și la mulți alții.

Uneori, El are bunătatea de a trimite persoane sfinte din cealaltă lume atât în stare de trezie cât și în vis, fie sub propriul lor chip, fie sub vreun alt chip. Astfel, Maica Domnului a apărut de multe ori, singură sau cu Fiul Cel mai înainte de veci, sau însoțită fie de un sfânt, doi sau mai mulți. Sfânta Mare Muceniță Ecaterina, de pildă, a fost convertită de apariția în vis a Maicii Domnului cu Pruncul, care i-a dat un inel de logodnă (25 noiembrie). Și îngerii au apărut de nenumărate ori, fie singuri, fie în ceată. De pildă, o oștire de Sfinți îngeri i-a apărut Sfântului Andrei cel nebun pentru Hristos, împotrivindu-se unei hoarde de puteri ale întunericului (2 octombrie). Sfinții au apărut de multe ori; de pildă, Episcopul Mitrofan i-a apărut unui medic luteran, unei fete bolnave, ca și altora.

Uneori lumea de dincolo și mai ales ierarhiile și puterile ei, se înfățișează minții necunoscătoare în vreun chip izbitor, cum s-a văzut în pilda Sfântului Andrei mai sus amintită și în multe altele, în aceste cazuri, oameni întorcându-se la Dumnezeu au văzut fie fericitele cete ale celor drepti, cum i-au apărut împăratului Indiei și fratelui acestuia după ce împăratul îi dăduse Apostolului Toma aur cu care să îi ridice un palat, pe care el l-a dat săracilor (6 octombrie); fie groaznicele chinuri ale păcătoșilor, pe care le-a văzut Isihie Hozevitul (3 octombrie); fie săvârșirea judecății în ceasul morții, cum s-a întâmplat cu Petru Vameșul, care a aruncat cu o pâine în fața unui cerșetor (22 septembrie); fie s-a întipărit gândul la moarte și la soarta omului de după aceea, cum a fost cazul cu împăratul loasaf (19 noiembrie), Sfântul Clement (24 noiembrie) și un tânăr desfrânat, al cărui părinte a făgăduit să vină în fiecare noapte în încăperea în care zăcea, după moartea sa.

Uneori, vreunui i se îngăduie să cunoască în chip nemijlocit o putere nevăzută printre alte puteri și fapte văzute. Este o putere reală, dar cu totul deosebită de acestea din urmă, venind din cealaltă lume. În general, din această categorie fac parte toate minunile, a căror înrăurire avută în diferite convertiri e cu neputință de stabilit. Până și Mântuitorul a

spus că necredincioșii nu vor putea fi încredințați dacă nu vor vedea semne și minuni (vezi Ioan 4, 48). Cele mai multe s-au arătat după Hristos Mântuitorul, în vremurile de început ale creștinismului, prin Apostoli, iar mai târziu prin sfinții mucenici. Neîndoielnica lucrare a nevăzutei puteri dumnezeiești pe pământ adesea a convertit sate și orașe întregi, dar nu a fost întotdeauna în întregime materială, într-adevăr, sângele martirilor stă la temelia Bisericii. Mai sunt apoi și acele împrejurări în care s-a arătat puterea dumnezeiască însăși, fără vreun mijlocitor omenesc, precum în timpul convertirii Sfintei Maria Egipteanca, sau prin mijlocirea sfințelor icoane, moaște și celelalte. Astfel, iudeii din Beirut s-au convertit prin lucrarea minunată a icoanei Răstignirii Domnului.

În toate aceste arătări, mintea, tulburată de tot felul de lucruri și farmece din lume și robită fără nădejde de scăpare în puterea orânduirii celor din afară văzute, simțuale, se vede în fața apariției izbitoare, neașteptată și fulgerătoare a puterilor și ființelor superioare, din lumea nevăzută. Se smulge într-o clipită din legăturile ei, intră cu putere în celălalt fel posibil de viață și trăire și, copleșită, se statornicește în acesta. Același lucru se întâmplă prin stârnirea electricității dintr-un corp de către electricitatea altuia. Aceasta din urmă o smulge din legăturile materiei și, după ce o atrage către suprafață, o păstrează la sine.

2. Duhul este adus pe calea cea dumnezeiască și o vede lăuntric

După cum am văzut, duhul este închis și înfășurat în numeroase legături. Dar prin însăși firea lui, el este văzătorul căii dumnezeiești. Puterea aceasta a sa e gata să se arate neîntârziat și într-adevăr se arată de îndată ce piedicile care o stinghereau au fost îndepărtate. Astfel, pentru trezirea duhului adormit din om și aducerea lui până la vederea căii dumnezeiești, harul dumnezeiesc fie 1) lucrează nemijlocit asupra lui și, manifestându-și puterea sa, îi dă prilejul de a rupe legăturile care îl țineau, fie 2) lucrează în chip indirect asupra lui, îndepărtând învelișurile grosolane și mrejele lor, dându-i astfel slobozire spre îndreptare.

Lucrarea nemijlocită a harului dumnezeiesc asupra duhului omenesc

Dumnezeiescul har care e pretutindeni și umple toate inspiră direct duhul omului, întipărint anumite cugete și simțiri asupra acestuia, care îl întorc de la toate lucrurile mărginite către o altă lume tainică, mai bună, deși nevăzută. Semnele proprii unor astfel de treziri sunt nemulțumirea de sine și de toate ale sale, precum și întristarea pentru ceva anume. Omul nu mai e mulțumit de nimic din jurul său; nici de averile sau de împlinirile lui, chiar de ar fi neînchipuit de bogat; umblă înapoi și încolo ca și cum ar avea inima sfâșiată.

Pentru că nu află mângâiere în cele văzute, se întoarce către cele nevăzute, pe care le primește gata să le și dobândească pentru sine în chip neprefăcut și să se încredințeze lor.

Mulți dintre cei care și-au pus întrebarea: „Cu ce sfârșesc toate acestea și unde duc ele?” au lăsat totul și și-au schimbat nu numai simțămintele și purtarea, ci însuși modul de viață. Au fost împrejurări în care o astfel de nemulțumire s-a vădit îndeosebi în partea

rațională a sufletului, precum la Iustin Martirul, care a căutat cu precădere lumina cunoașterii Ființei Dumnezeiești. Uneori, nemulțumirea se arată în partea pofitoare, ca la Fericitul Augustin, care a căutat mai ales pace pentru inima sa tulburată. Alteori, și poate că cel mai adesea, nemulțumirea se vedește în partea mânioasă, în conștiință, precum la tâlharii Moise și David din Ermopolis. Au fost numeroase cazuri în care sălașul lăuntric al duhului a fost pe neașteptate iluminat și s-a sădit atunci o chemare care a întors duhul către o altă cale. „Tu... nu știi de unde vine, nici încotro se duce” spunea Mântuitorul despre aceasta (Ioan 3, 8).

Adesea sufletul este trezit de o amintire din trecut. Maria, nepoata lui Avramie Sihastrul, a fost convertită astfel⁵; tot așa un ucenic al Sfântului Apostol Ioan, care se pierdea în desfrâu⁶, și tot așa Sfântul Teofil, îngrijitorul bisericii. De undeva intră înăuntrul ceva și glasul conștiinței rostește limpede: „Adu-ți aminte de unde ai căzut”, ceea ce copleșește cu totul pe cel ce uitase. Toate convertirile de după căderile tinereții se pot pune pe seama acestui glas.

(Nota 5 Vezi „Viața Cuviosului Părintelui nostru Avramie Sihastrul și a Fericitei Maria, nepoata lui” în Viețile Sfinților pe luna octombrie, 1992, pp. 307-318)

(Nota 6 Eusebiu de Cezareea „Istoria bisericească” Cartea a treia, cap. XXIII, 6-19 în P.S.B. vol. 13, 1987, pp. 122-124)

Nu e nici o îndoială că până și aceste schimbări sunt pregătite cu multe ocolișuri de iconomia divină, prin diferite întâmplări care îl fac pe om să primească lucrarea harului. Tocmai de aceea și aici spontaneitatea convertirii e oarecum relativă. Pe de altă parte, mai este nevoie să știm și că orice trezire prin har se arată prin chemări asemănătoare acesteia și prin deșteptarea duhului din somnul în care zace. Chiar de ar veni printr-un mijloc văzut, harul rămâne însă nevăzut, cuprinde nemijlocit sufletul și îl scoate din legăturile care îl chinuie la lumina cea dumnezeiască, pe tărâmul vieții celei dumnezeiești.

Lucrarea indirectă a harului dumnezeiesc asupra duhului omenesc

Toate mijloacele care sunt cuprinse aici sunt îndreptate către ruperea legăturilor care înlănțuie duhul. Slobozește duhul, iar el, de bunăvoie sa va începe să grăbească spre acel ceva de la care el însuși provine, adică spre Dumnezeu. După cum am văzut, legăturile care înrobesc duhul se întrepătrund, fiind alcătuite din: 1) mila de sine; 2) lumea; 3) diavolul. Lucrarea de nimicire pe care o săvârșește harul atunci când trezește duhul se îndreaptă tocmai împotriva acestora.

1) Mila de sine. Legăturile care înlănțuie cel mai strâns duhul, sunt acelea ale atotcuprinzătoarei mile de sine, care domină toate aspectele vieții noastre fizico-mentale. Aceste legături sunt puntea de legătură și pentru altele, dintre cele ce vin de la lume și de la diavol. Iată de ce are atâta însemnătate să le nimicim, deși acest lucru e atât de anevoios lucru. Din pricina faptului că necredinciosul trăiește numai la nivel trupesc și rațional legăturile de acest fel se întind asupra întregii sale vieți fizico-mentale, formând o mreją bine țesută și strâns înfășurată.

Pentru a înțelege felul în care sunt nimicite aceste legături, trebuie să înțelegem că acel ceva de care se alipește viața omului, care o hrănește și în care se vădește cu precădere pe sine, este și temelie pe care ea se așează. Câtă vreme această temelie e trainică și viața omului se statornicește în ea și nu se teme de nimicire ba chiar nici nu se așteaptă la așa ceva. De pildă, atunci când cineva se predă pe sine artei, deșertăciunii lumești sau chiar și studiului și trăiește în așa ceva, devine dependent de lucrul acela și se așează în el cu toată tăria, gândurile și speranțele sale. Pentru că toată mila de sine a vieții decurge din aceasta și înlănțuie duhul, temeiul acestei mile de sine devine în mod firesc temeiul tare și de neclintit al legăturilor care cuprind duhul, asemeni unui cârlig de care se agață toate aceste legături. Prin urmare, pentru a le nimici și a slobozi duhul din legăturile milei de sine, dumnezeiescul har care trezește nimicește de obicei toate acele temeiuri pe care se sprijină egoismul atât de îngăduitor cu sine. După ce a zdruncinat acestea, harul slăbește legăturile și dă duhului chinuit și împovărat prilej pentru a-și înălța fruntea.

Mila de sine are multe temeiuri. Este într-adevăr o parte a firii noastre; o găsim adică și în trup și în suflet, în viața cea din afară, ca și în întreg modul nostru general de viață. Această milă față de trup ia diferite chipuri. De pildă aprinderea spre desfrânare, luxul, pofta trupească, iubirea de petreceri, iubirea de plăceri, grija și silința pentru lucrurile de zi cu zi, iubirea de onoruri, iubirea de putere, de reușite în afaceri, iubirea de înavuțire. Mai e și dorința de a atrage prin înfățișare, de a avea cunoștințe sus-puse și de a apărea foarte rafinat în viața socială. Există și acea înclinație spre arte, spre studiu, spre aventuri. Toate acestea, sub multe chipuri, alcătuiesc temelie trainică egoismului nostru care, fără a se îndoi de tăria și trăinicia ei, se sprijină liniștit de ea, și fiind bine-hrănit, crește de la zi la zi, manifestându-se în moduri diferite în funcție de persoană.

Îndreptându-și puterea spre nimicirea acestui sprijin pe care egoismul păcătosului s-a așezat și se odihnește, harul dumnezeiesc mântuitor săvârșește următoarele lucruri pentru a trezi pe păcătos din somnul său: cel rob de plăcerea cărnii va cădea bolnav și, slăbindu-i trupul, va slobozi duhul și îi va da tărie să-și vină în fire și să devină cumpătat.

Cel preocupat de puterea și de farmecul său va fi lipsit de acest farmec și ținut într-o stare de nespusă istovire.

Cel ce își află scăpare în propria sa putere și tărie va fi supus robiei și umilinței.

Cel ce se bizuie grozav pe avuțiile sale, se vor lua de la el.

Cel ce se fălește cu multa sa știință de carte va fi făcut de rușine.

Cel ce se bizuie pe solide legături și relații personale, i se vor tăia.

Cel ce se bizuie pe statornicia orânduirii stabilite în jurul său, o va vedea nimicită prin moartea celor pe care îi cunoaște sau prin pierderea celor mai de seamă avuții materiale.

Există vreo altă cale de a trezi pe cei ținuți în legăturile nepăsării de fericirea cea din afară altfel decât prin necazuri și durere? Oare nu e viața noastră plină de necazuri tocmai pentru ca să sprijine voia lui Dumnezeu de a ne ține trezi?

Fiecare nimicire a acestor temelii ale nepăsătoarei mile de sine reprezintă un punct de cotitură în viață și deoarece vine întotdeauna pe neașteptate, lucrează într-un mod copleșitor și mântuitor, în această privință, simțământul că viața omului se află în mare primejdie lucrează cu cea mai mare putere. Această simțire slăbește toate legăturile și taie egoismul din rădăcină; omul nu mai știe încotro să fugă. Iarăși, simțirea unei desăvârșite părăsiri ține de aceeași împrejurare deosebită și e de același fel. Amândouă aceste simțăminte lasă omul singur cu el însuși. De la sine, cea mai ticăloasă dintre fapte, omul se întoarce neîntârziat către Dumnezeu.

2) Celelalte legături ale duhului îl cuprind din lume și zac mai la suprafață decât cele dintâi. Lumea, cu învățăturile, ideile și rânduielile ei, în general cu întregul său ansamblu prefăcut în lege de neclintit, apasă cu o mână grea și despotică asupra fiecăruia dintre vlăstarele ei. Ca urmare, nimeni nu cutează nici măcar să se gândească la o răzvrătire împotriva ei sau la o lepădare de puterea ei. Toți o cinstesc și se supun cu atâta sfială legilor ei. O încălcare a acestora e socotită drept o mârșăvie. Lumea nu e o persoană, dar duhul ei stă cumva foarte apăsător asupra pământului, ne influențează și ne ține ca legați. E limpede că puterea lumii e psihologică și imaginară, nu fizică sau reală. Prin urmare, nu e nevoie decât să risipim această putere închipuită a lumii și prilejul de a ne putea înfrâna de la desfătărilor ei va fi mult mai aproape de noi. Așa lucrează în noi mântuitoarea economie dumnezeiască.

Tocmai cu acest rost, ea păstrează neîncetat două alte lumi sfinte, dumnezeiești, în lăuntrul lumii și al nostru înșine. Prin ele, dumnezeiasca economie arată iar și iar deșertăciunea vieții lumești, aducând-o mereu în fața noastră și ajutându-ne să o vedem și mai limpede. Cele două lumi dumnezeiești sunt natura văzută și dumnezeiasca Biserică. Experiența arată cât de adesea mintea, întunecată de cele lumești, se trezește prin contemplarea dumnezeieștii zidiri sau prin intrarea în Biserică. De pildă, un om care stă la fereastră și privește un arbore în iarnă își vine în fire. Un altul, după o convorbire care l-a răscolit și după ce simțise dulceața păcii pe care o simte sufletul într-o biserică, părăsește vechile sale căi și se închină slujirii lui Dumnezeu.

Natura văzută și templul lui Dumnezeu nu numai că adesea au redat simțirea și cumpătarea unor creștini nepăsători și păcătoși, ci au convertit chiar și păgâni la adevărata închinare a lui Dumnezeu și credință în El. Cuvântul Osana a intrat în inima unei femei și a făcut din ea o creștină. Convertirea strămoșilor noștri s-a făcut în chip neîndoielnic prin lucrarea Bisericii asupra lor. Contemplarea frumuseților zidirii văzute a lui Dumnezeu a întors-o de la cele trupești pe Sfânta Mare Muceniță Varvara.

Puterea și înrăurirea lor vin din faptul că îi dăruiesc duhului - care este împovărat, istovit, obosit și chinuit de deșertăciunea lumii - cel mai bun și mai binecuvântat fel de viață, într-un chip plin de însuflețire și claritate. Umplându-l pe neașteptate cu bucuria unei astfel de vieți, ele îl încredințează că, predându-se el însuși în stăpânirea acestei lumi, nu

face decât să se necăjească și să se chinuie singur, că fericirea deplină poate fi aflată în lumea de dincolo și că dacă prietenia cu lumea aceasta acum este atât de chinuitoare, la ce să se aștepte după aceea?

Chemarea către lumea dumnezeiască și despărțirea de lumea deșertăciunii se naște tocmai din această trăire sufletească. Uneori, ea se petrece sub chipul unei rupturi violente, alteori se desăvârșește treptat. Dar până la urmă, natura și Biserica smulg cu totul duhul omului din lanțurile lumii. Cu puterea lor ele risipesc, sfărâmă și împrăștie farmecele lumii deșarte, cu nenumăratele ei amăgiri. Tocmai de aceea ni le așează Domnul în față, pentru ca ele să poată lucra mai des asupra noastră, a tuturor, înfățișându-ne neîncetat deosebirea radicală dintre o viață și cealaltă, în modul cel mai izbitor cu putință.

Al doilea mod de slobozire din lanțurile lumii se poate face înfățișându-i păcătosului un fel de viață - prin harul lui Dumnezeu Cel Care proniază toate - cu totul potrivit celui cu care el este deprins. Toate convertirile săvârșite prin mijlocirea martiriului, și pentru care există nenumărate pilde, descoperă tocmai acest lucru. Uneori mucenicia unui singur om a convertit orașe și sate întregi. Lucrarea unei puteri duhovnicești dintr-o altă lume deosebită de a noastră este vădită aici. Câteodată înfrângerea părea neîndoielnică, dar nu era; cel ce săvârșea lupta muceniei rămânea de nebiruit, plin de bucurie duhovnicească, nepăsător la nimic din cele ce se petreceau în jurul său.

Înțelegerea bruscă a acestei înfățișări de viață potrivnice șochează mintea și risipește prin ea farmecul căilor vieții de aici. Pildă spre aceasta stă convertirea tâlharului de către împăratul Mauricius care, în loc să îl pedepsească, l-a tratat cu multă bunătate ca și cum ar fi fost vrednic de așa ceva. Alt exemplu este convertirea femeii desfrânate care a fost rugată de o altă femeie să se roage și să îi redea viața singurului ei fiu care murise. O altă desfrânată s-a pocăit după ce a văzut niște călugări smeriți lucrând rugăciunea și cugetarea cea dumnezeiască, în vreme ce ea se dedase la lux și la desfrâu chiar în aceeași casă.

Toate convertirile prin pilda vieții țin de acest mod. Puterea cu care lucrează ele stă în faptul că păcătosul întâlnește oameni mulțumiți și împăcați, care nu au nici desfătărilor, nici plăcerile avute din belșug de alții, ce nu-și găsesc nici mulțumirea, nici pacea. De aici vine destrămarea amăgirii lor și schimbarea vieții.

Al treilea mod de retragere din lume se face prin rușinarea ei în fața fiilor săi. Iulian s-a înălțat pe sine mai presus de toți; s-a ridicat cu îngrozire împotriva creștinilor și a amenințat să îi zdrobească cu toată puterea sa. Dar apoi s-a prăbușit pe neașteptate. Aceasta nu numai că i-a întărit pe cei credincioși, dar și mulți necredincioși au venit la adevăratul Durrnezeu. Un sat întreg s-a ridicat asupra Sfântului Macarie din cauza unei mărturii mincinoase; l-au bătut, l-au chinuit, l-au pedepsit - și lumea a biruit. Dar apoi s-a descoperit adevărul, i-a rușinat pe toți și i-a întors la evlavie și frică de Dumnezeu. Tot aici fac parte și toate împrejurările care i-au făcut pe oameni să-și vină în fire prin prăbușirea și moartea neașteptată a celor mari și puternici ai lumii. Rușinarea lumii o micșorează în ochii prietenilor ei, vădindu-i neputința. Pe de o parte, îi îndepărtează de ea; pe de alta, le dă curajul de a-i face față.

În al patrulea rând, adesea se întâmplă ca până la urmă lumea însăși să îndepărteze și să alunge pe om de la ea în aparență de bunăvoia ei, întrucât nu îi mulțumește așteptările sau îl dezamăgește. Noi căutăm fericirea; dar în lume nu găsim decât măriri, onoruri, putere, bogăție, plăcere - nici una nu satisface pe cel ce caută. Omul cu discernământ vede curând amăgirea și își vine în fire. Vedem cum mulți dintre sfinții lui Dumnezeu dându-și seama de deșertăciunea și tulburarea lumii s-au retras din ea și I s-au afierosit cu multă hotărâre Lui. Fiul risipitor din parabolă și-a zis: „Eu pier aici de foame” (Luca 5, 17).

3) Al treilea rând de legături ale duhului vine din partea Satanei și a demonilor săi. Sunt nevăzute și se suprapun în cea mai mare parte cu legăturile milei de sine și ale lumii, pe care Satana le întărește cu înrâurirea sa și prin care ține mintea în întuneric, însă mai e un lucru, care vine direct de la Satana, o lășitate subțire și o teamă care pot tulbura sufletul păcătosului oricând, dar mai ales atunci când se gândește la cele bune. E ca atunci când stăpânul își amenință sluga, care a făcut vreun lucru potrivit voii sau planurilor sale. Tot de la Satana vin tot felul de lingușeli duhovnicești. De pildă, unii au o nădejde prea mare, neîntemeiată, în mila dumnezeiască; această nădejde nu e cumpătată, ci devine din ce în ce mai afundată în iubirea de păcat. La celălalt capăt sunt oamenii care deznădăduiesc prin îndoială și necredință. Astfel de oameni se încred în ei înșiși și au atâta trufie personală încât înăbușă orice simțământ de căință.

Într-adevăr, multe vin în chip nemijlocit de la Satana, deși e anevoios să le arătăm. Dar tot păcatul își are izvorul în el, căci el e stăpânitorul lumii păcătoase. Unul dintre vicleșugurile sale este să se ascundă. Adică dă păcătoșilor siguranța că nu e prin preajmă și ca urmare lucrează cu îndărătnicie și sălbăcie înăuntrul sufletului păcătos. Născocoște și strecoară îndemnuri la răzvrătire contra firii, făcându-i pe păcătoși să cârtească împotriva lui Dumnezeu Care nu îngăduie cele ce în ochii lumii sunt firești și Care hotărăște că puterea lor singură nu este de ajuns pentru a le face față.

Dumnezeiescul har, care îl face pe om să își vină în fire, deseori îi smulge pe păcătoși din gura iadului batjocoririi satanicești. L-a făcut pe Satana de ocară și l-a supus pe el batjocoririi, descoperindu-i neputința și nebunia și vădindu-i viclenia. Așa a fost rușinat în persoana lui Simion Magul, a Sfântului Ciprian din Antiohia și a multor alora. Toate aceste întâmplări au fost însoțite de convertirea și iluminarea multora dintre cei orbi. În zilele petrecute de Domnul pe pământ, demonii, izvorul necredinței și al îndoielii, au devenit prooroci ai credinței. Și sfinții mucenici, prin puterea Atotputernicului Dumnezeu adesea i-au silit atât pe tatăl cât și pe fiii minciunii să rostească adevărul prin statui.

Această descoperire a uneltirilor celui viclean îi dă păcătosului simțământul că se află în mâini vrăjmașe, răuvoitoare, că e înșelat și momit să se vatăme singur, că este dus în chip amăgitor pe o cale întunecată spre pierzare și că demonii țin să se bucure de aceasta. Acest lucru naște negreșit un simțământ de teamă pentru bunăstarea proprie, prudență, bănuială, silă și dezgust față de cel viclean și de născocirile lui, patimile și năravurile rele, ca și de toată viața de mai înainte. De aici, nu mai e decât un pas până la Izvorul adevărului, binelui și fericirii: adică, Dumnezeu.

3. Cuvântul lui Dumnezeu ia locul tuturor căilor de mai înainte

Așadar, acestea sunt căile și mijloacele prin care harul dumnezeiesc lucrează asupra sufletului omenesc, îl slobozește din legăturile lui nefirești, îl aduce față în față cu o altă viață mai bună în care află pace și bucurie. Cu toate acestea, este limpede că toate aceste căi și mijloace sunt în și prin ele însele nedesăvârșite, ca și cum ceva ar fi rămas în urmă. De pildă, dacă s-a ivit setea de un lucru mai bun, unde este acest lucru mai bun și cum poate fi el dobândit? Sau, dacă cineva a fost cuprins de frica de moarte și judecată, ce să facă ca să se izbăvească de nenorocire?

Același lucru se întâmplă și în toate celelalte împrejurări, chiar dacă nu în chip vădit. Trebuie folosită încă o cale pentru a le duce la îndeplinire pe toate. Această cale este propovăduirea Cuvântului. Într-adevăr, Cuvântul lui Dumnezeu, sub diferite chipuri, se adaugă tuturor celorlalte căi deja abordate, limpezindu-le și descoperindu-le rostul lor ultim. Fără acest Cuvânt, acele mijloace lasă totuși pe om într-un fel de stare de nesiguranță și deci nu împlinesc tot ceea ce ar trebui. Apostolul Pavel a fost iluminat de o apariție cerească. Dar Domnul nu a săvârșit totul în el pe loc, ci a spus: „Du-te la Anania, iar el îți va spune ce să faci”. Iustin Martirul, Sfânta Mare Muceniță Varvara și împăratul loasaf au întrezărit minciuna, dar pentru a cunoaște adevărul, aveau nevoie de călăuze și tălmăcitori pe măsură. Tocmai de aceea Domnul Proniatorul așează ca poruncă aceasta: „Dumnezeu... vestește acum oamenilor ca toți de pretutindeni să se pocăiască” (Fapte 17, 30). „Credința este din auzire, iar auzirea prin cuvântul lui Hristos” (Romani 10, 17). Acest cuvânt al Apostolilor este vestit acum în toate marginile pământului prin urmașii lor.

Lucrul cel mai de seamă este să se vestească adevărul căii dumnezeiești universale a mântuirii, să se vorbească despre oameni și locuri binecunoscute spre care cel trezit ar trebui să se îndrepte pentru tălmăcire, astfel ca să nu irosească acea trezire sau să rățăcească de la calea ei, risipind timp și putere fără rost. În Biserică ar trebui să se audă neîncetat învățătura de credință - și într-adevăr se aude. Adevărații credincioși se vor întări și mai mult prin ea, în vreme ce cei căzuți și cei treziți vor afla o călăuză nemijlocită și adevărată. Cât de crucială este datoria preoților de a vesti căile mântuitoare ale lui Dumnezeu în orice vreme, fără acea bizuire pe o presupusă cunoaștere de obște!

Cu toate acestea. Cuvântul lui Dumnezeu nu numai că îmbunătățește toate căile arătate mai sus, dar le poate și înlocui. El trezește pe păcătos mult mai deplin și mai limpede. Prin înrudirea sa cu duhul, care tot de la Dumnezeu vine, intră în lăuntrul acestuia, până la despărțirea sufletului de duh. însuflețește pe acesta din urmă, și sădește în el semințele din care să rodească faptele vieții duhovnicești (de aceea se mai numește Cuvântul și sămânță). Puterea sa de a trezi este cu atât mai însemnată cu cât lucrează deodată asupra întregii persoane, asupra întregii ființe: trup, suflet și duh. Sunetul sau partea sonoră a Cuvântului atrage atenția auzului și un gând intră și se așează în suflet. Puterea sau energia nevăzută e doar pe jumătate. Plinătatea cunoașterii e întotdeauna biruitoare, căci atunci nu mai e nici un loc în care să se ascundă inima vicleană.

În virtutea potrivirii sale atotcuprinzătoare cu lucrarea de trezire a păcătoșilor, Cuvântul lui Dumnezeu străbate toată lumea și ajunge la urechile noastre în diferite chipuri. Se aude neîncetat în biserici la fiecare slujbă dumnezeiască, și în afara bisericilor, la orice

ceremonie religioasă. Se aude în predicile Părinților și în orice carte ziditoare și luminătoare de suflet. Se aude în toate convorbirile folositoare, ca și în zicerile populare pline de înțelepciune. Se află în școli, în picturi și în oricare lucru văzut ce înfățișează adevărurile duhovnicești. Judecând după toate acestea, suntem înconjurați de Cuvântul lui Dumnezeu și cuprinși de el din toate părțile. De pretutindeni ajunge la noi glasul trâmbiței pentru nimicirea cetăților păcatului, asemeni zidurilor Ierihonului.

Cuvântul lui Dumnezeu și-a arătat deja și încă își arată puterea biruitoare asupra inimii omenești. Nu e nevoie decât să se poarte de grijă ca acele căi prin care se răspândește Cuvântul lui Dumnezeu să se păstreze neîncetat, astfel ca nici adevărata propovăduire să nu înceteze, închinarea dumnezeiască să se săvârșească după tipic și în chip ziditor, iconografia să fie înălțătoare și evlavioasă, iar cântarea simplă, cumpătată și umilicioasă. Împlinirea tuturor acestora cade în seama celor ce slujesc la altare. Tocmai de aceea ei sunt cea mai puternică și trebuincioasă armă în mâinile Proniei Dumnezeiești pentru convertirea păcătoșilor. Trebuie ca ei să înțeleagă aceasta și să grăiască cu putere nu doar în biserici, ci și prin case, folosind orice prilej atât pentru a înfățișa lumea lui Dumnezeu, cât și pentru a vădi amăgirea sufletului nostru prin nălucirile minții și ale trupului.⁷

(Nota 7 Cele mai bune pilde în acest sens le-a dat Sfântul Tihon de Zadonsk. A înțeles, se pare, mai bine decât toți ceilalți că cea mai bună întrebuintă a darului scrisului și vorbirii este întoarcerea sa către luminarea și trezirea păcătoșilor din somnul în care zac. Aproape fiecare rând scris de el duce la aceasta. Așa ar trebui să fie orice predică în biserică și orice convorbire.)

VI.

Cum se dobândește harul trezirii

S-a mai spus deja că printre diferitele lucrări ale harului care ne trezește, una care e în mod deosebit vrednică de luare-aminte este cea pe care o folosește Dumnezeu pentru a trezi un păcătos ce a mai trăit și înainte o astfel de trezire, dar a căzut iarăși în păcat și mai ales în acele păcate de moarte obișnuite lui. Cu cât mai des se repetă aceste căderi, cu atât mai mult slăbește imboldul de îndreptare, căci inima lui se obișnuiește, așa-zicând, cu căderea și căderile în păcat trec în rândul întâmplărilor de zi cu zi ale vieții sufletului.

Odată cu această slăbire, el și încetează a mai fi un simțământ plin de putere după cum i-ar fi de fapt propriu să fie, apropiindu-se tot mai mult de sfera cugetării și devenind până la urmă nimic mai mult decât un simplu gând și o amintire. Acest gând este încuviințat o vreme, dar apoi doar tolerat, și aceasta fără supărare, însă cu nepăsare, fără a-i acorda vreo atenție mai deosebită. După care începe să plictisească, devine ceva de care trebuie să scapi cât mai iute cu putință. Până la urmă stârnește chiar dezgust și vrăjmășie față de el - păcătosul nu numai că nu îl suferă, ci îl urăște, îl vânează și îl izgonește, în mod corespunzător, credința că o viață duhovnicească mai bună e de trebuință începe să se stingă. La început nevoia de schimbare pare doar posibilă. Mai târziu se învăluie în îndoială sub forma semnelor de întrebare cu privire la diferitele ei aspecte, iar mai pe urmă începe să pară chiar nefolositoare și lipsită de însemnătate, străină. În cele din urmă,

se ajunge lăuntric la o hotărâre de genul „trăiește cum ți-e voia - totul e în regulă. Toate celelalte nu sunt decât necazuri în plus.” Aici omul a atins adâncul răului și al nepăsării. Starea sa e a unuia care nu s-a mai trezit niciodată.

E limpede că mântuirea acestui om e în mare primejdie. Mila lui Dumnezeu e mare, dar până și ea s-ar putea să nu mai poată face nimic cu el. E ca țarina care absoarbe ploaia ce coboară adeseori asupra ei și totuși rămâne neroditoare, iar „blestemul îi stă aproape” (Evrei 6, 8)8. (Nota 8 „Dar dacă aduce spini și duhni, se face netrebnică și blestemul îi stă aproape iar la urmă focul o așteaptă.”)

Este urmarea unei vieți fără de rânduială și a nesocotirii nevoii de trezire prin har, care ar trebui să se întipărească cu deosebire în mintea celor ce duc lipsă de ea. E adevărat că mișcările harului dumnezeiesc nu se mărginesc la măsurători și definiții, dar uneori se fac în acord cu acestea. Prin urmare, deși nu trebuie să deznădăjduim de puțința noastră de întoarcere și mântuire oricât de slabă ar fi chemarea de întoarcere la o viață de virtute, trebuie însă întotdeauna să cugetăm cu frică și cu cutremur la firea noastră cea neputincioasă. Oare nu ne-am cufundat atât de adânc încât am ajuns la cea din urmă șansă de a mai primi trezirea prin har? Oare nu cumva am stăvilit toate pornirile pe care harul dumnezeiesc, dorind neîncetat mântuirea noastră, le-ar fi avut de a lucra asupra noastră? Oare nu o fi aceasta ultima dată când harul s-ar mai putea apropia de noi pentru a ne face să ne venim în fire și a înceta starea noastră ticăloșită? Astfel, oricât de slabă ar fi chemarea, trebuie cu atât mai iute să ne grăbim să o ascultăm cu toată hotărârea, deși aceasta ar cere mai mult discernământ și să o întărim cu toată puterea libertății noastre omenești. Desigur, o astfel de întărire nu înseamnă altceva decât deschiderea noastră către această căutare și dorință de primire a harului. Trebuie să ne deschidem, căci prin căderile noastre am devenit tot mai împietriți și mai închiși față de har, mai întâi într-o privință, apoi în alta.

Vom arăta acum cum să primim harul, astfel ca imboldul acesta de îndreptare să-și poată recăpăta vigoarea sa de la început, căci trebuie să înțelegem că omul va spori potrivit cu deschiderea sa către îndemnurile duhovnicești care ajung până la el. În vreme ce omul proaspăt trezit împlinește toate cele de trebuință iute, cu râvnă și cu aprindere, lucrarea celuilalt e rece, aproape de să se stingă, plină de greutate. E ca și cum harul l-ar fi părăsit anume pentru ca el să poată simți cât de prețioasă este ascultarea cu credință de Dumnezeu pentru cel pe care El îl cheamă și astfel să poată prețui cum se cuvine ajutorul lui Dumnezeu. Domnul păstrează această dorință. El nu dăruiește o lepădare bruscă de cele ale lumii, ci îl ține pe om în continuare în mijlocul ei, într-o stare de încordare, fără a-l înclina nici într-o parte, nici în cealaltă, pentru a-i încerca râvna și a lăsa loc dorinței și hotărârii lui să crească. Abia apoi cel astfel încercat va lepăda cu adevărat păcatul.

Am înfățișat toate aceste lucruri anume pentru a deosebi între cele două feluri de lucrări ale harului lui Dumnezeu, despre una din care Domnul zice: „Iată, stau la ușă și bat” (Apocalipsa 3, 20), iar despre cealaltă: „caută și vei afla; bate, și ți se va deschide” (Luca 11, 9). Am arătat deja cum se petrec lucrurile în primul caz. Cât despre cel de-al doilea, rămâne întrebarea: cum ar trebui să căutăm și în ce trebuie să batem? În împrejurări neobișnuite harul lui Dumnezeu lucrează iute și hotărâtor, după cum putem vedea, de

pildă, în viața Sfântului Apostol Pavel, a Sfintei Măria Egipteanca și a altora. Dar în rânduiala obișnuită a lucrurilor, cel mai adesea convertirea se face simplu, prin gândul care îi vine omului să își schimbe viața și să se îmbunătățească atât în legăturile sale cu alții, cât și în înclinațiile sale lăuntrice. Gândul vine, dar cât de mult are nevoie să se întărească pentru a putea birui în suflet! În cea mai mare parte astfel de gânduri binefăcătoare rămân neroditoare - și nu din pricina lor, ci mai degrabă datorită răspunsului necorespunzător al omului al cărui suflet a fost cercetat.

1. Boala de obște: amânarea

Cea mai de seamă problemă în legătură cu aceste gânduri privitoare la starea de păcătoșenie a omului este că ele rămân neîmplinite și sunt mereu amânate de la zi la zi. Amânarea este boala de care suferim aproape toți și cea dintâi pricină a lipsei de îndreptare. Toți spun: „O să am timp mai târziu” și rămân înțepeniți în vechile obiceiuri ale vieții păcătoase. Așa că, atunci când vine gândul bun al schimbării, prinde-l, ține-l bine - de aceea ți-a fost trimis. Cu acest țel în minte, mai întâi de toate alungă amânarea.

Nu zăbovi nici o clipă. Să nu-ți îngădui niciodată a spune: „O să o fac mâine, sau altădată”, ci apucă-te de treabă chiar acum. Apucă arma cugetului sănătos, iar în ajutorul acestuia:

1) Gândește-te bine la nesăbuinta, nebunia și primejdia amânării. Spui „mai târziu”, dar mai târziu va fi încă și mai greu să o faci, căci te vei obișnui și mai mult cu păcatul, iar obișnuințele și legăturile tale cu păcatul vor fi încă mai strânse. Ce rost ar avea ca cel încâlcit în mreje să se încâlcească încă și mai mult, gândind în acest timp că îi va fi la fel de ușor mai târziu, ca acum, să se descâlcească? Dacă deja ai înțeles că nu trebuie să rămâi în felul în care ești, atunci de ce mai zăbovești? La urma urmei, s-ar putea ca Dumnezeu să spună: „îmi ești dezgustător, păcatele tale nu le voi mai ierta” (Isaia 1, 14), și atunci să ajungi acolo de unde nu mai e întoarcere. Ar fi un astfel de dezastru încât nici o osteneală nu ar mai trebui precupețită pentru a-l ocoli. Dacă s-ar purta grijă cu sârguință să se înțeleagă acest lucru limpede și cu putere, atunci toți cei ce se nevoiesc pentru sufletul lor vor fugi de la sine de această amânare, căci ea nu va mai avea nici un susținător lăuntric. Vei înțelege că ți-e vrăjmașă și o vei privi cu dispreț.

2) Amânăm și pentru că gândul cel bun care ne-a cercetat rămâne însă în noi un simplu gând, fără a ne fi atras cu ceva către el; și nici nu ne motivează.

Gândul acela a venit în noi împreună cu celelalte interese, ca un oaspete străin, făcându-ne semn de afară, fără a ne mișca în vreun fel. E treaba fiecăruia dintre noi să îl ducem mai adânc în suflet și să luăm în seamă însemnătatea și puterea lui. Astfel, trebuie să îl aduci în fața ochilor, să îi înțelegi adevărul, bucuria și înălțarea pe care le pricinuieste, să te încredințezi cât de lesne este să îl împlinești. Un astfel de gând bun e slab și nu atrage inima pentru că în minte roiesc mulțime de alte lucruri mai interesante și tot felul de planuri, după gândurile care deja au fost primite mai înainte. Așa că, recheamă-le pe toate și deosebește-le unele de altele fără părtinire. Nimic nu se poate asemăna cu ceea ce

înseamnă gândurile bune - orice altceva se află mult, mult în urmă. Va rămâne doar gândul cel bun și fiind singur și frumos, va atrage.

3) Suferim de amânare mai ales pentru că în clipa aceea ne lăsăm puterile să se risipească, ne hrănim trândăvia, neluarea aminte, toropeala și șovăiala în cugetare și lucrare. Poți să te birui din cealaltă parte - închipuie-ți cu însuflețire cât de umilitor ar fi să-ți îngădui acestea în treburile de zi cu zi. E cu atât mai înjositor în problema propriei tale mântuirii, pentru care ar trebui întotdeauna să te dovedești iute și gata de lucru. E rușinos să îngădui cele potrivnice, e rușinos să amâni pe mâine ceea ce se poate și trebuie să se facă astăzi.

Folosește exercițiul acesta și altele similare pentru a alunga amânarea. Oricine o poate face să o facă. Dacă ți-a venit vreun gând bun, hotărăște-te să îl împlinești, sârguiește și silește-te să faci de îndată ce te îndeamnă el. E fără rost a mai da alt sfat celui ce a amânat lucrul pentru o altă zi.

2. Obiceiuri și înclinații care închid omul în păcat

Să presupunem că gândul cel bun a fost primit de noi și este luat în seamă. Acum trebuie să ne grăbim a ni-l însuși într-o asemenea măsură încât să devină un adevărat cui de osie. care să pună în lucrare cu ușurință și tărie toate cele dinlăuntrul nostru. Pentru aceasta trebuie să-i facem loc de ajuns pentru a putea trece înăuntru, adică să săvârșim o adevărată lucrare asupra noastră, ca pregătire foarte trebuincioasă și folositoare spre trezire.

O astfel de lucrare are de înfruntat acele curse iscusite sau obiceiuri și înclinații care închid pe om în păcat. Păcatul încurcă sufletul în mrejele sale nenumărate sau se ascunde de suflet sub și mai numeroasele sale învelișuri; căci în și prin sine păcatul e urât și o simplă privire îl vedește dezgustător.

Învelișul cel mai adânc și mai aproape de inimă e alcătuit din amăgirea de sine, nepăsare și nepurtare de grijă; deasupra lor și mai aproape de suprafață stau împrăștierea minții și grija de multe, cele mai de seamă lucruri care ascund și hrănesc păcatul, obiceiurile și împrejurările păcătoase. Deasupra tuturor stă stăpânirea cărnii, cel mai vădit înveliș, dar nu mai puțin tare sau însemnat.

Primul înveliș (amăgirea de sine, nepăsare și nepurtarea de grijă) e cel mai de seamă. El împiedică omul să vadă primejdia stării în care se află și îi subminează dorința de schimbare. Celelalte două nu sunt decât unelte - ele sporesc și întăresc starea de păcat. Atunci când harul dumnezeiesc intră până la despărțitura sufletului de duh, lovește direct în primul înveliș și îl sfâșie. Sub lucrarea lui, omul păcătos e scos la iveală cu totul și stă înaintea propriei sale cunoștințe în toată hidoșenia lui. Însă când omul caută el însuși trezirea prin har, trebuie să înceapă din afară și să își facă drum până înăuntru.

Astfel, dacă vrei să urmărești cum se cuvine gândul care ți s-a dat cu privire la viața ta păcătoasă, începe prin îndepărtarea învelișurilor păcatului așa cum ar îndepărta cineva straturile de pământ pentru a scoate la iveală comoara îngropată dedesubt.

Trupul

Mai întâi de toate, urmărește trupul. Refuză-i desfătărilor și plăcerile, mărginește-i îngăduințele chiar și în cele mai firești trebuințe; lungește ceasul de priveghere, împuținează-i hrana obișnuită, adaugă osteneală peste osteneală. Mai ales, în orice chip vrei sau poți să o faci - slăbește trupul, subțiază-i grosimea. Prin aceasta sufletul se va elibera din legăturile materiei, va deveni mai plin de energie, mai ușor și mult mai deschis lucrărilor bune. Trupul material care domină asupra sufletului odrăslește în acesta propria sa amortire și moleșală. Nevoințele ascetice trupești slăbesc aceste legături și le înlătură urmările. E adevărat, nu orice păcătos trăiește fără de înfrânare sau își răsfăță trupul. Dar ar fi cu anevoie să aflăm vreun om cu viață normală care să nu aibă nimic de făcut pentru a-și stăpâni trupul, odată ce dorința de mântuire i-a atins inima. Iar rostul e plin de înțeles - schimbă în întregime lucrarea aceluia. Ceea ce ai făcut mai înainte din obișnuință sau pentru că îți susții îndeletnicirile obișnuite, acum fă cu unele schimbări și cu un plus de asprime, de dragul mântuirii - iar lucrul acesta va avea urmări imediate.

Grijile și împrăștierea minții

Trupul împovărează sufletul din afară; grijile și gândurile risipite îl apasă din lăuntru. Să presupunem că trupul deja s-a smerit - primul pas a fost făcut. Dar alte două obstacole despart sufletul de sine însuși.

Grijile nu lasă deloc timp pentru lucrarea lăuntrică. Când se ivesc, ai un lucru în mâini și alte zece în minte. De aceea ele mână pe om tot înainte, fără a-i da prilej să se uite înapoi și să se vadă. Prin urmare, trebuie să lași deoparte grijile o vreme, pe toate, fără nici o excepție. Ai să te apuci iarăși de treburile tale obișnuite mai târziu, dar acum lasă-le să înceteze, aruncă-le din mâini și dă-le afară din minte.

Odată ce grijile au încetat, vârtejul persistă în cap - un gând după altul, unul de același fel, altul cu totul potrivit. Sufletul se risipește, iar mintea se răsucesc încoace și încolo, fără a-ți îngădui astfel să păstrezi ceva mai trainic și mai statornic. Adună fiii aceștia risipiți ai tăi într-unul singur, așa cum păstorul își strânge turma sau cum lentila adună razele împrăștiate, și întoarce-i asupra ta însuși.

Voința de a pătrunde mai adânc în tine însuși și a lucra asupra ta, de a stăvili grijile și gândurile risipite, cere desigur negreșit următoarele înlesniri: pe de o parte însingurare, iar pe de alta încetarea oricăror preocupări obișnuite atât personale, cât și sociale. Mai întâi, această smerire a cărnii are nevoie de o schimbare în felul în care îți împlinești trebuințele firești, în acest sens, cel mai prielnic timp pentru a-ți schimba viața, trebuie socotit în vremea postului, mai ales în Sfântul și Marele Post. Totul ajută la aceasta în timpul Postului acasă, la biserică și chiar și în societate⁹, în această perioadă totul este socotit ca o pregătire pentru pocăință. La fel, asta nu înseamnă că atunci când gândul cel

bun de a-ți schimba viața a venit, trebuie să îi amâni împlinirea până când va începe Postul. Tot ce se cere în această vreme poate fi săvârșit oricând altcândva, și în afara posturilor. Dar când a sosit Sfântul și Marele Post e un păcat să irosești prilejul de a te îngriji de mântuirea sufletului tău, așa cum a fost irosit altădată. Dacă cineva, care a primit gândul mântuitor de a-și schimba viața, dar în afara Postului, e împiedicat de modul său de viață să îl și îplinească, ar fi mai bine pentru el să se retragă o vreme într-o mănăstire. Acolo îi va fi mult mai lesne să se stăpânească.

{Nota 9 : desigur că Sfântul Teofan se referă la o societate ortodoxă, cum era în Rusia pre-revoluționară [n. tr. în engleză]}.

Nepurtarea de grijă, nepăsarea și orbirea

Acum stai față-n față cu inima ta. Înaintea ta se află omul tău lăuntric, cufundat în somnul adânc al nepurtării de grijă, nepăsării și orbirii, începe să-l dezmeticești. Gândul cel bun care a venit, deja l-a necăjit un pic. Pășește spre aceasta cu nădejde tare și cu stăruință sufletească neslăbită, cu toată luarea-aminte și începe să te silești cu tot felul de imagini, mai mult sau mai puțin tari și înfiorătoare, primindu-le pe toate în starea ta lăuntrică de a fi.

Mai întâi, îndepărtează vălurile de pe ochii minții tale, care o țin într-o stare de orbire. Dacă omul nu leapădă păcatul și nu fuge de el, aceasta e pentru că nu se cunoaște pe sine și primejdia în care se află din pricina păcatului său. Dacă ochii i-ar fi deschiși, ar fugi de păcat ca de o casă cuprinsă de flăcări. O asemenea orbire este urmarea neluării-aminte la sine însuși - omul nu se cunoaște pe sine pentru că nu a intrat niciodată în sine și nici nu s-a gândit vreodată la sine sau la starea sa morală, însă în cea mai mare parte întunecarea îi este întreținută de anumite convingeri oarbe despre sine însuși. Omul își țese o plasă de gânduri, în care se închide sistematic pe sine. Pesemne că aceste gânduri nu sunt decât ca niște plase de păianjen - adică sunt cu puțință doar în mică măsură și totuși mintea niciodată nu le desface cu grijă, iar inima vorbește cu multă tărie despre realitatea și prezența lor. Aceasta e amăgirea morală sau judecata ce se naște din amestecul inimii în lucrurile minții. Tocmai de aceea e nevoie să unim o anumită cumpătare și înțelepciune cu luarea-aminte în acest moment, lepădând orice înșelăciune a inimii înrăite. Dacă inima vrea să simtă ceva în clipa cu pricina, să simtă atunci sub înrâurirea puterii de închipuire a minții și nu doar prin ea însăși, ca și cum ar lua-o de capul ei. Altfel, iarăși va sili mintea să-și închipuie lucrurile așa cum îi plac ei; iarăși va sili mintea să se supună inimii, pricinuind neorânduială și răvășire în înțelegere și, în loc să o lumineze, doar o va scufunda într-o orbire și mai adâncă.

3. Gândurile care țin omul în orbire

Punându-te acum într-o astfel de împrejurare, începe să aduci pe teren neutru diferitele gânduri care te țin în orbire și supune-le unei judecăți aspre și nefățarnice.

Mulțumirea de sine cu „Sunt creștin “

Tu zici „Sunt creștin” și te mulțumești cu asta. Aceasta e prima amăgire - să-ți însușești darurile și făgăduința creștinismului, însă fără nici o grijă pentru a înrădăcina în tine adevăratul creștinism; sau să-ți adaugi ceea ce nu poți dobândi decât prin vârtutea și vrednicia cea din lăuntru. Arată-ți singur că e o amăgire să nădăjduiești într-o simplă denumire, că Dumnezeu poate ridica fiii lui Avraam și dintr-o piatră și că poate lua făgăduința de la tine oricând, atâta vreme cât cele de trebuință pentru a avea parte de ea nu sunt împlinite degrabă. Mai ales, caută să înțelegi ce înseamnă să fii creștin, unește-te cu acest ideal și vei vedea cât mai ține această proptea a orbirii tale.

„La urma urmei, nu suntem noi cei mai răi”

„La urma urmei, nu suntem noi cei mai răi”, mai știm cutare sau cutare lucru și dacă ne gândim la cele pe care le urmărim, vom fi în stare să judecăm corect. Ne vedem de treburile noastre nu fără de chibzuială sau pricepere, așa cum fac alții. Așa se înșeală unii prin propria lor apreciere psihologică. Alții, dimpotrivă, sunt înșelați de înfățișarea trupestă - putere, frumusețe și formă. Atât unii, cât și ceilalți sunt cu atât mai orbiți cu cât se înalță mai presus de cei din jur. Trebuie să te asiguri că:

1) Înzeestrările firii oricum nu au nici o valoare morală, căci nu sunt o facere a mâinilor noastre, ci ne sunt dăruite de Dumnezeu; toate cele ale firii au încă și mai puțină valoare în creștinism, pentru că firea a fost pervertită prin păcatul strămoșesc. Sfîntește toate bunele tale înzeestrări prin credința în Hristos Mântuitorul și printr-o viață pe măsura acestei credințe și abia după aceea socotește-le bune.

2) Iarăși - ai făcut tot ceea ce poți și trebuie să faci după măsura darurilor tale? Ți se va cere mai mult cu cât ți s-a dat mai mult. Grijă să-ți fie nu la talente, ci la punerea lor în lucrare. Ai ceva să arăți pentru ele? E câștigul pe măsura cheltuielii?

3) Cât despre cine știe ce daruri trupești sau întâmplătoare, nu e nimic de zis. Undeva Sfântul Ioan Gură de Aur vorbește despre un om care laudă pe un altul pentru înfățișarea deosebită, maiestatea sa, avuțiile, palatul, caii de rasă și celelalte; dar apoi, îl întreabă pe acela: „Dar de ce nu-mi spui nimic despre omul însuși? Tot ce mi-ai înfățișat nu e el.”

4) N-avem însă nici o pricină să ne uităm la alții - mai bine să ne îngrijim de noi înșine. Fiecare va răspunde pentru sine însuși. Privește-te pe tine, și separându-te de ceilalți, judecă-te numai pe tine fără a te raporta la ei. Dar dacă chiar vrei să te pui alături de alții, atunci compară-te cu sfinții cei bineplăcuți lui Dumnezeu. Ei sunt legea creștină cea vie și pildă pentru cei ce vor să se mântuiască. Dacă te vei judeca prin asemuire cu ei, nu vei mai greși.

„Nu suntem chiar așa de răi”

Nu suntem chiar așa de răi: din câte se vede nu facem nici un lucru de rușine și nici alții nu ne socotesc chiar așa de răi și nu ne lipsesc de respectul și considerația lor. Și pe lângă asta, nu sunt chiar oameni de rând, ci persoane însemnate.

Cel mai gros și mai întunecat vâl al orbirii este tocmai aparenta bună-cuviință a purtării din afară și legăturilor cu cei din jur! Să-ți fie cât mai limpede că cele din afară nu au nici o însemnătate fără cele din lăuntru. Buna purtare în afară e frunza, în vreme ce bunătatea dinlăuntru e roadă. Frunzele smochinului fâgăduiau roadă, dar Mântuitorul, neaflând nici una, l-a blestemat.

Același lucru se întâmplă și cu orice om cu o bună rânduială exterioară, dar care stă înaintea feței lui Dumnezeu fără o inimă cu adevărat bună și temătoare de El. „Dă-mi, fiule, mie inima ta” (Pilde 23, 26) i-a spus Domnul celui înțelept [lui Solomon]. Din inimă iese tot binele și tot răul. După cum ți-e inima, așa ești și tu înaintea Domnului. Dacă inima ți-e mândră, atunci oricât de smerit te-ai arăta în afară, Domnul tot mândru te va socoti. Așa e și cu orice altceva.

Și judecarea altora e înșelătoare. Ceilalți nu ne cunosc, dar se poartă bine cu noi, fie pentru că ne socotesc buni, fie pentru că respectă regulile de politețe. Oare nu se mai întâmplă că cei dimprejurul nostru ne văd răutatea, dar nu ne-o văd din cine știe ce socoteli ale lor? Și nu se mai întâmplă că unii, văzând răul din alții, îi laudă pentru aceasta, dând astfel oarecare sare și piper necuviinței lor? Iar nebunii care-i ascultă continuă fără să se oprească, scufundându-se din ce în ce mai adânc în nebbie și răutate; căci, atunci când cineva vede pe cei din jur zâmbind cu plăcere la faptele sale, înaintează în căile cele rele cu o anumită mulțumire de sine. Oare nu tot așa am face și noi dacă am sta să ascultăm cu atâta grijă cum ne socotesc și ne judecă alții?!

Așadar, răutatea e “in mine - dar ce, eu sunt singurul?”

„Ei bine, deci e răutate în mine - dar ce, eu sunt singurul?” Cutare e la fel și tot așa e și celălalt și chiar și ăsta. Și mai sunt o mulțime de oameni răi, chiar mai răi decât mine...” Așa ne orbim singuri cu obișnuința păcatului din jurul nostru. Lămurește-te pe tine însuși că numărul mare al păcătoșilor nu schimbă cu nimic legea dreptății și nici nu ușurează pe nimeni de răspunderea pe care o are. Dumnezeu nu se uită la număr. Dacă toți au păcătuit, El îi va pedepsi pe toți. Privește câți oameni s-au născut înainte de potop și toți au pierit, afară de opt suflete. În Sodoma și Gomora cinci orașe au fost arse prin foc din cer și nimeni nu s-a izbăvit afară de Lot și fiicele sale. Chinurile din iad nu vor fi deloc mai ușoare doar pentru că acolo se chinuiesc atâția - dimpotrivă, oare aceasta nu va spori chiar chinul fiecăruia?

4. Încetează a te mai îndreptăți în păcate și ocupă-te de orbirea ta

Cu aceste gânduri și altele asemănătoare, grăbește-te să risipești ceața cugetării păgubitoare care te ține în orbire și nu te lasă să te vezi așa cum ești. Fă din aceasta țelul acestei lucrări de seamă asupra ta - să ajungi până într-acolo, încât să conștientizezi starea primejdioasă în care te afli. Vei ajunge firesc la aceasta când vei începe să îndepărtezi unul după altul acele lucruri care îți întrețineau orbirea.

Puțin câte puțin vei începe să nimicești nădejdea deșartă în tine însuși sau în cele ale tale; încetul cu încetul vei înceta să te mai îndreptățești pentru păcate, adică vei pune capăt acestei porniri de a te îndreptăți mereu și în orice privință. Incredințează-te că ceea ce

numești tu creștinismul tău nu înseamnă nimic; că, dacă ești rău, înzestrările tale intelectuale și trupești mai degrabă te mustră decât să te îndreptățească; că, dacă inima nu ți-e în bună rânduială, purtarea ta bună exterioară nu e decât un bâlci prin care îl batjocorești pe Dumnezeu, că nici laudele celorlalți, nici cercul larg de prieteni la păcat nu te vor apăra de mânia și judecata lui Dumnezeu, încetul cu încetul te vei despărți de gândurile tale și nu va mai rămâne decât unul - un singur gând înaintea ochilor minții și conștiinței tale, care va grăi răspicat împotriva ta, mai ales după ce te vei fi unit cu ceea ce se așteaptă de la tine să fii în Hristos. Vei descoperi că te-ai abătut mult de la imaginea pe care o aveai mai înainte despre tine.

Ca urmare, dacă în tine conștiința nu va lucra împotriva ta, vei deveni în chip firesc nesigur de tine însuși. Despărțit de toți și lipsit de orice sprijin de mai înainte, ar trebui să fii copleșit de simțul primejdiei în care te afli. Ar trebui să te sârguiești în orice chip îți stă la îndemână să lucrezi asupra orbirii tale înainte de a ajunge în această stare-limită. Renașterea acestui simțământ e întotdeauna pragul de cădere al păcatului, așa cum în război clătinarea șirurilor inamicului e semn că în curând acesta va fugi.

5. Cum să-ți înmoi inima împietrită

În chiar clipa primirii până și a celei mai ușoare simțiri a păcătoșeniei tale și a primejdiei de a mai zăbovi în ea, adâncește-te tot mai mult în tine însuși și cu o putere de cuget încă și mai mare biruiește-te cu amenințări și imagini care zguduie; și, folosindu-te de ele, clinește și înmoaie inima ta împietrită, așa cum un ciocan greu sfărâmă piatra cea vârtoasă.

Adu-ți aminte de soarta ta

Adu-ți aminte de soarta ta. Spune-ți: „Vai, curând va veni moartea”, încă un cunoscut deal al tău moare; oricând poate fi ceasul tău. Nu te înstrăina de ceasul acesta al morții. Gândește-te că îngerul morții deja a fost trimis; vine și se apropie. Sau închipuie-ți că ești un om care are deasupra capului său atârnată o sabie, gata să îl taie. Apoi, gândește-te bine ce va fi cu tine la vremea morții și după aceea. „Judecătorul stă înaintea ușilor” (Iacov 5, 9). Păcatele tale ascunse vor fi mustrate înaintea îngerilor și a tuturor sfinților. Acolo vor fi cu toții de față, vei fi singur cu faptele tale. Ele fie te vor osândi, fie te vor îndreptăți. Ce e raiul, ce e iadul!... în rai e fericirea cea de negrăit; în iad e chin fără ușurare și fără de sfârșit - poartă pecetea izgonirii de către Dumnezeu. Caută să simți toate acestea cu putere și silește-te să rămâi în ele până ce te vei umple de frică și cutremur.

Gândește-te la Dumnezeu și așează-te înaintea feței Lui

Apoi întoarce-ți gândul către Dumnezeu și așează-te așa cum ești, întinat și împovărat de multe păcate, înaintea feței Lui, a Celui prezent pretutindeni, atotștiutor, întrutot îndurat și îndelung-răbdător! Încă vei mai supăra ochiul lui Dumnezeu cu înfățișarea ta păcătoasă, prihănită? Încă îi vei mai întoarce cu nerușinare spatele Celui ce cuprinde toate și de pretutindeni? Tot îți vei mai astupa urechile la glasul părintesc care te cheamă cu

atâta milă? Oare tot vei mai respinge mâna întinsă pentru a te primi? Înțelege singur toată această nebunie și grăbește-te să trezești și să întărești în tine dumnezeiasca milă și durere.

Urcă cu gândul pe Golgota și răstignește-te

Adu-ți aminte că ești creștin, răscumpărat prin Sângele lui Hristos, curățat prin apa Botezului. Ai primit darul Duhului Sfânt; ai șezut la masa Domnului și ești hrănit cu Trupul și Sângele Său. Iar tu ai nesocotit toate acestea de dragul păcatului care le ucide! Urcă-te în gând pe Golgota și înțelege urmările păcatelor tale. Tot vei mai răni fruntea Domnului cu spinii păcatelor tale? Încă îl vei mai țintui pe Cruce, îi vei mai străpunge coasta și batjocori îndelunga Sa răbdare? Sau poate nu vezi că păcătuind iei parte la chinuirea Mântuitorului și astfel vei avea parte de soarta chinuitorilor. Dar dacă vei lepăda păcatul și te vei căi, te vei împărtăși din puterea morții Lui. Alege una din două: fie răstignește-L, apoi pieri veșnic - fie răstignește-te și moștenește cu El viața cea veșnică.

Gândește-te la păcatul pe care îl faci - urăște-l și respinge-l

Pe urmă gândește-te ce este păcatul de care te ții. Este un rău mai nimicitor decât toate relele lumii. Te desparte de Dumnezeu, îți prăpădește sufletul și trupul, îți chinuie conștiința, aduce asupra ta pedeapsa lui Dumnezeu în viața de aici și în clipa morții; iar după moarte te aruncă în iad, închizându-ți raiul pentru totdeauna. Ce fiară e pentru oameni! Gândește-te bine la tot răul păcatului și silește-te să-l urăști și să-l alungi.

Privește păcatul din punctul de vedere al diavolului

La urmă, privește păcatul din punctul de vedere al diavolului, primul lui născocitor și răspânditor și vezi pentru cine lucrezi păcătuind. Dumnezeu a făcut și va face totul pentru tine, dar tu nu vrei să îi plăci. Diavolul nu a făcut nimic pentru tine, doar te asuprește cu păcatul, dar tu cu multă râvnă și fără de odihnă lucrezi pentru el. Prin păcat tu îl ajuți, iar el îți face rău. Te momește la păcat făgăduindu-ți dulceața acestuia, dar pe cei ce cad în păcat îi chinuie și îi muncește. Aici te încredințează că păcatele tale nu-s nimic, dar acolo ți le va pune înaintea spre ocară, ca lucruri de cea mai mare însemnătate. Saltă de bucurie răutăcioasă atunci când cineva cade în mrejele păcatului și se împotmolește în ele. Înțelege toate acestea și ridică-te cu ură împotriva acestui urător de oameni și a tuturor faptelor lui.

Când vei adânci astfel în inima ta, unul după altul, acele simțăminte care o înmoaie și care nasc căința - groaza și frica, mâhnirea și amărăciunea, dezgustul și ura față de păcat - încetul cu încetul inima ta se va încălzi și va începe să miște, iar apoi voința ta slăbănogită va începe să se încordeze și să sară la treabă. După cum volții din curentul electric transmit o anumită tensiune și imbold trupului, sau după cum aerul rece și curat al dimineții dă prospețime și vigoare, așa și această simțire care umple sufletul stârnete puterea amorțită și renaște chemarea și hotărârea de a te izbăvi din primejdie. Așa va

începe purtarea de grijă pentru propria ta mântuire. Pornește cu tărie chiar din clipa aceasta.

6. Cum să alungi somnul nepăsării

Alungă somnul nepăsării. Voința ta a slăbit din pricina îndelungatei stăruiri în păcat; acum strânge toate gândurile care de obicei deșteaptă energia. De partea binelui ce duce la mântuire stau frumusețea, folosul, ușurința împlinirii și îndepărtarea piedicilor, mângâierea care stă să vină și mai ales porunca. De partea păcatului sunt toate cele potrivnice celor mai de sus. Lămurește-ți bine acestea până când te vei încredința de ele și vei ajunge într-o stare de încordare hotărâtă, gata de a purcede la treabă. Spune sufletului tău:

- 1) Trebuie să alegi una sau cealaltă: fie să pieri veșnic și atunci rămâi cum ești, iar dacă nu vrei aceasta, atunci pocăiește-te și întoarce-te către Domnul și către poruncile Sale. Și de ce să întârzi? Cu cât lași lucrurile să ajungă mai departe, cu atât mai rele vor deveni. Gândește-te că moartea stă la ușă.
- 2) Chiar e atât de greu? Trebuie doar să începi, urnește-te din loc. Domnul e aproape și ajutorul Său e gata pentru tine în orice clipă.
- 3) Și ce binecuvântare! Vei arunca acel jug și acele lanțuri grele și vei ieși la libertatea fiilor lui Dumnezeu.
- 4) De ce te chinui singur de parcă ți-ai fi vrăjmaș? Nu ai liniște nici ziua, nici noaptea, în jurul tău e numai tulburare și neliniște, întoarce-te o clipă către tine însuși și toate acestea vor dispărea și vei simți bucuria de a trăi.
- 5) Totul în jurul tău e viață și totul te cheamă la viață. Dumnezeu nu e Dumnezeul celor morți, ci al celor vii. Și tu te poți împărtăși din preaplinul vieții Lui. Mergi și bea din izvoarele apei celei vii.

Atunci când omul se află pe muchie de cuțit - ori piere, ori își schimbă viața - întotdeauna energia i se va stârni în voința cea slăbănogită. Simțământul crucării de sine te va pune neîntârziat în lucrare. După aceea, amintește-ți ce mare binecuvântare te așteaptă după ce îți vei schimba viața spre mai bine, cât de ușor e să o faci și câtă tărie și chemare ai pentru a o face; și ai la îndemână toate mijloacele de a o face. Privește doar câți oameni buni în cer și pe pământ vor fi bucuroși să ți se alature. Te vor purta pe brațe și vei avea bucuria de a viețui laolaltă cu toți cei ce viețuiesc în Hristos Iisus Domnul nostru. Adu-ți aminte de acestea și voia slăbănogită se va ridica singură din țărână, iar genunchii tăi slăbiți se vor întări.

7. Ostenește-te fără răgaz

Pentru aceasta ostenește-te și vei fi din ce în ce mai în măsură să alungi orbirea, nesimțirea și nepăsarea. Dar ostenește-te și iar ostenește-te fără răgaz, în sufletul păcătos

există acea înșelare care încearcă tot ceea ce poate pentru a-l îndepărta de la lucrarea mântuirii. Apropie-te de ea, pune stăpânire pe ea și cucerește-o, nu se va împotrivi - pur și simplu nu vrea să facă treabă. Nimeni nu poate să fie stăpân peste viața ta lăuntrică afară de tine însuși. Intră în lăuntrul tău și luptă cu tine însuși: dezmeticește-te, instruiește-te, fă treabă cu tine însuși înaintea feței lui Dumnezeu; hotărăște-te și convinge-te. Tocmai de aceea spunem că în cele ce țin de convertire, împreună-cugetarea cu propriul sine e singura cale. Dacă tu însuși nu cugeți și nu gândești la așa ceva, cine să o facă în locul tău? De aceea ți s-a spus: „Cugetă, gândește, încearcă să înțelegi”.

Ce mare binecuvântare e pentru un păcătos dacă decăderea lui nu a reușit încă să stingă cu totul lumina cunoașterii adevărului din el. Să zicem că obiceiurile îi sunt stricate, simțămintele necurate - dar dacă înțelegerea sănătoasă încă mai stăruie în suflet, tot a mai rămas ceva de făcut celui ce a început să cugete la mântuirea sa. Când însă nici aceasta nu mai există, când până și mintea a decăzut, acela fie va cădea în îndoială, pierzându-și convingerea, fie va primi vreo învățătură în întregime răstălmăcită. Atunci, omului nu i-a mai rămas nimic de folos în cele ale lui; e nevoit să recunoască faptul că s-a stricat din creștet până în tălpi, în paranteză fie spus, puțini ajung atât de departe. Cât despre cei care într-adevăr ajung până acolo, dacă mai e vreo nădejde pentru convertirea lor, aceasta să fie doar prin lucrarea deosebită și fulgerătoare a harului lui Dumnezeu.

Cei mai mulți păcătoși nu-și pierd credința sau concepțiile sănătoase - potrivit Apostolului, judecata, ci doar se strică din punct de vedere moral. Pentru aceștia e destul să se curețe prin îndepărtarea întunericii din mintea lor și prin întărirea credinței slăbite de neluarea-aminte și nepurtarea de grijă față de faptele bune.

Așează-te și gândește-te singur la ceea ce ar trebui să crezi, cum ar trebui să trăiești și în ce ar trebui să nădăjduiești, potrivit Simbolului Credinței și poruncilor Domnului. Dacă nu te descurci, uită-te prin catehism; dacă nici așa nu reușești, întreabă pe cineva - mai ales pe părintele tău duhovnicesc.

Când vei face așa, adevărul care domnește în tine va birui și va începe cu multă tărie să arunce afară faptele, pornirile și simțămintele necuvioase care te-au stăpânit. Apoi îți va fi ușor să cugeti, să-ți descoperi orbirea, să spulberi nesimțirea și să izgonești nepăsarea.

8. Cugetă la mântuire

Deși apar nenumărate probleme și cer să te gândești la ele, să nu crezi că numai cei instruiți ar fi în măsură să o facă. Oricine poate cugeta la mântuire, chiar și copiii. Nu e același lucru cu gândirea academică, savantă. Orice adevăr care intră în minte îți va descoperi neîntârziat fapta pe care o cere. Nu trebuie decât să fii sânguincios, să reaprinzi în tine dorința sinceră de bine și să fii gata a împlini poruncile adevărului.¹⁰

(Nota¹⁰ În astfel de clipe nu va fi niciodată de prisos să ai la îndemână scrieri de suflet folositoare. Toate problemele pe care trebuie să le lămurești sunt limpezite cu multă pricepere și tărie în ele. De neprețuit, în această privință, printre scrierile Sfântului Tihon [de Zadonsk] sunt articolele despre păcat, orbire, iertare, cele pentru cei ce nu se pocăiesc

și scrisorile de chilie [de povătuite, sfat și îndrumare]. De mare ajutor este și o „Antologie de scrieri patristice” care se cheamă „Deșteaptă-te, cel ce dormi...”)

Numai că toată această lucrare de lămurire trebuie făcută în așa fel încât să își atingă ținta - să miște sufletul și să-l trezească, în acest scop:

- 1) Când cugeti, nu te complica singur, punând tot felul de întrebări, ci, după ce ți-ai lămurit o problemă, pune-o la inimă în felul în care simți că o va mișca cel mai mult și contempl-o îndelung astfel.
- 2) Nu trece iute de la un gând la altul. Acest lucru mai degrabă îți va risipi gândurile decât să ți le adune și va influența și sufletul. Soarele n-ar mai încălzi nici măcar o făptură din cele de pe pământ dacă doar le-ar întâlni în treacăt. Măsura cugetării la un lucru sau la altul să fie simțirea. Adu fiecare gând în simțire și nu-l lăsa să dispară până când nu va pătrunde în inimă.
- 3) Dacă e cu puțință, nu lăsa gândul simplu, doar în forma în care a fost cugetat, cum s-ar zice, ci înveșmântează-l într-o imagine oarecare și apoi du-l în minte pentru a-ți fi o amintire cât mai statornică. Ar fi încă mai bine dacă ai putea aduna mai multe astfel de imagini cutremurătoare într-una singură. De pildă, Sfântul Tihon, pentru a întipări în mintea păcătosului gândul despre starea sa primejdioasă, spune:

„Deasupra stă spada adevărului, dedesubt e iadul gata să te înghită; înainte-ți stă moartea, în urmă - mulțimea păcatelor, iar de-a dreapta și de-a stânga ta sunt cetele cumpliților vrăjmași. Oare chiar poți să rămâi nepăsător?...” Această imagine este ușor de înțeles și de reținut și are o înrăurire foarte puternică și mișcătoare.
- 4) Cazi la pământ, fă metanii - multe, multe - și bate-te în piept. Nu lăsa rugăciunea cât timp se mișcă. Când se răcește, începe iarăși să cugeți și apoi revino iar la rugăciune.
- 5) Atât la rugăciune, cât și în cugetare, suspină și zi adesea: „Ai milă de zidirea Ta, Stăpâne! Doamne, milostiv fie mie, păcătosului! Dumnezeuule, mântuiește-mă! Doamne, grăbește să vii în ajutorul meu!” Amintește-ți cântările bisericești care mișcă sufletul și cântă-le: „Iată, Mirele vine în miezul nopții... La mulțimea faptelor mele celor rele, cugetând eu ticălosul... Suflete al meu, suflete al meu, scoală-te! Pentru ce dormi?” și altele asemenea.

9. Harul lui Dumnezeu alege mijloacele binecunoscute

Silește-te în felul acesta, bate neîncetat la poarta milostivului Dumnezeu. Ce căutăm prin nevoințele noastre? Harul care trezește. Harul lui Dumnezeu este obișnuit să aleagă, pentru a lucra asupra noastră, acele mijloace binecunoscute, cum s-a arătat în descrierea mișcărilor deosebite ale harului dumnezeiesc. Așadar, folosește tu însuți aceste mijloace

asupra ta și lucrează sub pecetea și înrăurirea lor. Pesemne că o rază de har va cădea și asupra ta, așa cum a căzut și asupra altor păcătoși ca tine.

1) Harul lui Dumnezeu a ales pentru lucrarea Sa bisericile și praznicele bisericești. Și tu ar trebui să mergi la biserică și, cu răbdare, cu luare-aminte și evlavie, să asculți slujbele; căci biserica și arhitectura ei, rânduiala slujbelor, cititul și cântarea - toate acestea pot avea urmări. Nu e de mirare că deși intri în biserică pustiu, vei ieși din ea zămislindu-se în tine duhul mântuirii.

2) Harul a lucrat prin Cuvântul lui Dumnezeu. Și tu ar trebui să-l iei și să-l citești. Poate că și tu vei întâlni un fragment care te va frapa cum s-a întâmplat cu Fericitul Augustin când a deschis Noul Testament.”

3) Inimile altor păcătoși s-au muiat prin convorbiri cu oameni evlavioși. Du-te și tu și vorbește. Auzind unul după altul cuvintele discuției, oare unul nu va pătrunde în tine până la despărțitura sufletului de duh, după gândurile inimii? Poate că un cuvânt viu, încălzit prin iubire, va intra adânc în inima ta și va năruia cetatea întărită a păcatului dinlăuntru.

4) Rugăciunea sărmanilor are multă putere. Mergi și înmulțește milosteniile tale: șterge lacrimile celor nefericiți, adăpostește dacă poți pe cei lipsiți. Suspinele rugăciunilor celor împovărați ajung la ceruri și trec prin cerurile cerurilor. Oare nu-ți vor aduce și ție înger călăuzitor cum i-a adus lui Corneliu sutașul?

Lucrând aceste fapte și alte asemenea, vei intra în legătură cu vasele și purtătorii harului. Poate că roua sa înviorătoare va pogori asupra ta de undeva și va da viață semințelor înghețate ale vieții duhovnicești.

„Să umblăm cuviincios, ca ziua: nu în ospete și în beții, nu în desfrănări și fapte de rușine, nu în ceartă și în pizmă; ci îmbrăcați-vă în Domnul nostru Iisus Hristos și grija de trup să nu o faceți spre pofte” (Romani 13, 13-14). Acest verset a însemnat un punct de cotitură în viața sa, când s-a convertit definitiv.

10. Așteaptă să te cerceteze Dumnezeu

Așadar, ai primit gândul de a-ți îndrepta viața și starea morală. Izgonind cu putere amânarea, smerește și subțiază trupul prin nevoințe ascetice trupești, îndepărtează-te de griji și tulburări încetând a mai lucra treburile tale obișnuite și însingurându-te, iar apoi, luând bine aminte la acele gânduri mântuitoare de suflet, silește-te să risipești toată orbirea, nesimțirea și nepăsarea prin cugetare sau interiorizare, adăugând mereu rugăciune și căutând a te afla sub înrăurirea acelor prilejuri pe care le alege dumnezeiescul har pentru a lucra asupra sufletelor păcătoase.

Ostenește-te, silește-te, caută și vei afla; bate și ți se va deschide. Nu slăbi și nu deznădăjdui. Amintește-ți însă, în tot acest timp că aceste nevoințe nu sunt decât lupta și

strădania noastră de a primi harul; ele nu sunt harul însuși, pe care încă nu-l avem. Nu am dobândit încă lucrul cel mai de seamă: trezirea prin har. Lucrul vădit, fie că ne rugăm, cugetăm sau facem altceva - împingem în inimile noastre ceva din afară, cumva străin. Uneori, se întâmplă ca, potrivit cu intensitatea nevoinței noastre, o anumită tensiune născută din aceasta să biruiască asupra celor statornicite în adâncul inimii, numai că inima o respinge din pricina acelei rețineri a ei față de orice lucru străin și nefamiliar. E ceva asemănător felului în care un băț cufundat în poziție verticală în apă, este împins direct în sus. Imediat după aceea, în suflet apar o răceală și o frământare - semn vădit că nu a fost nici o clipă lucrarea harului, ci numai silința și osteneala noastră.

Așa că nu te mulțumi numai cu aceste nevoințe, ca și cum ele ar fi fost ceea ce căutai. Ar fi o greșeală primejdioasă! La fel de primejdios ar fi să crezi că urmează vreo răsplată pentru aceste osteneli, iar harul va fi trimis automat asupra ta. Cu desăvârșire nu! Ele nu fac decât să te pregătească a-l primi, însă darul în sine atârână cu totul de Cel Care dăruiește. Astfel, întrebuițând neîncetat mijloacele de mai sus, căutătorul trebuie să stăruie, așteptând ca Dumnezeu să-l cerceteze, lucru care - în treacăt fie spus - nu se va petrece la vedere, ci, când va fi, nimeni nu va ști de unde a venit.

Când sosește și clipa acestei treziri prin har, abia atunci vor începe adevăratele schimbări lăuntrice ale vieții și purtărilor omului. Fără aceasta nu ne putem aștepta la nici o sporire, ci numai la încercări nereușite. Martor stă Fericitul Augustin, care s-a ostenit și a pătimit îndelung, dar nu a reușit să se biruie decât când a venit harul și l-a cuprins. Nevoiește-te cu nădejde și credință tare. Harul va veni și le va împăca pe toate.

11. Ce este trezirea prin har?

E firesc să ne punem întrebarea: ce este trezirea prin har? în ce stare îl aduce pe păcătos? Și prin ce se deosebește această stare de alte stări similare? Este nevoie să cunoaștem trăsăturile proprii acestei treziri atât pentru a nu o lăsa să treacă fără de roade, cât și pentru a primi vreo stare firească în locul ei.

Starea sufletului trezit prin har poate fi deosebită de celelalte prin compararea ei cu starea potrivnică a sufletului pierdut în somnul păcatului.

Simțământul atârânănd de Dumnezeu reappare

Păcatul desparte pe om de Dumnezeu. Cel ce a părăsit pe Dumnezeu pentru păcat nu va mai pricepe atârmarea vieții lui de Dumnezeu, trăiește cum îi place, ca și cum nu ar fi al lui Dumnezeu și nici Dumnezeu al lui. Este asemeni unui rob îndărătnic care fuge de stăpânul său. Acum, piedicile au fost îndepărtate. Simțământul atârânării de Dumnezeu reappare. Omul înțelege limpede supunerea sa desăvârșită față de Dumnezeu și uriașa răspundere pe care o are către El. Înainte, cerul nu era pentru el decât un acoperământ greu de aramă, întins peste capul lui; dar acum câteva raze de lumină străpung acest vâl întunecat, arătându-i-L pe Dumnezeu Stăpânul și Judecătorul, înlăuntrul său se trezește cu

putere multă cunoașterea lui Dumnezeu în plinătatea desăvârșirii Sale, iar Dumnezeu intră fără opreliști în suflet, umplându-l în întregime. Aceasta este temelia și puterea pentru viitoarea viață duhovnicească.

Omul își vede urâtenia lăuntrică

Mai întâi de toate, păcatul a scufundat omul în orbire, nesimțire și nepăsare, în clipa de înrâurire a harului, această întreită piatră de moară înțepenită cade de pe sufletul înlănțuit. Acum, omul vede deslușit toată urâtenia dinlăuntru și nu numai că o vede, ci o și simte, înțelege primejdia care-l pândește, începe să-i fie rușine de sine și să poarte grijă de soarta sa. Și nu numai că îl cuprinde rușinea, dar prin simțul de răspundere înaintea lui Dumnezeu, teama, chinul și deznădejdea încep să îi lovească inima. Conștiința îl mustră neîncetat.

Omul simte o anumită dulceață a viețuirii celei după Dumnezeu

Acum simte o anumită dulceață a viețuirii celei după Dumnezeu, încredințându-se de zădărnicia vieții păcătoase și scârbindu-se de ea ca de o mare a răutății, presimte că bucuria și mângâierea sunt ascunse pe tărâmul bunătății care i se descoperă acum ochiului său duhovnicesc. Ea i se arată ca un pământ al făgăduinței, ca un liman liniștit, departe de toată tulburarea, în fond, presimțirea care se ivește în sufletul păcătos nu este o manifestare pe care să o poată provoca omul prin propriile sale puteri. Este binecuvântarea lui Dumnezeu, aflată în stăpânirea Lui, iar a cugeta la ea nu e totuna cu a o simți aievea. Dumnezeu însuși duce duhul omului în vistieria Sa și îi dă acestuia să guste din bunătățile ei.

Eliberat de sub tirania păcatului, sufletul este liber să aleagă

Observați cât de necesară este această lucrare a harului pe drumul eliberării sufletului de sub stăpânirea păcatului. Scopul harului deșteptător și puterea lui constau în a-l trage pe om dintre colții păcatului și a-l aduce într-o stare de echilibru între bine și rău. Talerele balanței voinței noastre, care înclină într-o parte sau în alta după cum se mișcă voința, trebuie să fie acum la același nivel. Așa ceva însă nu se poate întâmpla dacă păcătosului nu i se dă măcar o pregustare cât de mică din dulceața binelui; dacă ea nu i-ar fi dăruită, atunci, așa cum am arătat mai înainte, dulceața păcatului l-ar ademini la sine cu mai multă putere decât bunătatea; iar alegerea ar înclina în favoarea celei dintâi, așa cum se întâmplă cu cel ce se silește să-și schimbe viața fără a fi primit însă cercetarea harului deșteptător, în privința aceasta există o lege generală: ignoti nulla cupida, adică nu poți dori ceea ce nu cunoști, însă atunci când harul îi dă să guste din dulceața celor bune, îl atrage la sine într-un chip ce presupune încercarea, simțirea și cunoașterea lui. Brațele harului sunt la același nivel, în acest punct, toată libertatea de a alege este în mâinile omului.

Trezirea prin har luminează totul

În acest fel, ca printr-o străfulgerare de lumină, trezirea prin har luminează toate cele dinlăuntru și din afară ale omului. Preț de o clipă, ea aduce în inimă acea stare din care

păcatul a fost izgonit și-l reasează pe om în rânduiala firească a întregii creații, din care el a căzut cu voia lui, prin păcat. Iată de ce această lucrare a harului este întotdeauna prevestită printr-o stare de spaimă și șoc, asemănătoare celor pe care le trăiește cel ce merge repede, adâncit în gânduri și căruia dintr-odată îi poruncim cu voce puternică: „stai!” Dacă analizăm această stare din punct de vedere psihologic, ea nu este altceva decât o dezmeticire a duhului. Este firesc pentru duhul nostru să-L recunoască atât pe Dumnezeu cât și rânduiala înaltă sau cealaltă față a tuturor lucrurilor, și să-l înalțe pe om mai presus de lumea cea văzută, strămutându-l într-un tărâm cu totul duhovnicesc, însă, zăcând în păcat, duhul își pierde puterea și se amestecă cu emotivitatea psihologică și prin aceasta cu lascivitatea, până într-acolo încât se pierde în ele. Harul îl smulge din această stare și, ca și cum l-ar pune într-un sfeșnic, îl așează în templul nostru lăuntric, răspândindu-și lumina asupra tuturor celor lăuntrice și putând fi văzut dinăuntru.

12. Să deosebim stările de deșteptare de stările firești

Starea în care este așezat sufletul în vremea trezirii prin har este similară multor stări firești, de care trebuie să o deosebim.

Starea de supărare chinuitoare comparată cu starea de plictiseală

În timpul cercetării harului omul se găsește într-o stare de chin, de supărare, de amărăciune, de nemulțumire față de sine și de starea sa. Aceasta însă nu este totuna cu plictiseala*; aceasta nu are o cauză precisă - omul este tulburat și abătut fără a ști de ce sau pentru ce.

{* Acest cuvânt este în limba rusă, toșca și de fapt nu are corespondent în engleză. Este un amestec de plictiseală și tristețe sau zădărnicie, un sentiment că ne lipsește ceva de care suntem foarte legați [nota traducătorului în engleză]}

Dimpotrivă, în cazul trezirii prin har amărăciunea are un motiv bine întemeiat și anume acela că L-am supărat pe Dumnezeu și ne-am mânjit cu noroiul păcatului. Cea dintâi este a sufletului, pe când cealaltă este a duhului; una este chinuitoare, întunecată și ucigătoare, din care pricină se și spune „moare de plictiseală”, iar cealaltă trezește și dă viață, în viața de zi cu zi avem parte nu o dată de aceste nedefinite stări de plictiseală, fiecare avându-și specificul său. Vrednice de luat în seamă sunt dorul după patria cerească, sentimentul de nemulțumire de toate cele zidite, simțământul de pace duhovnicească. Acestea sunt unele din mișcărilor firești ale duhului nostru.

Când patimile încep încetul cu încetul să amuțească, duhul slobozește propriul său strigăt, înștiințându-ne cu multă putere din inimă despre starea umilitoare și înăbușitoare în care este ținut, întreabă de ce nu este hrănit după cuviință, ci este chinuit cu înfometarea. Aceasta este nostalgia paradisului, suspinul pe care Apostolul l-a auzit în toată zidirea. Cu toate acestea, aceasta nu este totuna cu trezirea prin har. Este una din mișcărilor sau funcțiile firești ale duhului nostru și în sinea ei și lăsată fără sprijin rămâne mută și neroditoare. Trezirea prin har este cea care o însuflețește, împărtășindu-i lumină și viață.

Tristețea duhului comparată cu dezamăgirea firească

Trezirea prin har este însoțită de tristețea duhului, de un semnal de alarmă care zguduie conștiința; cu toate acestea, este total diferită de dezamăgirea obișnuită pe care o încercăm în viața de fiecare zi din pricina unor greșeli importante sau neînsemnate. Tare ne mai consumăm atunci când spunem sau facem ceva greșit; și mai în toate ocaziile când -cum se spune - ne-am făcut de rușine, ne spunem: „Vai, ce rușine mi-e!”. Însă glasul pe care-l auzim acum nu este cel al conștiinței duhovnicești.

În primul caz, omul se gândește doar la sine și la relațiile sale vremelnice. În cel de-al doilea, dimpotrivă, omul uită de el și toate cele vremelnice și-L vede numai pe Dumnezeu pe Care L-a supărat, precum și relația sa veșnică cu El, pe care a rupt-o. În prima ipostază, omul se apără pe sine și omenescul e cel care poruncește, în a doua el apără pe Dumnezeu și slava Lui. În primul caz se tânguiește pentru că s-a făcut de rușine înaintea oamenilor, în al doilea, se tânguie deoarece s-a făcut de rușine înaintea lui Dumnezeu - nu mai are deloc de-a face cu oamenii și nici chiar cu lumea întreagă. Cea dintâi este supărare fără alinare, a doua este însă amestecată cu o anumită bucurie, pentru că primul se bizuie pe sine și pe ceilalți și, când temelia aceasta se năruiește, nu mai are nici o cale de scăpare. Cea de-a doua este însoțită de ajutorul lui Dumnezeu, de Care dorește să nu fie respins; ci nădăjduiește în El. Actele firești ale conștiinței le imită pe cele ale adevăratei conștiințe. Am putea spune că și acesta este un act de conștiință numai că este denaturată, căzută din lucrarea ei firească. A deviat, împreună cu duhul, de la menirea ei inițială, din tărâmul duhovnicesc și a nimerit pe tărâmul trupesc-afectiv. A început să slujească intereselor pământești și s-a pervertit într-o așa-numită conștiință lumească, care simte mai acut rușinea față de oameni decât cea față de Dumnezeu.

*Simțământul fericirii veșnice a viețuirii cu
Dumnezeu comparat cu „izbucnirile dorințelor înflăcărate”*

În vremea trezirii prin har inimii i se dă simțirea unei alte vieți, mai pline de bucurie, mai bune, mai apropiate de desăvârșire, însă aceia care simt elanuri luminoase sau nutresc idealuri nobile (pe care le-am putea denumi mișcări de idei) nu trăiesc nici pe de parte aceste simțăminte. Ele sunt manifestări specifice ale celor care se înalță deasupra rânduielilor obișnuite ale lucrurilor și tind spre înfăptuirea lucrurilor impuse de har, deosebindu-se foarte mult în ceea ce privește direcția și scopurile. Cele din urmă îl împing pe om într-un fel de zonă cețoasă, în vreme ce cele dintâi îl întorc pe om către Dumnezeu, îi arată pacea care este întru El și-i dăruiesc să guste din ea. Scopul celei dintâi este viețuirea cu Dumnezeu în fericirea veșnică, pe când al celei din urmă este „ceva”. Bineînțeles, este întotdeauna ceva mare și nemaipomenit, însă nu se poate spune nimic în plus pe lângă faptul că este „ceva”. Deosebirea fundamentală dintre cele două este că cele din urmă izbucnesc și lucrează în mod unic la fiecare - duhul inspiră o persoană într-o direcție și o alta în altă direcție, însă cele dintâi îmbracă în întregime duhul și-l duc foarte aproape de scop, îndestulându-l sau dându-i să guste din deplina mulțumire ce va să fie.

Avânturile dorințelor înflăcărate sunt, de fapt, rămășițele chipului lui Dumnezeu în om; este un chip fărâmițat, de aceea se și arată sub chipul razelor fărâmate și risipite. Aceste raze trebuie adunate într-un mănunchi - focalizate -iar din concentrarea lor într-un singur

punct se naște o rază ce poate întegi focul. Această - ca să spunem așa - rază focalizată a duhului unită în ea însăși dar risipită în sufletul cu nenumărate fețe, produce harul care deșteaptă sufletul și aprinde viața duhovnicească - nu așezându-l pe om într-o contemplație rece, ci într-o anumită ardere dătătoare de viață. Această concentrare a duhului corespunde simțământului dumnezeirii - este sămânța vieții duhovnicești. La fel stau lucrurile în natură: nu se ivește viață când puterile ei lucrează într-un chip risipit; însă de îndată ce puterile superioare se reunesc, se zămislește o făptură nouă - de pildă, o plantă. Tot așa se întâmplă și în duh. Câtă vreme un imbold sau altul risipesc lucrările, într-o direcție sau într-alta, nu există viață într-însul. Însă când puterea dumnezeiască, de sus, a harului se pogoară în același timp peste duh, ea îi adună laolaltă toate strădaniile și le ține strâns unite - după care vine flacăra vieții duhovnicești.

După aceste semne putem deosebi cu ușurință trezirea prin har de manifestările firești, ale vieții duhovnicești, întâi pentru a nu fi confundate și, mai ales, pentru a nu irosi posibilitatea de a le folosi spre mântuirea noastră. Este necesar să cunoaștem aceasta mai ales cu privire la timpul când harul lui Dumnezeu lucrează fără vreun efort pregătitor din partea noastră sau fără o putere deosebită. Starea de trezire prin har nu poate trece nebagată în seamă, însă e posibil să nu-i dăm atenția cuvenită și, după ce vom fi petrecut o vreme în ea, să ne prăbușim iarăși în obișnuitul vârtej al mișcărilor sufletești și trupești.

Trezirea prin har nu duce la desăvârșirea lucrării de convertire a păcătosului, ci doar îi pune început; urmează nevoința foarte migăloasă asupra sinelui. De altfel, toate cele referitoare la nevoință se desăvârșesc prin două momente de răscruce: mai întâi prin mișcarea către sine, iar pe urmă prin îndepărtarea de sine și mișcarea către Dumnezeu. Prin cea dintâi omul dobândește stăpânirea pierdută asupra sinelui, prin cea de-a doua se aduce jertfă lui Dumnezeu - o ardere-de-tot a libertății. Cu prima mișcare, el ajunge la hotărârea de a părăsi păcatul, iar cu a doua el se apropie de Dumnezeu și făgăduiește să I se afierosească numai Lui până la sfârșitul vieții.

VII.

*Urcușul până la treapta părăsirii păcatului și
a hotărârii de a duce o viață bineplăcută lui Dumnezeu*

1. Urcușul până la hotărârea de a părăsi păcatul

Indiferent dacă harul lui Dumnezeu a cercetat o persoană de la sine sau fiindcă ea l-a căutat și l-a aflat, starea în care este adusă ea și urmările pogorării harului sunt aceleași și într-un caz și în celălalt. Cel ce a fost deșteptat din întuneric se află acum la mijloc, între păcat și virtute, căci harul îl descătușează din robia păcatului, nimicindu-i acestuia puterea de a-l face pe om să săvârșească, chiar împotriva voinței lui, răul; trebuie știut că harul nu silește spre lucrarea silită a binelui, ci aduce în suflet atât un simțământ de negrăită bucurie și ușurare, cât și sentimentul că am dori să rămână la noi cât mai mult cu putință.

În acest moment, cel ce s-a deșteptat se află la o răscruce și e de trebuință să ia hotărârea de căpetenie a vieții lui. Sfântul Macarie Egipteanul spune că harul nu încătușează voința omului și nu-l ține nicidecum statornic numai întru cele bune, adică neținând seama de consimțământul sau împotrivirea omului față de bine. Dimpotrivă, harul lui Dumnezeu aduce prin puterea sa libertatea în sufletul nostru, astfel încât să se arate lămurit: este în voința omului să conlucreze cu Dumnezeu sau voința lui se încâpățânează să rămână în cele rele? De aici și de acum începe unirea voinței omului cu harul, care până acum sălășluia în afara omului, lucrând, așa zicând, „din exterior”. El pătrunde în noi și începe să pună stăpânire pe puterile noastre sufletești, dar aceasta în măsura în care noi îi deschidem poarta sufletului, îngăduindu-i să intre, sau altfel spus: „Deschide-voi gura mea și se va umplea de Duhul...” (Ceașlov, 1973, p. 297, n. tr. rom.).

Atunci noi dorim harul și conlucrăm cu el. Prin el însuși omul este neputincios în a săvârși binele sau a hotărî ce este bine și ce rău, dar el îl poate dori și se poate strădui să-l afle și, văzând strădania aceasta, harul îi poate desluși binele de rău și va face aceasta până în clipa în care omul se va putea ține pe propriile picioare și va avea astfel o statornică stăpânire de sine, spre a lucra binele și a-I plăcea lui Dumnezeu.

Toate etapele pe care le parcurge omul în această plugărie a sufletului, adică modul lui de acțiune astfel încât să ajungă la acest rost precis, sunt aidoma celor ce le parcurgem în orice altă activitate a noastră. Astfel, de obicei, după ce se înfiripează în noi gândul de a săvârși oarece lucru, ne mișcăm spre gândul acela cu dorința noastră, înlăturăm obstacolele care ne stau în cale și pornim să facem gândul realitate. Aidoma trebuie procedat și cu hotărârea de a duce o viață în Hristos, adică este neapărat:

- a) să ne aprindem de dorința unei viețuiri creștinești autentice,
- b) să căutăm a da la o parte toate piedicile care s-ar împotrivi dorinței noastre și
- c) să începem a acționa potrivit dorinței.

Cu toate că harul dumnezeiesc aduce o dezmoțire a puterilor sufletului, gândul pe care-l aduce în mintea noastră, acela de a ne schimba viața și de a ne pocăi, ni se înfățișează mai mult sau mai puțin energic: „Oare să părăsesc păcatul?” sau „Trebuie să mă las de păcătuire.”

Cel ce tocmai s-a trezit din somn vede deslușit că e vremea deșteptării, însă nu ajunge numai simpla constatare, ci e nevoie să facă un efort prin anumite mișcări ale diferitelor părți ale trupului: își încordează mușchii, azvârle de pe el toate așternuturile care-l acoperă și se ridică în capul oaselor. Așa încât, după ce ai simțit cercetarea harului, zorește-te să împlinești poruncile dumnezeiești, încredințat fiind în sinea ta că tu, păcătosul și nevrednicul înaintea lui Dumnezeu, trebuie să porcezi la drum pe calea mântuirii chiar acum.

Cel ce a căutat harul și simte pogorârea lui în suflet ar trebui să aibă deja râvna de a păși pe calea către Dumnezeu, întrucât râvna este cea care l-a susținut în toate nevoițele sale.

în lucrarea și desăvârșirea noastră lăuntrică este de neapărată trebuință să existe dorința rațională, adică mintea să cerceteze, să caute, iar omul să se silească spre ajutorarea minții. O asemenea dorință descrie drumul nevoițelor ascetice și ia naștere sub înrâurirea harului care sfâșie întunericul sufletului. Mai târziu va apare și dorința lucrătoare, manifestată prin consimțirea voinței de a începe fără zăbavă ridicarea din starea de somnolență în care ne aflăm. Dorința făptuitoare se ivește atunci când se aprinde în suflet flacăra harului, fiind prima lucrare a celui deșteptat de har.

Nu toți cei ce au primit harul pregătitor trec de îndată la săvârșirea faptelor mântuitoare, adică nu toți se deșteaptă din starea de încețoșare, și acest lucru e bine știut, așa cum nu tot cel ce se trezește din somn se și ridică din pat; uneori acesta va ațipi de mai multe ori până să se ridice.

Ce să facem atunci când simțim cercetarea harului pregătitor

Harul pregătitor, o dată ce se pogoară asupra cuiva, îl face pe acela să simtă o vioiciune și o ușurință plină de bucurie, pe de o parte, iar pe de alta aduce cu sine conștiința apăsătoare că hotărârea de a ne trezi din somnul păcatului trebuie adusă la îndeplinire fără amânare. Cine dă mai mare atenție în acest moment primei lucrări a harului poate foarte ușor să-și avânte imaginația spre cele înalte și să se dea pe sine fără de grijă plăcerilor vieții, ca și cum ar avea de acum toate cele pe care le simte de fapt din pricina lucrării harului. Acest entuziasm care îi este dăruit de sus îl împiedică să cugete cu luare-aminte la ocazia ce i-a fost oferită, iar lipsa pazei de sine duce curând la risipirea minții, care atrage după sine învârtosarea inimii și prăbușirea în somnolență și delăsare.

Dimpotrivă, cine stăruie asupra celei de-a doua lucrări a harului pregătitor, s-ar putea să-și îngăduie „nevinovată” eliberare din constrângerea harului, întocmai cum un copil aruncă pansamentul tămăduitor pentru că îl strânge prea tare. În această situație, unul va căuta să alunge ceea ce i se par lui a fi gânduri negre, dedicându-se unor diversuni aparent nevinovate, cum ar fi cititul sau conversația. Altul se va apleca să cerceteze acel sentiment „supărător” care i-a apărut în suflet, ca să afle de unde și în ce mod a apărut. Primul se dedă unor impresii fără vreo legătură cu lucrarea harului, cel de-al doilea se împotmolește în neputință, întrucât iscodirea sa nu face altceva decât să risipească mintea și să lase fără roade pogorârea harului. Deci și aceștia doi vor cădea până la urmă în obișnuita stare de moleșală sufletească.

S-ar părea din cele spuse până aici că ar fi mai folositor să nu ne cerceteze harul astfel, dar aceasta se întâmplă așa pentru că de cele mai multe ori deșteptarea noastră se produce în împrejurări și grade diferite, care sunt de așa natură încât să umbrească importanța celor ce s-au petrecut cu noi. Iar acest lucru este îngăduit a se întâmpla datorită atotînțelepciunii lui Dumnezeu, Care pune astfel la încercare voința noastră liberă. De aceea te sfătuiesc așa: de îndată ce simți că te-a cercetat harul și ești încredințat că asta este și nu altceva, zorește-te să-ți strunești voința spre a urma îndemnurilor lui; și iată cum să faci:

1) Crede din adâncul inimii că aceasta e de la Dumnezeu, că însuși te cheamă la El și că S-a coborât până la tine pentru a te ajuta să pășești pe calea mântuirii.

2) Crezând astfel, să nu lași să treacă această arătare a milostivirii lui Dumnezeu fără a aduce roade. Doar deșteptarea pricinuită de har îți dă puterea de a te birui pe tine; dacă harul se îndepărtează, nu vei fi în stare să lupți cu tine de unul singur, și nici nu știi dacă va mai veni vreodată la tine. Poate că e ultima oară când te cercetează și știi că după asta vei cădea iar în împietrire, iar apoi în deznădejdea cea amară.

3) Străduiește-te, dă-ți toată silința de a te menține în această stare începătoare a mântuirii în care te-a așezat harul; căci precum un material ușor inflamabil, dacă-l ținem vreme îndelungată lângă foc, nu numai că se va încinge, ci va lua foc, tot așa și dorința noastră de a duce o viață bineplăcută lui Dumnezeu, fiind sub căldura harului, se va aprinde de dorul lui Dumnezeu.

4) Îndepărtează-te de tot ceea ce ar putea stinge această flacără ce e pe cale să se aprindă în sufletul tău și caută orice prilej care ar putea să o alimenteze, să o întărească. Caută liniștea, singurătatea, roagă-te și cugetă cu luare-aminte la ale tale. Acest mod de viață, împreună cu munca și nevoița pe care ai depus-o în căutarea harului, este cel mai nimerit pentru a susține noua ta lucrare. Cele mai potrivite mijloace sunt singurătatea, rugăciunea și contemplația. Singurătatea ta să fie mai plină de pace, rugăciunea mai fierbinte și mai adunată, iar contemplația mai rodnică. Cugetă la ale tale, la toate gândurile pe care le-ai avut încercând să izgonești orbirea, împietrirea și trândăvia. Chiar dacă acestea nu-ți mai tulbură sufletul, trebuie să-ți înmulțești râvna și să treci imediat la fapte. Tot ceea ce faci fă cu un singur și precis scop. Acum judecata ta despre tine însuși va fi mult schimbată, căci fără luminarea harului mintea tinde spre generalități. Atunci când se pogoară însă harul, mintea, stimulată de el și sub oblăduirea lui, va lua aminte la tine însuși fără alte risipiri și-ți va aduce în prim plan și alte lucrări dăunătoare. De aceea, în cazul acesta, este bine nu atât să stăruie prea mult în contemplație, cât să treci de la o percepție la alta.

Cum înclinăm spre curăția sufletului și cum hotărâm să ajungem la ea

În cursul acestei lupte cu tine însuși, cerând neîncetat ajutorul harului, vei ajunge în cele din urmă să rostești în inimă cuvintele ai căror martori sunteți Dumnezeu și cu tine: „Trebuie să trec la lucru, așa încât voi pune început bun chiar din acest moment”. Asta sună a făgăduință, dar nici o știință din lume n-a putut stabili potrivit căror legi, împrejurări sau fenomene se dezvoltă ea. Toate subiectele frământate prin meditație pot fi cunoscute lămurit, însă nu și concluzia lor.

Se poate chiar întâmpla ca cineva să țină o predică atât de plină de har și de iscusită pe marginea acestor subiecte, încât să mijlocească tragerea acestei concluzii de zeci și chiar sute de oameni, iar el să nu aibă în inimă ecoul ei. Și nici nu poate spune, cu siguranță, dacă tragerea concluziei de către ascultători este lucrarea harului sau libertatea lui. Câteodată pogorârea harului rămâne fără urmări și toate strădaniile libertății sunt zadarnice. Și harul, și voința noastră liberă se unesc într-un chip nepătruns de minte,

păstrându-și fiecare totuși firea neschimbată. S-ar putea spune că libertatea noastră se încredințează harului, care o pătrunde pe deplin și o ocârmuiește [este asemănător cu perihoreza firilor Mântuitorului - n. tr. rom.]. Din acest moment, totul depinde de tăria voinței noastre: „De acum mă pun pe lucru”.

De-abia acum este momentul în care înclinăm spre o viață cu adevărat evlavioasă, și suntem gata să pornim pe această cale sfântă, a binelui, a faptelor bineplăcute lui Dumnezeu. Și tot acum, pleava cea urât mirositoare a păcatului care se ascundea în inimă este deodată stârnită ca de vânt, încercând să înăbușe inima și să o afunde iar în pustiul păcatului. În clipa deșteptării, păcatul a tăcut mâlc, ca și cum el n-ar avea nimic de-a face cu cercetarea noastră de către har; însă acum, când e pe cale să fie strivit și stârpit din rădăcină, cel cu o mie de capete - cum este numit de Sfântul Ioan Scărarul - slobozește un vacarm de îngroziri spre a-l dezarma pe cel pornit pe calea mântuirii.

Este exact ca la cel ce s-a trezit din somn, care are pace în mădularele trupului atât timp cât se gândește numai să se scoale, în momentul în care începe însă să se ridice și-și încordează mușchii, tot felul de dureri ale trupului îi arată că mădularele se împotrivesc și au ceva de spus. Tot așa, durerile păcatului nu apar câtă vreme rămânem în stadiul de dorință rațională, de intenție, însă când trecem la fapte întunericul din noi ridică un năucitor nor de împotriviri. Gând după gând, gest după gest, el lovește în noi căutând să ne târască înapoi în păcat. Năpustindu-se din toate părțile, fără a-i da

vreun răgaz, mrejele păcatului înlănțuiesc bietul suflet și-l afundă în tulburare și deznădejde. Toată lucrarea cea bună a omului atârna acum de un fir de păr și din clipă în clipă el e cât pe ce să dea drumul legăturii firave cu Dumnezeu și să se scufunde iar în mocirla din care a încercat să iasă. Singurul lucru ce-l ajută acum este dulceața și bucuria pe care a fost învrednicit să le guste în clipa deșteptării, ca și întărirea simțită atunci când a rostit în inimă: „De acum mă pun pe lucru”.

Ai văzut vreodată o scânteie purtată în sus și în jos prin fum, care parcă nu-și găsește locul, sau o rămurică răsucită pe toate părțile de o furtună? Dacă da, atunci îți spun că în aceeași situație se află acum și bunele intenții ale celui ce s-a trezit prin har. În suflet e multă tulburare, sângele îi fierbe în vene, îi țiuie urechile, iar privirea i se încețoșează. Nu e greu să ne imaginăm de ce proporții este răzvrătirea păcatului înrădăcinat în inima noastră și mai ales cât de furios este tatăl păcatului, diavolul, când își vede primejduită stăpânirea sa asupra omului.

Sfântul Tihon de Zadonsk spune referitor la aceasta: „Când cel păcătos, susținut de harul dumnezeiesc, pune început pocăinței sale, are de înfruntat numeroase ispite. Omul începe să se apropie de Hristos, iar satana îl urmărește îndeaproape, îi întinde tot felul de curse, îi răvășește gândurile și intențiile, încercând să-l arunce iar în prăpastia păcatului.” Am auzit tot felul de basme despre fantome - cu chipuri înfricoșătoare sau, dimpotrivă, ademenitoare - care le arată amatorilor de chilipiruri unde se găsesc îngropate comorile. Aș zice că aceste basme sunt cele mai nimerite pentru a înfățișa într-un mod cât mai precis tot războiul vrăjmașului dus în intenția de a destrăma și a zădărnici eforturile noastre de a afla comoara ascunsă în țarină sau de a cumpăra mărgăritarul de mare preț.

O luptă îndârjită cu păcatul

Din acest moment, pe proaspătul deșteptat îl așteaptă o lungă și îndârjită luptă; o luptă pe viață și pe moarte cu păcatul. El trebuie să biruie ispitele vrăjmașului, să zdrobească capul șarpelui, să-l pecetluiască și să-l lipsească astfel de înțepătura cea aducătoare de moarte. Nădejdea și împlinirea unor biruințe viitoare asupra păcatului se reazemă pe începutul cel bun. Este foarte greu de lămurit tot ceea ce se petrece în acest moment, dată fiind multitudinea de factori ce se întrepătrund; nu este însă dificil să arătăm care sunt momentele cruciale ale războiului nevăzut și o facem mai mult spre a veni în ajutorul nevoitorilor decât de dragul sistematizărilor.

Deși harul lui Dumnezeu îl luminează, omul se clatină ca o corabie în vreme de furtună, fiind zdruncinat din toate părțile și amenințat de pieire. Și unde altundeva să-și pună el toată nădejdea, decât în Dumnezeu? Să strigăm, să suspinăm din toată inima către El, așa cum strigă cel în primejdie să se înece, să strigăm precum Iona din pântecul chitului sau precum Petru ce se afunda în mare. Domnul vede nevoia și necazul, Domnul vede și strădania ta și-ți va întinde mâna îndată ca să te ajute. Te va ridica și va întări piciorul tău pe piatră, și vei porni iar la luptă, ca un adevărat oștean.

Care se cuvine a fi starea sufletească a ostașului

Acesta este un aspect de o covârșitoare însemnătate. Este foarte primejdios pentru ostaș să-și pună nădejdea în el însuși, căci atunci războiul e ca și pierdut. Diavolul va înșfăca iar bietul suflet, pustiindu-l și înăbușind mica flacără ce pâlpâia în el. Ostașul știe că, lăsat de unul singur, este complet dezarmat, așa că, fără să năzuiască la nimic din partea lui însuși, să se umilească, făcându-se ca un nimic înaintea lui Dumnezeu. Să se golească pe sine, ca și cum în inima lui ar fi nimicnicie, și atunci harul cel de viață făcător va crea totul din acea nimicnicie. Cel ce se încredințează pe sine lui Dumnezeu cu credință neclintită, acela îl atrage pe Dumnezeu în inima sa și ia putere din puterea lui Hristos.

Se cuvine ca sufletul, odată încredințat lui Dumnezeu, să nu cadă în moleșeală și trândăvie; aștepți totul de la Dumnezeu și nimic de la tine, dar silește-te să lupți după puterea ta, după măsura ta, astfel încât harul să aibă peste ce se pogorâ, să aibă ce povățui. Harul așteaptă mereu, dar își săvârșește lucrarea sa atunci când noi înșine ne săvârșim lucrarea noastră proprie, umplând cu puterea lui neprețuită neputința noastră. Dedă-te rugăciunii și încredințează-te voii lui Dumnezeu, muncește fără a-ți îngădui momente de relaxare și ia aminte la tine însuși.

Cum să biruim pe cei ce îndeamnă la păcat?

Luptă-te cu tot păcatul, dar îndeosebi cu ispititorii, cu cei ce îndeamnă la păcat. Nu e greu de observat, atunci când toate puterile sufletului se răzvrătesc și gândurile pun stăpânire pe el întocmai ca nălucirile fără de număr, cine sunt, ca să spunem așa, cei ce aprind războiul patimilor, aruncându-și săgețile aprinse din toate părțile, în spatele puzderiei de ostași mărunți se găsesc generali, arhistrategii care dau toate ordinele, rânduiind direcțiile de asalt. Aceștia sunt adânc înrădăcinații ispititori, care ne ademenesc spre lucrarea

păcatului. Spre ei trebuie îndreptată toată băgarea de seamă, nu trebuie pierdut din vedere nici un mijloc prin care i-am putea zdrobi și pune sub picioarele noastre. Trebuie nimiciți, căci odată înfrânți aceștia, oștirile luptătorilor mărunți se vor risipi de la sine.

Mântuitorul Hristos, prin îndemnul de a-L urma, ne-a arătat lămurit care sunt aceste căpetenii ale tuturor relelor: „Dacă voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine...” (Marcu 8, 34), să-și strămute gândul de la sine însuși, adică să se vadă ca fiindu-și străin, nevrednic de a fi luat în seamă, de a primi vreo mângâiere sau afecțiunea celorlalți. Asta înseamnă că, într-o inimă alipită de păcat, iubirea de sine s-a sălășluit, făcând vlăstare nenumărate. Un rob al păcatului se îngrijește de sine așa cum o mamă iubitoare și grijulie își cocoloșește copilășul: nu îi refuză nimic, împlinindu-i toate dorințele. Iubitorul de sine nu va face niciodată măcar un pas în a lupta cu omul cel vechi, cu dorințele sale pătimăse și egoiste; de fapt el nu se poate birui pe sine și nici nu se poate pedepsi pe sine. Mântuitorul ne-a îndemnat să lepădăm toată grija cea lumească pentru a ne mântui sufletele: „Că ce-i folosește omului să câștige lumea întreagă și să-și păgubească sufletul?” [N. tr. Marcu 8, 36]. Lumea este mulțimea lucrurilor create din jurul nostru care cad sub incidența simțurilor, fiind vizibile și ușor de pipăit; cugetând la porunca lui Hristos, a lepădării de sine, desprindem concluzia că inima noastră este înrobătă de cele pământești, de materie, că manifestăm slăbiciune pentru lumea cea văzută, pentru bunurile pământești, că avem patima desfătărilor cu cele ce vedem și simțim. Și cu adevărat în firea înrobătă de păcat iubirea acestei lumi este o patimă puternic înrădăcinată.

Un asemenea om habar nu are de cele nevăzute, duhovnicești și mai presus de fire, însă tot ceea ce poate fi cunoscut prin simțuri nu îi este străin. Domnul spune neamului desfrânat și păcătos să nu se rușineze de El, asta însemnând că într-o inimă întunecată de păcat zace rușinea față de oameni, aceasta spre paguba lucrării binelui și a iubirii adevărului. Într-adevăr, așa este. Omul trăiește de obicei în virtutea unei ordini prestabilite în jurul său, așezat într-un complex de relații interumane pe care șovăie să le rupă. Mai degrabă își va călca propria conștiință decât să ajungă singur și urgisit prin zdruncinarea legăturilor cu ceilalți oameni, oricum ar fi aceștia. Aceasta se numește plăcerea de la oameni (slava deșartă): „Ce-o să spună oamenii și ce-o să fac eu când o să trebuiască să rup orice legătură [păcătoasă] cu ei?” Se vede că aceasta este cea mai vicleană legătură a păcatului, de vreme ce acela care se va smulge din ea va ajunge să fie hulit și batjocorit de judecata lumească: „Căci cel ce se va rușina de Mine și de cuvintele Mele în neamul acesta desfrânat și păcătos, și Fiul Omului se va rușina de el. când va veni întru slava Tatălui Său cu sfinții îngeri.” (Marcu 8, 38)

Se vede de aici că inima înrobătă de păcat nu are cunoștință de pregustarea bunătăților celor vremelnice și veșnice. Păcătosul nici nu gândește la viața de după moarte, ca și cum ea nici n-ar exista, fiind cu totul prins în viața aceasta trecătoare. Așa și este, de fapt, pentru că omul trăitor pe pământ gândește că va rămâne aici o veșnicie, și astfel toate strădaniile lui slujesc unui singur scop, anume cum să o ducă aici cât mai bine. Nu are nici cea mai mică idee despre ceea ce urmează vieții pământești. Inima lui iubitoare de păcat este locaș al milei de sine, al iubirii de plăceri, al slavei deșarte și al năzuirii după cele vremelnice (adică al părerii că nu există viață după moarte).

Acestea sunt rădăcina și izvorul a toate relele, mame ale păcatelor și patimilor. Noi, păcătoșii, n-am putea să le aflăm singuri, dacă Mântuitorul nu ni le-ar fi arătat limpede; însă acum, că sunt arătate la lumină, e evident că așa trebuie să fie. Prin căderea din comuniunea cu Dumnezeu, omul și-a întors toată nădejdea către sine, fiind pedepsit prin mila de sine, care este o urmare clară a păcatului. Cel surpat prin păcat este sfâșiat lăuntric, căzând din cele duhovnicești în cele trupești și chinuindu-se pe sine cu iubirea de plăceri. Mediul în care păcatul se arată pe sine cu cea mai mare claritate și în care își întetește lucrarea sa distrugătoare asupra sufletului este în tovărășia oamenilor vicioși, unde obiceiurile și relațiile hrănesc și slujesc păcatului. Câtă vreme toate merg bine în aceste cercuri, se vorbește despre fericire. Dar această rânduială a lucrurilor rezistă numai în viața de aici, pe când viața cea veșnică cere o cu totul altă așezare a lucrurilor, al cărei gând nici nu-i trece prin cap păcătosului, darămite să-i deștepte vreo simțire în inimă.

Ei bine, sceste patimi sunt cele ce nasc și hrănesc toate gândurile care se răzvrătesc împotriva omului care a hotărât să facă un pas afară din stăpânirea păcatului, către lucrarea celor bune. Un roi de gânduri ispititoare îl năucește, îl îngrozește și-l slăbește cu totul. Mila de sine strigă: „Ce viață mai e și asta? Mereu nevoință, muncă, scârbe, tot felul de împovărări și strâmtorări. Așa o să pățești la nesfârșit. Parcă ai călca prin ciulini și spini cu tălpile goale - o să ai mereu răni!” Iubirea de plăcere ridică și ea glasul: „Renunț și la asta, și la cealaltă, fapta aceea n-o mai faci, cu alte cuvinte, tot ce-ți plăcea ție nu mai faci; și te îndeletnicești numai cu lucrurile astea «duhovnicești»!

Ai ajuns să duci o viață monotonă, neinteresantă, lipsită de dinamism” „Oare ce o să creadă? O să spună de mine că sunt un apucat, un ȋicnit, și n-or să mai aibă de-a face cu mine. Și trebuie să rup și cutare legătură, să părăsesc cutare cunoștință, până la urmă ce o să mai fac? Unii chiar o să se arate dușmănoși, ostili.” „De bună-seamă că există și o viață după moarte („un viitor”); cine spune că nu există? Da, numai că mai este cale lungă până acolo. Tu gândește-te cum o să trăiești aici. Atâția alții au dus-o bine aici... Știi cum e viața pământească, însă știe cineva cum e dincolo? Viața de aici e în mâinile tale, pe când cealaltă cine ȋi-o poate da?”

*Ce să facem când, după hotărârea de a-I
sluji lui Dumnezeu, ne luptă gândurile*

Când omul se hotărăște să slujească lui Dumnezeu, toate aceste voci stridente se deșteaptă brusc înlăuntrul său, tulburându-l. Bine ar fi să fie luptat de gânduri trecătoare, însă acestea pătrund până în străfundurile sufletului, ademenindu-l și copleșindu-l, trăgându-l de partea lor, așa, cum cârligul agață peștele și-l trage către sine. Ce este de făcut atunci?

Ajutorul e în preajmă... Dă-ȋi puțin silinȋa și le vei birui, însă chibzuiește-ȋi bine silinȋa, întărește-te în rugăciune și în nădejdea către Dumnezeu și harul Său atotlucrător:

1) Zorește-te să izgonești din suflet aceste gânduri: îndepărtează-le din conștiinȋa ta cu toată puterea, alungându-le în locul întunecat de unde au răsărit, și cheamă pacea în inima ta; atâta timp cât inima este tulburată, nu poți progresa. Mai întâi, nu le da nici un fel de

atenție și nu consimți să stai de vorbă cu ele, chiar dacă ar părea opuse. O gloată de indivizi gălăgioși se risipește repede dacă te arăți dur cu ei chiar de la început. Să nu rostești nici măcar un singur cuvânt de încurajare, căci de îndată vor prinde îndrăzneală și vor deveni insistente în pretențiile lor. Gloata de gânduri rele va prinde și mai multă putere dacă le vei îngădui să zăbovească câtuși de puțin în sufletul tău și mai ales dacă vei sta de vorbă cu ele. Dacă însă le izgonești de îndată, împotrivindu-te cu toată voința ta și întorcându-ți nădejdea către Dumnezeu, vor pleca așa cum au venit, limpezindu-ți văzduhul sufletului.

2) Acum că hoarda întunecată de gânduri a fost alungată, inima și-a căpătat iar liniștea și sufletul îți este sprinten; adu-ți iarăși aminte că nu ți-ai terminat treaba. Vrăjmașii sunt încă în viață; s-au furișat pe nesimțite, astfel încât atenția ta nu mai e îndreptată spre ei, dar au făcut-o poate în mod intenționat, ca să atace într-un moment mai potrivit, prin surprindere, și să câștige astfel o victorie durabilă. Nu, nu trebuie să te mulțumești cu atât, căci altminteri îți vei pierde și pacea și vremelnica biruință. Trebuie să-i nimicești cu bărbăție și fermitate. Alungă din inimă aceste rădăcini blestemate ale păcatului; întărindu-te în rugăciune și în nădejdea către Dumnezeu și harul Său, încearcă să-ți îndrepți inima spre virtuțile opuse acestor patimi. Făcând așa, se taie rădăcinile patimilor și acestea mor. Dă libertate judecății sănătoase și urmează-o cu inima; luminată de adevăr și sprijinită de lucrarea ascunsă a harului, rațiunea ta trebuie:

a) să-și amintească toată urâciunea acestor, să le zicem așa, odrasle ale iadului; silește-ți inima să simtă repulsie față de ele;

b) să-și reprezinte clar primejdia pe care o aduc ele sufletului tău; privește-le ca pe cei mai înverșunați dușmani ai tăi și străduiește-te să simți în inimă ură pentru ele;

c) să-și închipuie toată frumusețea și bunătatea și dulceața vieții duhovnicești, în care ele te împiedică să pătrunzi, și bucuria slobozirii de tirania lor. Silește-ți inima, care deja e scârbită și îi urăște, să se întoarcă cu totul de la ele, să tânjească după apa vieții duhovnicești, așa cum cerbul dorește izvoarele apelor.

Astfel îți vei atinge scopul; pare o rânduială scurtă, dar e foarte probabil că n-ai s-o împlinești foarte repede. Noi am arătat aici doar lucrările asupra cărora trebuie să se concentreze rațiunea, însă firul urmat de rațiune până la sfârșit - atingerea scopului - este unic pentru fiecare persoană. Rațiunea fiecăruia vede limpede cum gândul său înclină într-o parte sau în alta. E de trebuință să știi că mintea este o facultate deosebit de importantă a sufletului, însă lucrul de căpetenie este schimbarea inimii, astfel că, de îndată ce în inimă se ivesc schimbările dorite, putem spune că ne-am atins scopul.

Înfrângerea voinței proprii, premisă a unei noi rânduieli launtrice

Această nevoință este cea mai însemnată - înfrângerea voii proprii. Este necesar să ne ostenim fără întrerupere, cu râvnă, până când inima s-a schimbat după tiparele unei vieți duhovnicești, să nu încetăm strădania noastră până la atingerea scopului final. Limita

finală a nevoinței este ura față de tot ceea ce îmbracă haina păcatului, acea stare în care sufletul manifestă repulsie față de lucrarea păcătoasă.

Să ne trudem să dezrădăcinăm mila de sine și să semănăm în locul ei lepădarea de sine, lipsa de milostivire față de propria persoană, dorința aprinsă de a suferi, a ne răstigni și a ne istovi trupurile și sufletele; slava deșartă va fi înlocuită de sila față de toată tovărășia cea rea, de scârbă și dezgust, pe de o parte, iar pe de alta de învinuirea de sine pentru orice nedreptate și înjosire suferită de semenii; pofta pentru cele materiale, pentru slujirea trupului, va fi îndepărtată, în locul ei născându-se sila și disprețuirea acestora și însetarea după cele duhovnicești și dumnezeiești, tănuite; năzuirea după cele vremelnice, orbirea și fericirea pur pământească vor fi înlocuite cu sentimentul că suntem călători și străini pe pământ, cu o dorință arzătoare de a ajunge în împărăția Tatălui ceresc.

Când aceste înclinații s-au înfiripat și s-au întărit în sufletul nostru, toate bastioanele păcatului se vor năruia, își vor pierde toată trăinicia și puterea de înrobire, căci acum controlul de sine a trecut în mâinile persoanei. Păcatul izgonit din inimă se sălășluiește în afară, devenind mai curând păcat ce ispitește decât păcat ce stăpânește și hotărăște. De fiecare dată când ne ispitește, noi să punem înaintea sentimentul de silă și ură, pentru a birui ispita; de aici se înțelege de altfel ce însemnătate au toate nevoințele pe care le-am înfățișat până acum: prin ele se naște în noi un om nou, caracterizat prin aversiunea față de lucrarea celor rele și prin aplecarea spre virtute. Astfel, voința noastră capătă o nouă direcție de acțiune, a cărei finalitate este o nouă rânduială lăuntrică.

Ultima săgeată a vrăjmașului - ne imploră să ne cruțăm pe noi înșine

Acum persoana se află la limita cea mai din afară a tărâmului păcatului; nimic nu o mai desparte de tărâmul luminii, libertății și binecuvântării. Lanțurile înrobirii s-au sfărâmat, el se simte ușor și plin de viață; sufletul e gata să se înalțe spre Dumnezeu; numai că vicleșugurile vrăjmașului nu s-au sfârșit, pentru că a păstrat o săgeată până în ultima clipă. De îndată ce sufletul își adună puterile să facă pasul hotărâtor afară din stăpânirea întunericului, îi sună în urechi un strigăt înduioșător: „Mai ai o zi, care trece cât ai clipi, și gata; mâine vei păși peste graniță”. Se aude acest glas fie pentru că sufletul s-a istovit de atâta încordare și cere odihnă, fie pentru că așa o fi legea păcatului.

Nu este o opoziție fățișă față de bine, ci doar o cerere vicleană de a mai amâna puțin pasul mântuitor. Acest strigăt ne gădilă foarte mult mândria - vrăjmașul parcă stă în spatele nostru, implorându-ne să ne cruțăm pe noi înșine. Dacă ai luat în seamă cătuși de puțin glasul cel viclean, atunci ai pierdut tot ce ai agonisit, într-un mod tănuit de cunoașterea noastră, aceste patimi ucigătoare pe care le-am izgonit din suflet, se furișează în inimă și desfrâneză cu ea fără ca tu să ai habar de asta. Apoi slăbesc și clatină tot ceea ce tu gândeai să faci, încât, atunci când persoana își vine în fire, constată că se află încă pe vechiul drum, ca și când n-ar fi început niciodată lupta cu sine însuși.

Se vede biruit de învârtosare, de toropeală și de patimile cele multe și înțelege că trebuie să ia de la început toată lucrarea care i se părea deja împlinită. De aceea, să nu trecem cu vederea acest compromis aparent neînsemnat. Căci pare lipsit de importanță și nevinovat

la arătare, dar este în sinea lui o adunare a tuturor relelor, o ispititoare nălucire a înrobirii sub masca libertății, o vicleană întindere de mână a unui părut prieten, care ascunde de fapt pumnalul.

Urăște din toată puterea ta această arătare și se va risipi cu iuțea fulgerului. Nu pregeta să ștergi orice urmă de-a ei, ca să nu rămână nici un semn, cât de mic. Întărește-te în starea de dinaintea ispitirii și hotărăște să te menții mereu în această stare de trezvie, lăuntrică și exterioară. După ce-l vei fi biruit și pe acest dușman, biruința va fi a ta, căci te vei putea stăpâni pe tine însuși pe deplin.

Concluzie

După deșteptarea prin har, primul lucru urmărit de libertatea omului este înclinarea spre sine, ce se desăvârșește în trei trepte:

- a) înclină spre bine și îl alege,
- b) înlătură toate piedicile, zdrobește toate legăturile ce îl țin pe om în păcat, izgonind din inimă mila de sine, slava de la oameni, iubirea de plăceri și nădăjduirea după cele vremelnice. În locul acestora, se cuvin semănate și crescute lepădarea de sine, disprețuirea poftelor păcătoase, primirea cu bucurie a rușinii și ocărilor, obișnuirea inimii cu gândul că suntem străini și călători pe pământ,
- c) în fine, este foarte râvnitoare în a pași de îndată pe calea mântuirii, neîngăduindu-și nici o amânare, cât de neînsemnată ar fi ea, sau abatere, ci păstrând un ritm cât mai constant.

În acest fel se liniștesc toate puterile sufletului. Cel deșteptat prin har și slobozit din toate mrejele păcatului își spune acum cu hotărâre fermă: „Sculându-mă, mă voi duce”.

Din acest moment începe o altă mișcare a sufletului, cea către Dumnezeu, Odată biruite patimile și întoarsă libertatea spre sine însăși, omul trebuie să se aducă pe sine jertfă bineplăcută lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă că lucrarea lui e săvârșită numai pe jumătate.

2. Urcușul spre făgăduința de a se dăruia pe sine lui Dumnezeu

S-ar părea că, de vreme ce omul s-a decis să părăsească păcatul, tot ce i-a mai rămas de făcut este să acționeze. De bună seamă așa este, dar ce soi de lucrare va fi aceasta și ce duh o va însufleți? Omul este singur cu sine însuși, așa încât lucrarea sa va fi din sine și pentru sine, aspect care poate fi bun din punct de vedere moral. Însă, aceasta este o morală păgână, egocentrică. Există indivizi care susțin că fac fapte bune de dragul binelui, adică pentru că demnitatea ființei omenești cere făcut binele sau pentru că a proceda altfel ar fi o lipsă de chibzuință și o înjosire. Toți aceia care săvârșesc binele astfel replică că educația lor este una lăuntrică și că formarea omului moral nu este desăvârșită - adică s-au refugiat în ei înșiși, dar nu și-au întors fața spre Dumnezeu, neaducându-se Lui jertfă bineplăcută, și au lăsat deci lucrarea neterminată.

Rostul libertății umane nu poate fi aflat în ea însăși sau în persoana umană, ci în Dumnezeu. Dăruindu-i omului libertatea, Dumnezeu i-a încredințat în fapt o fărâma din atotputernicia Sa dumnezeiască, urmărind însă rostul precis ca acesta să I-o aducă de bunăvoie, ca pe cea mai aleasă jertfa. De aceea, cel ce ai reușit să te stăpânești pe tine însuși acum oferă-te lui Dumnezeu.

Prin săvârșirea păcatului te-ai pierdut pe tine și te-ai înstrăinat de Dumnezeu, iar acum, că te-ai întors teafăr din robia păcatului, aleargă iar la Dumnezeu.

Nu este lesne să te întorci de la tine spre Dumnezeu, cum te-ai întoarce de la vest la est, de pildă, pentru că păcătosul ce se întoarce spre Dumnezeu nu este cu desăvârșire liber și lipsit de orice răspundere. El este asemenea robului fugit de pe moșia stăpânului, care se înfățișează vinovat în fața împăratului și Judecătorului. E de trebuință să se arate în fața Lui cu un asemenea chip încât să fie primit. După rânduiala omenească, stăpânul se îndură de sclavul fugar, iar regele se milostivește de răufăcător atunci când amândoi își recunosc vinovăția, le pare rău de fărădelegea lor și făgăduiesc cu sinceritate să nu mai săvârșescă iar răul.

La fel se petrec lucrurile cu păcătosul ce se întoarce la Dumnezeu, Care îl primește dacă:

- a) își recunoaște păcatele;
- b) se pocăiește de ele;
- c) face făgăduință să nu mai păcătuiască.

Acestea trei sunt de trebuință celui ce voiește să se unească cu Dumnezeu, de ele atârna trăinicia vieții celei noi, desăvârșirea ei și nădejdea de a lucra fapte în duhul ei. Când fiul risipitor se întoarce la tatăl său, el spune: „Tată, greșit-am cerului și față de tine” - arătând prin aceasta cunoștința păcatului, nu mai sunt vrednic - pocăința; ia-mă ca pe unul din argații tăi - făgăduința de a lucra (Luca 15, 18-19).

Cunoaște-ți păcatele

Astfel, după ce te-ai întors către Dumnezeu, cunoaște-ți păcatele. Hotărându-te să părăsești păcatul ai căpătat conștiința propriei păcătoșenii, căci atunci de ce ai fi avut o nevoie atât de grabnică de a-ți schimba viața? Reprezentarea stării de păcătoșenie era lipsită de o cunoaștere amănunțită, pe când acum străduiește-te să te vezi ca cel mai rău dintre păcătoși și mai ales să cunoști amănunțit împrejurările păcatului - unde, când, de câte ori a fost săvârșit fiecare în parte - care sporesc sau diminuează răutatea unei fapte.

Să cercetezi firul întregii tale vieți cu judecata nepărtinitoare și riguroasă. Făcând așa, așază de-o parte Legea lui Dumnezeu, iar de altă parte întreaga ta viață, și caută de vezi cât se suprapun și cât se deosebesc. Ia faptele săvârșite de tine și pune-le pe balanța Legii, ca să afli de sunt sau nu după Lege, sau ia Legea și observă dacă ea se oglindește în viața ta. Nu lăsa această lucrare cât de puțin neîmplinită nici măcar cât de puțin, căci este de mult folos, și urmează o anumită metodă.

Zăbovește și amintește-ți toate datoriile tale față de Dumnezeu, față de aproapele tău și față de tine însuși, iar apoi cercetează-ți viața, avându-le pe acestea în vedere. Sau meditează la Cele zece Porunci și la Fericiri, unele după altele, cu tot ceea ce implică ele, și vezi: este chipul vieții tale zugrăvit după ele? Sau citește capitolele Evangheliei după Matei în care Mântuitorul rânduiește normele vieții creștine, Epistola Sfântului Apostol Iacob, ultimul capitol al Epistolelor Sfântului Apostol Pavel, în care se află o succintă înfățișare a îndatoririlor unui creștin (de pildă: cap. 12 al Epistolei către Romani sau cap. 4 al Epistolei către Efeseni și altele). Aceste versete sunt mult mai importante decât celelalte pentru că arată lămurit duhul viețuirii creștine, duh care este înfățișat limpede în întâia Epistolă sobornicească a Sfântului Ioan Teologul. Citește toate acestea și cercetează-ți viața, să vezi de poartă sau nu duhul arătat în ele.

Sau, în fine, citește Rugăciunile de dinainte de împărtășanie și cântărește-ți faptele tale după ele. Cercetează-ți toate faptele și întreaga viață, și nu te judeca doar ca pe o ființă omenească obișnuită, ci ca pe un creștin, menit să susțină numele cu purtarea sa.

Plivind în acest fel straturile vieții tale, vei afla o mulțime nenumărată de fapte, cuvinte, gânduri, sentimente și dorințe nelegiuite care ți-au primejduit mântuirea; îți vei da seama și că nu au fost săvârșite numeroase fapte bune care ar fi trebuit săvârșite. Atunci vei înțelege că multe fapte ale tale pe care le credeai după lege au fost de fapt făcute cu un scop rău. Odată terminată această lucrare, s-ar putea să constăți că toată viața ta n-ai făcut altceva decât rele. Ceea ce trebuie să înțelegi tu este că prima treaptă a conștientizării păcătoșeniei este o cunoaștere amănunțită a tuturor faptelor tale. Așa cum agenda de lucru a unui om de afaceri este scrisă cu o precizie matematică, tot astfel ar trebui întocmită și în mintea ta lista cuprinzând faptele tale, cu mențiunea precisă a tuturor împrejurărilor - timpul, locul, oamenii, piedicile etc. Dacă autoexaminarea noastră nu dă roade, este pentru că ea a avut loc doar în linii mari.

Să nu zăbovim prea mult asupra acestor detalii, ci să pășim în profunzime, pe drumul păcatului, să pătrundem în adâncimile inimii înghițite de păcat; dincolo de fapte, cuvinte, gânduri, poftă, dorințe și sentimente, vom găsi o constantă înclinație păcătoasă a inimii, care dă contur trăsăturilor noastre caracteristice. Unele fapte le săvârșim rău din neștiință, iar altele pur și simplu țâșnesc din inimă cu așa putere, că nu avem stăpânirea de sine să ne înfrânăm; există însă și alt soi de fapte, pe care le facem fără întrerupere și care au căpătat putere de lege asupra noastră. Ispitindu-ne astfel pe noi înșine, va fi mai lesne să aflăm care sunt faptele ascunse în inimă și care ațâță și nasc o permanentă poftă spre păcat, poftă care răsare din ele. Tocmai acestea sunt înclinațiile păcătoase și cunoscându-le pe ele vom scoate la iveală firea inimii noastre, precum și numărul lor și felul în care se sprijină unele pe altele.

După ce am procedat astfel, patima de căpetenie nu mai are unde să se ascundă. Știm că maica tuturor relelor este iubirea de sine, ale cărei vlăstare blestemate sunt iubirea de arginți, lăcomia pântecelui („iubirea de plăceri”) și slava deșartă, care la rândul lor odrăslesc toate celelalte patimi fără de număr, din care opt sunt de moarte. Oricine păcătuiește este stăpânit de toate patimile - de unele prin fapte, pe altele avându-le în germen - pentru că tot cel ce păcătuiește își rânduiește viața cu iubirea de sine,

începătură și rădăcină a toate patimile și pornirile păcătoase. Nu toate patimile se vădesc pe sine în aceeași măsură. Cineva poate fi stăpânit de mândrie, unul de iubirea de plăceri, altul de iubirea de arginți.

Cel stăpânit de duhul slavei deșarte nu este străin de plăcerile trupești, dar nu e neapărat să le aibă. Cel iubitor de arginți se poate înălța pe sine, dar nu e nefiresc ca el să se mai „smerească” uneori, pentru a obține cât mai mult profit. Și iubitorul de plăceri este alipit cu duhul materiei, dar va renunța ușor la averile sale pentru a-și satisface poftele și a-și procura plăcerea, în felul acesta fiecare avem câte o patimă de căpetenie și toate celelalte patimi stau oarecum în umbră, ocârmuite de aceasta, neîndrăznind să primejduiască cumva împlinirea ei. Toate înclinațiile și pornirile păcătoase pe care le va afla cineva în inima sa sunt hrănite și rânduite să acționeze de o singură patimă, maică și izvor a toate relele: iubirea de sine. Ajungând la conștiința că suntem stăpâniți de ea, vom duce la bun sfârșit mărturisirea păcătoșeniei noastre.

În fine, vei reuși să cunoști care este rădăcina a tot păcatul și să deosebești „tulpinile” - înclinațiile păcătoase - și roadele - nenumăratele fapte rele, înfățișându-ți astfel toată istoria păcătoșeniei tale pe care o vei zugrăvi ca pe un tablou.

Să deșteptăm simțirea cea mântuitoare a unei pocăințe sincere

Ajungând să-ți cunoști starea de decădere, nu sta departe ca unul ce e nepăsător la toate, ci silește-te să deștepți în sufletul tău sentimentul mântuitor al pocăinței sincere. La prima vedere s-ar părea că sentimentul pocăinței se naște deodată cu cunoașterea propriei păcătoșenii, dar în fapt nu este totdeauna așa. Păcatul învârtosează inima, și așa cum un muncitor își înăsprește firea din cauza trudei zilnice, tot așa cel ce lucrează neconținut păcatul se face nesimțitor, căci s-a vândut cu totul pe sine pierzătoarei slujiri a păcatului - căutând roșcove și hrănindu-se cu ele. Pentru aceasta e trebuință iarăși de multă nevoință, ca să deșteptăm sentimentul pocăinței.

Putem înlesni acest proces prin simțământul vinovăției pentru păcate și al neputinței de a le justifica. Sentimentul propriei vinovății se află la jumătatea drumului între cunoașterea păcatelor și sentimentul pocăinței și el este la rândul său înlesnit de osândirea de sine.

Pune acest început bun, osândirea de sine, și osândește-te. Mută-ți atenția de la orice ți-ar putea îngreuna lucrarea și pune-te pe tine singur cu conștiința ta înaintea lui Dumnezeu, Judecătorul Cel ce toate le vede. Recunoaște că ai știut că răul n-ar fi trebuit săvârșit și totuși l-ai săvârșit. Ai fi putut lesne să te îndepărtezi de orice pricină de păcat, dar nu ți-ai folosit voința spre binele tău. Rațiunea și conștiința au fost împotrivă și s-au ivit chiar și piedici exterioare, dar tu cu bună știință te-ai lipsit de tot sfatul cel bun. Așa să faci cu fiecare păcat și ai să te încredințezi că fiecare păcat a fost săvârșit din propria ta voință, având conștiința că este un păcat și chiar depunând efortul de a înlătura toate piedicile ce se împotriveau săvârșirii lui. Vicleana inimă păcătoasă va încerca să se îndreptățească pe sine, cum că am păcătuit din pricina unor slăbiciuni ale firii, sau a unui temperament nestăpânit, sau a mersului evenimentelor, sau a stresului zilnic - să nu o ascuți. Toate

acestea ar fi mărit ispita de a păcătui într-un fel sau altul, dar nimeni nu te poate sili să păcătuiești. Este o problemă de voință.

Puteai foarte bine să spui: „Nu vreau să fac asta”, și ai fi pus astfel capăt ispitei! Și pentru ca să faci cât mai rodnică osândirea de sine, arată amănunțit toată personalitatea ta: cine ești, unde și când ai păcătuțit, astfel încât să afli cu precizie cât de mare este păcatul tău, cântărit după măsura și împrejurările lui. Vei găsi în toate acestea nu circumstanțe atenuante, ci pricini care agravează vinovăția ta. Trebuie în cele din urmă să ajungi la o conștiință a propriei vinovății, la o sinceră osândire de sine, în care inima să spună: „N-am nici o îndreptățire - sunt vinovat.”

Prin lucrarea aceasta a învinovățirii de sine, omul își mărturisește unul după altul toate păcatele sale și spune: „Sunt vinovat și de asta, și de aceea, și de cealaltă, întru toate sunt vinovat”. Se osândește pentru toate fărădelegile și începe să simtă că acestea îl strivesc cu povara lor enormă. Când ajungi la cunoașterea propriei păcătoșenii, îți vezi păcatele oarecum din exterior, pe când osândirea de sine ne aduce la cunoașterea propriei vinovății și a împovărătoarei greutăți a păcatelor care ne apasă. Și greutatea lor crește din moment ce nu avem nici o îndreptățire pentru a le fi săvârșit. Ajuns în această stare, omul nu poate decât să rostească: „Sunt vrednic de toată osânda! Toate cele ce am făcut sunt fărădelegi. Eu singur sunt vinovat că răul este sălășluit în mine.”

De îndată ce omul rostește în inima sa: „Sunt un ticălos”, se nasc în el unele după altele simțăminte de căință pentru păcate. Ii este rușine că s-a dedat la niște fapte atât de josnice, este mânios că s-a răsfățat în așa hal pe sine, făcându-se de râsul și batjocora dracilor, este îndurerat că s-a afundat atât de adânc în mocirla păcatului și înspăimântat că L-a mâniat pe Dumnezeu și și-a primejduit mântuirea vremelnică și veșnică. Toate aceste trăiri sufletești roiesc în jurul lui și omul este ars de ele ca de văpaie. Se vede pe sine atârând deasupra unui hău ca un osândit.

Din această priveliște se naște o stare răscolitoare, care e foarte apropiată de deznădejde, și acum este momentul în care demonul deznădejdiei pune gheara pe câte unul, șoptindu-i: „Ești un osândit, n-ai să scapi niciodată de osândă”. Tot păcătosul are parte de aceste trăiri sufletești într-o măsură mai mare sau mai mică. Să nu ne pierdem cu firea de venirea lor, ci mai mult, să le dorim să vină cât mai muștrătoare cu putință. Cu cât arde un om în propriile sale remușcări și cu cât este mai încins focul, cu atât folosul îi este mai grabnic spre mântuire, în mărimea văpăii stă rezistența temeliei viitoare îndreptări. Acum cunoaște inima amărăciunea roadelor păcatului și în ea găsește puterea de a se smulge de îmbrățișarea păcatului.

Sentimentul pocăinței trebuie să ducă la o făgăduință

Sentimentele de pocăință împlinesc de bună seamă o lucrare de despărțire, deoarece Cuvântul pătrunde până la despărțitura sufletului și duhului, a încheieturilor și măduvei și judecă mișcările inimii. Harul lui Dumnezeu săvârșește lucrarea aceasta nu pentru a distruge, ci pentru a crea cele noi prin distrugerea celor vechi. Noul se zămislește prin acea adiere a nădejdiei în putința de schimbare. Este cu putință să schimbăm ce este de

neschimbat și să recuperăm irecuperabilul - numai să ne punem pe fapte. Fiindcă se pare că sentimentul pocăinței naște o făgăduință: „Voi părăsi păcatul și făgăduiesc să lucrez pentru Unul Dumnezeu prin împlinirea poruncilor”; se cuvine să arătăm că cel ce face această făgăduință trebuie să creadă că păcatele lui vor fi iertate, pe de o parte, iar pe de altă parte că va primi puterea care să-l ajute să-și ducă la îndeplinire promisiunea. Iată de ce a face făgăduința de a lucra pentru Dumnezeu e ușoară: pentru că avem nădejdea cea bună că vom primi milostivirea și întărirea Lui; nădejdea se naște din credința în Domnul și Mântuitorul nostru, prin a Căruia răstignire zapisul păcatelor noastre a fost rupt și după a Căruia Înălțare ne-au fost dăruite prin dumnezeiasca Lui putere „toate cele ce sunt spre viață și evlavie” (II Petru 1,3).

Fără această credință și fără nădejdea care o urmează, chinuitoarele sentimente de căință și părere de rău ne împing pe drumul lui Iuda. Aici se vedește Crucea lui Hristos ancoră pentru om! Zvârcolindu-se în durerile pocăinței, clătinându-se deasupra unei prăpăstii, omul o vede ca pe singura sa mântuire - își pune în ea toată puterea nădejzii și credinței lui și capătă puterea și dorința nestăvilită de a face o făgăduință. Precum cel în primejdie să se înece se agață cu toată puterea lui de un copac, tot așa cel ce se pocăiește îmbrățișează Crucea lui Hristos și primește încredințarea tainică că nu va pieri. Cunoaștem toți cu mintea puterea morții pe crucea Mântuitorului, dar cel ce a trecut prin sentimentul amar al pocăinței o trăiește, pentru că ea devine o parte integrantă a vieții lui.

Astfel, strâmtorat de pocăință și păreri de rău, păcătosul își mărturisește în biserică pocăința și face făgăduința să se îndrepte. Ceara topită care curge fără vreun rost precis nu lasă nici o urmă, însă vărsată într-un tipar sau presată cu o pecete va lua imediat forma acelei peceți. Și noi trebuie să aplicăm o pecete pe omul nostru lăuntric, încât el să capete o înfățișare anume, iar acest lucru se petrece în Taina Pocăinței¹³ - aici este pecetluit cu harul Duhului Sfânt.

{Nota 13 Adică spovedania [N. tr. în engleză]}.

De ce este necesară Taina Pocăinței?

Lucrurile care fac atât de necesară Taina Pocăinței sunt pe de o parte, firea păcatului, iar pe de altă parte firea conștiinței noastre. Când săvârșim păcatul credem că el nu lasă urme asupra noastră, fie în exterior, fie în interior, dar de fapt sapă urme adânci în interiorul și exteriorul nostru, în tot ceea ce ne înconjoară, dar mai cu seamă în ceruri, în cărțile judecății dumnezeiești, în clipa în care păcătuim, se hotărăște acolo sus soarta noastră, căci în cartea vieții noi suntem trecuți printre cei osândiți și scriitura se pecetluiește. Harul nu se pogoară asupra cuiva până ce nu se șterge numele său dintre cei osândiți, până când el nu primește dezlegare acolo sus. Însă I-a bineplăcut lui Dumnezeu ca ștergerea osândeii din cărțile cerești să fie făcută prin dezlegarea păcatelor ce au fost legate pe pământ.

Apropie-te de Taina Pocăinței, ca să primești ușurare și dezlegare de păcate pe pământ și în cer și să-ți deschizi astfel ușa sufletului spre a se pogori harul. Acum, când conștiința se spală și se curățește, redobândindu-și prospețimea și sensibilitatea față de lucrarea binelui, trebuie să primească încredințarea că îi sunt iertate păcatele. Așa este și în

desfășurarea firească a vieții noastre: nu ne lasă conștiința să ne arătăm unei persoane pe care am supărat-o până nu suntem siguri că ea ne-a iertat, iar în ceea ce privește relația noastră cu Dumnezeu conștiința e și mai meticuloasă. Făgăduind să facă faptele mântuirii, omul capătă o încredințare că s-a îndreptat înaintea lui Dumnezeu, însă ea are un caracter subiectiv și nu e vrednică de crezare.

Simțământul acesta va fi foarte curând măcinat de îndoieli: „Așa este cu adevărat? Poate este amăgire?”, din îndoieli se naște neliniștea, iar din neliniște se naște slăbirea sufletului; în aceste condiții viața nu va avea putere și nu va urma făgașul cel bun. De aceea avem nevoie ca Dumnezeu să ne încredințeze de dezlegarea păcatelor, și, împăcați, mai cu osârdie să împlinim poruncile. Mergi și te spovedește - și Dumnezeu îți va ierta păcatele.

Cum să ne pregătim pentru o spovedanie adevărată

Este necesar să ne pregătim pe îndelete în vederea unei spovedanii mântuitoare. Cel ce a citit până aici cartea de față este pregătit să se apropie cu credință și cu evlavie.

- 1) Ferm convins de necesitatea acestei Sfinte Taine, mergi și te spovedește, dar nu ca și când ar fi ceva inedit în viața ta sau o simplă tradiție, ci susținut de credința sinceră că pentru tine, păcătosul, este singura cale spre mântuire. Șovăiala te ține încă printre cei osândiți și lipsiți de milostivirea lui Dumnezeu. Dacă nu intri în acest spital, sufletul tău nu-și va recăpăta sănătatea și vei rămâne așa cum ești: bolnav și tulburat. Nu vei intra în împărăția cerurilor decât prin ușa pocăinței.
- 2) Încredințarea aceasta lăuntrică naște dorința de a merge la spovedanie. Fii încredințat că nu mergi la un abator, ci la un izvor de tămăduiri și binecuvântări. Acela care-și zugrăvește cât mai viu roadele pe care le aduce spovedania, va arde de dorința unei cât mai dese mărturisiri. Mergem la ea acoperiți de rănila păcatului din cap până-n picioare și ieșim de la ea tămăduiți, cu toate mădulele sănătoase, plini de viață, întăriți, cu simțământul că de aici înainte nu ne vom mai molipsi iar. Mergem împovărați de jugul greu al tuturor păcatelor, care ne chinuie și ne lipsește de pacea sufletească. Ne întoarcem bucuroși, având parcă aripi, cu sufletul împăcat și încredințat că a fost pe deplin iertat.
- 3) Vor apărea rușinea și teama - nu te pierde cu firea! Pentru aceasta a fost instituită Taina Pocăinței, să trezească în noi teama și rușinea, și cu cât sunt mai mari, cu atât sunt mai mântuitoare. Să dorești a te spovedi înseamnă să dorești rușine multă și frică mare, căci cel ce dorește vindecarea nu știe oare cât de dureros este tratamentul? De bună seamă că știe, însă o dată cu hotărârea de a se vindeca a luat-o și pe cea de a suporta durerile, în nădejdea însănătoșirii. Și tu, când ai fost ros de sentimentul pocăinței, n-ai alergat oare la Dumnezeu, spunându-I: „Sunt gata să sufăr oricât, dar miluiește-mă și iartă-mă!?” Ei bine, acum ți se întâmplă după voia ta. Nu te scârbi din pricina rușinii și a fricii, pentru că sunt strâns legate de spovedanie spre binele tău. Arzând în ele, te vei întări duhovnicește. Te-ai lămurit în cuptorul pocăinței - mai călește-te un pic! Atunci ai ars de unul singur mărturisindu-te înaintea lui Dumnezeu și a conștiinței tale, acum treci ca prin foc înaintea unui martor rânduit de Dumnezeu, ca o dovadă a sincerității mărturisirii celei dintâi și

poate spre a o desăvârși pe aceea. Va fi o judecată, la care rușinea și frica aduse de ea vor fi fără nici o nădejde. Rușinea și frica de la spovedanie le îndepărtează pe acelea de la judecată. Dacă nu vrei să le trăiești pe acestea din urmă, atunci înghite paharul celor dintâi. Pe lângă acest aspect, se întâmplă întotdeauna ca, potrivit cu intensitatea trăirii lăuntrice a celui ce se pocăiește, să se reverse peste el mângâierea la spovedanie. Acum Mântuitorul își îndeplinește făgăduința, arătându-Se ca Cel ce mângâie și odihnește pe osteniți și împovărați! Pocăindu-ne din toată inima și mărturisindu-ne curat, inima noastră va afla adevărul acestor cuvinte prin propria experiență, nu numai prin credință.

4) Ținând în minte toate păcatele pe care le-ai săvârșit și întărindu-ți hotărârea lăuntrică de a nu le mai repeta, adu-ți aminte că stai înaintea Domnului însuși, Care-ți primește mărturisirea; și spune tot ce îți împovărează conștiința, fără a omite nimic. Dacă te-ai apropiat cu dorința de a te umple de rușine, atunci cu siguranță n-ai să te îndreptățești, ci vei arăta cât mai clar toate josnicele înclinații și poftes păcătoase, hrănindu-ți astfel inima ta cea umilită. Să fii încredințat că fiecare păcat mărturisit este dezrădăcinat din inimă, iar orice păcat tănuț și nespovedit rămâne ascuns în ea, spre îndoita ta osândă, pentru că ai venit cu o rană la Doctorul Care pe toate le vindecă și-ai plecat netămăduit. Ascunzând păcatul de duhovnic, ai închis rana cu forța, fără părerea de rău că îți păgubești și-ți chinui sufletul, în viața Fericitei Teodora, care a trecut prin vămile văzduhului, este scris că întrebătorii cei groaznici n-au mai aflat scrise în zapisurile lor păcatele pe care Fericita le mărturisise la duhovnic, îngerii i-au spus după aceea că prin spovedanie se șterg nevăzut păcatele din toate cărțile și zapisurile unde au fost scrise. Nu vom găsi nicăieri păcatele mărturisite curat, nici în hrisoavele propriei conștiințe, nici în cartea celor vii, nici în zapisurile viclenilor vrăjmași ai mântuirii, fiindcă spovedania le-a șters pe toate. Aruncă de la tine povara cea grea, fără să tănuiești nimic.

Un alt rost al mărturisirii complete este ca părintele tău duhovnicesc să aibă o înțelegere cât mai limpede a celui pe care-l are la spovedit, să te vadă așa cum ești de fapt, și rostind cuvintele de dezlegare, să te dezlege pe tine și nu pe altcineva. Atunci când el rostește: „Domnul și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos, cu harul și cu îndurările iubirii Sale de oameni, să te ierte pe tine, fiule, și să-ți lase ție toate păcatele.” [Molitifelnic, 1992, p. 67-68, n. tr. rom.], să nu rămână în tine nimic din cele la care se referă aceste cuvinte. Procedează înțelept acela care, dorind să se spovedească după o îndelungă zăcere în noroiul păcatului, găsește un prilej de a vorbi cu părintele duhovnicesc și de a-i istorisi întreaga sa viață dusă în poftes și păcate. Toți trebuie să ne îngrijim de o mărturisire completă a păcatelor, pentru că Domnul Hristos a dat puterea de a se ierta păcatele, dar nu în mod necondiționat, ci cu condiția să se facă pocăință pentru ele și să fie mărturisite. Dacă acestea nu te însoțesc în drumul tău la duhovnic, atunci este posibil ca părintele să rostească: „Și eu, nevrednicul preot și duhovnic, cu puterea ce-mi este dată, te iert și te dezleg de toate păcatele tale.” [Molitifelnic, 1992, p. 67-68, n. tr. rom.], iar Dumnezeu să spună: „Eu te osândesc”.

5) Acum spovedania s-a terminat. Părintele duhovnicesc își ridică epitrahilul și ținându-l în mâini ți-l așează pe cap, rostind dezlegarea de toate păcatele și făcând semnul crucii pe capul penitentului. Ce se petrece în această clipă în sufletul nostru este binecunoscut celor ce s-au spovedit curat. Harul inundă toată ființa noastră, șuvoaie revărsându-se dinspre

creștet spre inimă și umplând-o de bucurie. Aceasta nu este rodul strădaniilor omenești, nici ale penitentului, nici ale duhovnicului, ci este lucrarea tainică a Mântuitorului Hristos, Tămăduitorul și Mângâietorul sufletelor. Unii aud rostindu-se în aceste clipe cuvinte dumnezeiești în inima lor, menite să-i întărească și să-i lumineze pe mai departe în nevoințele lor. Aceasta este un fel de armă duhovnicească dăruită de Mântuitorul Hristos proaspătului venit între oștenii ce luptă în numele Său. Cine a auzit un asemenea cuvânt să-l păstreze bine, spre a afla mângâiere și întărire - mângâiere pentru că de bună-seamă Domnul, cercetând astfel sufletul robului său, i-a primit mărturisirea; întărire pentru că în ceasul ispitei trebuie doar să-și amintească cuvintele dumnezeiești și de undeva vine puterea de a birui ispita! Din ce le sporește curajul luptătorilor pe câmpul bătăliei? Dintr-un cuvânt rostit de comandantul lor, care îi îmbărbătează. La fel este și în cazul spovedaniei.

6) Cu acestea totul ia sfârșit. Nu-ți rămâne decât să cazi la picioarele lui Dumnezeu cu simțământul mulțumirii pentru negrăita Lui milostivire și să săruți Crucea și Evanghelia ca semn al făgăduinței tale. Pășește cu bărbăție pe calea arătată în Evanghelie, decis să îi urmezi lui Hristos Mântuitorul; să porți jugul și povara Lui pe umerii tăi. Mergi în pace, deșteptându-ți râvna lăuntrică de a trăi după făgăduință și aducându-ți aminte că de acum încolo vei fi judecat din cuvintele tale. Ai făcut o făgăduință - ține-o! Ea a fost pecetluită prin această Sfântă Taină și de aceea străduința ta a o împlini trebuie să crească și mai mult, ca să nu cazi iar în rândurile celor osândiți, care au stins și alungat risipit harul.

7) Dacă duhovnicul tău îți rânduiește vreun canon, primește să-l îplinești cu bucurie și cere-i tu să-ți rânduiască unul în caz că el nu o face. Canonul îți aprinde râvna trebuincioasă oricărui călător pe calea mântuirii și este totodată scut și zid de apărare împotriva vrăjmașului ce caută să surpe temelia noii tale vieți. Iată ce a răspuns Patriarhul de Constantinopol luteranilor: „Însoțim dezlegarea păcatelor cu rânduirea canonului din numeroase motive întemeiate și vrednice de crezare, în primul rând, printr-o pătimire rea asumată de bunăvoie, penitentul va scăpa aici de pedepsele înfricoșătoare de acolo, din viața viitoare, pentru că nimic nu înmoaie mai mult milostivirea lui Dumnezeu decât suferința, dar mai ales cea de bunăvoie. De aceea spune Sfântul Grigorie că dragostea lui Dumnezeu se dobândește prin lacrimi. În al doilea rând, canonul nimicește poftele trupești, care odrăslesc atâtea păcate, pentru că știm că pornirile păcătoase se tămăduiesc prin lucrarea celor opuse lor. În al treilea rând, prin canon se pune frâu sufletului, neîngăduindu-i a se nârăvi iarăși spre patimile de care tocmai s-a curățit, în al patrulea rând, prin canon îl obișnuim pe creștin să se nevoiască și să-și dobândească răbdarea, căci toată virtutea este rodul nevoințelor în conlucrare cu Harul, în al cincilea rând, prin canon vedem și cunoaștem dacă cel ce se pocăiește a ajuns la ura sinceră față de păcat.” 14 {Nota 14 Lecturi creștinești, 1842, vol. I, p. 244 (în limba rusă)}

Cel ce trece prin toată această școală de tămăduire sufletească și - ceea ce este esențial - își mărturisește păcatele fără a ascunde nimic se întoarce din casa lui Dumnezeu în același mod în care criminalii, care au primit în loc de sentința pedepsei cu moartea grațierea și achitarea de toată vina, se întorc de la tribunal. Se întoarce cu un adânc simțământ de mulțumire și recunoștință față de Mântuitorul sufletelor noastre, cu hotărârea nestrămutată de a se afierosi pe sine lui Dumnezeu și împlinirii poruncilor Lui

pentru tot restul vieții, scârbit de toate relele pe care le-a lucrat până atunci și arzând de dorința de a șterge toate urmele adânci lăsate de păcatele sale. Cine a primit dezlegarea de păcate, din încredințare lăuntrică simte că viața lui are un rost, că a fost cercetat de o putere mai presus de fire. Harul lui Dumnezeu, care până acum a lucrat din afară, ajutându-l în strădaniile sale de a se birui pe sine însuși, pătrunde în ființa lui prin cuvintele „Te iert și te dezleg”, se unește cu duhul lui și deșteaptă în el dorința arzătoare, care îl însuflețește și-l îndeamnă să iasă la lucrul său și la lucrarea sa până în seara vieții sale.

Cel ce se pocăiește se apropie de Taina Sfintei Euharistii

În pilda fiului risipitor, tatăl îl primește pe fiul său care s-a întors și care s-a pocăit de toate fărădelegile lui, îi cade pe grumaz și îl sărută în semn că l-a iertat, apoi poruncește să fie îmbrăcat și să se facă ospăț mare și plin de veselie. Inima lui părintească nu s-a oprit numai la a-l ierta, ci a dorit atât ca fiul său să se încredințeze de iertare, cât și să-și arate cât mai fățiș bucuria pricinuită de întoarcerea lui. Dragostea părintească a copleșit așteptările fiului, dăruindu-i ceea ce acesta nici nu îndrăznise să nădăjduiască. Cine dintre păcătoși s-ar putea aștepta la ceva mai minunat decât iertarea păcatelor? Și totuși iată că suntem poftiți la Cina Domnului, unde însuși Domnul Hristos ne dă Trupul Său să-L mâncăm și Sângele Său să-L bem. Aceasta este încununarea milostivirii dumnezeiești față de păcătosul risipitor; nu este o revărsare de belșug pământesc, ci condiția de căpetenie a unirii noastre cu Hristos.

Viața creștinească este viața în Hristos Iisus Domnul nostru. Credinciosul se îmbracă în Hristos și trăiește în și prin El. Cel ce cade după botez pierde harul dăruit lui, iar când se ridică din căderea sa și se întoarce la Dumnezeu, trebuie să se învrednicească de a primi iarăși acest har, de care se învrednicește prin Sfânta împărtășanie: „Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el”, spune Domnul (Ioan 6, 56).

Acesta este pentru cel ce se pocăiește începutul vieții în Iisus Hristos. El a spus că este Vița iar cei ce cred în El sunt mlădițele (Ioan 15, 1-6). Mlădița nu poate trăi dacă nu este în viță, credinciosul nu trăiește dacă nu trăiește în Hristos. În afară de Vița Hristos nu există viață veșnică și tot ce nu e într-însa e mort.

De aceea, acela care dorește viața cea veșnică să sădească vița în sufletul său, să se adape din seva ei dătătoare de viață și să se hrănească din roadele ei. Sădim vița prin Sfânta Împărtășanie - prin împărtășire creștinul devine una cu Hristos. Când Hristos l-a călăuzit pe păcătos spre o pocăință sinceră, a bătut numai la ușa inimii lui. Odată deschisă aceasta prin suferință și pocăință, Domnul intră și stă la ospăț cu creștinul.

Astfel omul se naște din nou și începe pentru el o viață cu totul nouă, care nu poate continua fără hrană; însă avem nevoie de o hrană potrivită cu firea vieții și hrana aceasta este Trupul și Sângele Domnului, Care a zis: „Trupul Meu este adevărată mâncare și sângele Meu, adevărată băutură” (Ioan 6, 55). Cel ce își începe viața cea nouă cu acestea să înceapă, căci este de neapărată trebuință să mâncăm aceste merinde când facem primii

pași pe calea noii vieți. Se spune că prima hrană dată bebelușului influențează dezvoltarea fizică ulterioară și-i stabilește nevoile de hrană de mai târziu.

Cum ar trebui să fie viața celui ce se pocăiește? Să fie o viață în Hristos Iisus Domnul nostru. Care ar trebui să fie nevoia lui cea mai aprigă? Nevoia unirii cu Hristos. Să se grăbească, într-o primă mișcare a vieții celei noi, să guste din trupul și sângele Mântuitorului, ca să pună astfel temelie vieții sale și să odrăslească o nevoie arzătoare de a fi permanent în unire cu El prin mijlocirea acestei gustări. Cel ce se împărtășește din dulceața acestei Mane cerești va fi mereu mai flămând și mai însetat să guste iar din Cina Domnului.

Așadar, primind milostivirea și iertarea prin pocăință, apropie-te de Sfânta Euharistie; pentru o întărire deplină a omului celui nou, lăuntric.

Nu e nevoie să arătăm aici vreo rânduială anume de pregătire pentru a te împărtăși. Cel ce s-a pocăit și s-a mărturisit a lucrat deja toate cele de trebuință, iar împărtășirea este o continuare firească a celor ce s-au făcut până acum; dacă și-a plâns păcatele și s-a spovedit este gata să se apropie de această Taină negrăită. Nici Apostolul nu mai are alte povețe, spunând doar: „Să se cerceteze însă omul pe sine și așa să mănânce din pâine și să bea din pahar” (I Corinteni 11, 28), sau altfel spus: păzește ce ai înlăuntrul tău sau să nu pierzi ceea ce ai și este de ajuns.

Potrivit rânduielii care există la noi, perioada dintre spovedanie și împărtășanie este, de regulă, scurtă. Cel mai adesea acestea două sunt despărțite doar de o seară, o dimineață și de Sfânta Liturghie; în aceste puține ceasuri trebuie să ne străduim să ne menținem în starea duhovnicească pe care ne-a adus-o Taina Sfintei Spovedanii și să luăm aminte cu toată grija la unirea cu Hristos în Sfânta Împărtășanie. Astfel:

- 1) Păstrează-ți atenția neîmprăștiată și neînvârtoșată; ai grijă să nu-ți risipești mintea sau să te nelineștești din pricina grijilor și îndepărtează-te de orice ți-ar putea tulbura liniștea; pogoară-te înlăuntrul tău și de acolo gândește-te la Domnul, Cel ce vrea să intre în camera inimii tale. Îndepărtează orice altă mișcare a minții și, contemplându-L numai pe Domnul, roagă-te Lui cu o nerisipită rugăciune a inimii.
- 2) Dacă mintea nu este în stare să rămână statornică asupra acestei singure lucrări, atunci hrănește-o cu gânduri despre Taina Sfintei Împărtășanii, și, ca să nu îi îngădui o prea mare răspândire, pecetluiește-o cu cuvintele Domnului și ale Sfinților Apostoli despre această Sfântă Taină.
- 3) Cugetă la spusele Mântuitorului sau ale Sfinților Apostoli, culege din nectarul lor întărire și caută să-ți deștepți înlăuntrul tău o stare de rugăciune smerită. Când rugăciunea va veni, cazî înaintea lui Dumnezeu și nu te ridica de la rugăciune cât timp stăruie în tine duhul ei.
- 4) Să umpli seara cu toate aceste îndeletniciri duhovnicești, până când somnul îți va închide ochii. Odată sosită și dimineața, mai întâi însuflă-ți conștiința însemnătății acestei

zile pentru mântuirea ta, dar ai grijă să nu te plimbi de ici-colo și să nu te risipești în tot felul de nimicuri; ȋne-ȋi atenȋia concentrată asupra celor ce se petrec cu tine și ȋnlăuntrul tău. Ia aminte! Vrăjmașul va ȋncerca să te ispitească în tot felul, să-ȋi aducă o stare de moleșeală, de amărăciune, să-ȋi ȋnvălmășească gândurile, să-ȋi dea vreo grijă sau vreo nemulȋumire în legătură cu cine știe ce, să-ȋi stărnească ura sau invidia față de vreun semen de-al tău. Veghează asupra ta, rugându-te lui Dumnezeu, și vei trece cu bine și peste aceste pietre de poticneală.

5) Intrând în biserică, să ai sentimentul că intri în foișorul din Ierusalim, unde Hristos a luat Cina cea de Taină cu Sfinȋii Săi Apostoli, și străduiește-te mai mult ca oricând să fii atent la cele ce se cântă și se citesc la strană, gândul călăuzitor fiind acela că ȋnsuși Hristos pregătește pentru tine o Cină a mântuirii.

6) Ȋncălzește-ȋi credinȋa în prezența reală a lui Hristos, Mântuitorul și Domnul, în Sfintele Sale Taine; ajutat de credinȋă și, conștient că Domnul deja Se apropie de tine, să rostești cu inimă ȋnfrântă: „Nu sunt vrednic să intri sub acoperișul casei mele”. O dată cu smerenia, să simȋi și acea frică a fiului risipitor, ȋnsă nu o frică care te ȋndepărtează, ci te aduce ȋntr-o stare de sfinală și evlavie. Deoarece Hristos ȋnsuși te cheamă să o faci, fii gata să te apropii cu bună nădejde, dor și ȋnsetoare, precum cerbul care dorește izvoarele apelor: apropie-te cu dor, ȋncredinȋat că ȋl primești pe Hristos și o dată cu El toată bogăȋia vieȋii ce este ȋntru El. De la dorinȋa aceasta, care nu-ȋi va fi rușinată, să te ȋntorci iar spre tine ȋnsuȋi, fii gata să-L ȋntâmpini pe Hristos și ȋntețește flacăra zdrobirii inimii, ȋnnoind făgăduinȋa de a părăsi păcatul, chiar dacă ar fi să mori pentru a o ȋmplini.

7) Sârguiește-te să ascuȋi toată slujba ȋntr-o stare de trezvie a minȋii, trecând de la un simȋământ la altul. Cu sufletul pregătit, apropie-te de potirul Domnului și zăbindu-l, să faci o ȋnchinăciune lui Hristos Care Se apropie de tine. Deschide-ȋi buzele și inima, primește-L, chemându-L cu multă smerenie ȋmpreună cu Sfântul Apostol Toma: „Domnul meu și Dumnezeuul meu!”

Slavă Ție, Dumnezeule! Slavă Ție, Dumnezeule! Slavă Ție, Dumnezeule!

Apropiindu-te de potirul Domnului cu o asemenea stare sufletească și în aceeași stare sufletească plecând, vei simȋi în inima ta: „Cu totul adevărat este cuvântul Stăpânului și Dumnezeuului meu, că cel ce se ȋmpărtășește cu Darurile cele dumnezeiești și ȋndumnezeitoare nu este singur, ci cu Tine, Hristoase al meu, Cel ce ești din Lumina cea cu trei străluciri, Care luminează lumea”. Iată că de-acum ȋl porȋi pe Hristos în tine. Ia aminte să-L păstrezi în tine și să-L odihnești cu toată râvna. Dacă Hristos este în tine, cine poate să-ȋi stea ȋmpotrivă? Vei putea să lucrezi toate ȋntru Domnul Care ȋȋ dă puterea.

Cu acestea, ȋncheiem ȋnvăȋtatura despre viaȋa duhovnicească a creștinului care a căzut în păcat și se ȋntoarce la o viaȋă bineplăcută lui Dumnezeu.

Concluzie

Aceasta este rânduiala transformării duhovnicești! Este înfățișată în aceste pagini în chipul unei lungi istorii pentru a fi cât mai lesne de observat momentele cruciale pe care le întâlnește cel ce merge pe calea mântuirii, precum și întrepătrunderea lucrărilor harului cu lucrările libertății omenești. Tot ceea ce s-a scris se petrece cu fiecare credincios în parte, dar măsura este hotărâtă de personalitatea și împrejurările specifice fiecăruia. Unul poate trece prin toate aceste etape în doar câteva minute, timp în care el se deșteaptă prin har, se pocăiește și hotărăște să-și afierosească viața lui Dumnezeu.

Evenimentele vieții duhovnicești se succed foarte rapid, însă acest fel de prefacere lăuntrică este foarte rar; cele mai multe schimbări nu au loc deodată, ci treptat. Deși transformările interioare în sine pot fi fulgerătoare, credinciosul ajunge la ele după o îndelungată nevoință. Iată motivul pentru care prefacerea duhovnicească a unora poate dura ani de zile, iar lucrurile în preajma cărora zăbovesc ei cel mai mult sunt acelea în care trebuie să-și biruie iubirea de sine, adică să-și dezrădăcineze patimile și poftele, să se mărturisească și altele. Trebuie să se întărească în noi starea lăuntrică a îndepărtării de tot păcatul și a afierosirii vieții noastre lui Dumnezeu. Din acest moment începe în noi viața cu adevărat creștinească și aceasta pentru că omul își atinge scopul său -ascuns în Dumnezeu. Totul depinde de râvna cu care cineva își face lucrarea și de convingerea că ceea ce urmează să facă este de o trebuință vitală; dacă are această convingere, atunci mai devreme sau mai târziu va acționa; însă acum este cel mai bine. Începe să lucreze de îndată și pune temelia, iar această punere a temeliei este cel mai important pas al prefacerii lăuntrice.

I.

Menirea finală a omului - comuniunea vie cu Dumnezeu

Să ne reamintim faptul că omul de abia a ieșit din întuneric la lumină, din stăpânirea Satanei în împărăția lui Dumnezeu; are înaintea ochilor o cărare pe care n-a făcut încă nici un pas, dar este înflăcărat de râvna de a face tot ce-i stă în puteri pentru a-și continua lucrarea deja începută și de a nu se mai face rob al foștilor stăpânitori, care l-au îndepărtat de Dumnezeu și Mântuitorul lui, trăgându-l la pierzanie.

Am putea să ne întrebăm: unde și cum să pășească pentru a ajunge la destinație în mod sigur, fără abateri, cât mai grabnic și, mai ales, încununat de biruință?

Scopul către care trebuie să năzuiască orice creștin prin toate nevoințele și strădaniile sale este scopul ultim al omului și a întregii iconomii a mântuirii, adică să-I fie bineplăcut lui Dumnezeu, să se unească cu Dumnezeu, să devină vrednic de împărăția Sa. Sufletul însetat și fără odihnă, care râvnește după cele bune, își află pacea doar aflându-L pe Dumnezeu, gustându-L și umplându-se de El. Așa încât prima îndatorire a sufletului este: „Căutați pe Domnul și vă întăriți; căutați fața Lui, pururea” (Psalmul 104, 4). Binecuvântarea ce se revărsă de aici nu poate fi ajunsă de mintea omenească, pentru că omul nici n-ar putea cugeta măcar la asemenea înălțime, însă când Dumnezeu binevoiește să reverse peste om această binecuvântare, ticăloșie ar fi din partea omului să o risipească din pricina necredinței, a împrăstierii sau a vreunui cuget străin strecurat în timpul

nevoiențelor. „Voi locui în ei” (II Corinteni 6, 16), spune Dumnezeu, înțelegând prin aceasta toate cele trei Persoane ale Preasfintei Treimi.

Domnul spune despre Dumnezeu Tatăl și despre Sine: „Vom veni la el (la cel ce crede în Mine și Mă iubește) și vom face locaș la el” (Ioan 14, 23), iar despre Sine spune: „voi intra la el și voi cina cu el” (Apocalipsa 3, 20) și mai deslușit în alt loc: „Eu sunt întru Tatăl Meu și voi în Mine și Eu în voi” (Ioan 14, 20). Apostolul zice despre Sfântul Duh: „Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi” (1Corinteni 3, 16), „ca să primim prin credință făgăduința Duhului” (Galateni 3, 14).

Este bine să vedem că sălășluirea lui Dumnezeu în noi nu este numai una gândită, așa cum este în cazul în care omul, prin voia lui Dumnezeu, contemplă cele dumnezeiești, ci este mai ales una trăită, plină de viață și față de care cea dintâi [adică sălășluirea gândită - n. tr. rom.] trebuie socotită numai un mijloc. Nevoia rațională și cea simțitoare [din inimă] după Dumnezeu, care se nasc în sufletul nostru din milostivirea Lui, pregătesc pe om să-L primească cu adevărat pe Dumnezeu.

Aceasta este un fel de comuniune în care, fără a se nimici voința și personalitatea omului, Dumnezeu este Cel ce lucrează „și ca să voim și ca să săvârșim” (vezi Filipeni 2, 13); nu omul trăiește, ci Hristos trăiește în el (vezi Galateni 2, 20). Acesta este scopul omului și scopul lui Dumnezeu însuși. Totul este creat întru Dumnezeu și are viață numai în El. Făpturile raționale sunt încununate cu arma bunăvoinței, dar nu sunt definitiv și absolut independente. Ele trebuie să se dăruiască Dumnezeului Celui Atotputernic și nu să-și întocmească vreo împărăție a lor, independentă de împărăția lui Dumnezeu.

Poate părea de neînțeles faptul că această comuniune cu Dumnezeu trebuie dobândită, când ea este deja lucrătoare în noi sau ni se dăruiește prin Taina Botezului sau a Sfintei Spovedanii, pentru că este scris: „Căci, câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat” (Galateni 3, 27) sau: „Căci voi ați murit și viața voastră este ascunsă cu Hristos în Domnul” (Coloseni 3, 3). Este un adevăr elementar faptul că Dumnezeu este pretutindeni: „Ca ei să caute pe Dumnezeu, doar L-ar pipăi și L-ar găsi, deși mi e departe de fiecare dintre noi.” (Faptele Apostolilor 17, 27) și că binevoiește să-Și facă locaș în oricine este pregătit să-L primească. Dar lipsa voinței, învârtosarea inimii și întunecarea minții ne țin departe de Dumnezeu. Acum, când cel ce se pocăiește s-a lepădat de toate și s-a afierosit pe sine lui Dumnezeu, din ce pricini nu vine Dumnezeu să Se sălășluiască în el?

1. Diferitele trepte ale unirii cu Dumnezeu

Pentru a face lumină în această problemă atât de spinoasă, este necesar mai întâi să lămurim diferitele chipuri ale unirii cu Dumnezeu. Unirea începe în clipa deșteptării prin har. Omul dă mărturie despre ea prin ostenele și dorul după Dumnezeu, iar Dumnezeu ne încredințează de aceasta prin bunăvoința, călăuzirea și acoperământul Său. El însă nu este încă înlăuntrul omului și nici omul nu este în El, nu este încă comuniune și împreună-lucrare desăvârșită. Prin Sfânta Taină a Botezului și a Spovedaniei, Hristos intră în credincios prin harul Său, unindu-Se cu el și învrednicindu-l să guste cât de bun

este Domnul cu atâta îmbelșugare și revărsare simțită a bunătății, încât el aseamănă această stare cu desăvârșirea, însă după aceea Dumnezeu tănuiește pentru o vreme semnele prezenței Sale în om, mai aducând din când în când câte o adiere ușoară, care este numai o imagine slabă și nu însuși chipul desăvârșit al unirii, îngăduie ca omul să petreacă în necunoaștere, până când ajunge la o anumită măsură a înțelegerii duhovnicești, după înțeleaptă Lui călăuzire, și atunci abia Hristos își face simțită prezența în sufletul creștinului, care s-a făcut templu al Preasfintei Treimi.

Așadar, deosebim trei trepte de unire cu Dumnezeu: una este rațională și este cea din timpul întoarcerii spre Dumnezeu, iar celelalte două sunt lucrătoare; dintre acestea două una este tainică, nevăzută de ceilalți și neștiută de noi înșine, iar cealaltă este fățișă, cunoscută și de noi, și de ceilalți.

Prima treaptă a comuniunii, cea mai apropiată de înțelegerea noastră și mai des întâlnită, nu încetează în cea de-a doua și nici chiar în cea de-a treia treaptă a unirii cu Hristos, fiindcă viața duhovnicească este o viață care se desfășoară în același timp și la nivel rațional.

Totuși, urcând duhovnicește pe cea de-a doua și chiar a treia treaptă, firea celui dintâi chip al unirii cu Dumnezeu se schimbă în mod simțitor, iar felul schimbării nu poate fi prins în cuvinte.

Întreaga viață duhovnicească stă tocmai în această înălțare de la comuniunea gândită, percepută numai la nivel rațional, la unirea vie, lucrătoare, simțită și arătată.

2. Cum se sălășluiește harul în sufletul celui care se pocăiește

Persoana care a ales calea pocăinței a și intrat în comuniune cu Dumnezeu, însă într-un mod neștiut, nearătat și tănuit. Dumnezeu vrea ca persoana aceea să năzuiască după o unire desăvârșită, arătată și simțită. Toată osteneala și nevoința pentru mântuire a creștinului trebuie zidită pe această temelie - lucru care trebuie arătat și subliniat spre deplina noastră încredințare -: prin Taina Sfântului Botez și a Pocăinței se pogoară harul în chip simțit peste suflet, iar apoi se îndepărtează de cunoașterea noastră, deși în realitate nu ne părăsește. Se face pe sine neștiut de credincios, până ce inima se curățește, și atunci se sălășluiește la arătare și definitiv. Este de la sine înțeles că singurii noștri călăuzitori în aceste taine dumnezeiești sunt Sfinții Părinți și mai cu seamă Sfântul Diadoh, episcop de Foticea, și Sfântul Macarie Egipteanul; pe ei îi vom aduce ca mărturie pentru cele scrise până aici.

Harul se pogoară în om și se odihnește în el din clipa primirii Tainelor Bisericii

„Harul”, ne spune Sfântul Diadoh, „se ascunde, din însăși clipa în care ne-am botezat, în adâncul minții”¹⁵, și de asemenea: „Căci dacă harul dumnezeiesc se împreună prin Sfântul Botez cu trăsăturile chipului ca o arvună a asemănării, unde mai poate încăpea persoana celui rău?”¹⁶ Sfântul Macarie spune: „Harul se află neîncetat în om. Prinde

rădăcini din tinerețe, se amestecă cu el ca un aluat și devine o parte firească a acestuia, devine o singură ființă cu el”.¹⁷

(Nota 15 Sfântul Diadoh al Foticeei, Filoc. rom. vol. I, 1993, nr. 77, p. 452; 16 Ibidem, nr. 78, p. 453).

(Nota 17 Sfântul Macarie Egipteanul, Omilii duhovnicești, în PSB, vol. 34, 1992, omilia 8:2, p. 127).

Când harul îl cercetează pe cineva printr-o Sfântă Taină,
îl învrednicește pe acela să guste cu toată
simțirea din dulceața unirii cu Dumnezeu

Sfântul Diadoh zice: „La începutul înaintării, dacă iubim cu căldură virtutea lui Dumnezeu, Preasfântul Duh face sufletul să guste cu toată simțirea și încredințarea din dulceața lui Dumnezeu, ca mintea să afle printr-o cunoaștere exactă răsplata desăvârșită a ostinelilor iubitorilor de Dumnezeu”¹⁸ și iarăși: „Harul obișnuiește la început să umple sufletul de lumină prin simțire multă”¹⁹.

Mărturia cea mai limpede că lumina harului s-a sălășluit în suflet stă, la început, în veșmintele albe pe care cei proaspăt botezați le poartă vreme de șapte zile. Că aceasta nu este o simplă tradiție se vede din numeroasele exemple ale sfinților convertiți, dintre care unii erau înveșmântați în haine de lumină, pe creștetul unora se pogora un porumbel, iar altora le străluceau chipurile.

Toți cei care s-au apropiat cu adevărat de Dumnezeu au simțit o săltare a sufletului, ca aceea a înaintemergătorului în pânțele Elisabetei, când a venit la ea Maica Domnului purtându-L pe Hristos în pânțele, în viețile Sfinților Simeon și Ioan²⁰ este scris că au văzut o cunună luminoasă în jurul unui frate care tocmai se botezase și fusese tuns în monahism și că a ținut șapte zile. La călugărire, acești sfinți s-au învrednicit de cercetarea deosebită a lui Dumnezeu și, dorind a păstra pentru totdeauna harul cel dumnezeiesc, au plecat de îndată în pustie, pentru o cât mai aspră nevoie.

(Notele¹⁸, ¹⁹, ²⁰ Sfântul Diadoh al Foticeei, Filoc. Rom. Vol. I)

Harul se tăinuiește pe sine de cel ce se nevoiește pentru mântuirea sa

După cercetare, harul se tăinuiește pe sine de cel ce se nevoiește pentru mântuire, și cu toate că el este sălășluit și lucrează în el, toate le face neștiut de ostenitor, încât acela, în deplină necunoștință de prezența harului, se crede părăsit de Dumnezeu și în pragul pierzaniei, se tânguie și suspină și-și înmulțește suferința, în continuarea citatului de mai sus Sfântul Diadoh zice: „Prin urmare trebuie să ne lase să ne întristăm într-o anumită măsură, ca unii ce am fi părăsiți, ca și mai mult să ne smerim și să ne supunem slavei Domnului, dar totodată să ne și bucurăm cu măsură, într-aripați de nădejdea cea bună”. Dar înaintând omul în nevoie, adeseori harul lucrează nesimțit tainele sale în sufletul contemplativ și cuvântător de Dumnezeu. Făcând la început așa, el vrea ca, bucurându-ne, să ne mâne spre contemplațiile dumnezeiești, ca pe unii ce suntem chemați de la

neștiință la știință. La mijlocul nevoițelor însă, vrea să ne păstreze cunoștința nepătată de slava deșartă.”²¹

Într-un alt loc, Sfântul Diadoh ne explică cum lucrează harul în general: „Căci la început, precum am spus și mai înainte, harul își ascunde prezența sa în cei botezați, așteptând hotărârea sufletului ca, atunci când omul se va întoarce cu totul spre Domnul, să-și arate, printr-o negrăită simțire, prezența în inimă. Pe urmă iarăși așteaptă mișcarea sufletului, îngăduind săgeților drăcești să ajungă până în adâncul acestei simțiri, ca printr-o hotărâre și mai caldă și prin cuget smerit să caute pe Dumnezeu...”. „Dar trebuie să știm că [...] harul se ascunde pe sine, precum am mai spus, dar conlucrează cu sufletul, dându-i un ajutor nesimțit, ca să arate vrăjmașilor sufletului că biruința este numai a lui [...]. Părăsirea povățuitoare aduce sufletului întristare multă, de asemenea o anumită smerenie și deznădejde măsurată.”²²

(Nota 21 Ibidem, nr. 69, p. 447).

(Nota 22 Ibidem, nr. 85, 87, pp. 450-460 și 461-462.)

Sfântul Macarie Egipteanul spune de asemenea că „lucrarea harului lui Dumnezeu în om și darul Duhului Sfânt, pe care se învrednicește a-l primi sufletul cel credincios, se face cu mare luptă și cu îndelungă-răbdare, prin încercări și ispite”.²³ Desigur, Sfântul Macarie nu se referă la cea dintâi cercetare a harului, ci la desăvârșita lui sălășluire și lucrare, așa cum se vede de altfel din cuvintele lui: „Lucrarea duhovnicească a harului lui Dumnezeu, care are loc în suflet, se face cu multă răbdare, cu înțelepciune și sub oblăduire tainică a minții. După ce omul s-a luptat, vreme îndelungată, după ce voia lui liberă supusă la multă încercare, s-a arătat bineplăcută Duhului, după ce a arătat răbdare în încercare, lucrarea harului se arată desăvârșită întru el”.²⁴ El argumentează această concluzie folosindu-se de exemplele lui Avraam, Iacov, Iosif și David, care, după ce au primit mari și minunate făgăduințe, au fost supuși la multă încercare, suferind în necunoaștere până când Domnul Și-a împlinit făgăduința.²⁵

²³ Sfântul Macarie Egipteanul, Omilii duhovnicești, în PSB, vol. 34, 1992, omilia 9:7, p. 130.

²⁴ Ibid., omilia 9:1, p. 129.

²⁵ Ibid., omilia 9: 2-6, p. 129-130.

Trebuie înțeles faptul că nearătarea și necunoașterea harului de către noi nu este desăvârșită, ci o cunoaștem oarecum prin diferite mângâieri și bucurii, deși ele după fire sunt cu totul deosebite de acelea care apar la sălășluirea Duhului Sfânt.

În cele din urmă, sălășluirea lui Dumnezeu în om este desăvârșită

În cele din urmă, când unirea tăinuită cu Dumnezeu și lucrarea Lui tainică iau sfârșit (durata acestei perioade nu depinde nicidecum de om, ci este rânduită de înțelepciunea harului mântuitor), Dumnezeu Se sălășluiește în chip desăvârșit. Omul este inundat de har și se unește cu El. Tocmai aici se silește să ajungă omul prin toate nevoițele și ostenele ascetice și aceasta este menirea întregii iconomii rânduite de Dumnezeu, iar rostul tuturor încercărilor prin care trece un om de la naștere până la mormânt tot acesta este. Sfântul

Macarie scrie că lucrarea harului se arată fățiș după tot felul de strâmtorări și suferințe și că sufletul este înfiat prin har de Duhul Sfânt. Dumnezeu însuși încearcă inima, iar omul este înălțat până la vrednicia de a deveni fiu al lui Dumnezeu după har. Potrivit Sfântului Diadoh, „dacă cineva poate să moară prin osteneli încă pe când trăiește, ajunge în întregime locaș Duhului Sfânt” 26 și „harul îi va lumina toată firea printr-o oarecare simțire mai adâncă, încălzindu-l spre mai multă dragoste de Dumnezeu” 27. Harul odihnindu-se în om este însoțit de diferite manifestări, după persoana care îl primește.

(Nota 26 Sfântul Diadoh al Foticeei, Filoc. rom. vol 1, 1993, nr. 82, p. 458).

(Nota 27 Ibid., nr. 85, p. 460).

Două chipuri de unire cu Dumnezeu

Aceste două chipuri de unire cu Dumnezeu au fost minunat înfățișate de înțeleptul Sirah, care grăiește despre înțelepciune - adică însuși harul mântuitor al lui Dumnezeu - astfel: „...umblă cu el cu fața ascunsă și-l încearcă la început cu ispite și-l înfricoșează și-l strâmtorează, și-l chinuiește cu învățătura sa, până ce va prinde încredere în el, și-l va ispiti întru îndreptările sale. Și iarăși se va întoarce drept la el, și-l va veseli, și îi va descoperi lui cele ascunse ale sale” (Isus Sirah 4, 18-20).

„...umblă cu el cu fața ascunsă și-l încearcă la început cu ispite” - se poartă cu el cu asprime, fără milostivire, cu strictețe și cu o părută lipsă de dragoste;

„și-l înfricoșează și-l strâmtorează” - frica de a fi părăsiți de Dumnezeu și de a fi răpuși de neconținutele amenințări ale viclenilor vrăjmași. Sfântul Diadoh spune că harul este asemenea mamei „care depărtează puțin copilul de la sânul său, dacă se poartă cu neorânduială față de regulile alăptării, ca speriat de niscăi oameni cu fețe urâte ce stau împrejur, sau de niscăi fiare, să se întoarcă cu frică multă și cu lacrimi la sânul mamei” 28. (Nota 28 Ibidem, nr. 86, p. 461).

„și-l chinuiește cu învățătura sa” - îl va ține multă vreme în această stare de călăuzire aspră și neștiută; Sfântul Macarie spune că harul lucrează neștiut, pe multe și felurite căi, și le rânduește pe toate după marea sa înțelepciune și după măsura și nevoile omului, îngăduind să treacă printr-o mulțime de ispite și tainice încercări ale minții 29, și tot așa, „până ce va prinde încredere în el, și-l va ispiti întru îndreptările sale” - harul îl călăuzește până la treapta pe care el se dovedește pe deplin ispitit și lămurit în focul încercărilor și învederat ca fiind statornic în bine.

(Nota 29 Sfântul Macarie Egipteanul, Omilii duhovnicești, în PSB, vol. 34, 1992, omilia 8:2, p. 127).

Sfântul Macarie spune că atunci când, după încercări nenumărate, voința se arată bineplăcută Duhului Sfânt și vreme îndelungată se dovedește răbdătoare și neșovăielnică; când sufletul lucrează întru totul fără să alunge Duhul Sfânt în vreun fel, ci conlucrează cu harul spre împlinirea poruncilor 30, vine și clipa în care: „iarăși se va întoarce drept la el”, adică pe față, ca după o îndelungată despărțire.

(Nota 30 Ibidem, omilia 9:1, p. 129).

Atunci, după spusa Sfântului Macarie, „lucrarea harului se arată desăvârșită întru el”³¹ și el se face fiu după har al lui Dumnezeu; sau, potrivit Sfântului Diadoh, harul îi luminează toată firea printr-o oarecare simțire mai adâncă, făcându-se în întregime locaș al Duhului Sfânt lumina feței lui Dumnezeu (vezi Psalmul 4, 6). Hristos și Tatăl Său vin la el și își fac locaș la el (vezi Ioan 14,23).
(Nota 31 Ibidem, omilia 9:1, p. 129).

„și-l va veseli. Și se va bucura inima voastră”, zice Domnul, „bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi” (Ioan 16, 22). Împărăția lui Dumnezeu este bucurie în Duhul Sfânt (Romani 14, 17). Lumina care strălucește în om, zice Sfântul Macarie, pătrunde adânc în toate măduarele lui, încât el, cu totul răpit în această dulce și negrăită simțire, este străin de sine din pricina revărsării nestăvilite a dragostei dumnezeiești și a tainelor pe care le contemplă. Sfântul Diadoh spune că acum sufletul este neconținut într-o dorință fierbinte și se aprinde de dragoste și saltă de bucurie și arde de dorința de a părăsi trupul și a pleca cât mai grabnic către Domnul, nemai dorind a zăbovi mai mult în viața aceasta pământească.³²

(Nota³² Sfântul Diadoh al Foticeei, Filoc. rom. vol. 1, 1993, nr. 13, p. 418).

„și-i va descoperi lui cele ascunse ale sale” - adâncurile dumnezeieștii înțelepciuni, contemplarea Sfintei Treimi Căreia se cuvine toată slava și închinăciunea, iconomia mântuirii, modul de dobândire a mântuirii, taina virtuții și păcatului, purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de toată făptura și, în general, toată rânduiala cea dumnezeiască a lucrurilor, așa cum este arătată în amănunt de Sfântul Isaac Sirul în epistola sa către Sfântul Simeon. „Căci când se înnoiește mintea și se sfințește inima, [...] mintea lui simte cunoștința duhovnicească a fapturilor și răsare în ea vederea tainelor Sfintei Treimi, împreună cu tainele economiei (îtrupării) celei pentru noi, și atunci mintea se unește cu totul cu cunoștința nădejdi celor viitoare [...]. Căci mintea văzătoare a tainelor ascunse ale Duhului, de se află în sănătatea firii ei, vede acum slava lui Hristos și nu întreabă și nu învață despre ea, ci se desfată de plăcerea tainelor lumii celei noi, mai presus de libertatea voinței...” Această cunoaștere desăvârșită este rodul venirii harului, care răpește duhul în acel veac al fericirii și-l face să privească la frumusețile de acolo.³⁴ Sfântul Duh ia vâlul de pe suflet, îl răpește în lumea ce va să fie, și-i arată toate tainele cerești cele minunate și negrăite.³⁵

Astfel, este limpede acum că harul pogorât peste credincios prin Tainele Bisericii se unește cu el și-i dă să guste mai întâi din toată dulceața și bucuria vieții în Hristos, apoi își face tănuită prezența, lăsându-l să se nevoiască de unul singur în ostenele, nedumeriri, strămtorări și chiar căderi; în sfârșit, după ce această vreme de ispitire se termină, se sălășluiește în el în chip vădit, plin de viață și de putere.

³³ Sfântul Isaac Sirul, Filoc. rom., vol. 10, 1981, Epistola IV (Către cuviosul părinte Simeon, făcătorul de minuni), p. 494-495.

³⁴ Sfântul Macarie Egipteanul, Omilii duhovnicești, în PSB, vol. 34, 1992, omilia Despre înălțarea minții, 13, p. 320. ³⁵ Ibidem, Cuvânt despre libertatea minții, 20, 21, 24, p. 345-347.

II - Partea a treia - Calea spre mântuire

*Din ce pricină harul lui Dumnezeu
nu se sălășluiește dintr-o dată pe deplin în suflet*

S-ar putea ivi întrebarea: „Din ce pricină harul lui Dumnezeu nu se sălășluiește dintr-o dată pe deplin în suflet, sau altfel spus, de ce nu vădește imediat biruința unei desăvârșite uniri a sufletului cu Dumnezeu? Este de trebuință să cunoaștem pricina pentru a o înlătura și a ne lucra mântuirea cu spor, căci numai depășind toate piedicile vom putea să dobândim pe deplin harul lui Dumnezeu.

1. Chipul lăuntric al celui ce se pocăiește

Pentru a înțelege care este pricina, să observăm chipul lăuntric al celui ce se pocăiește. Păcatul pune stăpânire pe o persoană și-o ademenește în toate felurile, înșelându-i atenția, simțurile și toată puterea și voința de a-și lucra mântuirea. Acționând sub înrâurirea păcatului, persoana se lasă pătrunsă în toate mădularele și în toate facultățile sufletești de duhul cel viclean, astfel încât toate puterile sale se deprind să lucreze după inspirația păcatului. Această lucrare, străină firii noastre, se lipește de noi, din pricina unei îndelungate lucrări a păcatului, și intră în firea noastră în așa măsură, încât ia chipul unei a doua naturi, absolut firești și imposibil de înlăturat, în acest fel se lipesc cu viclenie trufia de minte, lacomia de dorință și pofta de inimă și ne vădim iubitori de sine și disprețuitori ai aproapelui în toate faptele noastre. Omul întreg, toată ființa sa - conștiința și voința, facultățile sufletești (rațiune, voință, sentiment), funcțiile trupesti, toate faptele exterioare, modul de a se purta, obiceiurile și rânduielile sale, înfățișarea - se pervertesc și omul se umple de mirosul cel urât al iubirii de sine și al tuturor patimilor și poftelor.

Sfântul Macarie spune despre acestea că stăpânito-rul cel viclean a robit prin păcat pe om încă de la început -din pricina căderii protopărinților noștri - și i-a înfășurat sufletul în puterea întunericului; de aceea se cheamă omul împătimit om trupesc, om pământesc, om vechi, întinat și necurat, și de aceea păcatul a îmbrăcat prin zdrențele lui părțile corespunzătoare ale sufletului nostru: mintea noastră cu mintea lui și tot așa. Și cotropind astfel lucrarea firească a puterilor noastre, le-a pângărit și le-a desfigurat, silindu-le să lucreze cele nefirești, făcându-ne însă să credem că ar fi firești. Cel ce zăbovește în stăpânirea acestei nopți, sub jugul păcatului, fără să se deștepte și să se pocăiască, fără să se hotărască a se închina lui Dumnezeu în Duh și adevăr, se află încă sub stăpânirea diavolului. (Sfântul Macarie Egipteanul, Omilii duhovnicești, în PSB, voi. 1992, omilia 2:1, 2, 4, p. 92-94)

Harul lui Dumnezeu care se pogoară - întâi în clipa trezirii și după aceea pe tot parcursul prefacerii lăuntrice - separă un om de celălalt și-l aduce la cunoașterea acestei înrobiri, dându-i puterea să deslușească ceea ce este firesc și ce s-a alipit și este străin firii lui. Il îndeamnă la hotărârea de a se descotorosi și a se curați de toată întinăciunea cea multă a păcatului, astfel încât chipul lui Dumnezeu să se arate iarăși în toată măreția și neștirbirea sa. Este evident că hotărârea aceasta e numai piatra de temelie a întregii zidiri care urmează. Dorința și conștiința de a se dezbrăca de această perversitate a firii și a

funcțiilor ei există în om doar la nivelul intenției, însă în realitate întocmirea sa lăuntrică nu s-a schimbat cu nimic - este amestecată cu păcatul și lucrează păcatul.

Ca și mai înainte, patimile îi înrobesc ființa, cu singura deosebire că înainte păcatul era dorit, ales și făcut ca atare de omul însuși, pe când acum omul lucrează împotriva voinței lui, cu silă. cu supărare și cu împotrivire. Este ca și cum persoana a ieșit din sine ca dintr-un hoit urât mirositor și vede ce nesuferită miasmă a patimilor răspândește sufletul lui, iar simțurile lui se scârbesc într-atât, încât omul stă gata să-și iasă din minți.

2. Viața duhovnicească are mai întâi chipul unei semințe

Așadar, viața duhovnicească se aseamănă la început unei semințe: sau unei scânteii -. însă unei semințe semănate printre măracini, sau unei scânteii acoperite din toate părțile de cenușă. Este încă lumina firavă a unei candelă încercând să străpungă negura cea groasă. În intenția și conștiința sa omul năzuiește după Dumnezeu, iar Dumnezeu îl primește și Se unește cu el în această putere a conștiinței și a voinței sale libere, a minții și a duhului, după cum spun Sfinții Antonie sau Macarie cel Mare.

În om acestea sunt puterile cele bune, plăcute și mântuite [prin pogorârea harului]. Celelalte puteri ale sale sunt încă în robie și nu vor sau nu pot să se supună rigorilor vieții cele noi: mintea nu vrea să nască gândurile cele duhovnicești și lucrează tot după omul cel vechi; voința nu poate să râvnească după cele noi și rămâne întru cele vechi; inima nu știe cum să trăiască întru cele duhovnicești, ci numai întru cele vechi.

La fel stau lucrurile cu toate funcțiile trupesti; prin urmare tot trupul este necurat, în afară de un singur punct, în care este cuprinsă puterea conștientă și liberă - mintea și duhul. Dumnezeu Cel mai presus de toată curăția se unește cu această parte, în vreme ce părțile cele necurate rămân în afara Lui, înstrăinate de El; deși Dumnezeu dorește să umple toată ființa noastră, stricăciunea și murdăria noastră I se împotrivesc. De îndată ce omul se curăță de patimi, Dumnezeu vădește toată plinătatea sălășluirii Lui. Sfântul Grigorie Sinaitul zice: „De nu se va păzi firea neprihănită prin Duhul, sau de nu se va curăți cum se cuvine, nu va putea să se facă un trup și un duh cu Hristos, acum și în armonia viitoare. Căci un petec dintr-o vechitură a patimilor nu-l poate coase puterea cuprinzătoare și mijlocitoare a Duhului la haina harului pentru întregire.”³⁷

(Nota 37 Sfântul Grigorie Sinaitul, Filoc. rom., vol. 7, 1977, nr. 41, p. 103).

Domnul nu își poate face locaș acolo unde casa sufletului nu e pregătită pentru oaspeți; este cu neputință să se toarne harul până la buza vasului, când vasul este plin de murdărie. Ar însemna să irosim și să nimicim comoara cea duhovnicească, căci „...ce împărtășire are lumina cu întunericul? Și ce învoire este între Hristos și Veliar?” (II Corinteni 6, 14-15). Domnul Hristos, făgăduind să vină cu Tatăl și să-și facă locaș în sufletul nostru, pune condiția clară a împlinirii poruncii, a împlinirii tuturor poruncilor, de fapt; sau, ca să spunem altfel, să urmărim plinirea dreptății în toate faptele noastre, ceea ce este cu neputință fără statornicia ancorare în bine a puterilor sufletești (rațiune, voință, sentiment); la curățirea acestora nu se poate ajunge fără smulgerea lor din toată lucrarea cea rea a păcatului, adică fără a ne curăți de pofte și de patimi.

Aici putem introduce următorul citat: „Dacă zicem că avem împărtășire cu El și umblăm întru întuneric, mințim și nu săvârșim adevărul. Iar dacă umblăm întru lumină, precum El este în lumină, atunci avem împărtășire unul cu altul” (I Ioan 1, 6-7). Întunericul acesta este întunericul patimilor, așa cum arată tot Sfântul Ioan Teologul în versetele în care pune alături lipsa de dragoste de cele trei patimi³⁸ (I Ioan 2, 3-16).

(Nota 38: „Pentru că tot ce este în lume, adică pofta trupului și pofta ochilor trufia vieții...” (I Ioan 2, 16).

Lumina, dimpotrivă, este lumina virtuților și zic așa pentru că mai departe este întâlnită alăturarea între virtuți și lumină. Este limpede așadar că unirea deplină cu Dumnezeu este posibilă doar atunci când risipim întunericul patimilor și când răsare în suflet lumina virtuților; când virtuțile sporesc și devin o parte obișnuită a existenței noastre; când ne înveșmântăm cu virtutea ca și cu o haină, când virtuțile pătrund în toate fibrele sufletului, dezrădăcinând și izgonind patimile, astfel încât să nu mai primim lumina din afară, ci noi înșine să devenim lumini strălucitoare. Până ajungem în acest stadiu al unirii cu Dumnezeu, ea este atât de tănuțată și de neștiută încât pare inexistentă; și, într-o oarecare măsură, poate fi socotită nestatornică, fără nădejde, nedeplină și nepotrivită cu măsura noastră.

Prin urmare, e de trebuință să înțelegem că Dumnezeu Se unește cu noi, însă nu depinde de Dumnezeu cât de grabnică și de deplină este sălășluirea cea vădită, căci El pe toate le umple, ci este în mâinile noastre să hotărâm aceasta, prin lepădarea patimilor celor înrădăcinate în noi și lucrarea virtuților. Sfântul Antonie cel Mare zice că: „Păcatele noastre sunt acelea care nu lasă pe Dumnezeu să strălucească în noi. 39

(Nota 39: Sfântul Antonie cel Mare, Filoc. rom., vol. 1, 1993, nr. 150, p. 51-52)

Dacă scopul de căpetenie al păcătosului care se pocăiește trebuie să fie unirea deplină, purtătoare de lumină și binecuvântată cu Dumnezeu, atunci patimile ce lucrează viu și cu putere în el, precum și pervertirea firii sale - virtuțile nu s-au întipărit încă în sufletul lui - sunt piedica cel mai greu de înlăturat. De aceea, cea mai mare osteneală a lui va fi izgonirea patimilor din suflet și semănarea virtuților într-un cuvânt, îndreptarea. Să se silească a se curăți de toată fărădelegea, pentru a face sălaș dreptății; să prigonească toate poftele și dorințele și obiceiurile cele păcătoase - chiar și pe cele care aparent aparțin firii omenești sau pentru care ar avea vreo pricină de îndreptățire - și să pună începutul cel bun al lucrării virtuților, al obiceiurilor și rânduielilor celor bune și purtării după Dumnezeu în toate laturile ei. Să nu scape din vedere scopul ultim, ci să lupte cu timp și fără timp cu patimile, nedezipindu-și privirea de la Dumnezeu, în aceasta constă de fapt lucrarea începătorului, ea trebuind menținută pe tot parcursul dobândirii vieții duhovnicești; cu ea trebuie măsurată dreptatea sau strâmbătatea regulilor pe care și le întocmește începătorul și a tuturor nevoițelor pe care el și le ia asupra-și. Să fim încredințați de acest fapt cât mai deplin deoarece se pare că toată înșelarea de sine își are obârșia în necunoașterea rânduielii sănătoase a celor începători.⁴⁰

(Nota 40: Acest început este zugrăvit cu putere, în toate aspectele lui, în epistola Sfântului Isaac Sirul către Sfântul Simeon Stâlpnicul (Filoc. rom., vol. 10, 1981, Epistola IV, pp. 476-514); a se vedea și Sfântul Macarie Egipteanul, op. cit., omiliile 1 și 2)

Fără a înțelege puterea ce izvorăște din rânduiala sănătoasă, unii se rezumă la nevoințele exterioare, alții lucrează ceva fapte ale dreptății și se mulțumesc cu ele, fără a năzui să urce mai sus, în timp ce alții sar direct la contemplație. Toate acestea sunt necesare, de bună-seamă, însă la timpul lor și într-o anumită rânduială. La început ele se află în sămânța vieții duhovnicești, apoi din sămânță sporesc fiecare după măsura și împrejurările nevoitorilor. Trebuie să se țină seama de faptul că e o lucrare treptată, urmând anumite etape, adică urcușul se face de la nevoințele ascetice exterioare la cele lăuntrice și de la acestea la contemplație, nicidecum invers.⁴¹

(Nota⁴¹: Sfântul Diadoh al Foticeei, Filoc. rom., voi. I, 1993, nr. 82, p. 457-458; Sfântul Macane Egipteanul, Omilii duhovnicești, PSB, voi. 34, 1992, omilia 9:13, p. 133; omilia 10, p. 133-135; omilia 13, p. 149; omilia 11, p. 135-136; omiliile 2, 3, 4, pp.93-109)

Încredințați fiind de acestea, putem schița cu ușurință o rânduială călăuzitoare pentru o viață bineplăcută lui Dumnezeu, sau pentru duhul și trăsăturile nevoințelor ascetice.

III - Partea a treia - Calea spre mântuire

Rânduiala călăuzitoare a unei vieți bineplăcute lui Dumnezeu

1. Duhul și trăsăturile ostanelilor ascetice

Să ne întoarcem puțin înapoi și cu ajutorul minții să ne așezăm înaintea celui care și-a afierosit viața lui Dumnezeu și a făgăduit să lucreze întotdeauna după voia Lui, spre slava Lui, și să se îmbogățească în fapte bune. A făcut el această făgăduință, însă, după cum am văzut, firea omului celui vechi i se împotrivesc. Ce poate să facă? Duhul urăște păcatul, însă sufletul și trupul se complac în păcat și se tăvălesc în noroiul patimilor de care sunt înlănțuite. Duhul dorește bunătatea sau voia lui Dumnezeu, însă sufletul și trupul lucrează răul cu stăruință împotrividu-se și scârbindu-se totodată de bine, sau cel puțin nu știu cum să-și lucreze mântuirea.

De aceea cel care mânat de râvnă dorește să-și țină făgăduința făcută, să rămână statornic în bine, adică să nu săvârșească fapte rele. Să se împotrivescă poftelor trupului și sufletului și să se silească a lucra tocmai cele ce nu le sunt pe plac. Sufletul și trupul nu sunt străine persoanei umane, ci ele o alcătuiesc, așa încât a te împotrivi lor este aceeași lucrare cu a te împotrivi ție însuși în cele rele și a te sili pe tine spre cele bune. Împotrivirea de sine și silirea de sine - acestea sunt cele două aripi ale râvnei duhovnicești și cu ele începe asceza, în lucrarea lor se află toată lupta omului cu sine însuși, osteneală denumită și podvig. [în lb. rusă, în original]

Din chiar această clipă a vieții celei noi, păcătosul care se pocăiește își începe podvig-ul, nevoința și lucrarea sa, se înhamă la jug și începe să-și poarte povara. Acest fapt are o foarte mare importanță și de aceea soborul tuturor sfinților, fără excepție, spune că singurul drum neabătut către virtute este semănat pururea cu grele suferințe și ostenele. Dimpotrivă, ușurătatea și lipsa strâmtorărilor dau mărturia unui drum înșelător, pentru că „împărăția cerurilor se ia prin străduință și cei ce se silesc pun mâna pe ea” (Matei 11,

12). Cel care nu se trudește și nu are un podvig propriu, acela se găsește în înșelare. Apostolul zice că cel ce nu rabdă nu este fiu.⁴²
(Nota42: „Iar dacă sunteți fără de certare, de care toți au parte, atunci sunteți fii nelegitimi și nu fii adevărați” (Evrei 12, 8))

Cei înflăcărați de râvna cea după Hristos sunt nerăbdători în a împlini osteneala podvigului, pentru a se curăți pe sine de toată patima și a se înălța la starea de curățire duhovnicească a omului de dinainte de cădere, astfel încât să se unească cât mai grabnic și mai desăvârșit cu Hristos. De bună seamă că, cu cât este mai râvnitor, cu cât este mai aprinsă și nerăbdătoare dorința nevoitorului, cu atât mai curând se petrece unirea cu Hristos.

E același lucru cu a spune că, cu cât se urăște și se scârbește și se împotrivește luiși mai mult, cu cât mai dârze și mai hotărâte sunt faptele împotriva iubirii de sine, cu atât mai repede ajunge la desăvârșire.. Astfel, înțelegem că toți sfinții care au suit pe culmile desăvârșirii creștine, după deșteptarea prin har s-au supus la cele mai aspre și mai greu de imaginat nevoințe - posturi, lipsirea de somn, metanii, privegheri și retragerea în însingurare - pentru a-și omorî omul cel vechi. Toate au fost însă făcute cu dreapta socoteală, după povățuirea harului și cu mult dor după contemplarea dumnezeieștilor taine, pe care au și dobândit-o; întreruperile, slăbirile de ritm, destinderea temporară și mai ales cruțarea de sine nu fac altceva decât să lăncezească sporirea duhovnicească.

Lucrarea ta, a celui râvnitor, aceasta este: nu slăbi în râvnă și ia asupra-ți ostenele fără nici o urmă de șovăire. Ele însă trebuie să fie potrivite cu măsura ta și cu scopul propus, pentru că există unele ce ajută mai puțin iar altele mai mult la dezrădăcinarea patimilor și la întipărirea virtuților. Din moment ce rolul suferințelor pentru mântuire este hotărâtor, chiar dacă sunt vremelnice, de ce să te ferești tot timpul de ele și să-ți duci existența fără nici o noimă? Lipsa hotărârii celei bune, șovăiala și moleșeala sunt grele pietre de poticneală.

2. Roadele nevoințelor ascetice sunt păstrate și sporite în noi de harul dumnezeiesc

Acum, când ai luat hotărârea, nu mai sta - treci la treabă. Asta trebuie să faci. Să ai însă mereu în minte gândul că, deși râvna împreună cu lipsa cruțării de sine este de folos pentru mântuire, toată izbânda și roadele ostenelelor și podvig-urilor tale, adică curățirea de patimi și sălășluirea lucrătoare a virtuților, nu se datorează râvnei. Roadele acestea duhovnicești sunt semănate și se pârguiesc la căldura acestor nevoințe, dar nu prin ele și nu din pricina lor, ci din lucrarea harului. „Eu am sădit, Apollo a udat, dar Dumnezeu a făcut să crească” (I Corinteni 3, 6).

Așa cum viața duhovnicească încolțește prin harul lui Dumnezeu, tot el este cel care o menține și o sporește: „cel ce a început în voi lucrul cel bun o va duce până la capăt, până în ziua lui Iisus Hristos” (Filipeni 1, 6). Cea dintâi sămânță a vieții duhovnicești se

zămislește la rândul ei din împreună-lucrarea harului cu libertatea, iar sporirea embrionului este strâns legală de sporirea împreună-lucrării acestora. Atunci când penitentul a făcut făgăduința de a trăi după voia și spre slava lui Dumnezeu, el a rostit: „Doamne, dă-mi putere și mă întărește”; acum este necesar să facă la fel, să se încredințeze cu totul în mâinile Lui cu rugăciunea: „Tu, Doamne, lucrează în mine după voia Ta”, astfel încât prin conștiința, voința și propriile noastre lucrări, Dumnezeu să fie „Cel ce lucrează în voi și ca să voiți și ca să săvârșiți, după a Lui bunăvoință” (Filipeni 2, 13).

De îndată ce omul cugetă să facă ceva în el și prin el, viața duhovnicească adevărată este zădărnicită; chiar dacă nevoințele sunt nenumărate, nu există sporire și nici roade adevărate. Apar un soi de roade, care luate fiecare în parte nu pot fi socotite rele, însă privite în ansamblul urcușului duhovnicesc ele sunt abateri și întârzieri și de cele mai multe ori sunt rele, pentru că din ele odrăslesc trufia și părerea de sine, seminte ale diavolului, semănate și lucrate de către el. Astfel, lucrările cele dumnezeiești se spurcă cu cele diavolești și pierzătoare de suflet.

În loc să-l ridice pe omul deșteptat prin lucrarea sa, harul va fi nevoit să-l curețe de patima părerii de sine și să zdrobească toate vlăstarele ei cele blestamate. „Sau nu cunoașteți voi singuri bine - zice Apostolul - că Hristos Iisus este întru voi? Afară numai dacă nu sunteți netrebnici” (II Corinteni 13, 5). Dacă ne-am unit cu Hristos prin Taina Sfântului Botez și a Sfintei Spovedanii, să ne dăruim Lui, căci făcându-și locaș în noi El, Mântuitorul tuturor, Care pe toate le știe, ne va mântui și pe noi. Hristos a spus: „fără Mine nu puteți face nimic” (Ioan 15, 5). Trebuie să credem în El și să-L rugăm să lucreze în noi, pentru a ne izbăvi de patimi, pentru a întipări în noi virtuțile și a săvârși toate cele de folos spre tămăduirea noastră. Aceasta este starea lăuntrică a celui ce se pocăiește: Tu, Doamne, Cel ce toate le știi, mântuiește-mă, iar eu făgăduiesc să lucrez fără de fățarnicie, fără zăbavă și înstrăinare, toate cele ce sunt în puterea mea!

Cel ce își rânduieste în acest chip starea lăuntrică va fi cu adevărat primit de Hristos, Care Se va odihni în el. Povățuitorul lui este Dumnezeu, mijlocitorul rugăciunilor lui este Dumnezeu, Cel ce dorește și lucrează în el este Dumnezeu, Cel ce aduce roade este Dumnezeu, toiagul lui este Dumnezeu; aceasta este în el sămânța și inima cerescului Pom al Vieții, dar trebuie totodată să aibă și un zid de întărire atât material, cât și duhovnicesc. Și acestea sunt povățuirea duhovnicească și pravila.

3. Necesitatea unui părinte duhovnicesc și a unei pravile

Lăsându-se în voia lui Dumnezeu, cel ce se pocăiește intră imediat sub îndrumarea Lui și este primit de El. Cine reușește să facă asta cum se cuvine de la început este călăuzit cu ușurință și repeziciune de harul lui Dumnezeu la desăvârșire.

Însă puțini sunt asemenea creștini; sunt aleșii lui Dumnezeu, care cu o fulgerătoare lepădare de sine s-au încredințat în mâinile lui Dumnezeu, iar El i-a primit și i-a purtat după buna Sa știință spre desăvârșire. Printre ei sunt Sfânta Maria Egipteanca. Sfântul Pavel Tebeul, Sfântul Marcu din Tracia și alții. S-au mântuit printr-o lăsare

necondiționată în voia lui Dumnezeu. Sfânta Maria Egipteanca, de pildă, a avut în toate cruntele lupte cu patimile și poftele o singură rânduială - să se încredințeze în voia lui Dumnezeu, și de aceea patimile slăbeau pe atât pe cât ea își înăsprea această nevoință; a făcut așa toată viața, predându-se neconținut călăuzirii harului și primind povățuirea Lui.

Calea aceasta nu a fost însă niciodată și nici nu va fi pentru toți nevoitorii, fiindcă ea este hărăzită dintotdeauna vaselor alese ale lui Dumnezeu. Ceilalți sporesc în viața duhovnicească sub povățuirea unor oameni încercați, întărit în credința că numai Dumnezeu este Acela Care schimbă inimile oamenilor, penitentul, pentru a avea parte de biruință, trebuie să urmeze fără șovăială un povățuitor sau un părinte duhovnicesc; trebuie să facem astfel deoarece ne încredințăm prea puțin voii lui Dumnezeu - un neajuns de care suferă majoritatea creștinilor. Până a ajunge la treapta unei depline încredințări în pronia divină și sub stricta oblăduire a mâinii înțelepte a lui Dumnezeu, trebuie să creștem duhovnicește, prin multă încercare și ispitire; până atunci Dumnezeu nu are un frâu cu care să ne conducă. Fără a împlini această condiție a unui părinte duhovnicesc - oricine începe să-și lucreze de capul lui mântuirea cu siguranță va apuca pe o cale care e foarte primejdioasă și istovește sufletul.

Sfântul Antonie cel Mare, întrebându-se dacă rânduiala lui era spre mântuire, a strigat: „Doamne, arată-mi calea” și s-a liniștit cu duhul doar atunci când a primit mângâiere. Cel ce pornește pe calea vieții duhovnicești se aseamănă întru totul celui ce face o călătorie oarecare, și care, neștiind drumul, are nevoie de cineva care să i-l arate. Este înfumurare și bizuire pe sine să gândești că „pot să fac asta eu însumi”; nici rangul, nici multa știință de carte, nici altceva nu ne pot ajuta. Și la fel de stăpânit de mândrie și semeție este acela care, deși nu se află în niște împrejurări speciale și îi este lesne să afle un părinte duhovnicesc, nu o face, crezând în sinea lui că Dumnezeu însuși îl va călăuzi, fără nici un alt mijlocitor.

Este adevărat că Dumnezeu ne primește și ne îndrumă către desăvârșire, dar prin mijlocirea unui părinte. Nu duhovnicul ne urcă pe treptele urcușului duhovnicesc, ci el înlesnește înălțarea noastră de către Dumnezeu. Aceasta este ordinea firească a lucrurilor, ca Dumnezeu să ne călăuzească, să ne aducă la cunoaștere, să ne curățească și să ne spună voia Sa prin intermediul semenilor noștri. Cel lăsat în mâna sfatului său, chiar dacă dă roade, puține și pipernicite, se află în mare primejdie, zvârcolindu-se și căznindu-se în van. Neștiind nevoința ascetică și exercițiile duhovnicești și nici ordinea în care să le lucreze, el se va învărti în loc și va face tot felul de încercări nereușite, asemănându-se celui ce trebuie să ridice o greutate în spinare și nu știe cum. Din pricina aceasta mulți începători se împotmolesc, își pierd râvna și se învărtoșează; cea mai mare primejdie însă o constituie tulburarea lăuntrică și înșelăciunea diavolească.

Înlăuntru lui zac patimile, poftele și toate puterile sufletești corupte, învăluind totul într-o negură rău mirositoare și grea. Toți au acest întuneric lăuntric, într-o măsură mai mică sau mai mare, după mulțimea patimilor. Cât de clară și de vrednică de crezare este imaginea lucrurilor văzută prin această ceață groasă? Celui rătăcit în ceață, un pâlă de arbuști îi poate părea un sat sau o pădure; de aceea, în mod inevitabil, începătorul în viața duhovnicească va vedea mult acolo unde nu este de fapt nimic.

Doar cei încercați, cu multă experiență, vor fi în stare să discearnă și să cântărească așezarea și importanța evenimentelor vieții duhovnicești. Dacă cineva este bolnav, cum poate să-și fie sieși doctor? Se va pierde pe zi ce trece și va pieri din pricina părerii de sine, deoarece nici chiar doctorii nu încearcă să-și vindece propriile boli. Iar primejdia cea mai mare în toate acestea vine de la Satana, care, fiind cel mai plin de trufie din toate făpturile raționale, se bucură cu răutate când vede oameni călăuziți întru toate de propria lor părere și îi târăște la pierzare. Se poate spune că e singura lui armă, prin care noi îi îngăduim să ne înfrângă și să ne înrobească.

Cel ce nu se încrede nici un moment minții și inimii sale, ci, dimpotrivă, îi descoperă altuia toate gândurile și sentimentele sale pentru a fi judecate și cântărite, nu va suferi daune din partea diavolului, chiar dacă acesta îl ține legat prin vreo lucrare vicleană, pentru că experiența și înțelepciunea unuia mai încercat vor risipi înșelăciunea diavolească și-l vor avertiza de primejdie.

Din această cauză se spune că vrăjmașul nu se apropie de cei ce au un duhovnic bun, deoarece nu vrea să fie rușinat iar și iar și să-i fie arătate pe față toate uneltirile. Stă însă nedezlipit de cei ce se încred în sine și iau singuri toate hotărârile în viața duhovnicească, neascultând de sfatul altcuiva. Vrăjmașul ticluiește diferite imagini și simțăminte, pe care i le seamănă în imaginație sau puterea închipuirii și cu care îl tot ademenește, atrăgându-l pe tot felul de poteci întortocheate și pierzându-l.

Începătorul trebuie să fie convins că acestea sunt motive foarte temeinice pentru care să-și caute un duhovnic și să i se încredințeze. Va fi la adăpost de ura celui rău, fiind apărat de acest scut sau zid de întărire care este povățuirea duhovnicului, pentru că părintele va da seamă pentru fiul său duhovnicesc și pentru căderile lui. Și minunat cu adevărat este faptul că cel ce caută cu inimă sinceră, acela va afla un povățuitor în toată puterea cuvântului, care, oricine ar fi el, îi va da fiului său sfaturile potrivite la momentul potrivit. Domnul însuși îl veghează pe cel plin de toată credința cea bună în duhovnicul său și în sfaturile lui. Roagă-te și Domnul îți va arăta un duhovnic; lasă-te în mâinile lui și Domnul îl va lumina pe el să te povățuiască⁴³.

(Nota⁴³: Mai multe despre povățuitorul duhovnicesc se află scrise în broșura „Ce îi este de trebuință celui care vine la pocăință” și în alte cărți de acest fel)

Un alt lucru de neapărată trebuință pentru un începător ferm în hotărârea sa este pravila. Pravila este o formulare precisă sau o metodă, o formă și o întărire a unei lucrări, fie ea exterioară sau interioară. Ea stabilește direcția și desfășurarea întregii călătorii - plecarea, timpul, locul, momentele importante de schimbare a direcției și sosirea. De pildă, cineva trebuie să citească - este un fel de nevoie. Regula trebuie să arate precis: ce cărți și când să le citească, cât de mult să citească, cum să se pregătească pentru această nevoie, cum să înceapă, să continue și să sfârșească și cum să folosească conținutul celor citite. La fel se întâmplă și cu rugăciunea, meditația sau cu alte nevoi. Regulile îmbracă o anumită lucrare, fiind pentru ea un fel de trup. Să aplicăm regula aceasta tuturor puterilor noastre sufletești, tuturor roadelor activităților noastre, astfel încât să nu săvârșim nimic peste dânsa.

Nevoia unei reguli se impune de la sine. Pășim într-o viață cu totul nouă, străină de tot ceea ce știm, în care nu avem experiență și în care nici puterile sufletești nu s-au deprins să lucreze. Pentru a ne deprinde cu rânduiala vieții duhovnicești și pentru a ne întări într-o lucrare sau alta, e necesar să avem o regulă a ceea ce trebuie să facem și cum să facem, așa cum unui soldat de-abia intrat în armată i se arată cum să ia poziția de drepti, cum să-și ridice arma și toate celelalte. Fără regulă nu crește puterea, iar lucrarea se abate pe căi lăturalnice. Dacă începătorul nu are o regulă pentru rugăciune, nu va ști să se roage; dacă nu are o regulă pentru post, nu va ști să postească, și în general, cine n-are o regulă de urmat, nu va săvârși nimic în rânduiala, iar viața sa va purta pecetea acestei dezordini.

Viața, în general, și mai ales viața duhovnicească nu poate să crească și să sporească în chip uniform, treptat și armonios fără ajutorul unei reguli. Bebelușul se înfășa ca să nu crească diform sau cocoșat; la fel să facem și cu viața duhovnicească - să o înfășăm în reguli, cu multă chibzuință, pentru ca ea să crească curgător și armonios. Regula pune frâu tuturor pornirilor năvălăse, care ar putea să ne abată de la lucrarea noastră și să strice întreaga așezare a lucrurilor, mânăndu-ne într-o direcție greșită, cum este de exemplu postirea exagerată. O plantă tânără este îngrădită cu nuiele sau legată de una mai viguroasă, pentru ca să poată sta dreaptă și să crească tot astfel. Cel ce crește fără nici o regulă este neînvățat și neîncercat; nu știe să facă mai nimic, iar pe cele știute le face strâmb. Pe altele le face după pravilă, dar nu la momentul și locul potrivit.

Acest pericol nu e deloc de neglijat: fără o regulă, fără un sprijin, neînvățul se prăbușește și căderile urmează de îndată. Pentru el, toată lucrarea depinde de prezența de spirit, de pricepere și de dorință, însă cum să crezi că acestea sunt niște temelii statornice, pe care să poți zidi oricând? Nu poți avea neconținut aceeași prezență de spirit, iar priceperea are nevoie de mult sfat și, în afară de asta, nu este mereu trează și pătrunzătoare - se poate înșela foarte ușor. Și arată-mi pe cel care are o dorință statornică la nesfârșit. Iată de ce, unde nu este o regulă, se ivesc fără întârziere abaterile, greșelile, omisiunile, întreruperile, pe când regulile au următoarea lucrare: fie că vrei, fie că nu vrei, continuă după regulă și vei spori, întreruperi nu există ruperi de ritm, iar lucrarea merge înainte. Și altceva, cum altfel vei putea să-ți biruiești bunul plac și părerea de sine, aceste înclinații extrem de primejdioase?⁴⁴

(Nota 44: Amănunte despre pravilă vezi în broșura menționată mai sus)

În felul acesta, urmând pravila și sub călăuzirea unui părinte duhovnicesc, râvnitorul se nevoiește, se silește, se împotrivește sieși, se ostenește pururea și se luptă, sporind din zi în zi și apropiindu-se încet, dar sigur, de desăvârșire prin smulgerea patimilor și sădirea virtuților. Trebuie să se știe însă că nevoitorul nu este conștient de propriul său urcuș către desăvârșire. Nevointele lui sunt pline de sudoare, însă toate ostenele i se par zadarnice, pentru că nu cunoaște lucrarea tăinuită a harului. Organul vederii, ochiul, săvârșește o lucrare folositoare, pentru că menirea sa este să observe lipsurile și nepotrivirile nevoitorului; calcă către desăvârșire este tocmai calea către conștiința că suntem slabi, orbi, goi și ticăloși. Strâns legate de cunoașterea propriei neputințe sunt smerirea duhului, durerea și întristarea pentru păcatele și necurăția noastră, pe care le mărturisim înaintea lui Dumnezeu altfel spus, o neîncetată pocăință.

Aceste simțăminte de durere și întristare pentru păcatele noastre sunt semnul unei adevărate nevoițe, iar cine fuge de ele fuge de adevărata cale a mântuirii. La temelia vieții celei noi s-a aflat pocăința și ea trebuie să crească și să se înmulțească împreună cu viața cea nouă. Cel ce sporește, sporește în cunoașterea păcătoșeniei și împătimirii sale și se adâncește în pocăință și în plângerea păcatelor. Lacrimile sunt semnul sporirii duhovnicești, iar lacrimile neîncetate prevestesc o apropiată curățire. Este firesc să fie așa, din moment ce suntem într-o stare de surghiun, de cădere, de izgonire din casa Tatălui ceresc, și aceasta numai din vina noastră. Cel ce se află în pribegie se tânguie și-și jelește locurile natale, la fel face și cel care a pășit pe calea cea strâmtă și îngustă: lăcrimează și se mâhnește, jinduind să se întoarcă în Ierusalimul cel de sus.

Nevoița ascetică este o neîncetată luptă, fie cu dorința potrivnică, fie cu lipsa de dorință, fie cu un gând, fie cu o patimă sau cu un păcat. Toate aceste lucruri potrivnice întinează curăția minții clipă de clipă, și-i aduc aminte omului că este plin de păcătoșenie și necurăție, de care Dumnezeu Se scârbește. Are în fața ochilor priveliștea trupului său plin de miasmele patimilor, iar mintea lui aproape că își iese din sine din pricina acestei vedenii. „Pune-ți păcatele tale înaintea ta”, spune Sfântul Antonie cel Mare, „și prin ele privește spre Dumnezeu”, în sfârșit, desele căderi și greșelile, care se găsesc din belșug la începători din pricina lipsei de experiență, a ignoranței și uneori a slăbiciunii, îi împovărează conștiința cu mult mai mult decât păcatele mari pe care le-a săvârșit în nepăsarea de dinaintea deșteptării prin har.

Este ca un copilaș care se tot poticnește și cade în timp ce învață să meargă. Căderile cer o curățire neîncetată, de aceea sunt urmate neapărat de pocăință, zdrobirea inimii și lacrimi. Acesta este motivul pentru care am primit porunca unei pocăințe neîncetate, de fiecare clipă. Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosului! Aceasta se cuvine să fie rugăciunea neîncetată a nevoitorului.

Începătorul, înflăcărat de râvnă și plin de nerăbdare, își pune toate puterile sale în săvârșirea celor mai hotărâte ne-voințe ascetice, nădăjduind mereu în întărirea și ajutorul lui Dumnezeu, încredințându-I-se Lui și așteptând izbânda, dar neprimind nici un semn al ei. Se află într-o perpetuă stare de început, călăuzit fiind de un părinte duhovnicesc, îngrădit de reguli și smerindu-se pe sine neîncetat.

4. Rânduiele pentru începătorul într-ale nevoițelor ascetice

În duhul și după rânduiala aceasta, nevoitorul își poate începe cu bună nădejde ostenele care constau în dezrădăcinarea patimilor și în curățirea firii întinate de toate patimile și fărădelegile străine ei. Sufletul este mânat de o râvnă înflăcărată, dar chiar și cea mai nestăvilită râvnă trebuie îngrădită de un program, astfel încât să lucreze neabătută doar pentru scopul propus. Programul este alcătuit din toate regulile ce îi sunt necesare unui începător într-ale nevoițelor ascetice, iar punerea în aplicare a lui înseamnă urmarea tuturor acestor rânduiele, fapt a cărui însemnătate a fost arătată mai sus. Părintele duhovnicesc trebuie să cunoască aceste rânduiele mai bine decât oricine altcineva - chiar dacă numai din cărți și nu din trăire - și, chibzuind după măsura și situația fiului duhovnicesc, să le schimbe atât cât se pot ele schimba.

Pentru a ști cum se întocmesc asemenea reguli, să creionăm încă o dată starea de spirit a penitentului, acum proaspăt nevoitor. Duhul dintr-însul a înviat, înnoit fiind de lucrarea harului pogorât prin Sfintele Taine, însă duhul aflat în adâncurile ființei lui este numai o mică parte care a fost tămăduită. Este exact ca în cazul unui trup bolnav, din care au fost vindecate doar câteva organe, în toate relațiile sale cu lumea din afară, în puterile sufletești ale omului, în funcțiile trupesti, în întreaga lui ființă zac sumedenie de patimi care n-au murit, ci lucrează. Rostul nevoințelor este tocmai omorârea patimilor și a tuturor lucrărilor lor ascunse, readucerea firii în starea de nevinovăție de la început, astfel încât harul să-și săvârșească lucrarea dinlăuntru înspre exterior - potrivit cu starea de curățire a omului - și cu înțelepciune și chibzuință, treptat, să pătrundă, unul după altul, toate măduarele trupului.

Privind în această lumină, putem să deslușim cu ușurință ce este de trebuință pentru a întocmi felurile rânduiei, precum și firul călăuzitor cu care să le măsurăm și să le croim. Așadar: îngrijește-te de sămânța sădită înlăuntrul tău.

Sămânța vieții duhovnicești a fost sădită - îngrijește-te de ea cu toată puterea și râvna; altminteri căldura nevoințelor nu va mai duce la încolțirea ei și te vei osteni în deșert. Ai primit Duhul (Sfânt) - să nu-L stingi, să nu-L alungi. Dacă ești râvnitor din fire, depune râvnă pentru săvârșirea celor bune; veghează peste ceea ce ți s-a încredințat, peste ceea ce ai dobândit, căci acesta este bănuțul cu care vei cumpăra comoara. Dacă puținul acesta s-a pierdut, se pierde totul. Dacă în vremea războiului, oștirile se îngrijesc să-și întărească pozițiile de luptă, tot la fel stau lucrurile și în războiul duhovnicesc.

Dezrădăcinează starea pătimășă prin rânduiala de nevoință

Trebuie să dezrădăcinăm starea pătimășă care s-a înrădăcinat în noi crescând laolaltă cu facultățile noastre firești. Acest amestec este similar diverselor legături ce se stabilesc între elementele chimice, de aceea putem smulge patimile din suflet folosind aceleași metode aplicate la ruperea legăturilor chimice. Mai exact, pentru a elibera un element dintr-o legătură chimică, se introduce în ecuație un al treilea element, care reacționează cu primul și formează o legătură foarte puternică, astfel încât cel de-al doilea element este liber.

Vechea legătură s-a rupt, elementul (al doilea) se îndepărtează, iar elementul nou se unește cu primul printr-o legătură foarte puternică, formând un nou compus chimic. Să aplicăm metoda aceasta întregii noastre persoane, puterilor fizice, psihice și emoționale, precum și tuturor funcțiilor înrobite de patimi, prinse în legătura păcatului, silită și străină firii noastre e necesar să aflăm acel element înrudit firii noastre care să formeze cu puterile și funcțiile noastre specifice o legătură trainică. De îndată ce noul element se contopește cu chipul nostru lăuntric, ne eliberăm din legătura silită a păcatului și începem un nou și firesc mod de viață. Acel element este tocmai pravila după care ne vom rândui ostenele și îndeletnicirile de orice fel, aplicată puterilor noastre. Pășind pe calea mântuirii sub îndrumarea acestor reguli și păzind cu strășnicie comoara lăuntrică a harului Duhului Sfânt care se îmbină cu ele și cu puterile noastre firești, ne vom umple din ce în ce mai mult de Duhul. Odată găzduită în suflet, flacăra Duhului este mult mai

slobodă să lucreze după înțelepciunea ei mântuitoare și cu cât necurăția și întinărirea patimilor sunt arse mai repede, cu atât mai strălucită și mai curată se va arăta firea noastră.

Nevoința ascetică a împotrivirii de sine

Prin aceste două chestiuni pe care le-am explicat mai sus se stabilesc trăsăturile generale ale nevoinței ascetului sau, ceea ce este același lucru, ale luptei cu sine, cu firea îndărătnică a omului vechi. Am putea foarte ușor să ne mulțumim cu cele scrise până aici, dacă patimile vrednice de tot dispreț pe care le-am biruit ar înlesni întipărirea virtuților prin părăsirea de bunăvoie a firii noastre, însă pe de o parte din cauza firii îndărătnice a păcatului, iar pe de alta din cauza puterii pe care o capătă fie de la începătorul răutății - adică de la diavol, fie de la adunătura lucrurilor strâns legate de patimile pe care le-am părăsit, adică de la lume, o patimă nu acceptă sub nici un chip să depună armele și să se lase înfrântă, părăsind în mod pașnic arena războiului duhovnicesc.

Chiar atunci când am izgonit-o din suflet și pare moartă și neprimejdioasă, se ridică iarăși, întărându-și războiul, încercând insistent să se întoarcă în fostul ei sălaș, adică să înrobească iar sufletul. Din aceste motive nu ne putem rezuma numai la cele două activități descrise mai sus, ci trebuie neapărat să ducem o luptă directă cu patimile și să le biruim în noi înșine, în rădăcinile lor și în fortărețele lor. Pentru a stabili rânduielile călăuzitoare, este necesar să privim și în ansamblu și în detaliu războiul duhovnicesc, lăuntric. Aceasta este nevoința ascetică a împotrivirii (față) de sine.

Rânduieli privind păstrarea ordinii lăuntrice a vieții duhovnicești

Toate rânduielile trebuie să aibă ca scop menținerea râvnei lăuntrice și a duhului vieții duhovnicești. Practică asceza și urmează pravilele care îți vor împășpăta puterile sufletești secătuite și vor înăbuși și mortifica patimile. Toată această lucrare trebuie să se sprijine pe trei rânduri de reguli:

- 1) Reguli privind păstrarea râvnei lăuntrice;
- 2) reguli pentru exersarea în lucrarea virtuților sau pentru silirea de sine;
- 3) reguli necesare în războiul cu patimile, adică în nevoința împotrivirii de sine.

IV - Partea a treia - Calea spre mântuire

Menținerea duhului râvnei pentru Hristos

Avem datoria să împlinim toate poruncile dar în firea noastră nu se află semănate însuflețirea, râvna și dorința care să ne ajute în această lucrare. Flacăra râvnei este aprinsă în sufletul nostru de harul lui Dumnezeu Care vede pocăința noastră, umilința duhului și făgăduința de a lucra după voia Sa. Doar harul dumnezeiesc ne dă puterea de a lucra poruncile, menținându-ne într-o stare de statornică dorință a celor bune. Dacă împlinirea poruncilor este piatra de temelie a mântuirii, atunci râvna lăuntrică susținută de har este singura în stare să treacă peste toate piedicile.

Unde există duhul râvnei, acolo se află și osârdia, grija cea bună, râvna, sânguința, vioiciunea spre lucrarea faptelor bineplăcute lui Dumnezeu. În sufletul lipsit de duhul râvnei, toată lucrarea lăuntrică lăncezește și se prăbușește, inima se învârtosează și sufletul moare. Există și aici lucrări care pot părea bune, dar în fapt ele sunt bune numai în formă și nu în puterea și duhul care le însuflețesc. Duhul râvnei este cel despre care vorbește Mântuitorul Hristos, când spune că ar vrea să fie aprins pământul; este cel care luminează inimile credincioșilor prin Duhul Sfânt, pogorându-se în chipul limbilor de foc.

Hristos zice despre duhul râvnei: „Foc am venit să arunc pe pământ” (Luca 12, 49), iar Sfântul Apostol Pavel îndeamnă: „Duhul să nu-l stingeți” (I Tesaloniceni 5, 19), aducând mărturie despre sine: „...alerg la țintă, la răsplata chemării de sus...” (Filipeni 3, 14). Sfinții Părinți folosesc felurite numiri: căutare, căldura duhului, flacăra, osârdie, luare-aminte, punere înaintea sau pur și simplu râvnă.

Judecând după importanța și semnificațiile râvnei creștinești, prima îndatorire a ascetului creștin se cuvine să fie păstrarea ei, fiindcă este izvorul puterii dătătoare de viață, din care se va adapă viața bineplăcută lui Dumnezeu. Pentru a înlesni lucrarea aceasta, nevoitorul trebuie să pună în practică anumite exerciții ajutătoare. Care sunt ele? Râvna se păstrează în același fel în care se naște, și am văzut că ia naștere prin prefacerea lăuntrică a inimii sub înrâurirea nevăzută a harului divin.

Urcușul lăuntric, nevăzut, al duhului nostru spre starea plină de duhul râvnei a început cu deșteptarea noastră prin har și a luat sfârșit cu făgăduința de a merge fără șovăială în căile Domnului. Suișul acesta a fost de fapt o înaintare treptată dar foarte strictă către scopul propus. Omul pătimăș care trăiește numai pentru a-și satisface poftele trupesti și care din această cauză se mai numește și omul cel din afară își face loc, prin lucrarea (mijlocirea) harului, înspre cele dinlăuntru ale sale, unde, ca deșteptat dintr-un somn adânc, descoperă o lume cu totul nouă, necunoscută până atunci.

După acest prim îndemn, cu ajutorul lui Dumnezeu și prin felurite gânduri și sentimente, el se eliberează puțin câte puțin din mreaja ademenitoare a lumii din afară și pătrunde în lumea lăuntrică, unde îl găsește pe împăratul și Domnul său, Căruia îi făgăduiește să-I slujească pe veci. Prin urmare, iată ce trebuie să facă cel care dorește să-și păstreze râvna nestinsă:

- a) să se pogoare înlăuntrul său,
- b) să vadă lumea cea nouă, lăuntrică și
- c) să se mențină în acele simțiri și gânduri care susțin urcușul pe treptele scării ce duce la așezământul picioarelor lui Dumnezeu.

Aceasta se cuvine să fie osteneala neîncetată, podvig-ul și lucrarea unui ascet creștin!

1. Petrecerea lăuntrică

Când cloșca găsește niște grăunțe, le dă de veste imediat puișorilor, iar aceștia, oriunde s-ar afla în acel moment, vin în goană și se adună cioc lângă cioc, alături de ciocul mamei.

Putem folosi acest exemplu simplu pentru a zugrăvi lucrarea harului asupra inimii. Duhul omului pătrunde acolo cu conștiința, fiind urmat de toate puterile sufletești și trupești. De aici reiese legea după care se desfășoară petrecerea lăuntrică: ține-ți conștiința în inimă și silește-te să aduni acolo toate puterile sufletești și trupești.

Petrecerea lăuntrică este totuna cu închiderea conștiinței în inimă, iar adunarea prin multă strădanie a puterilor firii în inimă, altfel spus podvig-ul, este cel mai important pentru dobândirea ei. De altfel, existența uneia presupune pe cealaltă, născându-se una din alta, astfel încât nu putem săvârși o lucrare fără a o împlini și pe cealaltă în același timp. Cel ce are conștiința închisă în inimă, acela este adunat, și cine este adunat are petrecerea lăuntrică în inimă.

Toate simțurile sufletești rațiunea, voința și simțirea trebuie să se adune împreună cu conștiința în inimă. Adunarea minții în inimă se cheamă luare-aminte, adunarea voinței este străjuirea sufletului, iar adunarea simțirii este trezvia. Luarea-aminte, străjuirea sufletului și trezvia sunt cele trei lucrări lăuntrice prin care dobândim adunarea puterilor sufletești în inimă și petrecerea lor acolo.

Cel ce le-a lucrat desăvârșit pe acestea - pe toate trei - este adunat, iar cel căruia îi lipsește măcar una este risipit. Lucrărilor specifice puterilor sufletești trebuie să le urmeze îndeaproape cele ale puterilor trupești, astfel încât prin luarea-aminte să ne deșteptăm ochii lăuntrici; pentru straja sufletului să ne încordăm toți mușchii trupului înspre piept; pentru a dobândi trezvia să stăpânim peste umorile⁴⁵ trupului - cum le numește Sfântul Nichifor (mișcări interioare ale trupului care moleșesc și toropesc simțurile, suind spre inimă din părțile de jos ale trupului) și să ne lipsim de desfătări și confort. Această ne-voință fizică, care este strâns unită cu osteneala sufletească, constituie cel mai de seamă ajutor în lucrarea de adunare a puterilor sufletești, fără ea aceasta nemaiputând avea loc. (Nota 45 Mokrotni; în traducere literală „umezeli” (nota trad. în engleză)

Așadar, întreaga lucrare a petrecerii lăuntrice prin neîmprăștierea de sine trece prin etapele înfățișate mai jos. În primele minute după ce te-ai trezit și ți s-au liniștit toate simțurile, venindu-ți în fire, pogoară-te în regiunea pieptului în care se află inima; apoi adună-ți puterile sufletești și trupești luarea-aminte, privirea înspre înlăuntru și străjuirea îndreaptă-le înspre piept și silește-le să rămână acolo, încordându-ți mușchii și grijindu-te de trezvia simțurilor, înlăturând plăcerile, desfătărilor și relaxarea trupească, - mai ales pe acestea să te străduiești să le faci, până când conștiința se va așeza acolo în liniște și se va simți ca la ea acasă - să rămână înlăuntrul conștiința și să se lipească de acel loc, ca ceva lipicios de un perete solid. Petrece înlăuntru și nu ieși în afară atâta vreme cât conștiința ți-e trează; ia aminte cât mai des la neîmprăștierea puterilor firești, pentru că lucrarea aceasta slăbește clipă de clipă, iar în cele din urmă se risipește.

Se cade să știm că petrecerea lăuntrică și neîmprăștierea nu sunt totuna cu ceea ce se cheamă cufundarea în gânduri sau meditația, deși sunt foarte asemănătoare cu ultima. Aceasta din urmă este o lucrare specifică minții și lasă celelalte puteri sufletești fără lucrare; doar mintea lucrează. Petrecerea lăuntrică se face în inimă și antrenează toate facultățile firii omenești; este cea mai profundă și adâncă lucrare a noastră, sau, mai bine

spus, se săvârșește în așa fel încât toate celelalte lucrări - dintre care am amintit meditația - se săvârșesc deasupra ei sau înaintea ochilor ei, unele fiind îngăduite, iar altele oprite.

De aici reiese faptul că adevărata petrecere lăuntrică este, de fapt, condiția stăpânirii de sine și prin urmare a adevăratei înțelepciuni și libertăți, precum și a unei vieți duhovnicești autentice. Putem asemăna starea aceasta de fapt cu cea dintr-o cetate, în care stăpânul cetății este considerat a fi cel care ocupă fortăreața. Toată lucrarea duhovnicească, precum și nevoințele ascetice în general, ar trebui săvârșite din incinta fortăreței duhovnicești, altminteri lucrarea nu se mai poate numi duhovnicească, iar nevoințele nu mai sunt în duhul adevăratei asceze, ceea ce ar însemna părăsirea lor. „Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru” (Luca 17, 21), a spus Domnul și referindu-se strict la lucrarea duhovnicească, a poruncit: „intră în camera ta și închide ușa” (Matei 6, 6). Camera aceasta este, în tâlcuirea Sfinților Părinți, însăși camera inimii. Este cea care sfințește pe cel ce se ostenește pentru mântuire; se mai numește și lăuntrică.

Este limpede acum că neîmprăștierea este mijlocul de căpetenie pentru menținerea duhului râvnei:

1) Cel neîmprăștiat trebuie să ardă, pentru că el își adună toate puterile la un loc, așa cum razele răzlețe focalizate într-un singur punct produc o căldură puternică și aprind o flacăra, într-adevăr, neîmprăștierea este însoțită de căldură - duhul se întâlnește cu el însuși, cum spune Sfântul Nichifor și saltă de bucurie;

2) Cel neîmprăștiat este întărit, ca un batalion dispus în formație de luptă sau ca un mănunchi puternic de smicele slabe. El are coapsele încinse și este pregătit de război. Cel împrăștiat este mereu neputincios și fie nu lucrează nimic, fie cade de nenumărate ori;

3) Cel neîmprăștiat vede toate cele dinlăuntru său, așa cum cel aflat în centrul unui cerc vede de-a lungul fiecărei raze. El vede toate cele ce îl înconjoară aproape instantaneu, pe când cel ce se îndepărtează de centru poate vedea doar de-a lungul razei pe care se situează el. La fel se petrec lucrurile și cu cel neîmprăștiat - el veghează toate mișcările puterilor sale și poate să le stăpânească. Flacăra duhului, curăția vederii și tăria duc la dobândirea adevăratului duh de râvnă. De aceea este nimerită zicerea: petrece lăuntric și râvna ta nu se va slăbi niciodată.

Iată cât de însemnată este petrecerea lăuntrică! Trebuie să ne ostenim să o dobândim, pentru că nu vine dintr-o dată, ci cere de la noi mult timp și strădanie. Ea este așezată înaintea la orice altceva pentru că reprezintă premisa unei autentice vieți duhovnicești. Desăvârșirea ei depinde de desăvârșirea celor trei lucrări sufletești și trupești din care ia naștere, și anume: luarea aminte, și privirea lăuntrică a ochilor, străjuirea sufletului și încordarea trupului, trezvia inimii și fuga de desfătări și poftă.

Câtă vreme puterile și lucrările firii nu s-au desăvârșit, ea este tot petrecere lăuntrică, deși nedesăvârșită, necoaptă și cu întreruperi.

De aici se vede lesne care sunt mijloacele prin care se petrece pogorârea înlăuntru, sau mai exact metoda: înlătură orice pricină de zădărniciere a celor trei lucrări numite mai sus

în intenția lor de unire și orice s-ar putea împotrivi coborârii în inimă a puterilor sufletești dimpreună cu funcțiile trupești corespunzătoare - mintea cu simțurile, voința cu mușchii, inima cu trupul. Simțurile se risipesc din cauza impresiilor din afară, iar mintea se împrăstie de gânduri. Mușchii își slăbesc starea de tensiune din pricina relaxării membrilor, voința este slăbită de poftă, trupul de comoditate, iar inima de înrobire și alipirea de cele deșarte. Prin urmare nevoitorul trebuie să-și țină mintea fără de gânduri, simțurile neîmprăstiate, voința nebântuită de vreo poftă, mușchii încordați, inima neînrobită și dezlipită de cele deșarte, trupul departe de desfătare și comoditate. Condițiile și mijloacele petrecerii înlăuntru sunt următoarele: în suflet - războirea cu gândurile, cu poftele și cu înrobirea inimii; în trup - strâmtorări și lipsuri, iar pentru a le împlini pe acestea schimbarea ordinii celei din afară, în lumina acestora înțelegem că toate nevoințele ce le vor urma și care vor avea ca scop omorârea iubirii de sine trebuie săvârșite împreună cu mijloacele petrecerii lăuntrice.

Iată de ce în învățăturile Sfinților Părinți (îndrumările despre trezvia și paza minții), viața lăuntrică, duhovnicească este strâns legată de nevoințele ascetice. Adunarea nu trebuie confundată cu lupta însăși. Ea este o lucrare duhovnicească de primă importanță, fiind locul unde se săvârșesc toate cele duhovnicești - lupta, citirea, cugetarea la Dumnezeu și rugăciunea. Orice ar face nevoitorul, trebuie mai întâi să pătrundă înlăuntru și să lucreze de acolo.

2. Vederea unei alte lumi

„Silește-te să intri în templul care se află înlăuntru tău și vei vedea templul cel ceresc”, spune Sfântul Isaac Sirul. Și într-adevăr, cel ce pătrunde înlăuntru său se învrednicește de vederea unei alte lumi, asemănătoare unui templu neînchipuit, nevăzut și necuprins. Imaginea aceasta i se întipărește în conștiință și, cufundat în acest templu de necuprins, omul nu se mai vede nici pe sine și nici cele ce se petrec înlăuntru, căci toate acestea trebuie să tacă - și tac. Împreună cu adierea pogorării harului deșteptător și cu prima mișcare lăuntrică se deschid și porțile lumii din interiorul nostru, indiferent dacă omul dorește sau nu aceasta. După ce are vederea ei -vedere asemănătoare celei din vremea petrecerii lăuntrice -totul este lăsat la libera voință a omului, care trebuie să lucreze el însuși. Lucrarea înfățișată aici este cel de-al doilea mijloc pentru deșteptarea și menținerea râvnei celei după Hristos.

Ea constă de fapt în a ține pururea vie în conștiința și simțirea noastră toată alcătuirea cea minunată a lumii duhovnicești, lăuntrice. Se consideră îndeobște că cel care a vizitat o cameră oarecare păstrează în conștiință imaginea ei în ansamblu și așezarea fiecărui lucru în parte. La fel se întâmplă și cu cel care pătrunde în camera cea lăuntrică, în templul din interiorul său; aflat în pragul unei alte lumi, el o zărește doar atunci când întreaga ei alcătuire i s-a întipărit în conștiință. Așadar, toată lucrarea aceasta se desăvârșește în clipa în care mintea devine conștientă de structura lumii celei duhovnicești, lumea în alcătuirea ei se imprimă în conștiință sau, altfel spus, mintea se sălășluiește în mod conștient în templul cel duhovnicesc și nu mai pleacă de acolo.

Așezarea acestei lumi duhovnicești, nevăzute, gândite, dar nu mai puțin reale, poate fi rezumată în acest chip: „Dumnezeu este Unul, închinat în Treime, Făcătorul și Țiitorul a toată făptura” sau în cuvintele Apostolului: „toate sunt întru El” (vezi Efeseni 1, 10), întru Domnul nostru Iisus Hristos prin Duhul Sfânt - lucrător în Sfânta Sa Biserică -, Care, aducând la desăvârșire pe credincioși, îi răpește într-o altă lume. Lumea aceasta va dăinui până la plinirea vremii -sau sfârșitul veacurilor - când vor avea loc învierea de obște și Judecata de Apoi, la care va primi fiecare după faptele - ce a lucrat în viață - unii vor fi aruncați în iad, iar alții se vor sălășlui în împărăția cerurilor, unde „Dumnezeu va fi toate în toți” (vezi I Corinteni 15, 28).

Acesta este cadrul atotcuprinzător în care intră toate cele ce există și cele ce vor exista cu adevărat. El rezumă toată descoperirea dumnezeiască și toate cele ce sunt cu putință să se întâmple există în realitate, intră în acest cadru, cuprinse fiind în el. Alt cadru este, de asemenea, și Simbolul Credinței, care rezumă adevărurile de căpetenie ale creștinismului: puterea atotstăpânitoare a lui Dumnezeu, iconomia mântuirii și cele patru vămi prin care trece lucrarea fiecărui om: moartea, judecata, împărăția cerurilor și iadul. La acestea patru, Sfântul Ierarh al lui Hristos, Tihon [de Zadonsk], îndeamnă pe orice creștin să cugete din frageda pruncie până la moarte.

Fiecare creștin nevoitor trebuie să-și întipărească foarte bine în minte această învățătură despre mântuire, adică să și-o lămurească pe deplin în conștiința sa sau să se adâncească în cugetarea ei și să și-o însușească. Trebuie să se unească cu ea în așa fel încât conștiința să nu poată săvârși nici o mișcare sau lucrare cât de mică fără a o simți în sine sau lângă sine, așa cum nu putem să mișcăm mâna fără a antrena un curent de aer sau nu putem întredeschide ochii fără a percepe imediat lumina zilei. Iar cel mai bun mod pentru a face aceasta este să ne sălășluim în interiorul acestei învățături.

La fel cum cineva situat în interiorul unui sistem se află într-o relație conștientă și pașnică cu fiecare dintre elementele înconjurătoare, înseamnă să se sălășluiască cineva sub stăpânirea lui Dumnezeu Cel Atotputernic, ținut de dreapta puterii Lui, cu simțământul că atârna de El, că este pătruns de El, că este vegheat de El, sau, cum spune Sfântul Vasile cel Mare, înseamnă sentimentul pururea viu că Dumnezeu veghează neîncetat asupra noastră. Așezarea și participarea ta la lucrarea mântuirii, ca mădular al Bisericii, aduce, după spusa Sfântului Ioan Hrisostom, sentimentul că ești un oștean al lui Hristos și un cetățean al cetății Sale; viețuiești spre moarte și judecată, având privirea îndreptată fie spre rai, fie spre iad.

Această așezare statornică nu se obține însă dintr-o dată, ci este scopul unor căutări asidue și al nevoințelor ascetice, care se constituie într-o îndelungată și anevoioasă luptă a minții, un podvig mintal; totuși nu se poate afirma că este o lucrare întortocheată, ci ea se rezumă, într-un mod foarte simplu, la concentrarea ochilor minții asupra acestor lucruri dumnezeiești; să te vezi ținut de dreapta lui Dumnezeu, vegheat de ochiul Lui, mântuit în Domnul și aflându-te după moarte în fața Scaunului de judecată spre a fi hotărâtă soarta sufletului tău: va primi împărăția cerurilor sau va fi înghițit de iad.

La început toate puterile le îndreptăm spre dobândirea acestei vederi; dacă am reușit să o dobândim o dată, ea este apoi mult mai lesne și mai deseori dobândită. Cel ce se silește așa o vreme, înlăturând de la sine orice i-ar putea zădărnici eforturile, va dobândi curând o vedere neîncetată, sau, ceea ce este totuna, se va vedea mereu pe sine în lumea cea duhovnicească, în prezența lui Dumnezeu, în Biserică, în ceasul morții și la Scaunul de judecată, având de-o parte raiul și de alta iadul.

Ultima treaptă a acestei lucrări este o sălășluire neîncetată în lumea duhovnicească și simțământul viețuirii acolo. Mai precis, este sentimentul că petreci ocrotit de puterea cea atotstăpânitoare a lui Dumnezeu așa cum se odihnește pruncul în brațele mamei sale; că ești neconținut sub privirea cea atotvăzătoare a lui Dumnezeu, precum un slujitor sub ochii împăratului; că te așezi în paradigma mântuirii ca un oștean în rândurile oștii, ca un fiu în casa tatălui, ca un meșter la lucrul său, ca un prieten în cercul său de camarazi, ca unul de-al casei printre membrii familiei sale. Să te consideri pe tine, fală de moarte și judecată, ca un nelegiuit ce își așteaptă clipă de clipă sentința; să cugeți la iad și la rai asemenea celui care stă deasupra unei prăpăstii pe o punte neînchipuit de îngustă, având de-o parte hăul plin de flăcări, iar de alta o grădină minunată de frumoasă. Se cuvine să spunem că cel pe care Domnul l-a învrednicit să aibă asemenea trăiri a pășit deja dincolo de hotarele lumii acesteia și viețuiește într-o alta prin conștiința și inima sa și că a intrat de pe acum în împărăția lui Dumnezeu sau a primit-o în inima sa. „...împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru” (Luca 17, 21). Înstrăinarea de lumea aceasta și intrarea în cealaltă lume, nevăzută, duhovnicească, trebuie să devină scopul tău și obiectul unor strădanii neconținute.

Este de la sine înțeles că principala condiție pentru încununarea strădaniilor este petrecerea lăuntrică; intrarea în altă lume începe, crește și se desăvârșește numai atunci când se află într-o legătură neconținută și strânsă cu petrecerea lăuntrică, în măsura în care sporește petrecerea lăuntrică, în aceeași măsură crește și așezarea în lumea lui Dumnezeu; și invers, starea petrecerii lăuntrice se întărește pe cât devine mai intens simțământul sălășluirii în cealaltă lume.

Făptuirea constă, după cum am mai spus, în strădania de a ne aduna atenția asupra acestor aspecte ale lumii duhovnicești cât mai des și cu dorința de a putea cugeta la ele neîncetat. Din prima clipă în care ți se deșteaptă conștiința pogoară-te înăuntru și încearcă din toate puterile tale să te integrezi în rânduiala lumii duhovnicești. La început este mai bine să-ți concentrezi atenția asupra unei singure realități și să cugeți la ea până când se va întipări în conștiință și abia după aceea să treci la o alta. Meditând astfel la toate, vei înțelege întreaga învățătură despre mântuire dintr-o dată.

Unii își rânduiesc această lucrare după zilele săptămânii, alții după ceasurile zilei (de pildă, cugetă la moarte după masa de prânz), fiecare după cum i se potrivește mai bine sau după cum îi este pe plac duhului său de nevoință. Este necesar totuși să avem în vedere o regulă, și anume să nu schimbăm prea des ordinea cugetării; altminteri, toată osteneala va fi zadarnică. De asemenea să fim conștienți că această vedere, ce se schimbă de la un subiect la altul, oferă numai un mijloc, pe când scopul este șederea neîntreruptă în întreaga orânduială. Oricine cugetă la o singură realitate, fără a mai trece la

următoarea, se oprește din drumul ce-l are de urmat și se amăgește pe sine închipuindu-și că are deja ceea ce el de-abia a pornit să dobândească.

Deprinzându-te cu cugetarea unui aspect, treci imediat la următorul, atât ca să nu zădărnicești efortul depus până atunci, cât și pentru o grabnică întipărire a următorului. Fiți cu luare-aminte, pentru că aceasta nu este doar o simplă reflecție asupra unor probleme oarecare, ci e privirea statornică a minții și credința în acel lucru. Mișcarea minții prin gânduri lipsite de importanță se întâmplă uneori în mod accidental, dar ea nu aduce pedeapsă, însă nici nu trebuie încurajată. Trebuie să ne luptăm să zdrobim din fașă orice asemenea mișcări.

Drept ajutor pentru îndeplinirea și desăvârșirea acestei lucrări putem învăța un verset din Sfânta Scriptură care grăiește despre una sau alta dintre realitățile amintite și să-l repetăm fără încetare de-a lungul zilei: „Oare încotro mă îndrept? Este rânduit oamenilor o dată să moară, iar după aceea să fie judecata” (vezi Evrei 9, 21) „... După învățarea ta și după inima ta nepocăită, îți aduni mânie în ziua mâniei și a arătării dreptei judecăți a lui Dumnezeu” (Romani 2, 5)... „Și întru nimeni altul nu este mântuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume dat între oameni, în care trebuie să ne mântuim noi” (Faptele Apostolilor 4, 12) și așa mai departe. Procură-ți o imagine cu moartea, cu Sfânta Cruce sau cu Judecata de Apoi și așaz-o într-un loc în care o vei vedea deseori, chiar și fără să vrei. Adună cărți și articole care zugrăvesc în culori vii aceste aspecte și organizează convorbiri duhovnicești - dacă ai ocazia - cu cei de aceeași măsură cu tine.

Adu-ți aminte cât mai des de judecățile fulgerătoare pe care le săvârșește Dumnezeu, de accidente prin care a venit într-o clipă moartea, de rudenii care au murit și de împrejurările morții lor; imaginează-te pe patul de moarte și închipuie-ți că asști la propria ta înmormântare. Toate acestea lasă o urmă adâncă în sufletul omului dacă el stăruie în ele în vremea rugăciunii; cu ajutorul lui Dumnezeu și urmând rânduiala de mai sus, vei reuși să-ți întipărești foarte repede în suflet cele la care ai cugetat. Simțământul pe care ni-l produce în suflet această lucrare trebuie păstrat cât mai mult timp, chiar dacă numai pentru câteva zile; să nu-l alungăm în vremea rugăciunii ci să-l îngăduim să o însoțească, străduindu-ne să-l sprijinim și să-l întărim prin scris, citit, convorbire duhovnicească sau alte mijloace. Este bine să impunem minții noastre să adune laolaltă toate aspectele învățăturii de credință în același timp sau măcar să le privească unul după altul într-un interval scurt de timp. De altfel, mai rodnică decât orice este citirea cât mai deasă a Simbolului Credinței și efortul de a conștientiza toate adevărurile mântuitoare, pe care le cuprinde, în același timp.

Nevoința, încordarea și silirea de sine ne vor îndruma repede către scopul dorit. Să nu încetinești câtuși de puțin ritmul sau să întrerupi această lucrare, ci ostenește-te și iar ostenește-te, chiar dacă ți se va părea că nu obții nici un soi de roade. Pot trece ani de nevoințe și încordări, care să pară că nu aduc nimic din cele râvnite, și dintr-o dată, într-o clipă binecuvântată, să i se dăruiască totul lucrătorului celui neobosit din via împărăției lui Hristos, de dragul ostenelilor neîntrerupte și al râvnei sale pline de răbdare.

Vederea unei alte lumi poate întreține și întări flacăra râvnei prin aceea că oferă un adevărat câmp de acțiune duhului celui osârditor. „Nu sunteți din lumea aceasta”, spune Sfântul Ioan Hrisostom, „ci dintr-o alta”; de aceea trebuie să lucrăm în toate ca și cum ne-am afla în acea altă lume și pentru aceasta e necesar mai întâi să o vedem, să o cunoaștem. Pe de altă parte, oricine va vedea lumea cea duhovnicească o va păstra pururea în minte ca pe un model desăvârșit, care-l va struni mereu pe calea cea dreaptă, neîngăduindu-i să stea pe loc ori să se abată pe căi lăturalnice. Vederea aceasta este folositoare și pentru cei ce o percep cu mintea, însă dacă cineva s-a învrednicit de binecuvântata desfătare a inimii din dulceața ei, acela va lua pur și simplu foc de râvna cea după Hristos.

Toți Sfinții Părinți denumesc aceste imagini „spini ce rodesc virtutea”, pentru că de fiecare dată când ne aducem aminte de ele, fugim repede de toată pricina de păcat. „Adu-ți aminte de cele mai de pe urmă ale tale - învață Sirah - și în veac nu vei păcătuî”. Proorocul David aduce mărturie: „Mai înainte L-am văzut pe Domnul și nu mă voi clăti [spre păcat]”. Sfântul Macarie cel Mare și-a uscat tot trupul, după spusele lui, aducându-și pururea aminte de văpaia Gheenei. Alții au plâns fără încetare având în fața ochilor moartea. Și există multe scrieri ale Sfinților Părinți despre aceste subiecte și despre cât de mult încordează duhul omului și încălzește râvna neîncetata pomenire și cugetare la ele. Cel ce a ajuns să le trăiască este ca unul aflat într-o cumplită primejdie și este bineștiut cât de mult poate voința celui aflat în mare primejdie.

3. Să întreținem în noi simțămintele care duc la hotărârea cea bună

Toate cele înfățișate până aici sunt doar pregătirea, condițiile și mijloacele încăl/irii râvnei; însă cea mai aprinsă râvnă și cea mai tare osârdie se zămislesc în noi prin deșteptarea în sufletul nostru a acelor gânduri și simțăminte prin care, în urma de/meticii din somnolența păcatului, am dobândit râvna cea bună.

La vremea deșteptării prin har din întunericul păcatului te-ai văzut în primejdie de a pieri. Erai în mare strâmtoare și în cumplită nevoie caută să redobândești și acum sentimentul acela de iminentă primejdie, pentru că într-adevăr așa este. Întreține starea aceasta de spaimă și îngrozire, și să nu îngădui nici măcar o clipă să se strecoare în minte gândul că primejdia a fost îndepărtată.

Apoi ai renunțat la toate și te-ai lepădat de bunurile cele trecătoare, năzuind către bunurile cele duhovnicești, nevăzute, care nu pot fi cunoscute prin simțuri. Le-ai disprețuit atunci, disprețuiește-le și acum, smulge-te din legăturile materiei și îndreaptă-te spre lumea nevăzută duhovnicească; spre aceasta să ai pururea ațintită privirea ochilor lăuntrici și pe ea să te silești să o iubești.

Te-ai lepădat atunci de slava deșartă, pune-te acum mai prejos de toată zidirea. Ai socotit atunci toate lucrurile ca fiind nimic și deșertăciune nici acum să nu prețuiești în vreun fel cele materiale, stricăcioase. Ai renunțat la toate, fii gata să fii despuiat chiar și de haine.

Ai zdrobit sub călcâie mila de sine - întărește-te în hotărârea de a duce cea mai grea cruce, privindu-ți sinele cel pătimăș ca pe cel mai înverșunat dușman al mântuirii tale.

Ai realizat atunci ce viață păcătoasă și întunecoasă duceai - acum sporește cel mai mult în cunoștința de sine. Cercetează amănunțit poruncile din Evanghelie și cunoaște-ți lipsurile și scăderile. A fost aruncată o sămânță în ogorul sufletului tău - acum ajut-o să crească.

Atunci ți-ai cunoscut mulțimea vanităților și faptelor nelegiuite și, văzând că nu poți să te îndreptățești pentru ele ai fost cuprins de mare mâhnire; acum nu înceta să te arunci fără grai în fața tronului lui Dumnezeu. Judecă-te și cântărește-te mereu și în toate fără nici cea mai mică urmă de autoîndreptățire sau eschivare amăgitoare. Urăște-ți propria voință, dorință și rațiune. Vezi-te atârând deasupra iezerului celui de foc, nevrednic de vreo milostivire.

Atunci te-ai ridicat duhovnicește și, cu credința în Domnul și nădejdea în ajutorul Său, ai făgăduit să umbli în căile Lui pentru tot restul vieții, chiar de-ar fi să înduri pentru aceasta cele mai cumplite chinuri. Acum strigă din toată inima: „Sunt vrednic de toată osânda și munca, dar cunoscând nemărginita iubire de oameni, precum și setea arzătoare a lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră, pentru care n-a fost cruțat nici chiar Fiul Lui Cel Unul Născut, nu-mi pierd nădejdea mântuirii mele. Nu știu cum, nu știu când, dar cred că voi fi mântuit. Numai să-mi dai putere Tu, Doamne, să mă ostenesc în toată viața mea, căutându-mi mântuirea și pe Tine, cu nădejdea că nu-Ți vei întoarce fața Ta de la sluga Ta, pentru milostivirea Ta și pentru rugăciunile celor ce din veac Ți-au bineplăcut Ție. Tu, Cel ce cunoști inimile și răunchii oamenilor, mântuiește-mă!

Acestea trebuie să fie trăirile tale! Ele pot fi numite într-un mod foarte nimerit lucrări specifice vieții duhovnicești, pentru că într-adevăr când ele lucrează în suflet se cheamă că viața duhovnicească își desfășoară cursul firesc. Când vrei să te dezmeticești din nesimțirea unei vieți păcătoase, oprește-te la unul din aceste simțăminte. Sfinții Părinți vorbesc despre ele, unii despre toate, alții numai despre unele, dar toți dau același sfat duhovnicesc: acela de a sta negreșit într-unul din aceste simțăminte. Cel ce se lipsește de dogoarea lor se răcește și se află în primejdie. El a și murit deja vieții duhovnicești și probabil va rămâne mereu așa, adică într-o moarte.

Prin urmare, intră în lăuntru, întărește-te în vederea lumii duhovnicești și începe să-ți încălzești lucrarea vieții duhovnicești; sau treci mai întâi la cugetare, pentru ca mai târziu stările acestea să-și arate efectul lor în simțire. Toate laolaltă contribuie la alcătuirea unei întocmiri mântuitoare a minții și a inimii; la ea se ajunge prin lucrările temeinice și de neînlocuit ale petrecerii lăuntrice și vederii lumii duhovnicești. Prima dintre ele îl introduce, iar cea din urmă îl așază pe om într-o anumită atmosferă duhovnicească, prielnică unei vieți duhovnicești arzătoare.

De aceea, se poate spune că este de ajuns să împlinești cele două lucrări pregătitoare și viața plăcută lui Dumnezeu va spori de la sine. Oamenii se plâng deseori: „inima mea s-a învârtoșat”. Nu e de mirare, din moment ce nu-și adună mintea și simțurile risipite și nu au deprinderea petrecerii lăuntrice. Nu rămân acolo unde se cuvine să rămână, adică în inimă, nici nu cunosc locul ei - și atunci cum să se afle viața lor lăuntrică într-o bună

rânduială? Este ca și cum ai scoate inima din cavitatea ei și ai pretinde să trăiești în continuare. Cel ce își deșteaptă credința lucrătoare, văzând lumea cea duhovnicească și pe el într-însa, acela nu poate să nu fie într-o continuă stare de frică și cutremur, iar lucrarea lui nu va lăncezi nicidecum. O dată ce această stare, există deja nu este greu ca mai târziu să i se întipărească în suflet și alte simțiri.

Spre a ajuta această lucrare, să folosim aceeași metodă ca în cazul vederii unei alte lumi - adică să luăm anumite texte din Sfânta Scriptură care zugrăvesc foarte viu și în puține cuvinte o stare sau alta; de pildă: „Milostivește-Te, Doamne, către poporul Tău...” (Ioil 2, 17); „Împuțitu-s-au și au putrezit rănilile mele...” (Psalmul 37, 5). „El, Care pe însuși Fiul Său nu L-a cruțat...” (Romani 8, 32). „Tu, Doamne, Care cunoști inimile tuturor, arată pe care din aceștia doi l-ai ales...” (Faptele Apostolilor I, 24), și tot așa. Și treci la lucru înarmat cu ele, repetând deseori un text, până când se va întipări înlăuntru.

Nu orice simțământ se dobândește întotdeauna cu ușurință, ci uneori unul, alteori altul; și trebuie să ne folosim de asemenea predispoziții pentru a dobândi cât mai grabnic aceste simțăminte. De pildă, un simțământ vine foarte ușor în timpul rugăciunilor de dimineață - fă astfel încât, odată intrat în inimă, să nu-l mai lași să plece toată ziua.

Deschide-ți inima și săvârșește lucrarea rugăciunii, priveghind stăruitor asupra mișcărilor ce se desfășoară în ea. Îneșmântează-ți acest simțământ în cuvintele Scripturii și repetă textul. Procedând în acest fel, vei fi cuprins curând pe de-a-ntregul de simțire și te vei deprinde cu lucrarea duhovnicească. Totuși, să iei aminte că nu totdeauna este roditoare așteptarea predispozițiilor. Uneori trebuie să te pui pe fapte chiar dacă sufletul nu înclină spre cele duhovnicești, iar alteori, când există vreun simțământ duhovnicesc, trebuie să-l silim să se arate împreună cu altele, pentru că, judecând după dispoziția sufletească, ne hrănim mai ușor cu un anumit simțământ.

Este de la sine înțeles că cea mai fericită stare duhovnicească este aceea în care sufletul poate gusta deodată din toate simțămintele. Aceasta să fie ținta căutărilor și strădaniilor tale de o viață. Astfel, de fiecare dată când stai la rugăciune, în timp ce-ți aduni mintea și simțurile, pogorându-te înăuntru și pătrunzând în lumea duhovnicească, încearcă să le deștepți mai întâi în cugetare, unul câte unul, iar apoi și în simțire, dacă Domnul Se va milostivi. Este folositor în această privință să găsești o rugăciune care să le cuprindă pe toate și să o înveți pe dinafară prin citirea ei de multe ori cu mare atenție, în Psaltire sunt nenumărate rugăciuni și oricine își poate alege una care se potrivește mai bine sufletului lui, știut fiind că nu toți ne împăcăm la fel de bine cu una și aceeași rugăciune. Simțămintele sunt exprimate pe scurt și în Rugăciunea după numărul ceasurilor nopții și ale zilei alcătuită de Sfântul Ioan Gură de Aur; însă fără nici o puțință de tăgadă că nu există mijloc mai de nădejde decât participarea regulată la slujbele Bisericii.

Se vede de la sine cum înlesnesc aceste simțăminte arderea duhului de râvnă. Să se ivească măcar unul și duhul râvnei se și încălzește, pentru că fiecare dintre ele este ca mădularul unui trup. Duhul râvnei este simplu și inconfundabil, dar atotcuprinzător. Simțământul începător trebuie să fie frica de Dumnezeu, iar cel de sfârșit - încununarea

lucrării noastre - încredințarea desăvârșită în voia lui Dumnezeu, Cel Care, Bun și iubitor de oameni fiind, ne mântuie.

Cel dintâi simțământ se naște din vederea lumii duhovnicești, în timp ce ultimul ia ființă din toate celelalte care urmează lucrarea credinței. Nu putem afla care sunt diferitele relații care se stabilesc între simțămintele unui om, cum depind ele unele de altele și cum iau naștere, pentru că toate acestea se petrec într-un mod unic la fiecare dintre noi; din această cauză Sfinții Părinți au explicații și povești foarte variate în privința lor. De cele mai multe ori le întâlnim sub forma unor scurte povățuiri: ai frică de Dumnezeu, privește-le pe toate ca deșertăciuni, nu iubi lumea, pune-te mai prejos decât toți, judecă-te și osândește-te întru toate, vezi-ți păcatele tale și nu ale altora, pune-ți toată nădejdea numai în Dumnezeu. Și ca o împlinire a tuturor acestora, aruncă-te la picioarele Domnului cu frică și cu durere și rostește așa: „Doamne, Cel ce cunoști toate, mântuiește-mă și eu făgăduiesc să mă ostenesc după putere”, în aceasta stă toată puterea și nădejdea. Cel ce s-a obișnuit să se pogoare cu duhul într-o asemenea stare sufletească, acela a aflat un liman sigur și plin de pace.

A fi într-un astfel de simțământ este un lucru de foarte mare însemnătate pentru viața duhovnicească. Cel ce îl simte se găsește deja în petrecerea lăuntrică, în inimă, pentru că atenția noastră este îndreptată spre mădularul lucrător, iar dacă inima lucrează atunci înseamnă că noi suntem în inimă.

Lumea duhovnicească își deschide porțile oricui petrece în inimă. De aici se desprinde concluzia că petrecerea lăuntrică și vederea lumii duhovnicești sunt premisele încălzirii simțămintelor duhovnicești și invers: acestea din urmă le presupun pe cele dintâi și le pricinuesc prin propria lor zămislire. Prin împreună-lucrarea unora și altora sporește viața duhovnicească.

Cine se află statornicit în simțire are duhul ancorat și ferecat, iar cine nu are nici o simțire, duhul aceluia plutește în derivă. De aceea, în vederea unei mai spornice petreceri lăuntrice, să ne grăbim să ajungem la simțire, fie și printr-o înrădăcinare silită a acesteia; cel ce vrea să lucreze numai prin nerisipirea minții, acela să afle că se ostenește în van - totul se poate năruși într-o clipă. Astfel privite lucrurile nu e de mirare că savanții, cu toată cultura și educația lor, plăsmuiesc tot felul de vise deșarte și asta deoarece lucrează numai cu capul.

Nu este nevoie să expunem fiecare pravilă în parte și nici însușirile fiecărui simțământ; aceasta constituie obiectul povățuirilor, lecturilor și meditațiilor fiecăruia dintre noi. În scrierile patristice ele sunt înfățișate în chip fragmentat, de cele mai multe ori, sub formă de capete duhovnicești. Lucrul de căpetenie pe care îl căutau și îl povățuiau și Sfinții Părinți, este să înțelegem întocmirea generală a vieții duhovnicești și să știm cum să o menținem. Celui ce a reușit asta nu-i rămâne decât o regulă: să petreacă în lăuntru și să primească povățuire tainică în inimă. Ei numeau învățătură tainică vederea unui subiect oarecare din lumea duhovnicească sau deșteptarea trăirilor duhovnicești printr-un cuvânt din Sfânta Scriptură, din scrierile vreunui Sfânt Părinte sau dintr-o rugăciune. Așa sfătuiesc ei: învață aducerea-aminte de Dumnezeu, amintirea morții, pomenirea propriilor

păcate, osândirea de sine - adică conștientizează-le neîncetat și vorbește despre ele în inima ta cu tine însuși. De pildă: încotro mă îndrept? sau eu sunt vierme și nu om (Psalmul 21, 6). Toate acestea săvârșite cu atenție și simțire adâncă sunt învățătura tainică.

De aici urmează că toate metodele și exercițiile pentru aprinderea și păzirea duhului râvnei pot fi rezumate astfel: după ce te-ai trezit, pătrunde înlăuntru, așază-te pe tronul inimii și, revăzând toate lucrările specifice vieții duhovnicești, oprește-te asupra uneia sau alteia și petrece acolo fără să ieși afară. Sau și mai concis: adună-te în inimă și săvârșește învățătura cea tainică.

Prin această metodă, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, duhul râvnei se va menține în adevărata sa întocmire, încălzindu-se și înflăcărându-se după împrejurări. Aceasta este calea lăuntrică; este calea fără ocolișuri către o alcătuire lăuntrică mântuitoare. Cineva poate abandona orice altceva și să săvârșească această lucrare singură, și toate vor fi încununate de succes; și reciproc, cine săvârșește orice altceva, dar pe aceasta o lasă, să știe că nu va vedea nici un rod.

Cel ce nu se întoarce spre lumea lăuntrică și ignoră această lucrare duhovnicească nu face decât să întârzie în niște osteneli nefolositoare. Este adevărat că lucrarea aceasta este deosebit de grea, însă este nerătăcitoare și plină de roade; de aceea, părintele duhovnic trebuie să-și deprindă cât mai grabnic fiii duhovnicești cu această lucrare și să-i întărească în ea. La început îi poate deprinde și prin lucrarea celor din afară, dar trebuie să treacă neapărat și la cele lăuntrice și asta pentru că sămânța acestei lucrări a fost sădită în timpul convertirii, când au fost trăite toate stările pe care le-am înfățișat până acum.

Mai rămâne doar să fie explicată ucenicilor, să fie arătată clar însemnătatea ei pentru mântuire și să fie călăuziți pas cu pas în făptuirea ei. În aceste condiții și lucrarea exterioară va spori repede și cu mare ușurință. Dimpotrivă, fără lucrarea lăuntrică, cea exterioară se va risipi ca un mănunchi de ațe putrede. Legea acestei lucrări spune să nu ne grăbim fără de chibzuință, ci să le facem pe toate treptat și la timpul lor. Lucrarea aceasta trebuie îngăduită cu reguli foarte stricte, fiindcă poate avea ca rezultat o rânduială numai în cele din afară și nu o ordine lăuntrică a vieții, care este, de fapt, cea mai importantă. De aceea fără să ținem seama că există și astfel de oameni, care trec de la cele exterioare înspre faptele cele lăuntrice, să ascultăm în orice împrejurare de această unică regulă - să ne pogorâm de îndată înăuntrul inimii noastre și acolo să întem flacăra duhului râvnei.

Ceea ce am spus până acum pare să fie ceva de însemnătate și nu neapărat necesar, însă vei vedea că, ostenindu-te în necunoștință de cauză, va trece vreme îndelungată și nu vei obține deloc roade. Și asta se întâmplă din pricina firii nevoițelor trupești. Sunt mai lesne de împlinit și se transformă cu timpul într-o formalitate, pe când nevoința lăuntrică este mult mai grea și de aceea este împinsă în planul al doilea.

Cel ce se dedă cu totul nevoițelor trupești, neglijându-le pe cele duhovnicești, se aseamănă celui înrobitor de materie și sufletul său ia chipul materiei, făcându-se rece, nesimțitor și urât mirositor, îndepărtat din ce în ce mai mult de lumea lăuntrică. Se

întâmplă uneori ca unii să renunțe la lucrarea lăuntrică chiar de la început, considerându-se nevrednici de ea și așteptând să ajungă la măsura pe care ei o cred potrivită. Dar momentul favorabil trece și se trezesc că în loc să profite de el, sunt cu totul neputincioși și neștiutori, încă o dată spun: lucrarea exterioară nu trebuie nici ea neglijată, fiindcă o ajută pe cea lăuntrică, ci între ele trebuie să existe o împreună-lucrare; de bună-seamă că rolul predominant îl are nevoia lăuntrică, fiindcă îi slujim lui Dumnezeu în duh și ne închinăm Lui în duh și adevăr. Amândouă să se facă într-o îmbinare desăvârșită, stăruindu-se asupra uneia sau alteia după însemnătatea ei, fără a stingheri în mod nejustificat pe vreuna și fără a face vreo separare forțată între ele.

IV - Partea a treia - Calea spre mântuire

Menținerea duhului râvnei pentru Hristos

Avem datoria să împlinim toate poruncile dar în firea noastră nu se află semănate însuflețirea, râvna și dorința care să ne ajute în această lucrare. Flacăra râvnei este aprinsă în sufletul nostru de harul lui Dumnezeu Care vede pocăința noastră, umilința duhului și făgăduința de a lucra după voia Sa. Doar harul dumnezeiesc ne dă puterea de a lucra poruncile, menținându-ne într-o stare de statornică dorință a celor bune. Dacă împlinirea poruncilor este piatra de temelie a mântuirii, atunci râvna lăuntrică susținută de har este singura în stare să treacă peste toate piedicile.

Unde există duhul râvnei, acolo se află și osârdia, grija cea bună, râvna, sânguința, vioiciunea spre lucrarea faptelor bineplăcute lui Dumnezeu. În sufletul lipsit de duhul râvnei, toată lucrarea lăuntrică lăncezește și se prăbușește, inima se învârtosează și sufletul moare. Există și aici lucrări care pot părea bune, dar în fapt ele sunt bune numai în formă și nu în puterea și duhul care le însuflețesc. Duhul râvnei este cel despre care vorbește Mântuitorul Hristos, când spune că ar vrea să fie aprins pământul; este cel care luminează inimile credincioșilor prin Duhul Sfânt, pogorându-se în chipul limbilor de foc.

Hristos zice despre duhul râvnei: „Foc am venit să arunc pe pământ” (Luca 12, 49), iar Sfântul Apostol Pavel îndeamnă: „Duhul să nu-l stingeți” (I Tesaloniceni 5, 19), aducând mărturie despre sine: „...alerg la țintă, la răsplata chemării de sus...” (Filipeni 3, 14). Sfinții Părinți folosesc felurite numiri: căutare, căldura duhului, flacăra, osârdie, luare-aminte, punere înaintea sau pur și simplu râvnă.

Judecând după importanța și semnificațiile râvnei creștinești, prima îndatorire a ascetului creștin se cuvine să fie păstrarea ei, fiindcă este izvorul puterii dătătoare de viață, din care se va adapă viața bineplăcută lui Dumnezeu. Pentru a înlesni lucrarea aceasta, nevoitorul trebuie să pună în practică anumite exerciții ajutătoare. Care sunt ele? Râvna se păstrează în același fel în care se naște, și am văzut că ia naștere prin prefacerea lăuntrică a inimii sub înrăurirea nevăzută a harului divin.

Urcușul lăuntric, nevăzut, al duhului nostru spre starea plină de duhul râvnei a început cu deșteptarea noastră prin har și a luat sfârșit cu făgăduința de a merge fără șovăială în căile

Domnului. Suișul acesta a fost de fapt o înaintare treptată dar foarte strictă către scopul propus. Omul pătimăș care trăiește numai pentru a-și satisface poftele trupești și care din această cauză se mai numește și omul cel din afară își face loc, prin lucrarea (mijlocirea) harului, înspre cele dinlăuntru ale sale, unde, ca deșteptat dintr-un somn adânc, descoperă o lume cu totul nouă, necunoscută până atunci.

După acest prim îndemn, cu ajutorul lui Dumnezeu și prin felurite gânduri și sentimente, el se eliberează puțin câte puțin din mreaja ademenitoare a lumii din afară și pătrunde în lumea lăuntrică, unde îl găsește pe împăratul și Domnul său, Căruia îi făgăduiește să-I slujească pe veci. Prin urmare, iată ce trebuie să facă cel care dorește să-și păstreze râvna nestinsă:

- a) să se pogoare înlăuntrul său,
- b) să vadă lumea cea nouă, lăuntrică și
- c) să se mențină în acele simțiri și gânduri care susțin urcușul pe treptele scării ce duce la așezământul picioarelor lui Dumnezeu.

Aceasta se cuvine să fie osteneala neîncetată, podvig-ul și lucrarea unui ascet creștin!

1. Petrecerea lăuntrică

Când cloșca găsește niște grăunțe, le dă de veste imediat puișorilor, iar aceștia, oriunde s-ar afla în acel moment, vin în goană și se adună cioc lângă cioc, alături de ciocul mamei. Putem folosi acest exemplu simplu pentru a zugrăvi lucrarea harului asupra inimii. Duhul omului pătrunde acolo cu conștiința, fiind urmat de toate puterile sufletești și trupești. De aici reiese legea după care se desfășoară petrecerea lăuntrică: ține-ți conștiința în inimă și silește-te să aduni acolo toate puterile sufletești și trupești.

Petrecerea lăuntrică este totuna cu închiderea conștiinței în inimă, iar adunarea prin multă strădanie a puterilor firii în inimă, altfel spus podvig-ul, este cel mai important pentru dobândirea ei. De altfel, existența uneia presupune pe cealaltă, născându-se una din alta, astfel încât nu putem săvârși o lucrare fără a o împlini și pe cealaltă în același timp. Cel ce are conștiința închisă în inimă, acela este adunat, și cine este adunat are petrecerea lăuntrică în inimă.

Toate simțurile sufletești rațiunea, voința și simțirea trebuie să se adune împreună cu conștiința în inimă. Adunarea minții în inimă se cheamă luare-aminte, adunarea voinței este străjuirea sufletului, iar adunarea simțirii este trezvia. Luarea-aminte, străjuirea sufletului și trezvia sunt cele trei lucrări lăuntrice prin care dobândim adunarea puterilor sufletești în inimă și petrecerea lor acolo.

Cel ce le-a lucrat desăvârșit pe acestea - pe toate trei - este adunat, iar cel căruia îi lipsește măcar una este risipit. Lucrărilor specifice puterilor sufletești trebuie să le urmeze îndeaproape cele ale puterilor trupești, astfel încât prin luarea-aminte să ne deșteptăm ochii lăuntrici; pentru straja sufletului să ne încordăm toți mușchii trupului înspre piept; pentru a dobândi trezvia să stăpânim peste umorile45 trupului - cum le denumește Sfântul Nichifor (mișcări interioare ale trupului care moleșesc și toropesc simțurile, suind spre

inimă din părțile de jos ale trupului) și să ne lipsim de desfătări și confort. Această nevointă fizică, care este strâns unită cu osteneala sufletească, constituie cel mai de seamă ajutor în lucrarea de adunare a puterilor sufletești, fără ea aceasta nemaiputând avea loc. (Nota 45 Mokrotni; în traducere literală „umezeli” (nota trad. în engleză)

Așadar, întreaga lucrare a petrecerii lăuntrice prin neîmprăștierea de sine trece prin etapele înfățișate mai jos. În primele minute după ce te-ai trezit și ți s-au liniștit toate simțurile, venindu-ți în fire, pogoară-te în regiunea pieptului în care se află inima; apoi adună-ți puterile sufletești și trupești luarea-aminte, privirea înspre înlăuntru și străjuirea îndreaptă-le înspre piept și silește-le să rămână acolo, încordându-ți mușchii și grijindu-te de trezvia simțurilor, înlăturând plăcerile, desfătărilor și relaxarea trupească, - mai ales pe acestea să te străduiești să le faci, până când conștiința se va așeza acolo în liniște și se va simți ca la ea acasă - să rămână înlăuntrul conștiința și să se lipească de acel loc, ca ceva lipicios de un perete solid. Petrece înlăuntru și nu ieși în afară atâta vreme cât conștiința ți-e trează; ia aminte cât mai des la neîmprăștierea puterilor firești, pentru că lucrarea aceasta slăbește clipă de clipă, iar în cele din urmă se risipește.

Se cade să știm că petrecerea lăuntrică și neîmprăștierea nu sunt totuna cu ceea ce se cheamă cufundarea în gânduri sau meditația, deși sunt foarte asemănătoare cu ultima. Aceasta din urmă este o lucrare specifică minții și lasă celelalte puteri sufletești fără lucrare; doar mintea lucrează. Petrecerea lăuntrică se face în inimă și antrenează toate facultățile firii omenești; este cea mai profundă și adâncă lucrare a noastră, sau, mai bine spus, se săvârșește în așa fel încât toate celelalte lucrări - dintre care am amintit meditația - se săvârșesc deasupra ei sau înaintea ochilor ei, unele fiind îngăduite, iar altele oprite.

De aici reiese faptul că adevărata petrecere lăuntrică este, de fapt, condiția stăpânirii de sine și prin urmare a adevăratei înțelepciuni și libertăți, precum și a unei vieți duhovnicești autentice. Putem asemăna starea aceasta de fapt cu cea dintr-o cetate, în care stăpânul cetății este considerat a fi cel care ocupă fortăreața. Toată lucrarea duhovnicească, precum și nevoițele ascetice în general, ar trebui săvârșite din incinta fortăreței duhovnicești, altminteri lucrarea nu se mai poate numi duhovnicească, iar nevoițele nu mai sunt în duhul adevăratei asceze, ceea ce ar însemna părăsirea lor. „Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru” (Luca 17, 21), a spus Domnul și referindu-se strict la lucrarea duhovnicească, a poruncit: „intră în camera ta și închide ușa” (Matei 6, 6). Camera aceasta este, în tâlcuirea Sfinților Părinți, însăși camera inimii. Este cea care sfințește pe cel ce se ostenește pentru mântuire; se mai numește și lăuntrică.

Este limpede acum că neîmprăștierea este mijlocul de căpetenie pentru menținerea duhului râvnei:

1) Cel neîmprăștiat trebuie să ardă, pentru că el își adună toate puterile la un loc, așa cum razele răzlețe focalizate într-un singur punct produc o căldură puternică și aprind o flacără, într-adevăr, neîmprăștierea este însoțită de căldură - duhul se întâlnește cu el însuși, cum spune Sfântul Nichifor și saltă de bucurie;

2) Cel neîmprăștiat este întărit, ca un batalion dispus în formație de luptă sau ca un mănunchi puternic de smicele slabe. El are coapsele încinse și este pregătit de război. Cel împrăștiat este mereu neputincios și fie nu lucrează nimic, fie cade de nenumărate ori;

3) Cel neîmprăștiat vede toate cele dinlăuntru său, așa cum cel aflat în centrul unui cerc vede de-a lungul fiecărei raze. El vede toate cele ce îl înconjoară aproape instantaneu, pe când cel ce se îndepărtează de centru poate vedea doar de-a lungul razei pe care se situează el. La fel se petrec lucrurile și cu cel neîmprăștiat - el veghează toate mișcările puterilor sale și poate să le stăpânească. Flacăra duhului, curăția vederii și tăria duc la dobândirea adevăratului duh de răvnă. De aceea este nimerită zicerea: petrece lăuntric și răvna ta nu se va slăbi niciodată.

Iată cât de însemnată este petrecerea lăuntrică! Trebuie să ne ostenim să o dobândim, pentru că nu vine dintr-o dată, ci cere de la noi mult timp și strădanie. Ea este așezată înaintea la orice altceva pentru că reprezintă premisa unei autentice vieți duhovnicești. Desăvârșirea ei depinde de desăvârșirea celor trei lucrări sufletești și trupești din care ia naștere, și anume: luarea aminte, și privirea lăuntrică a ochilor, străjuirea sufletului și încordarea trupului, trezvia inimii și fuga de desfătări și pofte.

Câtă vreme puterile și lucrările firii nu s-au desăvârșit, ea este tot petrecere lăuntrică, deși nedesăvârșită, necoaptă și cu întreruperi.

De aici se vede lesne care sunt mijloacele prin care se petrece pogorârea înlăuntru, sau mai exact metoda: înlătură orice pricină de zădărniciere a celor trei lucrări numite mai sus în intenția lor de unire și orice s-ar putea împotrivi coborârii în inimă a puterilor sufletești dimpreună cu funcțiile trupești corespunzătoare - mintea cu simțurile, voința cu mușchii, inima cu trupul. Simțurile se risipesc din cauza impresiilor din afară, iar mintea se împrăștie de gânduri. Mușchii își slăbesc starea de tensiune din pricina relaxării membrelor, voința este slăbită de pofte, trupul de comoditate, iar inima de înrobire și alipirea de cele deșarte. Prin urmare nevoitorul trebuie să-și țină mintea fără de gânduri, simțurile neîmprăștiate, voința nebântuită de vreo poftă, mușchii încordați, inima neînrobită și dezlipită de cele deșarte, trupul departe de desfătare și comoditate. Condițiile și mijloacele petrecerii înlăuntru sunt următoarele: în suflet - războirea cu gândurile, cu poftele și cu înrobirea inimii; în trup - strâmtorări și lipsuri, iar pentru a le împlini pe acestea schimbarea ordinii celei din afară, în lumina acestora înțelegem că toate nevoințele ce le vor urma și care vor avea ca scop omorârea iubirii de sine trebuie săvârșite împreună cu mijloacele petrecerii lăuntrice.

Iată de ce în învățăturile Sfinților Părinți (îndrumările despre trezvia și paza minții), viața lăuntrică, duhovnicească este strâns legată de nevoințele ascetice. Adunarea nu trebuie confundată cu lupta însăși. Ea este o lucrare duhovnicească de primă importanță, fiind locul unde se săvârșesc toate cele duhovnicești - lupta, citirea, cugetarea la Dumnezeu și rugăciunea. Orice ar face nevoitorul, trebuie mai întâi să pătrundă înlăuntru și să lucreze de acolo.

2. Vederea unei alte lumi

„Silește-te să intri în templul care se află înlăuntrul tău și vei vedea templul cel ceresc”, spune Sfântul Isaac Sirul. Și într-adevăr, cel ce pătrunde înlăuntrul său se învrednicește de vederea unei alte lumi, asemănătoare unui templu neînchipuit, nevăzut și necuprins. Imaginea aceasta i se întipărește în conștiință și, cufundat în acest templu de necuprins, omul nu se mai vede nici pe sine și nici cele ce se petrec înlăuntru, căci toate acestea trebuie să tacă - și tac. Împreună cu adierea pogorării harului deșteptător și cu prima mișcare lăuntrică se deschid și porțile lumii din interiorul nostru, indiferent dacă omul dorește sau nu aceasta. După ce are vederea ei -vedere asemănătoare celei din vremea petrecerii lăuntrice -totul este lăsat la libera voință a omului, care trebuie să lucreze el însuși. Lucrarea înfățișată aici este cel de-al doilea mijloc pentru deșteptarea și menținerea râvnei celei după Hristos.

Ea constă de fapt în a ține pururea vie în conștiința și simțirea noastră toată alcătuirea cea minunată a lumii duhovnicești, lăuntrice. Se consideră îndeobște că cel care a vizitat o cameră oarecare păstrează în conștiință imaginea ei în ansamblu și așezarea fiecărui lucru în parte. La fel se întâmplă și cu cel care pătrunde în cămara cea lăuntrică, în templul din interiorul său; aflat în pragul unei alte lumi, el o zărește doar atunci când întreaga ei alcătuire i s-a întipărit în conștiință. Așadar, toată lucrarea aceasta se desăvârșește în clipa în care mintea devine conștientă de structura lumii celei duhovnicești, lumea în alcătuirea ei se imprimă în conștiință sau, altfel spus, mintea se sălășluiește în mod conștient în templul cel duhovnicesc și nu mai pleacă de acolo.

Așezarea acestei lumi duhovnicești, nevăzute, gândite, dar nu mai puțin reale, poate fi rezumată în acest chip: „Dumnezeu este Unul, închinat în Treime, Făcătorul și Țiitorul a toată făptura” sau în cuvintele Apostolului: „toate sunt într-un El” (vezi Efeseni 1, 10), întru Domnul nostru Iisus Hristos prin Duhul Sfânt - lucrător în Sfânta Sa Biserică -, Care, aducând la desăvârșire pe credincioși, îi răpește într-o altă lume. Lumea aceasta va dăinui până la plinirea vremii -sau sfârșitul veacurilor - când vor avea loc învierea de obște și Judecata de Apoi, la care va primi fiecare după faptele - ce a lucrat în viață - unii vor fi aruncați în iad, iar alții se vor sălășlui în împărăția cerurilor, unde „Dumnezeu va fi toate în toți” (vezi I Corinteni 15, 28).

Acesta este cadrul atotcuprinzător în care intră toate cele ce există și cele ce vor exista cu adevărat. El rezumă toată descoperirea dumnezeiască și toate cele ce sunt cu putință să se întâmple există în realitate, intră în acest cadru, cuprinse fiind în el. Alt cadru este, de asemenea, și Simbolul Credinței, care rezumă adevărurile de căpetenie ale creștinismului: puterea atotstăpânitoare a lui Dumnezeu, iconomia mântuirii și cele patru vâmi prin care trece lucrarea fiecărui om: moartea, judecata, împărăția cerurilor și iadul. La acestea patru, Sfântul Ierarh al lui Hristos, Tihon [de Zadonsk], îndeamnă pe orice creștin să cugete din frageda pruncie până la moarte.

Fiecare creștin nevoitor trebuie să-și întipărească foarte bine în minte această învățătură despre mântuire, adică să și-o lămurească pe deplin în conștiința sa sau să se adâncească în cugetarea ei și să și-o însușească. Trebuie să se unească cu ea în așa fel încât conștiința să nu poată săvârși nici o mișcare sau lucrare cât de mică fără a o simți în sine sau lângă sine, așa cum nu putem să mișcăm mâna fără a antrena un curent de aer sau nu putem

întredeschide ochii fără a percepe imediat lumina zilei. Iar cel mai bun mod pentru a face aceasta este să ne sălășluim în interiorul acestei învățături.

La fel cum cineva situat în interiorul unui sistem se află într-o relație conștientă și pașnică cu fiecare dintre elementele înconjurătoare, înseamnă să se sălășluiască cineva sub stăpânirea lui Dumnezeu Cel Atotputernic, ținut de dreapta puterii Lui, cu simțământul că atârnă de El, că este pătruns de El, că este vegheat de El, sau, cum spune Sfântul Vasile cel Mare, înseamnă sentimentul pururea viu că Dumnezeu veghează neîncetat asupra noastră. Așezarea și participarea ta la lucrarea mântuirii, ca mădular al Bisericii, aduce, după spusa Sfântului Ioan Hrisostom, sentimentul că ești un oștean al lui Hristos și un cetățean al cetății Sale; viețuiești spre moarte și judecată, având privirea îndreptată fie spre rai, fie spre iad.

Această așezare statornică nu se obține însă dintr-o dată, ci este scopul unor căutări asidue și al nevoițelor ascetice, care se constituie într-o îndelungată și anevoioasă luptă a minții, un podvig mintal; totuși nu se poate afirma că este o lucrare întortocheată, ci ea se rezumă, într-un mod foarte simplu, la concentrarea ochilor minții asupra acestor lucruri dumnezeiești; să te vezi ținut de dreapta lui Dumnezeu, vegheat de ochiul Lui, mântuit în Domnul și aflându-te după moarte în fața Scaunului de judecată spre a fi hotărâtă soarta sufletului tău: va primi împărăția cerurilor sau va fi înghițit de iad.

La început toate puterile le îndreptăm spre dobândirea acestei vederi; dacă am reușit să o dobândim o dată, ea este apoi mult mai lesne și mai deseori dobândită. Cel ce se silește așa o vreme, înlăturând de la sine orice i-ar putea zădărnici eforturile, va dobândi curând o vedere neîncetată, sau, ceea ce este totuna, se va vedea mereu pe sine în lumea cea duhovnicească, în prezența lui Dumnezeu, în Biserică, în ceasul morții și la Scaunul de judecată, având de-o parte raiul și de alta iadul.

Ultima treaptă a acestei lucrări este o sălășluire neîncetată în lumea duhovnicească și simțământul viețuirii acolo. Mai precis, este sentimentul că petreci ocrotit de puterea cea atotstăpânitoare a lui Dumnezeu așa cum se odihnește pruncul în brațele maicii sale; că ești neconținut sub privirea cea atotvăzătoare a lui Dumnezeu, precum un slujitor sub ochii împăratului; că te așezi în paradigma mântuirii ca un oștean în rândurile oștii, ca un fiu în casa tatălui, ca un meșter la lucrul său, ca un prieten în cercul său de camarazi, ca unul de-al casei printre membrii familiei sale. Să te consideri pe tine, fală de moarte și judecată, ca un nelegiuit ce își așteaptă clipă de clipă sentința; să cugeți la iad și la rai asemenea celui care stă deasupra unei prăpăstii pe o punte neînchipuit de îngustă, având de-o parte hăul plin de flăcări, iar de alta o grădină minunată de frumoasă. Se cuvine să spunem că cel pe care Domnul l-a învrednicit să aibă asemenea trăiri a pășit deja dincolo de hotarele lumii acesteia și viețuiește într-o alta prin conștiința și inima sa și că a intrat de pe acum în împărăția lui Dumnezeu sau a primit-o în inima sa. „...împărăția lui Dumnezeu este înăuntrul vostru” (Luca 17, 21). Înstrăinarea de lumea aceasta și intrarea în cealaltă lume, nevăzută, duhovnicească, trebuie să devină scopul tău și obiectul unor strădanii neconținute.

Este de la sine înțeles că principala condiție pentru încununarea strădaniilor este petrecerea lăuntrică; intrarea în altă lume începe, crește și se desăvârșește numai atunci când se află într-o legătură neconținută și strânsă cu petrecerea lăuntrică, în măsura în care sporește petrecerea lăuntrică, în aceeași măsură crește și așezarea în lumea lui Dumnezeu; și invers, starea petrecerii lăuntrice se întărește pe cât devine mai intens simțământul sălășluirii în cealaltă lume.

Făptuirea constă, după cum am mai spus, în strădania de a ne aduna atenția asupra acestor aspecte ale lumii duhovnicești cât mai des și cu dorința de a putea cugeta la ele neîncetat. Din prima clipă în care ți se deșteaptă conștiința pogoară-te înăuntru și încearcă din toate puterile tale să te integrezi în rânduiala lumii duhovnicești. La început este mai bine să-ți concentrezi atenția asupra unei singure realități și să cugeți la ea până când se va întipări în conștiință și abia după aceea să treci la o alta. Meditând astfel la toate, vei înțelege întreaga învățătură despre mântuire dintr-o dată.

Unii își rânduiesc această lucrare după zilele săptămânii, alții după ceasurile zilei (de pildă, cugetă la moarte după masa de prânz), fiecare după cum i se potrivește mai bine sau după cum îi este pe plac duhului său de nevoie. Este necesar totuși să avem în vedere o regulă, și anume să nu schimbăm prea des ordinea cugetării; altminteri, toată osteneala va fi zadarnică. De asemenea să fim conștienți că această vedere, ce se schimbă de la un subiect la altul, oferă numai un mijloc, pe când scopul este șederea neîntreruptă în întreaga orânduială. Oricine cugetă la o singură realitate, fără a mai trece la următoarea, se oprește din drumul ce-l are de urmat și se amăgește pe sine închipuindu-și că are deja ceea ce el de-abia a pornit să dobândească.

Deprinzându-te cu cugetarea unui aspect, treci imediat la următorul, atât ca să nu zădărnicești efortul depus până atunci, cât și pentru o grabnică întipărire a următorului. Fiți cu luare-aminte, pentru că aceasta nu este doar o simplă reflecție asupra unor probleme oarecare, ci e privirea statornică a minții și credința în acel lucru. Mișcarea minții prin gânduri lipsite de importanță se întâmplă uneori în mod accidental, dar ea nu aduce pedeapsă, însă nici nu trebuie încurajată. Trebuie să ne luptăm să zdrobim din fașă orice asemenea mișcări.

Drept ajutor pentru îndeplinirea și desăvârșirea acestei lucrări putem învăța un verset din Sfânta Scriptură care grăiește despre una sau alta dintre realitățile amintite și să-l repetăm fără încetare de-a lungul zilei: „Oare încotro mă îndrept? Este rânduit oamenilor o dată să moară, iar după aceea să fie judecata” (vezi Evrei 9, 21) „... După învârtoșarea ta și după inima ta nepocăită, îți aduni mânie în ziua mâniei și a arătării dreptei judecăți a lui Dumnezeu” (Romani 2, 5)... „Și întru nimeni altul nu este mântuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume dat între oameni, în care trebuie să ne mântuim noi” (Faptele Apostolilor 4, 12) și așa mai departe. Procură-ți o imagine cu moartea, cu Sfânta Cruce sau cu Judecata de Apoi și așaz-o într-un loc în care o vei vedea deseori, chiar și fără să vrei. Adună cărți și articole care zugrăvesc în culori vii aceste aspecte și organizează convorbiri duhovnicești - dacă ai ocazia - cu cei de aceeași măsură cu tine.

Adu-ți aminte cât mai des de judecățile fulgerătoare pe care le săvârșește Dumnezeu, de accidente prin care a venit într-o clipă moartea, de rudenii care au murit și de împrejurările morții lor; imaginează-te pe patul de moarte și închipuie-ți că asști la propria ta înmormântare. Toate acestea lasă o urmă adâncă în sufletul omului dacă el stăruie în ele în vremea rugăciunii; cu ajutorul lui Dumnezeu și urmând rânduiala de mai sus, vei reuși să-ți întipărești foarte repede în suflet cele la care ai cugetat. Simțământul pe care ni-l produce în suflet această lucrare trebuie păstrat cât mai mult timp, chiar dacă numai pentru câteva zile; să nu-l alungăm în vremea rugăciunii ci să-l îngăduim să o însoțească, străduindu-ne să-l sprijinim și să-l întărim prin scris, citit, convorbire duhovnicească sau alte mijloace. Este bine să impunem minții noastre să adune laolaltă toate aspectele învățăturii de credință în același timp sau măcar să le privească unul după altul într-un interval scurt de timp. De altfel, mai rodnică decât orice este citirea cât mai deasă a Simbolului Credinței și efortul de a conștientiza toate adevărurile mântuitoare, pe care le cuprinde, în același timp.

Nevoința, încordarea și silirea de sine ne vor îndruma repede către scopul dorit. Să nu încetinești câtuși de puțin ritmul sau să întrerupi această lucrare, ci ostenește-te și iar ostenește-te, chiar dacă ți se va părea că nu obții nici un soi de roade. Pot trece ani de nevoințe și încordări, care să pară că nu aduc nimic din cele râvnite, și dintr-o dată, într-o clipă binecuvântată, să i se dăruiască totul lucrătorului celui neobosit din via împărăției lui Hristos, de dragul ostanelilor neîntrerupte și al râvnei sale pline de răbdare.

Vederea unei alte lumi poate întreține și întărește flacăra râvnei prin aceea că oferă un adevărat câmp de acțiune duhului celui osârduitor. „Nu sunteți din lumea aceasta”, spune Sfântul Ioan Hrisostom, „ci dintr-o alta”; de aceea trebuie să lucrăm în toate ca și cum ne-am afla în acea altă lume și pentru aceasta e necesar mai întâi să o vedem, să o cunoaștem. Pe de altă parte, oricine va vedea lumea cea duhovnicească o va păstra pururea în minte ca pe un model desăvârșit, care-l va struni mereu pe calea cea dreaptă, neîngăduindu-i să stea pe loc ori să se abată pe căi lăturalnice. Vederea aceasta este folositoare și pentru cei ce o percep cu mintea, însă dacă cineva s-a învrednicit de binecuvântata desfătare a inimii din dulceața ei, acela va lua pur și simplu foc de râvna cea după Hristos.

Toți Sfinții Părinți denumesc aceste imagini „spinii ce rodesc virtutea”, pentru că de fiecare dată când ne aducem aminte de ele, fugim repede de toată pricina de păcat. „Adu-ți aminte de cele mai de pe urmă ale tale - învață Sirah - și în veac nu vei păcătuî”. Proorocul David aduce mărturie: „Mai înainte L-am văzut pe Domnul și nu mă voi clăti [spre păcat]”. Sfântul Macarie cel Mare și-a uscat tot trupul, după spusele lui, aducându-și pururea aminte de vâpaia Gheenei. Alții au plâns fără încetare având în fața ochilor moartea. Și există multe scrieri ale Sfinților Părinți despre aceste subiecte și despre cât de mult încordează duhul omului și încălzește râvna neîncetată pomenire și cugetare la ele. Cel ce a ajuns să le trăiască este ca unul aflat într-o cumplită primejdie și este bineștiut cât de mult poate voința celui aflat în mare primejdie.

3. Să întreținem în noi simțămintele care duc la hotărârea cea bună

Toate cele înfățișate până aici sunt doar pregătirea, condițiile și mijloacele încăl/irii râvnei; însă cea mai aprinsă râvnă și cea mai tare osârdie se zămislesc în noi prin deșteptarea în sufletul nostru a acelor gânduri și simțăminte prin care, în urma de/meticirii din somnolența păcatului, am dobândit râvna cea bună.

La vremea deșteptării prin har din întunericul păcatului te-ai văzut în primejdie de a pieri. Erai în mare strâmtoare și în cumplită nevoie caută să redobândești și acum sentimentul acela de iminentă primejdie, pentru că într-adevăr așa este. Întreține starea aceasta de spaimă și îngrozire, și să nu îngădui nici măcar o clipă să se strecoare în minte gândul că primejdia a fost îndepărtată.

Apoi ai renunțat la toate și te-ai lepădat de bunurile cele trecătoare, năzuind către bunurile cele duhovnicești, nevăzute, care nu pot fi cunoscute prin simțuri. Le-ai disprețuit atunci, disprețuiește-le și acum, smulge-te din legăturile materiei și îndreaptă-te spre lumea nevăzută duhovnicească; spre aceasta să ai pururea ațintită privirea ochilor lăuntrici și pe ea să te silești să o iubești.

Te-ai lepădat atunci de slava deșartă, pune-te acum mai prejos de toată zidirea. Ai socotit atunci toate lucrurile ca fiind nimic și deșertăciune nici acum să nu prețuiești în vreun fel cele materiale, stricăcioase. Ai renunțat la toate, fii gata să fii despuiat chiar și de haine.

Ai zdrobit sub călcâie mila de sine - întărește-te în hotărârea de a duce cea mai grea cruce, privindu-ți sinele cel pătimaș ca pe cel mai înverșunat dușman al mântuirii tale.

Ai realizat atunci ce viață păcătoasă și întunecoasă duceai - acum sporește cel mai mult în cunoștința de sine. Cercetează amănunțit poruncile din Evanghelie și cunoaște-ți lipsurile și scăderile. A fost aruncată o sămânță în ogorul sufletului tău - acum ajută-o să crească.

Atunci ți-ai cunoscut mulțimea vanităților și faptelor nelegiuite și, văzând că nu poți să te îndreptățești pentru ele ai fost cuprins de mare mâhnire; acum nu înceta să te arunci fără grai în fața tronului lui Dumnezeu. Judecă-te și cântărește-te mereu și în toate fără nici cea mai mică urmă de autoîndreptățire sau eschivare amăgitoare. Urăște-ți propria voință, dorință și rațiune. Vezi-te atârând deasupra iezerului celui de foc, nevrednic de vreo milostivire.

Atunci te-ai ridicat duhovnicește și, cu credința în Domnul și nădejdea în ajutorul Său, ai făgăduit să umbli în căile Lui pentru tot restul vieții, chiar de-ar fi să înduri pentru aceasta cele mai cumplite chinuri. Acum strigă din toată inima: „Sunt vrednic de toată osânda și munca, dar cunoscând nemărginita iubire de oameni, precum și setea arzătoare a lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră, pentru care n-a fost cruțat nici chiar Fiul Lui Cel Unul Născut, nu-mi pierd nădejdea mântuirii mele. Nu știu cum, nu știu când, dar cred că voi fi mântuit. Numai să-mi dai putere Tu, Doamne, să mă ostenesc în toată viața mea, căutându-mi mântuirea și pe Tine, cu nădejdea că nu-Ți vei întoarce fața Ta de la sluga Ta, pentru milostivirea Ta și pentru rugăciunile celor ce din veac Ți-au bineplăcut Ție. Tu, Cel ce cunoști inimile și rărunchii oamenilor, mântuiește-mă!

Acestea trebuie să fie trăirile tale! Ele pot fi numite într-un mod foarte nimerit lucrări specifice vieții duhovnicești, pentru că într-adevăr când ele lucrează în suflet se cheamă că viața duhovnicească își desfășoară cursul firesc. Când vrei să te dezmeticești din nesimțirea unei vieți păcătoase, oprește-te la unul din aceste simțăminte. Sfinții Părinți vorbesc despre ele, unii despre toate, alții numai despre unele, dar toți dau același sfat duhovnicesc: acela de a sta negreșit într-unul din aceste simțăminte. Cel ce se lipsește de dogoarea lor se răcește și se află în primejdie. El a și murit deja vieții duhovnicești și probabil va rămâne mereu așa, adică întru moarte.

Prin urmare, intră înlăuntru, întărește-te în vederea lumii duhovnicești și începe să-ți încălzești lucrarea vieții duhovnicești; sau treci mai întâi la cugetare, pentru ca mai târziu stările acestea să-și arate efectul lor în simțire. Toate laolaltă contribuie la alcătuirea unei întocmiri mântuitoare a minții și a inimii; la ea se ajunge prin lucrările temeinice și de neînlocuit ale petrecerii lăuntrice și vederii lumii duhovnicești. Prima dintre ele îl introduce, iar cea din urmă îl așază pe om într-o anumită atmosferă duhovnicească, prielnică unei vieți duhovnicești arzătoare.

De aceea, se poate spune că este de ajuns să împlinești cele două lucrări pregătitoare și viața plăcută lui Dumnezeu va spori de la sine. Oamenii se plâng deseori: „inima mea s-a învârtoșat”. Nu e de mirare, din moment ce nu-și adună mintea și simțurile risipite și nu au deprinderea petrecerii lăuntrice. Nu rămân acolo unde se cuvine să rămână, adică în inimă, nici nu cunosc locul ei - și atunci cum să se afle viața lor lăuntrică într-o bună rânduială? Este ca și cum ai scoate inima din cavitatea ei și ai pretinde să trăiești în continuare. Cel ce își deșteaptă credința lucrătoare, văzând lumea cea duhovnicească și pe el într-însa, acela nu poate să nu fie într-o continuă stare de frică și cutremur, iar lucrarea lui nu va lăncezi nicidecum. O dată ce această stare, există deja nu este greu ca mai târziu să i se întipărească în suflet și alte simțiri.

Spre a ajuta această lucrare, să folosim aceeași metodă ca în cazul vederii unei alte lumi - adică să luăm anumite texte din Sfânta Scriptură care zugrăvesc foarte viu și în puține cuvinte o stare sau alta; de pildă: „Milostivește-Te, Doamne, către poporul Tău...” (Ioil 2, 17); „împuțitu-s-au și au putrezit rănilile mele...” (Psalmul 37, 5). „El, Care pe însuși Fiul Său nu L-a cruțat...” (Romani 8, 32). „Tu, Doamne, Care cunoști inimile tuturor, arată pe care din aceștia doi l-ai ales...” (Faptele Apostolilor I, 24), și tot așa. Și treci la lucru înarmat cu ele, repetând deseori un text, până când se va întipări înlăuntru.

Nu orice simțământ se dobândește întotdeauna cu ușurință, ci uneori unul, alteori altul; și trebuie să ne folosim de asemenea predispoziții pentru a dobândi cât mai grabnic aceste simțăminte. De pildă, un simțământ vine foarte ușor în timpul rugăciunilor de dimineață - fă astfel încât, odată intrat în inimă, să nu-l mai lași să plece toată ziua.

Deschide-ți inima și săvârșește lucrarea rugăciunii, priveghind stăruitor asupra mișcărilor ce se desfășoară în ea. Înveșmăntează-ți acest simțământ în cuvintele Scripturii și repetă textul. Procedând în acest fel, vei fi cuprins curând pe de-a-ntregul de simțire și te vei deprinde cu lucrarea duhovnicească. Totuși, să iei aminte că nu totdeauna este roditoare așteptarea predispozițiilor. Uneori trebuie să te pui pe fapte chiar dacă sufletul nu înclină spre cele duhovnicești, iar alteori, când există vreun simțământ duhovnicesc, trebuie să-l

silim să se arate împreună cu altele, pentru că, judecând după dispoziția sufletească, ne hrănim mai ușor cu un anumit simțământ.

Este de la sine înțeles că cea mai fericită stare duhovnicească este aceea în care sufletul poate gusta deodată din toate simțămintele. Aceasta să fie ținta căutărilor și strădaniilor tale de o viață. Astfel, de fiecare dată când stai la rugăciune, în timp ce-ți aduni mintea și simțurile, pogorându-te înăuntru și pătrunzând în lumea duhovnicească, încearcă să le deștepți mai întâi în cugetare, unul câte unul, iar apoi și în simțire, dacă Domnul Se va milostivi. Este folositor în această privință să găsești o rugăciune care să le cuprindă pe toate și să o înveți pe dinafară prin citirea ei de multe ori cu mare atenție, în Psaltire sunt nenumărate rugăciuni și oricine își poate alege una care se potrivește mai bine sufletului lui, știut fiind că nu toți ne împăcăm la fel de bine cu una și aceeași rugăciune. Simțămintele sunt exprimate pe scurt și în Rugăciunea după numărul ceasurilor nopții și ale zilei alcătuită de Sfântul Ioan Gură de Aur; însă fără nici o puțință de tăgadă că nu există mijloc mai de nădejde decât participarea regulată la slujbele Bisericii.

Se vede de la sine cum înlesnesc aceste simțăminte arderea duhului de râvnă. Să se ivească măcar unul și duhul râvnei se și încălzește, pentru că fiecare dintre ele este ca mădularul unui trup. Duhul râvnei este simplu și inconfundabil, dar atotcuprinzător. Simțământul începător trebuie să fie frica de Dumnezeu, iar cel de sfârșit - încununarea lucrării noastre - încredințarea desăvârșită în voia lui Dumnezeu, Cel Care, Bun și iubitor de oameni fiind, ne mântuie.

Cel dintâi simțământ se naște din vederea lumii duhovnicești, în timp ce ultimul ia ființă din toate celelalte care urmează lucrarea credinței. Nu putem afla care sunt diferitele relații care se stabilesc între simțămintele unui om, cum depind ele unele de altele și cum iau naștere, pentru că toate acestea se petrec într-un mod unic la fiecare dintre noi; din această cauză Sfinții Părinți au explicații și povețe foarte variate în privința lor. De cele mai multe ori le întâlnim sub forma unor scurte povățuiri: ai frică de Dumnezeu, privește-le pe toate ca deșertăciuni, nu iubi lumea, pune-te mai prejos decât toți, judecă-te și osândește-te întru toate, vezi-ți păcatele tale și nu ale altora, pune-ți toată nădejdea numai în Dumnezeu. Și ca o împlinire a tuturor acestora, aruncă-te la picioarele Domnului cu frică și cu durere și rostește așa: „Doamne, Cel ce cunoști toate, mântuiește-mă și eu făgăduiesc să mă ostenesc după putere”, în aceasta stă toată puterea și nădejdea. Cel ce s-a obișnuit să se pogoare cu duhul într-o asemenea stare sufletească, acela a aflat un liman sigur și plin de pace.

A fi într-un astfel de simțământ este un lucru de foarte mare însemnătate pentru viața duhovnicească. Cel ce îl simte se găsește deja în petrecerea lăuntrică, în inimă, pentru că atenția noastră este îndreptată spre mădularul lucrător, iar dacă inima lucrează atunci înseamnă că noi suntem în inimă.

Lumea duhovnicească își deschide porțile oricui petrece în inimă. De aici se desprinde concluzia că petrecerea lăuntrică și vederea lumii duhovnicești sunt premisele încălzirii simțămintelor duhovnicești și invers: acestea din urmă le presupun pe cele dintâi și le

pricinuiesc prin propria lor zămislire. Prin împreună-lucrarea unora și altora sporește viața duhovnicească.

Cine se află statornicit în simțire are duhul ancorat și ferecat, iar cine nu are nici o simțire, duhul aceluia plutește în derivă. De aceea, în vederea unei mai spornice petreceri lăuntrice, să ne grăbim să ajungem la simțire, fie și printr-o înrădăcinare silită a acesteia; cel ce vrea să lucreze numai prin nerisipirea minții, acela să afle că se ostenește în van - totul se poate năruî într-o clipă. Astfel privite lucrurile nu e de mirare că savanții, cu toată cultura și educația lor, plăsmuiesc tot felul de vise deșarte și asta deoarece lucrează numai cu capul.

Nu este nevoie să expunem fiecare pravilă în parte și nici însușirile fiecărui simțământ; aceasta constituie obiectul povățuirilor, lecturilor și meditațiilor fiecăruia dintre noi. În scrierile patristice ele sunt înfățișate în chip fragmentat, de cele mai multe ori, sub formă de capete duhovnicești. Lucrul de căpetenie pe care îl căutau și îl povățuiau și Sfinții Părinți, este să înțelegem întocmirea generală a vieții duhovnicești și să știm cum să o menținem. Celui ce a reușit asta nu-i rămâne decât o regulă: să petreacă înlăuntru și să primească povățuire tainică în inimă. Ei numeau învățătură tainică vederea unui subiect oarecare din lumea duhovnicească sau deșteptarea trăirilor duhovnicești printr-un cuvânt din Sfânta Scriptură, din scrierile vreunui Sfânt Părinte sau dintr-o rugăciune. Așa sfătuiesc ei: învață aducerea-aminte de Dumnezeu, amintirea morții, pomenirea propriilor păcate, osândirea de sine - adică conștientizează-le neîncetat și vorbește despre ele în inima ta cu tine însuși. De pildă: încotro mă îndrept? sau eu sunt vierme și nu om (Psalmul 21, 6). Toate acestea săvârșite cu atenție și simțire adâncă sunt învățătura tainică.

De aici urmează că toate metodele și exercițiile pentru aprinderea și păzirea duhului râvnei pot fi rezumate astfel: după ce te-ai trezit, pătrunde înlăuntru, așază-te pe tronul inimii și, revăzând toate lucrările specifice vieții duhovnicești, oprește-te asupra uneia sau alteia și petrece acolo fără să ieși afară. Sau și mai concis: adună-te în inimă și săvârșește învățătura cea tainică.

Prin această metodă, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, duhul râvnei se va menține în adevărata sa întocmire, încălzindu-se și înflăcărandu-se după împrejurări. Aceasta este calea lăuntrică; este calea fără ocolișuri către o alcătuire lăuntrică mântuitoare. Cineva poate abandona orice altceva și să săvârșească această lucrare singură, și toate vor fi încununare de succes; și reciproc, cine săvârșește orice altceva, dar pe aceasta o lasă, să știe că nu va vedea nici un rod.

Cel ce nu se întoarce spre lumea lăuntrică și ignoră această lucrare duhovnicească nu face decât să întârzie în niște osteneli nefolositoare. Este adevărat că lucrarea aceasta este deosebit de grea, însă este nerătăcitoare și plină de roade; de aceea, părintele duhovnic trebuie să-și deprindă cât mai grabnic fiii duhovnicești cu această lucrare și să-i întărească în ea. La început îi poate deprinde și prin lucrarea celor din afară, dar trebuie să treacă neapărat și la cele lăuntrice și asta pentru că sămânța acestei lucrări a fost sădită în timpul convertirii, când au fost trăite toate stările pe care le-am înfățișat până acum.

Mai rămâne doar să fie explicată ucenicilor, să fie arătată clar însemnătatea ei pentru mântuire și să fie călăuziți pas cu pas în făptuirea ei. În aceste condiții și lucrarea exterioară va spori repede și cu mare ușurință. Dimpotrivă, fără lucrarea lăuntrică, cea exterioară se va risipi ca un mănunchi de ațe putrede. Legea acestei lucrări spune să nu ne grăbim fără de chibzuință, ci să le facem pe toate treptat și la timpul lor. Lucrarea aceasta trebuie îngăduită cu reguli foarte stricte, fiindcă poate avea ca rezultat o rânduială numai în cele din afară și nu o ordine lăuntrică a vieții, care este, de fapt, cea mai importantă. De aceea fără să ținem seama că există și astfel de oameni, care trec de la cele exterioare înspre faptele cele lăuntrice, să ascultăm în orice împrejurare de această unică regulă - să ne pogorâm de îndată înăuntrul inimii noastre și acolo să întetăm flacăra duhului râvnei.

Ceea ce am spus până acum pare să fie ceva de însemnătate și nu neapărat necesar, însă vei vedea că, ostenindu-te în necunoștință de cauză, va trece vreme îndelungată și nu vei obține deloc roade. Și asta se întâmplă din pricina firii nevoițelor trupești. Sunt mai lesne de împlinit și se transformă cu timpul într-o formalitate, pe când nevoița lăuntrică este mult mai grea și de aceea este împinsă în planul al doilea.

Cel ce se dedă cu totul nevoițelor trupești, neglijându-le pe cele duhovnicești, se aseamănă celui înrobitor de materie și sufletul său ia chipul materiei, făcându-se rece, nesimțitor și urât mirositor, îndepărtat din ce în ce mai mult de lumea lăuntrică. Se întâmplă uneori ca unii să renunțe la lucrarea lăuntrică chiar de la început, considerându-se nevrednici de ea și așteptând să ajungă la măsura pe care ei o cred potrivită. Dar momentul favorabil trece și se trezesc că în loc să profite de el, sunt cu totul neputincioși și neștiutori, încă o dată spun: lucrarea exterioară nu trebuie nici ea neglijată, fiindcă o ajută pe cea lăuntrică, ci între ele trebuie să existe o împreună-lucrare; de bună-seamă că rolul predominant îl are nevoița lăuntrică, fiindcă îi slujim lui Dumnezeu în duh și ne închinăm Lui în duh și adevăr. Amândouă să se facă într-o îmbinare desăvârșită, stăruindu-se asupra uneia sau alteia după însemnătatea ei, fără a stingheri în mod nejustificat pe vreuna și fără a face vreo separare forțată între ele.

V - Partea a treia - Calea spre mântuire

Exerciții consacrate care ajută la întărirea în bine a puterilor sufletești și trupești ale omului

În chipul acesta se va aprinde și va arde viața cea plină de har, lăuntrică, a duhului nostru. Văzându-i râvna și hotărârea de a duce o viață plăcută lui Dumnezeu, harul se va pogori peste om și-l va pătrunde din ce în ce mai mult cu puterea sa, sfmțindu-l și făcându-l al său. Dar nu este posibil și nici nu ne putem opri numai la atât. Aceasta este sămânța și piatra din capul unghiului. Trebuie să îngăduim acestei lumini a vieții să pătrundă întreaga noastră fire, să umple sufletul și trupul, să le sfințească și să le umple de ea și să le facă ale sale; să smulgă din rădăcină toate patimile și să reînnoiască chipul lui Dumnezeu în om, în toată strălucirea și măreția lui.

Astfel, harul nu va rămâne izolat și nelucrător, ci va inunda toată ființa noastră și toate puterile; acestea fiind înveșmântate însă mai mult sau mai puțin în străina și vicleana

haină a patimilor, harul cel neprihănit, deși sălășluit în inimă, nu se va putea revărsa peste ele, oprit fiind de necurăția și gunoaiile patimilor. De aceea se cuvine să întindem anumite ajutoare între harul sălășluit în duhul nostru și puterile cele atinse de stricăciune; prin ele harul se va revărsa peste puteri și le va tămădui, lucrând ca un pansament pe o rană. Bineînțeles că aceste ajutoare trebuie să se bucure, pe de o parte, de obârșie și însușiri cerești, iar pe de altă parte să fie într-o desăvârșită armonie cu firea noastră, cu modul ei specific de alcătuire și de lucrare, căci nefiind îndeplinite aceste două condiții, harul nu va putea trece prin ele și puterile noastre nu-și vor mai trage din el forța tămăduitoare.

Ajutoarele trebuie să aibă însă și o obârșie pământească; din moment ce ele sunt hărăzite puterilor noastre sufletești și trupești, a căror însușire fundamentală este aceea de a acționa, este evident că ajutoarele acestea nu sunt altceva decât exerciții, osteneli și lucrări ascetice. Așadar, să identificăm acum lucrările și ostenelile pe care Dumnezeu însuși prin Sfânta Scriptură sau prin învățăturile Sfinților Părinți ni le-a rânduit ca medicamente pentru vindecarea puterilor noastre bolnave și pentru recăpătarea curăției și integrității pierdute.

Găsirea acestor exerciții sau lucrări ascetice este foarte îndemânoasă - ajunge să citim cu atenție câteva vieți de sfinți pustnici și sihastri, și atât felul cât și firea ostenelilor se deslușesc de la sine. Postiri, privegheri, însingurări, fuga de lume, paza simțurilor, citirea Scripturii și a Sfinților Părinți, mersul la biserică, deasa spovedanie și împărtășanie, făgăduințe și tot felul de fapte de milostenie și de evlavie - toate acestea la un loc sau unele dintre ele pot fi găsite aproape în viața fiecăruia dintre Sfinții Părinți. "Termenul sub care sunt îndeobște cunoscute - podvig - îi înspăimântă și-i îndepărtează în general pe oameni, dar importanța lui zugrăvită atât de viu în Viețile Sfinților - adică puterea de a vindeca și întări - ar trebui mai curând să-i atragă. Noi vom arăta doar locul rânduit fiecăruia dintre aceste podvig-uri, puterea lui și funcțiunea asupra căreia trebuie aplicat.

Pentru a ne folosi cât mai mult de pe urma expunerii lor, vom arăta modul de înfripire și desfășurare a fiecăreia dintre faptele noastre și prin urmare rânduiala întregii noastre activități. Toate faptele voluntare iau naștere în conștiința și voința noastră liberă - adică în duhul nostru, coboară în suflet, unde sunt pe punctul de a fi împlinite de către puterile sufletești - rațiune, voință și simțire. Apoi sunt duse la bun sfârșit de către puterile trupești, la un anumit loc și timp și în anumite împrejurări exterioare. Faptele exterioare, în marea lor majoritate, se săvârșesc fără a lăsa vreo urmă, asta în cazul când nu sunt repetate, observate sau imitate de altcineva. Atunci când se petrece unul din aceste trei lucruri, acțiunea se transformă într-o regulă statornică, un obicei și o normă de comportament - cu alte cuvinte, într-o lege nescrisă. Totalitatea acestor legi nescrise alcătuiesc duhul societății sau al cercului de prieteni în care ele sunt respectate.

Dacă faptele sunt creștinești, atunci și obiceiurile sunt creștinești, duhul societății fiind unul creștin. Dacă faptele sunt rele, atunci și obiceiurile sunt nelegiuite, iar societatea aceea zace în cel rău; numai că în cel de-al doilea caz cine se lasă prins în angrenajul obiceiurilor și legăturilor păcătoase devine robul lor. Indiferent de asprimea muncii pe care o îndeplinește, sclavul se supune întru toate fără cârtire. Cine viețuiește după moda

lumii este înrobît de duhul și apucăturile ei; oricine este curat și se aruncă în valurile lumii, în cele din urmă se lasă pătruns de duhul ei cel stricător de suflete și devine în curând ca toți ceilalți, pentru că obiceiurile acestea, nefiind altceva decât niște porniri și înclinații pătimase, învârtosează în noi duhul păcatului, al poftelor și al necredinței.

Având drept scop curățirea și îndreptarea omului, harul dumnezeiesc încearcă mai întâi de toate să vindece pe acelea care sunt izvorul tuturor acțiunilor noastre, adică ne întoarce conștiința și libertatea către Dumnezeu, pentru ca pe urmă să poată trece la vindecarea tuturor puterilor sufletești și trupești prin lucrarea specifică fiecăruia sau prin lucrarea care la este rânduită de către izvor, care acum este limpezit și sfințit. Am arătat deja cum se vindecă conștiința și libertatea și cum pot fi ele menținute și întărite în bine. Acum se cuvine să vedem ce fel de acțiuni cu putere tămăduitoare trebuie să izvorască din ele, pentru a deprinde puterile noastre cu săvârșirea faptelor după Dumnezeu. Aceasta nu înseamnă nicidecum că putem începe tot felul de acțiuni după cum ne taie capul, ci doar că trebuie să ne pregătim de săvârșirea lor prin silirea conștiinței și voinței spre ele, altminteri nu vom avea din partea lor roadele așteptate.

Prin urmare, după ce s-a format și s-a păstrat râvna și întreaga întocmire lăuntrică, trebuie fixate exercițiile care au fost rânduite de Sfânta Scriptură și de Sfinții Părinți și care se aplică mai întâi puterilor sufletești, ca unele ce hrănesc și întăresc mlădițele faptelor răsărite în altarul duhului; iar apoi se aplică puterilor și funcțiunilor trupești, ca unele ce duc la bun sfârșit creșterea și rodirea mlădițelor ce s-au hrănit de către puterile sufletești; și în cele din urmă se aplică viețuirii celei din afară, care este locul de manifestare și gura de vărsare a tuturor acțiunilor lăuntrice. Toate exercițiile acestea trebuiesc mânuite astfel încât să nu stingă, ci să întărească și mai mult râvna și toată starea lăuntrică.

1. Cele trei puteri ale sufletului și exercițiile lor tămăduitoare

Sufletul nostru este înzestrat cu trei puteri: rațiune, voință și sentiment, sau, după cum spun Sfinții Părinți, cu puterea rațională, poftitoare și mânioasă. Fiecareia dintre ele i se potrivesc anumite exerciții tămăduitoare, rânduite de sfinții asceți; prin aceste exerciții se primește și se călăuzește harul spre locurile infectate și rănite. Nu trebuie rânduite după o anumită teorie, Ci alese dintre nevoințele deja încercate după felul cum se potrivesc cu o anumită putere sufletească.

Pentru rațiune

- 1) Citirea și ascultarea Cuvântului lui Dumnezeu, a scrierilor Sfinților Părinți și a vieților bineplăcuților lui Dumnezeu.
- 2) Studierea și aprofundarea prin scurte expuneri de credință a tuturor adevărilor revelate de Dumnezeu.
- 3) Întrebarea celor mai bătrâni și mai încercați.
- 4) Convorbiri și consfătuiri duhovnicești cu prietenii.

Pentru voință

- 1) Supunerea față de toată rânduiala Bisericii.
- 2) Supunerea față de legile statului și față de îndatoririle sociale și familiale, căci acestea sunt o manifestare a voinței lui Dumnezeu.
- 3) Ascultarea față de voința lui Dumnezeu arătată în împrejurările și încercările vieții tale.
- 4) Ascultarea conștiinței dornice de a lucra faptele bune.
- 5) Ascultarea duhului care este osârduitor în a-și împlini făgăduințele.

Pentru inimă

- 1) Participarea la sfintele slujbe ale Bisericii.
- 2) Rugăciunea, așa cum este rânduită de Biserică; pravilă de rugăciune acasă.
- 3) Folosirea de Sfinte Cruci, icoane și alte obiecte și materii sfințite.
- 4) Ținerea sfintelor obiceiuri hotărnicite și oferite de Biserică.

2. Nevoințele trupești

După fire trupul este curat, de aceea ce avem de făcut este să-l spălăm de toată întinăciunea cea nefirească a poftelor și să-l întărim în acele lucrări care îi sunt specifice; cu alte cuvinte, să-l readucem în starea sa firească, în afară de aceasta, trupul trebuie să fie un însoțitor nedespărțit al sufletului pe calea mântuirii. Așa că, pe lângă curățirea firii sale, trebuie să transformăm împlinirea nevoilor sale elementare în lucrări folositoare duhului și sufletului nostru, în satisfacerea acestor nevoi, trebuie rânduite fiecărei funcții trupești anumite nevoințe, ca pe un alt mijloc de a ne tămădui de înrobirea poftelor trupești și de a căpăta mai mult folos duhovnicesc.

Iată și nevoințele rânduite:

- 1) Pentru simțuri: păzește-ți simțurile nerisipite, mai cu seamă auzul și privirea (pentru sistemul nervos).
- 2) Înfrânează-ți limba.
- 3) Înfrânare și post (pentru pânțe).
- 4) Somn cu măsură și privegheri (pentru pânțe).
- 5) Curățenie trupească (pentru pânțe).

Următoarele sunt pentru trup în general: istovirea (pentru mușchi), supunerea la mahniri și scârbe (pentru sistemul nervos) și înfrânarea (pentru pânțe). Este lesne de observat cum, prin aceste nevoințe ascetice, trupul se întoarce puțin câte puțin la alcătuirea sa firească, se umple de viață și de putere (musculară), devine luminos și curat (sistemul nervos), ușor și liber. Se face un tovarăș de toată nădejdea al sufletului, un instrument redutabil în mâna duhului și un templu vrednic de a primi Duhul Sfânt.

3. Rânduiala exterioară a vieții duhovnicești

Purtarea exterioară este poarta de ieșire a tuturor imboldurilor lăuntrice și de materializare a lor, câmp de desfășurare, cauză și sprijin, început și sfârșit totodată. Am putea să nu-i dăm nici o atenție dacă n-ar lucra împotriva noastră; de fapt ea ne înrobește și ne împinge la păcat. De aceea, în clipa în care se vor fi schimbat lucrările puterilor

sufletești - sau întocmirea noastră lăuntrică - se va schimba inevitabil și întocmirea exterioară, care nu este altceva decât oglindirea celei interioare. Familia - cu îndatoririle și legăturile ei - este câmpul ei de lucru și de aceea iată cum sună rânduiala vieții duhovnicești:

- 1) Leapădă toate obiceiurile cele rele, fără nici o excepție; apoi:
- 2) Descotorosește-te de toate legăturile și prietenii cele păcătoase, continuându-le doar pe cele ziditoare, pe cele rele uitându-le ca și cum n-ar fi existat; hotărăște-ți purtarea și atitudinea față de oameni.
- 3) Orânduiește-ți sau stabilește din nou obligațiile pe care ți le cere locul de muncă, pentru ca ele să se integreze armonios în noul mod de viață.
- 4) Pune ordine în problemele familiale sau creează în casa ta o atmosferă duhovnicească.

4. Cum să înfiripăm o atmosferă duhovnicească prin govenie

Este un lucru esențial ca tot mediul exterior - obiecte, persoane, fapte - să constituie o atmosferă duhovnicească din care tu să capeți putere și sprijin în lucrarea cea bună, și care să nu te îndemne la păcat.

Acestea sunt exercițiile și nevoințele ascetice! Să ne îndeletnicim cu ele fără întrerupere și să le avem întotdeauna lipite de rănilor noastre precum pansamentele tămăduitoare, însă lucrarea cea mai potrivită pentru ele, în săvârșirea căreia ele se arată în înfățișarea lor cea mai curată, mai strictă și mai desăvârșită, poartă numele de govenie [în limba rusă în original] - cea mai plină de har lucrare a Sfintei noastre Biserici, hărăzită nouă pentru curățirea și sfințirea noastră prin Taine. Prin acest cuvânt - govenie - înțelegem:

- 1) Împlinirea tuturor nevoințelor ascetice ca pregătire în vederea primirii Sfintelor Taine.
- 2) Primirea Tainelor Sfintei Spovedanii și a Sfintei împărtășanii cu Trupul și Sângele lui Hristos.

Acestea sunt lucrări care cuprind persoana umană în toată alcătuirea ei, hrănind duhul, sufletul și trupul. Le vom numi mijloace pline de har pentru educarea și întărirea vieții duhovnicești.

5. Observații generale cu privire la toate aceste nevoințe și exerciții ascetice

Iată câteva observații generale cu privire la toate aceste nevoințe și exerciții. Nevoitorul trebuie să împlinească toate nevoințele și exercițiile ascetice într-o formă care îi este potrivită, pentru că în sinele lor ele nu sunt decât cadrul în care trebuie să lucrăm și materialul pe care trebuie să-l lucrăm prin reguli. Regulile acestea se nasc din nevoințele și practicile ascetice - prin încercarea și aplicarea lor în fiecare loc, timp, împrejurare, de către fiecare persoană ș.a.m.d. Fiecare nevoitor trebuie să-și întocmească o regulă pentru sine, ori singur, ori sub îndrumarea părintelui duhovnicesc. Să se stabilească o regulă pentru fiecare din aceste nevoințe și însumându-le pe acestea să se pună la punct o rânduială de exerciții duhovnicești sau de nevoințe ascetice atotcuprinzătoare, prin care să se dea fiecărui lucru - mărunț sau însemnat - un timp și un loc. Această rânduială - ca de

altfel și regula — nu poate fi înfățișată în scris în mod satisfăcător decât în ceea ce privește începutul. Noi putem doar să descriem fiecare nevoie în parte și să arătăm puterea ei de tămăduire și principiile generale de aplicare.

Se poate observa cu ușurință că nevoițele ascetice și exercițiile de acest soi corespund luptei lăuntrice. Mai cu seamă rânduiala exterioară a vieții duhovnicești, împreună cu nevoițele trupești sunt de mare însemnătate pentru păstrarea trează a conștiinței duhovnicești și a petrecerii lăuntrice nerisipite. Nevoițele săvârșite cu smerenie sunt de neînlocuit în desfășurarea vieții duhovnicești, de aceea lucrările din afară sunt tot atât de importante ca și lucrările lăuntrice.

Sfinții Părinți le-au dat lucrărilor celor din afară nume precum: lucrare trupească, lucrare materială sau viață activă, pe când pe cele lăuntrice le-au numit: viață contemplativă, lucrare duhovnicească și lucrare a minții. Este o nebunie să credem că viața lăuntrică se poate ține pe propriile picioare fără sprijinul și acomodarea la ea a vieții exterioare, de asemenea este greșită și credința că se poate rezuma cineva doar la nevoițele exterioare, uitând și neglijând nevoia lăuntrică pe care am înfățișat-o mai sus. Trebuie să existe între ele o permanentă și armonioasă împreună-lucrare, care poate fi exprimată în câteva cuvinte astfel: pogoară-te înlăuntru și intră într-o stare de trezvie duhovnicească, înviorează-ți lucrarea sau rânduiala vieții duhovnicești și săvârșește-ți rânduială de nevoie ascetice pe care ți-ai întocmit-o.

Să ai în minte mereu că exercițiile ascetice și întreaga lucrare exterioară, cu toată marea lor însemnătate pentru menținerea și sporirea vieții lăuntrice și pentru restaurarea firii noastre, nu au în sine și de la sine puterea de a face acestea. Nu ele zidesc duhul și curăță de întinăciune firea noastră, ci harul lui Dumnezeu care lucrează prin ele și care tot prin ele pătrunde și se revarsă mai lesne în toate puterile noastre. De aceea să trecem la faptă, cu toată râvna, luarea-aminte și statornicia; pune pe seama lui Dumnezeu orice sporire pe care o vezi, pentru ca El, sub acoperământul lor, să te zidească după buna Lui voință și știință.

Pășind în vreo nevoie ascetică, nu-ți opri atenția și inima asupra ei, ci trece-o și privește-o ca pe ceva străin; printr-o deplină încredințare în voia lui Dumnezeu, deschide-te revărsării harului Său întocmai ca un vas ce așteaptă să fie umplut. Sfântul Grigorie Sinaitul spune că cine află harul îl află prin împreună-mijlocirea credinței și stăruinței și nu doar prin strădanie, pentru că oricât de după literă ar fi lucrarea noastră, dacă nu ne încredințăm cu totul în mâna lui Dumnezeu în vremea săvârșirii ei nu vom dobândi harul Său.

O asemenea lucrare după literă nu va rodi în noi duhul adevărului, ci un duh de înșelăciune și de mândrie, transformându-ne în farisei. Harul este inima și motorul acestor nevoițe și ele se arată purtătoare ale duhului cel adevărat dacă zidesc omul nostru lăuntric și-l hrănesc cu frica de Dumnezeu, cu lepădarea de sine, cu zdrobirea inimii și cu desăvârșita nădejde în ajutorul și mila lui Dumnezeu. Mulțumirea de sine și plăcerea pe care le pricinuiesc ele este un semn al întrebuițării greșite sau al nechibzuinței.

Iată care este toată rânduiala lucrării pe care noi o numim ziditoare, sau care este începutul silirii de sine. În cele ce urmează vom înfățișa fiecare nevoință separat, scoțând în evidență doar trăsăturile generale ale fiecăruia.

6. Exerciții menite a întări puterile sufletești în duhul vieții duhovnicești

Pentru fiecare din cele trei facultăți ale sufletului - rațiune, voință și sentiment - există lucrări corespunzătoare. Ele influențează în mod nemijlocit puterile sufletești, ajutându-le să sporească și să se întărească, dar săvârșirea lor nu stingherește nicidecum duhul, ci dimpotrivă, îl face să se înflăcăreze din ce în ce mai mult. Acesta din urmă are rol de măsură și de frâu al celor dintâi, ele supunându-i-se fără grai sau chiar contenindu-și desfășurarea.

Exerciții care cultivă mintea, încălzind totodată și viața duhovnicească

Cultivarea minții duhovnicești înseamnă întipărirea adevărilor de credință sau pătrunderea minții de către ele în așa măsură încât însăși firea minții să fie alcătuită din aceste adevăruri, astfel încât, când începe să gândească ceva, să facă aceasta călăuzindu-se mereu după adevărurile creștinești și să nu săvârșască nici cea mai mică mișcare fără ele. Apostolul numește aceasta o întocmire sănătoasă a minții.

Exercițiile sau nevoințele care se potrivesc aici sunt: citirea și ascultarea Cuvântului lui Dumnezeu, a literaturii patristice, a Vieților Sfinților, convorbiri duhovnicești, cercetarea celor încercați și sporiți duhovnicește.

Este de folos să citim sau să ascultăm cuvintele duhovnicești și mai de folos să participăm la convorbiri duhovnicești, însă cea mai ziditoare este cercetarea celor sporiți.

Cel mai bogat izvor de înțelesuri duhovnicești este Cuvântul lui Dumnezeu, iar după el operele Sfinților Părinți și Viețile Sfinților. Totodată se cuvine să știm că Viețile Sfinților sunt mai potrivite începătorilor, scrierile patristice celor sporiți, iar Cuvântul lui Dumnezeu celor desăvârșiți.

Acestea toate sunt tezaure ale Adevărului, și în același timp; mijloace de împărtășire a lui de bună seamă că întipărirea lor în minte și încălzirea râvnei ne ajută pe calea mântuirii.

Deseori, prin citirea unei cărți duhovnicești duhul se aprinde pentru mai multă vreme; există Vieți de Sfinți a căror amintire este suficientă pentru a ne înflăcăra trăirea duhovnicească. Și în scrierile Sfinților Părinți găsim nenumărate pasaje care ne impresionează puternic și ne întăresc în lupta cea nevăzută. De aceea s-a statornicit la noi acest obicei bun: notează-ți aceste pasaje și păstrează-le prin preajmă, în caz că vei avea nevoie de ele mai târziu pentru a-ți reaprinde duhul.

De multe ori se întâmplă că nici nevoița lăuntrică și nici exercițiile exterioare nu ne ajută - zorește-te să citești ceva de undeva. Dacă nici asta nu ți-e de folos, aleargă să discuți cu cineva. Aceasta din urmă, făcută cu toată credința, rareori rămâne fără rezultate.

Există două moduri de a citi: unul este obișnuit, aproape mecanic, iar celălalt este cu discernământ, potrivit cu nevoile duhovnicești și cu povețele primite de fiecare. Primul mod nu este pe de-a-ntregul nefolositor, el constând însă într-o citire superficială, care nu pătrunde sensurile adânci ale textului.

Este de foarte mare trebuință să avem fiecare pe cineva cu care să discutăm problemele duhovnicești, cineva care să cunoască deja firea și problemele noastre și căruia să-i putem mărturisi cu toată îndrăzneala tot ceea ce ne apasă. Cel mai nimerit este să avem un singur povățuitor; doi deja sunt prea mulți, iar vorbăria inutilă, făcută doar ca să treacă timpul, trebuie evitată cu orice preț.

Iată cam cum ar arăta o regulă pentru citit:

Înainte de a te apuca de citit, golește-ți sufletul de toate cele deșarte⁴⁶.

Nota⁴⁶ Adică de gândurile și grijile care îl risipesc (nota traducătorului în engleză).

Deșteaptă-ți dorința de a cunoaște ceea ce vei citi.

Roagă-te fierbinte lui Dumnezeu și încredințează-te voii Lui.

Urmărește tot ceea ce citești cu multă atenție și fă sălaş cuvintelor în inima ta deschisă.

Ceea ce nu a ajuns până la inimă trebuie reluat până când intră..

Bineînțeles, ritmul cititului trebuie să se apropie de încetișor.

Nu mai citi în clipa când vezi că sufletul nu mai vrea să se hrănească din cărți. Asta înseamnă că s-a îndestulat. Dacă sufletul va fi impresionat peste fire de vreun anumit loc, oprește-te acolo, conținând lectura.

Cel mai nimerit moment pentru citirea Cuvântului lui Dumnezeu este dimineața, pentru Viețile Sfinților - după masa de prânz, iar pentru operele Sfinților Părinți - înainte de a merge la culcare, în acest fel vei acumula câte puțin în fiecare zi.

În timpul lecturii, să-ți ții mintea ațintită mereu spre scopul principal, acela de a-ți întipări adevărul în minte și a-ți deștepta duhul. Dacă cititul sau convorbirea duhovnicească nu reușesc să facă acestea, atunci ele nu sunt decât o deșartă îndulcire a limbii și a urechilor, precum și grăire în deșert. Dacă însă acestea se săvârșesc prin efortul susținut al minții, atunci adevărurile pătrund în suflet și înflăcărează duhul, acestea sprijinindu-se reciproc; iar dacă cineva se abate - în cititul sau grăirea sa - de la chipul cel drept, atunci nu sunt nici una, nici alta, ci adevărurile se îndeasă în cap precum nisipul, iar duhul se răcește și se învârtosează, fumegă și se stinge.

Întipărirea adevărurilor nu e totuna cu cercetarea lor, tu trebuie doar să lămurești adevărul și să-l păstrezi în minte până când ajung să se unească. Nu încap aici raționamente, deducții sau scepticism - ci doar adevărul gol-goluț.

Calea cea mai ușoară spre acest scop poate fi socotită aceasta: toate adevărurile se află în Catehism, în fiecare dimineață ia câte un adevăr de acolo, limpezește-ți-l, păstrează-l în minte și hrănește-te cu el atâta timp cât dorește sufletul tău - o zi, două sau mai multe. Procedează la fel cu alt adevăr și tot așa, până ajungi la sfârșitul Catehismului. Este o metodă ușoară, pe care o poate aplica oricine. Cel ce nu știe să citească să întrebe despre un adevăr și să pornească de la el.

Putem lesne vedea că regula care se aplică oricui este: întipărește-ți în suflet adevărul în orice mod vrei, astfel încât să te trezească. Căile pentru împlinirea acestei lucrări sunt variate și este absolut imposibil să rânduiești o singură metodă pentru toți.

Așadar, dacă prin lectura, ascultarea sau grăirea cuvintelor duhovnicești nu ni se întipărește adevărul sau duhul nu se aprinde, înseamnă că sunt abateri de la calea cea dreaptă și ne îndepărtează de adevăr. Este o nesocotință a citi grămezi întregi de cărți mânați doar de curiozitate, când numai mintea urmărește cele ce se citesc, fără însă a pogori în inimă înțelesurile duhovnicești sau a ne desfăta cu dulceața lor.

Aceasta este știința de a visa, care nu zidește și nu grăbește biruința, ci nimicește începutul bun, zămisbind în noi înfumurarea și slava deșartă. Toată nevoința noastră trebuie să se rezume la atât: lămurirea adevărului și păstrarea lui în minte până când inima se învrednicește de gustarea lui. Sfinții Părinți au spus foarte simplu: adu-ți-l aminte, ține-l în minte și pururea să-l ai înaintea ochilor.

Exerciții care cultivă voința, încălzind totodată și viața duhovnicească

A cultiva voința înseamnă a o deprinde cu lucrarea virtuților sau a întipări în ea o statornică înclinare spre cele bune - smerenia, blândețea, răbdarea, înfrânarea, ascultarea, râvna de a sări în ajutor și toate celelalte -, astfel încât acestea, unindu-se cu ea și păstrându-se nedezlipite de ea, să ajungă în cele din urmă a alcătui însăși firea ei; atunci orice faptă întreprinsă de voință va fi întreprinsă în duhul și din imboldul lor și ele vor stăpâni și vor dirija faptele noastre.

Asemenea înclinație a voinței este cea mai sigură și mai trainică, însă, pentru că avem de-a face cu duhul cel rău și viclean al păcatului, întipărirea virtuților cere trudă grea și sudoare a frunții. Nevoințele rânduite în acest scop au menirea să tămăduiască cea mai adâncă și mai grea rană a voinței omului vechi, adică umblarea după voia proprie, nesupunerea și nepurtarea jugului celui bun.

Această boală și rană se vindecă prin supunerea față de voia lui Dumnezeu, tăierea vocii proprii și a oricărei altei voi. Voia lui Dumnezeu ni se face cunoscută prin feluritele ascultări pe care le are de îndeplinit o persoană în viața de zi cu zi. Prima și cea mai de seamă obligație este ascultarea de îndatoririle și legile obștești, potrivit cu răspunderea

sau chemarea fiecăruia; apoi păzirea poruncilor Bisericii, a cerințelor ordinii în familie și societate și a celor din anumite împrejurări care sunt hărăzite de pronia divină, precum și a cerințelor duhului osârduitor - însă respectarea tuturor acestora să se facă prin dreaptă socoteală și sfătuire.

Toate acestea alcătuiesc un teren prielnic lucrării faptelor celor după Dumnezeu de către oricine și oricând. De aceea trebuie să știi cum să le rânduiești pe acestea după măsura și puterile tale și nu vei duce lipsă de mijloace de cultivare a voinței.

În vederea acestui scop, lămurește-ți toate faptele bune pe care le poți săvârși, ținând cont de măsura și chemarea ta și de împrejurări, făcând și o apreciere a ce, când, cum și în ce măsură trebuie săvârșit.

După ce ți-ai limpezit acestea, fixează linia generală a faptelor și ordinea lor, astfel încât nimic din cele săvârșite de tine să nu fie la întâmplare; ține minte totodată că cele stabilite sunt numai o privire de ansamblu și, prin urmare, detaliile se pot schimba în funcție de împrejurări. Totul trebuie făcut cu dreaptă socoteală.

De aceea este mai bine să socotești de fiecare dată toate faptele și situațiile posibile ce se pot ivi peste zi.

Cei care sunt deprinși cu lucrarea faptelor dreptății nu gândesc dinainte la cele pe care au să le facă, ci lucrează întotdeauna după cum le trimite Dumnezeu, căci toate de la El sunt. Prin feluritele împrejurări ale vieții, El își face cunoscută voia și planurile Sale față de fiecare dintre noi.

De altfel, toate acestea nu sunt decât fapte, iar săvârșirea lor face din tine doar un om corect față de porunci, însă pentru a dobândi prin ele virtuțile este necesară străduința de a ne menține în adevăratul duh al faptelor bune. Mai precis, să le facem pe toate cu smerenie și frică de Dumnezeu, după voia și spre slava Lui, pentru că cel ce săvârșește dreptatea bizuindu-se pe sine, cu îndrăzneală și obraznicie, căutând a-și plăcea sieși și oamenilor, unul ca acela, oricât de drepte ar fi faptele lui, hrănește duhul viclean al neosândirii de sine, al înfumurării și fariseismului.

Dacă lucrezi dreptatea în adevăratul duh, trebuie să ții seama de legile lucrării ei și mai ales de legea lucrării treptate și neîncetate, adică să pornești cu cele mai mici și să te urci cu încetul spre cele mari și să nu te oprești din această lucrare, o dată ce ai început-o.

Prin aceasta vei înlătura:

-Tulburarea că nu ești desăvârșit, pentru că la desăvârșire nu se ajunge cât ai bate din palme. Va veni odată și timpul ei.

-Gândul că ai făcut tot ce puteai face, pentru că nu există capăt al acestui urcuș.

Intențiile pline de înfumurare ale nevoițelor peste puterile noastre.

Ultima treaptă în săvârșirea faptelor bune este deprinderea deplină a lucrării lor ca pe ceva foarte firesc, atunci când legea nu te mai apasă ca o povară nesuferită, ci devine jugul bun și povara ușoară a lui Hristos.

Reușește să le dobândească pe acestea în modul cel mai deplin acela care se învrednicește să trăiască pe lângă un om cu adevărat lucrător al virtuților, care este și foarte iscusit în a-i învăța pe alții deprinderea lor. Nu va mai fi nevoit să repete fiecare lucrare care a dat greș din pricina neștiinței și lipsei de experiență; căci există o vorbă care spune că nu e nevoie neapărat să citești mult și să ai cunoaștere teoretică vastă, ci doar să găsești un om evlavios și vei învăța repede frica lui Dumnezeu, iar lucrul acesta se aplică oricărei alte virtuți.

În fine, este bine să alegi o virtute de căpetenie, cântărindu-ți firea și starea ta, și să o lucrezi cu multă hotărâre, fără nici un fel de șovăială, pentru că ea va fi piatra de temelie pe care vei clădi lucrarea celorlalte virtuți. Când duhul tău va slăbi și te vei clătina în lupta duhovnicească, virtutea aceasta te va întări de îndată și te va sprijini cu multă putere. Mai de nădejde decât toate este milostenia, care ne deschide calea către împăratul cerurilor.

Aceasta privește numai faptele, nu și stările ce le însuflețesc, acestea trebuind să-și aibă rânduiala lor lăuntrică, statornic ancorate în duhul nostru și depinzând într-un anume fel de conștiință și de voința liberă, după cum rânduiește Domnul. Toți sfinții spun că începutul a toată virtutea este frica de Dumnezeu, iar sfârșitul ei este dragostea de El, drumul dintre cele două fiind o scară ale cărei trepte sunt virtuțile, rânduite una deasupra celeilalte. Poate că nu la toți virtuțile se rânduiesc în același fel pe scara aceasta, dar la temelia lor se află pocăința plină de măhnire și smerenie, și lacrimile pline de durere pentru păcate care adapă toată virtutea. O descriere a fiecărei virtuți - firea, lucrarea, diferitele trepte, rătăcirile de la ea - face subiectul scrierilor și îndrumărilor patristice. Toate acestea se pot cunoaște prin lectură.

O astfel de lucrare ziditoare cultivă în mod nemijlocit voința, întipărend în ea virtuțile, și menține duhul într-o tensiune constantă, pentru că așa cum frecarea produce căldură, tot astfel lucrarea cea bună încălzește inima. Fără ea duhul se stinge și se răcește. Asta li se întâmplă îndeobște celor ce nu lucrează nimic sau celor care se mulțumesc doar să nu săvârșesc răul și nedreptatea. Nu, trebuie să săvârșim și fapte bune. În sfârșit, mai sunt și din aceia care fac așa de mult caz din aceste lucrări încât se istovesc de îndată, risipind duhul. Totul trebuie lucrat cu măsură.

Cultivarea inimii

A cultiva inima înseamnă a sădi în ea gustul și dorul după lucrurile sfinte, dumnezeiești, duhovnicești, astfel încât atunci când se află în mijlocul lor să se simtă ca la ea acasă. Dacă va gusta din dulceața și binecuvântarea lor, își va pierde apetitul pentru orice alt lucru și, chiar mai mult, îl va găsi dezgustător și deșart. Centrul vieții duhovnicești a omului este inima; în ea se întipăresc adevărurile de credință, în ea se înrădăcinează

aplecarea spre cele bune, dar lucrarea ei cea mai însemnată este cultivarea gustului pentru cele duhovnicești, cum am mai spus.

Când mintea contemplă întreaga lume duhovnicească și felurile ei părți alcătuitoare, în voință încolțesc semințele a nenumărate începuturi bune, iar sub înrăurirea lor inima trebuie să simtă în toate acestea dulceață și desfătare duhovnicească, răspândind în același timp căldură. Această încântare la simțirea lucrurilor duhovnicești este primul semn că sufletul omorât de păcate începe să învie; prin urmare, cultivarea duhovnicească este foarte importantă încă de la primele mișcări ale vieții duhovnicești.

Lucrările menite cultivării inimii sunt toate slujbele Bisericii, în toate formele lor - obștești și particulare, în biserică și acasă - și mai cu seamă duhul de neîncetată rugăciune ce respiră în toată întocmirea lor.

Sfintele slujbe, adică toate cele din cursul unei zile, împreună cu minunata așezare a icoanelor, candelor, cu tămâierile din vremea slujbelor, cântările, citirile, mișcările sfinților slujitori ai altarului, precum și cu cele săvârșite la diferite nevoi din viața credincioșilor⁴⁷. (Nota 47 Cum ar fi molitfele, panhidele ș.a. [nota traducătorului în engleză])

Apoi slujbele de acasă, făcute și ele cu tot felul de obiecte bisericești, precum icoane sfințite, untdelemn sfințit, lumânări, agheasmă, Sfinte Cruci și tămâie. Toate aceste obiecte sfințite lucrează asupra simțurilor - văz, auz, miros, gust și pipăit - fiind isopul ce curăță de toată întinăciunea. Ele sunt unica și cea mai vrednică de încredere modalitate de curățire a simțurilor.

Duhul lumesc (moleșeste) sufletul, iar păcatul care bântuie în lume îl înlănțuiește, trăgându-l în prăpastia pieirii. Întreaga alcătuire a slujbelor bisericești - rânduiala fiecăreia, atmosfera dumnezeiască, înțelesurile adânci, puterea credinței ce răzbate prin ele, dar mai cu seamă harul ce se pogoară prin ele sunt o forță de nebiruit ce izgonește din noi deșertul duh lumesc.

Slobozind sufletul din stăpânirea împovăratore a lumii, îi îngăduie acestuia să respire liber și să guste din bunătatea libertății duhovnicești. Intrând în biserică, pășim într-o altă lume, cu totul diferită, suntem puternic influențați de ea și ne schimbăm după chipul ei. La fel se întâmplă și atunci când suntem înconjurați în permanență de obiecte sfinte; astfel percepțiile lumii duhovnicești sunt mult mai frecvente și pătrund cu mai mult spor în suflet, înlesnind o cât mai grabnică schimbare a inimii, în acest scop:

1) Este necesar să ne alcătuim un cât mai precis program de participare la slujbele de la biserică, mai ales la utrenie, liturghie și la vecernie. Să dorești cât mai mult a merge în sfântul locaș, și cu primul prilej asta să faci, măcar o dată pe zi, și, dacă poți, să rămâi cât mai mult. Biserica este cerul pe pământ. Aleargă la biserică cu credința că Dumnezeu locuiește acolo și că aude mai grabnic rugăciunile, după propria Lui făgăduință. Stând în biserică, să stai ca și cum ai fi în fața lui Dumnezeu, cu frică și evlavie, pe care le

dovedești prin răbdare, prin închinăciuni și metanii, prin ascultarea slujbelor fără răătăcirea aiurea a gândurilor, fără relaxare sau nepăsare.

2) Să nu neglijezi celelalte slujbe - cele particulare, fie că au loc acasă sau la biserică. Nici să nesocotești pravila proprie de rugăciune de acasă, care răspândesc aceeași mireasmă bisericească ortodoxă. Trebuie să ții minte că slujbele particulare sunt numai o completare și o prelungire a celor obștești și nu o înlocuire a acestora. Apostolul, poruncindu-ne să nu ne-lipsim de adunarea obștească, ne dă de știre că toată puterea slujbelor stă în împreună-rugăciunea fraților întru Hristos.

3) Să ții toate rânduielile Bisericii, să păzești poruncile, prăznuirile, obiceiurile și tradițiile ei, să ne înconjurăm de tipic în toate modurile lui de manifestare, astfel încât să petrecem neconținut într-o atmosferă prielnică sporirii vieții duhovnicești. Este un lucru ușor de împlinit, pentru că așa este întocmirea Bisericii noastre; numai primește-o cu credință.

Însă ceea ce dă cea mai mare putere slujbelor ortodoxe este duhul de rugăciune. Rugăciunea este o îndatorire de căpetenie și cea mai puternică armă împotriva uneltirilor diavolești. Prin ea adevărurile de credință se întipăresc în minte, iar voința deprinde lucrarea virtuților, dar aprinde mai ales simțămintele inimii. Numai atunci se desfășoară cele dintâi bine, când sufletul se roagă cât mai des. De aceea rugăciunea trebuie lucrată înaintea la orice altceva și continuată cu multă răbdare, fără contenire, până când Domnul îi va da rugăciunea celui ce se roagă.

Începuturile rugăciunii trebuie căutate în însăși convertirea celor deșteptați prin har, pentru că rugăciunea este dorul neostoit al minții și inimii după Dumnezeu, pe care îl simțim în clipa deșteptării, însă uitarea sau nepriceperea pot foarte ușor să înăbușe această scânteie neprețuită, de aceea pune-te imediat pe fapte și începe lucrarea pe care am înfățișat-o până aici, cu scopul de a întezi în noi flacăra unui duh de rugăciune. Pe lângă participarea și trăirea slujbelor bisericești, după cum am arătat, cea mai nimerită osteneală în vederea scopului propus este rugăciunea personală, oriunde, oricând și oricum este făcută ea. Aici există o singură regulă, și anume: obișnuiește-te să te rogi. Pentru aceasta trebuie:

1) Să-ți întocmești o pravilă de rugăciune care să cuprindă rugăciunile de fiecare zi (de dimineață, de seară, și altele zilnice).

2) Să începi cu o pravilă mai scurtă, pentru ca duhul tău, nedeprins cu lucrarea rugăciunii, să nu dea îndărăt în fața acestei nevoițe.

3) Întotdeauna să te rogi cu frică de Dumnezeu, cu evlavie și cu toată luarea-aminte.

4) Să știi că pentru cele de mai sus e nevoie să stai în picioare, să faci metanii și închinăciuni, să îngenunchezi, să-ți faci semnul Sfintei Cruci, să citești, iar uneori să și cânti.

- 5) Cu cât este mai deasă rugăciunea astfel săvârșită, cu atât mai bine. Unii creștini obișnuiesc să se roage câte puțin în fiecare oră.
- 6) Rugăciunile pe care trebuie să le citești sunt în cartea de rugăciuni, dar e mai bine să te deprinzi cu una sau alta din ele, astfel încât duhul să se încălzească de fiecare dată când o începi.
- 7) Regula propriu-zisă de rugăciune este foarte simplă: stând la rugăciune cu frică și cu cutremur, rostește-o ca și cum ai șopti-o la urechea lui Dumnezeu, însoțind-o cu semnul crucii, cu închinăciuni, metanii și căderea cu fața la pământ, potrivit cu mișcarea duhului tău.
- 8) Odată ce ți-ai întocmit o pravilă de rugăciune, străduiește-te să o împlinești întotdeauna, ceea ce nu înseamnă că nu poți adăuga și alte rugăciuni, după cum te îndeamnă inima.
- 9) Citirea și cântarea cu voce tare, în șoaptă, sau în tăcere sunt tot una pentru că Domnul este aproape, însă uneori săvârșim rugăciunile într-un fel, alteori în alt fel, după cum ne îndeamnă inima.
- 10) Să ținem bine minte care este scopul rugăciunii. O rugăciune bine făcută și de folos spre mântuire se sfârșește căzând cu fața la pământ înaintea lui Dumnezeu, cu simțământul acesta: Cunoscătorule al inimilor, mântuiește-mă.
- 11) Rugăciunea are treptele ei. Prima treaptă este rugăciunea trupească, sau vorbită, sau a gurii, care constă în citire, stat în picioare și închinăciuni. Dacă atenția hoinărește aiurea, inima nu simte cele rostite și nu avem îndrăzneală la rugăciune; înseamnă că nu avem răbdare, osteneală și sudoare. Fără să ții seama de toate acestea, hotărăște-ți un anumit timp pentru rugăciune și roagă-te. Aceasta este rugăciunea lucrătoare. A doua treaptă este rugăciunea nerisipită: mintea se obișnuiește să se adune la vremea rugăciunii și o rostește cu toată luarea-aminte, fără să fie furată de gânduri. Atenția se unește cu cuvintele scrise și le repetă ca și cum ar fi ale ei. A treia treaptă este rugăciunea simțită, când atenția încălzește inima și cele înțelese de minte se simt de către inimă. Dacă în minte este cuvânt zdrobitor, în inimă este zdrobire și durere pentru păcate; în minte este implorare pentru iertarea păcatelor, în inimă simțământul trebuinței și însemnătății acesteia. Cel ce a ajuns la rugăciunea simțită, care se mai cheamă și a inimii, acela se roagă fără cuvinte, pentru că Dumnezeu nostru este un Dumnezeu al inimilor. De aceea, iată care este culmea creșterii în rugăciune: stând la rugăciune, să treci din simțire în simțire, în această treaptă cititul încetează, ca de altfel și cugetarea minții, și rămâne numai petrecerea în simțămintele cele duhovnicești, însoțită de anumite semne ale rugăciunii. O atare rugăciune vine foarte puțin la început. O stare frumoasă de rugăciune poate veni peste noi în biserică sau acasă... iar sfatul pe care ni-l dau toți Sfinții Părinți este să nu scăpăm acest moment din nebăgare de seamă, ci, atunci când ne vine această simțire duhovnicească, să curmăm orice altă lucrare și să rămânem în ea. Sfântul Ioan Scărarul spune că „un înger se roagă împreună cu tine”. Atenția minții la aceste momente de

rugăciune curată ne ajută să ne deprindem cât mai mult a ne ruga, pe când neatenția nimicește rugăciunea și orice sporire a ei.

12) Totuși, oricât de desăvârșit a ajuns cineva în rugăciune, pravila nu trebuie cu nici un chip lăsată, ci trebuie făcută așa cum am arătat mai sus; întotdeauna se începe de la rugăciunea lucrătoare apoi urmează rugăciunea minții și abia pe urmă cea a inimii. Fără o rânduială de rugăciune, rugăciunea inimii se pierde și omul va crede că se roagă, dar în realitate nu va fi așa.

13) Când simțirea cea dulce a rugăciunii ajunge să ardă în inimă neîncetat, urcăm pe treapta rugăciunii celei duhovnicești - un dar al Duhului Sfânt, Care Se roagă pentru noi cu suspine negărite. Este ultimul hotar al rugăciunii care poate fi atins. Se spune însă că mai există și o rugăciune mai presus de hotarele rugăciunii, care nici nu se mai cheamă rugăciune și este de necuprins de către mintea omenească, trecând peste limitele conștiinței de sine (despre care mărturisește Sfântul Isaac Sirul).

14) Cel mai lesnicios mod de a ajunge la rugăciunea neîncetată este acela de a rosti cât mai des Rugăciunea lui Iisus și a o înrădăcina în inimă. Oamenii cei mai duhovnicești și mai încercați în războiul nevăzut, luminați fiind de Dumnezeu, au înțeles că Rugăciunea lui Iisus este cel mai simplu și mai puternic mijloc pentru a întări duhul omului în toate lucrările cele duhovnicești și nevoințele ascetice și au lăsat povătuiri amănunțite în legătură cu această rugăciune în scrierile lor.

Toate ostenele și nevoințele ascetice au ca scop curățirea inimii de patimi și înnoirea duhului și putem dobândi acestea pe două căi; prima cale este cea a lucrării, adică a împlinirii acelor nevoințe ascetice pe care le-am arătat deja, iar cea de-a doua este cea a contemplației, adică a întoarcerii minții către Dumnezeu, în primul caz sufletul se curăță de toată întinăciunea și-L primește pe Dumnezeu, în al doilea Dumnezeu arde toată necurăția și vine să-Și facă locaș în casa astfel curățită a sufletului. Considerând-o pe aceasta din urmă ca aparținând doar Rugăciunii lui Iisus, Sfântul Grigorie Sinaitul spune: „îl dobândim pe Dumnezeu fie prin lucrare și nevoie, fie prin chemarea cu pricepere a Numelui lui Iisus”. El spune că prima cale este mai lungă, pe când a doua este mai scurtă și mai încununată de roade. Cei de după Sfântul Grigorie au așezat Rugăciunea lui Iisus la loc de frunte între podvig-uri, pentru că ea luminează, întărește, dă viață, zdrobește toți dușmanii văzuți și nevăzuți și ne duce la Dumnezeu. Iată cât de puternică și atotlucrătoare este! Numele lui Iisus este vistierie de bunătăți și binecuvântări, izvor nesecătuit de putere și viață în duh.

Se înțelege de la sine după toate acestea că orice penitent și oricine începe să-L caute pe Domnul trebuie să fie învățat în amănunțime despre lucrarea Rugăciunii lui Iisus. De la aceasta va deprinde și alte nevoințe, pentru că, hrănit de lucrarea rugăciunii, se va întări mult mai grabnic cu duhul, va spori duhovnicește mai curând și va pătrunde în lumea lăuntrică. Necunoscând acestea, marea majoritate a creștinilor se rezumă la nevoințele trupești și sufletești, irosindu-și astfel în zadar timpul și efortul.

Această lucrare se mai numește și „meșteșugită”. Ea este foarte simplă. Zăbovind cu atenție și conștiință în inimă, să rostești neîncetat: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă, fără să-ți închipui nici un fel de imagine sau chip, cu credința că Domnul te aude și va veni la tine.

Pentru a ajuta firavul vlăstar al rugăciunii să crească este bine să dedici în fiecare zi, fie dimineața, fie seara, un anumit timp acestei rugăciuni - un sfert de oră, jumătate de oră sau chiar mai mult, cât mai mult poți - doar pentru a o rosti, îndeobște e bine ca rostirea să se facă după rugăciunile de dimineață sau de seară, stând în picioare sau așezați. Prin acestea vei pune început bun deprinderii Rugăciunii lui Iisus.

Pe urmă, silește-te în timpul zilei să o spui în fiecare clipă, oricare ți-ar fi îndeletnicirea.

Te vei obișnui din ce în ce mai mult cu ea și va începe cu timpul să se lucreze ca de la sine, indiferent de treburile și ocupațiile omului. Cu cât lucrarea este mai statornică și făcută mai cu răbdare, cu atât mai repede vei spori.

Mereu să-ți ții conștiința în inimă, iar respirația ta să fie mai ușoară, ca rezultat al încordării lăuntrice ca care se săvârșește. Cel mai important lucru este însă credința că Dumnezeu este aproape și ne aude. Șoptește rugăciunea la urechea lui Dumnezeu.

Această lucrare săvârșită cât mai des va încălzi duhul, apoi va pogori în el luminarea și în cele din urmă răpirea. Dar dobândirea tuturor acestora poate dura uneori ani de zile.

La început această rugăciune este doar a gurii, ca orice altă lucrare, apoi trece în stadiul de rugăciune a minții, pogorându-se în cele din urmă în inimă și sălășluindu-se acolo.

Unii au căzut în înșelare și s-au primejduit pe sine săvârșind această rugăciune fără îndrumarea unui om încercat și deprins cu lucrarea ei. De aceea Rugăciunea lui Iisus trebuie învățată de la cineva care o știe. De cele mai multe ori înșelarea vine din faptul că atenția se fixează în cap și nu în piept, cum ar trebui.

Cel ce are atenția ațintită asupra inimii, acela s-a izbăvit de primejdie, însă cel mai mântuitor este să cădem în fiecare ceas cu fața la pământ înaintea lui Dumnezeu și cu inimă zdrobită să ne rugăm a fi izbăviți de înșelare.

Sfinții Părinți au expus amănunțit învățătura despre lucrarea Rugăciunii lui Iisus. De aceea, cel ce începe să le citească foarte atent și să le lase deoparte pe toate celelalte. Cele mai bune scrieri cu acest subiect sunt cele ale: Sfântului Isihie, Sfântului Grigorie Sinaitul, Sfântului Filotei Sinaitul, Sfântului Teolipt, Sfântului Simeon Noul Teolog, Sfântului Nil Sorski, Ieromonahului Dorotei, precum și predosloviile Starețului Varsanufle și viața Sfântului Paisie.

Cel ce a deprins această lucrare, trecând prin toate cele înfățișate mai sus, este un autentic trăitor al vieții creștinești. El va spori foarte repede în viața de curăție și desăvârșire creștină și va dobândi mult dorita pace a sufletului prin unirea cu Dumnezeu.

Aceasta este lucrarea cea mai potrivită puterilor sufletești, care lucrează după cum se mișcă duhul; fiecare din ele se adaptează la viața duhului sau la simțirile duhovnicești. Tot ele contribuie la întărirea condițiilor de început, adică strunesc lucrarea minții prin neîmprăștierea ei, lucrarea voinței prin veghere, iar lucrarea inimii prin trezvie. Rugăciunea le înveșmăntează și le cuprinde pe toate; însăși creșterea și sporirea ei nu este altceva decât osteneala lăuntrică pe care am descris-o până acum.

Toate aceste activități sunt menite cizelării puterilor sufletești în duhul noii vieți. Creșterea înseamnă de fapt înduhovnicirea sufletului sau ridicarea lui în duh și contopirea cu el. Cât timp au viețuit în păcat, duhul și sufletul s-au unit spre lucrarea celor potrivnice. După deșteptarea prin har, duhul este înnoit, dar sufletul este înlănțuit de mreaja vicleană a păcatului și se împotrivește cu înverșunare duhului și tuturor lucrărilor celor duhovnicești. Aceste lucrări impregnate de elemente duhovnicești ajută sufletul să se ridice în duh și să se contopească cu el. Este evident atunci că lucrările acestea sunt de cea mai mare însemnătate și că își pricinuiesc mult rău cei care le părăsesc. Ei înșiși sunt cauza faptului că ostenele lor nu dau nici un fel de rod. Ei trudes, dar fără nici un rezultat, se învârtosază curând și viața duhovnicească - câtă era - se stinge.

Roadele acestor nevoințe apar datorită râvnei și căutărilor noastre. Râvna este cea care călăuzește puterea dătătoare de viață a harului, prin ele, spre puterile sufletești, acestea primind revărsarea lucrării binefăcătoare a harului, fără de care toate nevoințele sunt seci, fără viață, reci și deșarte.

Citirea, metaniile, slujbele și orice altceva vor rămâne sterpe dacă nu există duhul lăuntric; ele vor crește și vor hrăni în noi duhul slavei deșarte și al fariseismului, din care se vor hrăni la rândul lor, acestea fiind singurele care îl mai susțin pe om în nevoințele lui. Iată de ce cineva care nu are duh, de îndată ce vin lucruri potrivnice și ispite peste inima lui, se pierde cu firea și cade. De fapt, ostenele înseși îi sunt aceluia un chin, pentru că toată puterea duhului celui osârduitor este acaparată de către suflet, drept pentru care sufletul nu se mai satură de aceste lucrări, dorind să se afle totdeauna numai în ele.

Din aceste motive este foarte necesar ca atunci când împlinim aceste lucrări să avem grijă să ardă duhul lăuntric de viață și să cădem către Dumnezeu, Mântuitorul nostru, cu smerenie și cu zdrobire de inimă. Această stare de umilință și pocăință menține și se hrănește cel mai bine cu rugăciunea și cu toate lucrările ce țin de ea. Pentru că ele hrănesc și sufletul deopotrivă, să luăm aminte să nu ne mulțumim numai cu ele; e posibil să rămânem niște oameni sufletești, păgubindu-ne duhul. Mai mult decât cu orice, aceasta se poate întâmpla cu cititul și, în general, cu cercetarea și însușirea adevărului.

Să ținem trupul în duhul noii vieți

Trăsătura distinctivă a acestei lucrări este strâmtorarea trupului, care înseamnă să nu-i îndeplinim acestuia nici o poftă sau dorință păcătoasă, lipsindu-l de desfătări și îndulciri, înseamnă să nu primim nici hrană, nici băutură, nici somn, nici mișcare, nici priveliști, nici sunete, nici alte senzații și percepții ca și cum toate acestea ar fi bune și vrednice de dorit, ci ca și cum ar fi toate trecătoare și străine nouă, fără să le dăm vreo atenție înainte

sau după ce le-am primit. Mai mult decât atât, să ni le îngăduim pe toate cu măsură strictă, impusă nu de lăcomia poftelor trupești, ci dictată de rațiune și de duhul osârduior. Dă-i trupului ceea ce îi trebuie, dar cu înfrânare și, nemaidându-i nici o atenție, concentrează-ți, toată atenția asupra sufletului. Sfinții Părinți denumesc această întoarcere de la odihna trupului viețuire aspră, împlinirea bunului plac trupesc este o patimă extrem de primejdioasă și de aceea nesuferită lui Dumnezeu. Cel ce își cruță trupul, „milostivindu-se” de el și răsfațându-l, acela nu poate avea Duhul Sfânt sălășluit în inima lui. Până și satisfacerea sporadică a poftelor și voilor trupului, din pricina neatenției și delăsării, învârtosează inima. Ce să mai spunem atunci de cei la care desfătarea cărnii a devenit o a doua natură? Desfătarea trupului este pentru Duh ceea ce este apa pentru foc.

Trupul este cuibul tuturor patimilor - după cum spune Sfântul Ioan Casian și după îndelungata experiență ascetică creștină - și de aceea strâmtorarea lui împuținează și izgonește patimile și poftele nesocotite. Cel ce își răsfață trupul nu va avea parte nicidecum de petrecerea lăuntrică, pentru că el este înrobit de tot ceea ce îi poate satisface dorințele păcătoase, adică este risipit în plăceri și prin urmare este împietrit. Sufletul se coboară în cele ale trupului, se împreunează cu acesta și devine greoi, atârând înspre cele pământești, neputincios să contemple liber cu mintea cele duhovnicești. Dimpotrivă, cât de limpede este vederea în trupul strunit, cât de nestingherită este petrecerea lăuntrică, cât de urâte sunt patimile și în general cât de plină de energie și de evidentă este în el viața duhovnicească!

„...chiar dacă omul nostru cel din afară se trece, cel dinăuntru însă se înnoiește din zi în zi” (II Corinteni 4, 16). Dacă trupul se întărește, o face păgubind duhul, iar duhul nu poate spori decât pe socoteala odihnei și bunului plac trupesc. Nici un sfânt nu a avut o viață ușoară; toți au dus o viață foarte aspră, strâmtorându-și, slăbindu-și, uscându-și și urându-și trupul. Sfântul Isaac Sirul socotește strâmtorarea trupului a fi o condiție a mântuirii. Cel ce își cruță și-și răsfață trupul a apucat-o pe o cale înșelătoare, lunecoasă, amăgitoare și nesigură.

Trupul trebuie strâmtorat în toate măduarele, membrele și funcțiile sale, astfel încât toate acestea să se preschimbe în unelte ale lucrării dreptății.

Există două ramuri ale vieții noastre trupești - una este cea animalică - senzitivă, prin care se desfășoară activitățile psihologice/afective; cealaltă este cea pur animalieră, unealtă a economiei animalice, a hrănirii și luptei pentru supraviețuire. Cea dintâi are oarecum mai multă libertate, fiind mai slobodă; cea de-a doua este mai încătușată, mai trupească și mai grosieră.

De cea dintâi se leagă simțurile, limba și mișcarea; de cea de-a doua: mâncatul, dormitul, funcțiile sexuale și diferitele senzații tactile - de cald, de frig, de moale și așa mai departe.

Iată care sunt regulile strâmtorării trupului:

1) Stăpânește-ți simțurile, mai ales văzul și auzul; înfrânează-ți mișcările și păzește-ți limba. Cel ce nu le ține în frâu pe acestea trei este înrobit și slăbănogit în cele lăuntrice.

Nici măcar nu petrece înlăuntru, pentru că simțurile sunt ușile sufletului spre cele dinafară sau ferestre prin care iese toată căldura lăuntrică.

- 2) Arată-ți stăpânirea față de simțuri, silindu-le să fie atrase de lucrurile binefăcătoare sufletului. Până acum ele s-au hrănit din tot ceea ce slujea iubirii de sine și patimilor, de acum înainte să se hrănească din cele ce ajută la aprinderea duhului.
- 3) Măsoară cantitatea de hrană de care are nevoie trupul. Trebuie să fie simplă și sănătoasă. Folosește-te de cântar, stabilește-i calitatea și ora la care trebuie mâncată și fii mulțumit cu atât. La fel procedezi și cu somnul. Mortifică-ți funcțiile sexuale prin uscarea trupului, în fine, poartă-te cu trupul tău cu un fel de ură, trateaza-l cu răceală și asprime, ca să nu se bucure de mângâiere și dezmierdare.
- 4) Odată rânduite acestea toate, războiește-te cu trupul până când se supune și se smerește. Din momentul în care se va deprinde cu petrecerea cea aspră și cu trebuința de puține, va deveni robul tău fără glas. Carnea se va smeri și va asculta în cele din urmă; să știi asta și să te nevoiești pentru ea, ca încununare a ostinelilor tale. Podvig-unle trupești zidesc și întăresc virtuțile trupești: însingurarea, tăcerea, privegherea, osteneala, răbdarea în ispite, tăria, curăția și fecioria.
- 5) Să-ți aduci aminte neconștient că acest însoțitor, al tău va sfârși în mormânt. Se spune să nu te încrezi în trup - este foarte viclean. Când crezi că a devenit supus și ascultător și-ți îngădui o slăbire a frâului, atunci te înhață imediat și te biruie. De aceea lupta cu trupul continuă până la mormânt; este mult mai înverșunat la început, apoi devine din ce în ce mai ușor și în cele din urmă se rezumă la supravegherea purtării lui, tulburată din când în când de ușoare senzații ale pornirilor sale.
- 6) Pentru o biruință cât mai durabilă, să știm că dacă legea statorniciei trebuie respectată în orice lucrare duhovnicească, atunci ea se impune cu atât mai mult în podvig-urile trupești. Iată un sfat îndeobște valabil: la început supune toate măduarele trupești strâmtorării și întoarce-ți toată atenția asupra lucrării lăuntrice. Când patimile își vor slăbi strânsoarea inima se va umple de căldură; atunci, potrivit cu intensitatea arderii lăuntrice, cerințele trupului se micșorează de la sine și încep în chip firesc marile nevointe trupești.
- 7) Cele mai importante nevointe ascetice pentru strâmtorarea trupului sunt: postul, privegherea, ostenelile și curăția. Aceasta din urmă este cea mai trebuincioasă și cea mai lucrătoare, de aceea fecioria este socotită calea cea mai scurtă către desăvârșirea creștină. Fără fecorie omul nu poate dobândi nici tărie, nici daruri. E bine să știm că pe lângă fecioria trupească mai există și fecioria sufletească și că pe aceasta o putem pierde foarte ușor, în ciuda faptului că ne păstrăm fecioria trupească până la mormânt. Fecioria sufletească este cu mult mai însemnată decât cea trupească, de aceea soții se pot apropia foarte mult de starea feciorelnică prin curăție sufletească. Ostenitorul care se încredințează voii lui Dumnezeu este ajutat de har și tocmai din acest motiv vedem că există și soți care posedă desăvârșirea duhovnicească.

8. Rânduiala vieții din afară potrivit cu duhul vieții noi

Trăirea și orânduirea vieții din afară în duhul vieții noi se poate numi „fuga de lume” și înseamnă de fapt izgonirea duhului lumesc din întreaga desfășurare a vieții. „...Eu v-am ales pe voi din lume” (Ioan 15, 19), adică ne-a scos din ea. Acestea sunt cuvintele Mântuitorului către Apostoli, dar același lucru îl face și tuturor credincioșilor prin harul Său: scoate duhul Lui din lume. Însăși deșteptarea prin har este o avertizare a conștiinței despre deșertăciunea lumii și deschiderea ei către o altă lume - cea duhovnicească, însă ceea ce la început s-a arătat în chip nevăzut în suflet trebuie mărturisit mai apoi prin fapte, pentru a deveni o regulă permanentă. Cine îl caută pe Domnul trebuie să se despartă de lume.

Prin „lume” se înțelege tot ceea ce e pătimăș, deșart sau întinat de păcat și care pătrunde în viața socială, familială și personală, sălășluindu-se acolo sub formă de obicei și lege. Iată de ce a părăsi lumea nu înseamnă câtuși de puțin a ne rupe de societate sau de familie, ci a părăsi toate năravurile, obiceiurile, îndeletnicirile, deprinderile și cerințele care sunt cu totul potrivnice Duhului lui Hristos, pe Care l-am primit și Care crește în noi. Societatea și familia sunt binecuvântate de Dumnezeu, de aceea nu trebuie să le respingem sau să le disprețuim, nici pe ele și nici pe cele ce țin de temelia și de buna lor întocmire; ci trebuie să disprețuim și să fugim de tot ce este patimă și poftă, căci acestea se prind de acelea ca o tumoare malignă, vătămându-le și stricându-le. A fugi de lume înseamnă a te stabili în adevărata familie și societate.

Iar toate celelalte să le faci ca și cum ți-ar fi străine, ca și cum n-ar fi treaba ta: „Și cei ce se folosesc de lumea aceasta, ca și cum nu s-ar folosi deplin de ea” (1 Corinteni 7, 31).

Este evident de ce se impune să lucrăm așa. Lumea cea deșartă și îmbibată de patimi pătrunde în suflet, stârnind și vărsând în el patimile. Așa cum cel ce umblă prin funingine se înnegrește, sau cel ce bagă mâna în foc se frige, tot astfel cel ce se implică în lucrurile lumești se umple de patimi urâte lui Dumnezeu; de aceea penitentul care se întoarce în lume cade iar în robia păcatului, iar cel nevinovat se strică. Este un deznodământ aproape inevitabil. Minte se întunecă; se afundă în uitare și nesimțire, devine slabă, înrobitează păcatului, despuiată de toate cele bune. De îndată ce inima este rănită, urmează patima și făptuirea și omul a căzut. Cei ce s-au pocăit și și-au schimbat viața și care fug de obiceiurile lumești ca de foc stau mărturie pentru întregul proces de pervertire a firii umane în contact cu duhul lumesc și pentru faptul că este necesară și inevitabilă părăsirea lumii.

Ce anume să lepădăm și cum - acestea le aflăm mult mai ușor prin propria experiență decât prin citirea lor dintr-o carte.

Legea sună așa: părăsește de îndată tot ce este primejdios pentru buna sporire a vieții duhovnicești, tot ce ațâță patimile, seamănă deșertăciune și stinge duhu!. Și câte nu sunt cele care împlinesc aceste condiții! Măsură și barometru pentru ele să fie inima fiecăruia din cei care caută cu sinceritate mântuirea, fără a se amăgi pe sine sau de ochii lumii. Acum e timpul să încetăm a mai avea de-a face cu toate acele teatre, baluri, dansuri, cântări necuvincioase, petreceri, muzici, călătorii, hoinăreli, glume, ironii, râsete și cunoștințe care ne irosesc timpul fără vreun folos.

Este timpul să modificăm și ora sculării, și durata somnului, și ora de masă ș.a.m.d. În alte locuri și la vremi diferite, schimbările pot fi altele, însă unitatea de măsură este mereu aceeași: rupe-te de tovărășia persoanelor și lucrurilor care pricinuesc rău vieții duhovnicești și de orice stinge duhul. Dar ce anume stinge duhul? Pentru unii poate fi ceva lipsit de importanță, cum ar fi o plimbare într-un loc familiar cu o persoană familiară. „Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos” (I Corinteni 6, 12).

Din acestea înțelegem că a părăsi lumea nu înseamnă altceva decât a curăți toată viața cea din afară prin înlocuirea oricărei întinăciuni și urme a patimilor cu lucrurile cele curate, care nu stingheresc viața duhovnicească, ci o ajută să sporească; fie că acest lucru se întâmplă în viața personală, familială sau obștească - reorânduiește-ți comportamentul exterior în casă și în afara ei, cu prietenii și partenerii, în duhul noii vieți pe care o trăiești. Stabilește-ți reguli și pune ordine în fiecare îndeletnicire de acasă, la muncă sau când ești cu prietenii; să știi precis când, cum și cu cine îți petreci timpul.

Cum se pot pune în practică toate acestea? Ori în ce fel poți, dar să lucrezi cu sfatuire și discernământ, după cum te îndrumă părintele duhovnicesc sau altcineva în care ai încredere. Unii fac asta dintr-o dată și se pare că este mai bine astfel, alții treptat. Trebuie doar să urâm din prima clipă, cu toată inima, tot lucrul lumesc și păcătos, să ne înstrăinăm de el, să nu-l dorim și să nu ne îndulcim cu el. „Să nu vă potriviți cu acest veac” (Romani 12, 2). După înstrăinarea lăuntrică de lume, ruperea văzută de ea poate urma fie de îndată, fie treptat. Cel slab duhovnicește nu va suporta lepădarea făcută într-un interval mai lung de timp - nu va sta cu tărie, va slăbi și va cădea.

Unii ca aceștia sunt înrobiți mai ales de patimile trupești, care le sunt ca o a doua natură, și de aceea trebuie să se lepede fulgerător de lume, fugind cât mai departe de locul în care s-au tăvălit în noroiul păcatului. Omul tare cu duhul suportă lepădarea de lume făcută în etape. Dar atât pentru primul cât și pentru al doilea este absolut necesar, de la prima mișcare a prefacerii lăuntrice, să curme orice legătură cu lumea păcătoasă și cu orice lucru lumesc până când vlăstarul noii vieți va prinde rădăcini puternice. Este ca și cum am împrejmuji cu un gard un puiet de-abia pus în pământ; deși vântul nu bate tare, el poate smulge copăcelul fiindcă rădăcinile lui sunt încă firave.

Gândul că poți duce o viață creștină și în același timp să menții și legăturile cu lumea și lumescul este deșart și înșelător. Cine se hrănește cu gândul acesta nu va fi nicicând mai mult decât un fariseu și un creștin închipuit, adică va fi creștin numai după părerea sa și nu aievea. La început va strica cu o mână ceea ce a făcut cu cealaltă, adică tot ceea ce va fi adunat el prin îndepărtarea de lume va risipi la reîntrarea în ea. De aici nu mai este decât un pas până la părerea de sine, întrucât ceea ce a fost răpit din inimă poate rămâne în memorie și în imaginație. Aducându-și aminte cum era înainte, omul poate crede lesne că lucrurile stau tot la fel; însă între timp cele bune au pierit ca fumul și numai urmele lor au rămas în memorie. El va crede că are ceea ce de fapt nu are, iar judecata lui aceasta este: „de la cel ce n-are și ce are i se va lua” (Matei 25, 29).

De la părerea de sine la fariseism nu este decât un pas. Iar fariseismul învârtosat sau nesimțirea de sine este o stare groaznică. Cu toate acestea, aceasta reprezintă o

perspectivă înspăimântătoare: „Cum pot să părăsesc lumea?” - se poate întreba cineva. Este numai în aparență înspăimântător, pentru că părăsirea lumii înseamnă pătrunderea în paradisul cel lăuntric. Din afară ne vin numai lipsuri, ură și suferințe. Ce e de făcut? Înarmează-te cu răbdare. Ce e mai de preț - lumea sau sufletul tău, vremelnicia sau veșnicia? Lipsește-te de cele puține și sărace, ca să câștigi revărsarea nemăsurată a celor multe și bogate. Se întâmplă de altfel ca lumea să ne îmbrâncească furioasă la început și apoi încetul cu încetul să nu ne mai dea nici o atenție; cel ce a părăsit lumea este lăsat în pace, pentru că rareori sunt creștinii prețuiți în lume. Oamenii flecăresc o vreme și apoi uită, socotindu-l pe cel ce a părăsit lumea ca pe un mort. De aceea nu trebuie să te temi de batjocura și vrăjmășia lumii, fiindcă din pricina deșertăciunii și le iubește numai pe cele ce le vede ca fiind de față și uită restul. Lumea este un bâlci care îi interesează și îi ține ocupați pe cei din ea, păsându-i prea puțin de ceilalți.

Astfel, fie prin îndeletnicirile îndreptate spre zidirea puterilor sufletului, fie prin strâmtorarea trupului în toate măduarele lui și mai ales în acele organe care sunt cele mai apropiate de suflet, fie prin curățirea vieții exterioare, cel ce caută o pavază bună și tare își va apăra de primejdii viața duhovnicească, întărindu-se lăuntric prin îndeletniciri duhovnicești și sufletești în singurătate, și însoțindu-le de strâmtorări și munciri ale trupului, se reîntoarce la treburile sale familiale sau obștești, la îndeletniciri care sunt curate și mântuitoare, după voia lui Dumnezeu, prin care duhul se zidește, sau cel puțin nu se lasă pradat.

Un singur lucru îl mai poate risipi și acela este neconținută privire și auzire a lucrurilor, fie lumești, fie firești, care au înrăurire asupra sufletului, risipindu-l de la lucrarea mântuirii prin distragerea atenției și înrobirea ei. Dacă ar pune strajă acestor ferestre spre înăuntru, pacea lăuntrică nu i-ar mai fi tulburată. Bineînțeles că cea mai eficientă și mai temeinică lucrare de acest fel este paza simțurilor; numai că aceasta nu poate fi lesne săvârșită și nu trebuie s-o facă oricine. De aceea Sfinții Părinți au găsit o cale mântuitoare prin care să ne deschidem impresiilor exterioare și totuși să nu fim împrăstiați de ele, zidindu-ne în același timp duhul lăuntric.

Această cale spune să găsim câte un sens duhovnicesc pentru orice lucru văzut și auzit și să ne întipărim cât mai adânc în memorie acest „înlocuitor” duhovnicesc, astfel încât, de fiecare dată când vedem sau auzim un anumit lucru, „înlocuitorul” să se impună cu mai multă evidență simțurilor noastre decât obiectul însuși. Cel ce face așa cu toate pe care le întâlnește este permanent pe băncile unei școli duhovnicești. Lumina și întunericul, omul și fiara, pietrele și plantele, casa și câmpul - totul până la cel mai mic amănunt va fi o carte pentru el, pe care trebuie s-o citească, să o tâlcuiască și să se întărească întru ea. Și cât de mântuitoare este această lucrare! «De ce plângeți?» a întrebat ucenicul pe bătrânul său care văzuse o femeie desfrânată, frumoasă foarte. «Plâng», a răspuns bătrânul, «pentru că văd cum se pierde făptura rațională a lui Dumnezeu și pentru că eu nu mă îngrijesc de sufletul meu pe cât se îngrijește aceasta de trupu! ei ca să-l dea spre desfrânare...». Altul, auzind o femeie care plângea la un mormânt, a zis: «Așa ar trebui să-și plângă creștinul păcatele».

9. Mijloace pline de har pentru sporirea. și întărirea vieții duhovnicești

Acestea sunt ostenele ascetice prin care sufletul, trupul și purtarea din afară cresc în duhul vieții celei noi. După ce duhul este deșteptat la viață prin harul lui Dumnezeu, are loc urcușul până la hotărâre și făgăduință și întărirea harului prin primirea Sfintelor Taine. Însă așa cum la început întoarcerea spre Dumnezeu este șovăielnică și trebuie întărită prin harul ce se coboară prin Taine, tot așa și râvna este nestatornică, osârdia fără putere, voința slabă, iar viața deșartă fără hrănirea și întărirea lor prin Dumnezeieștile Taine ale Spovedaniei și Împărtășaniei. Viața creștină manifestată de râvnă este o viață plină de har; ca urmare, atragerea și dobândirea harului dumnezeiesc este mijlocul cel mai puternic spre păzirea, hrănirea și arderea vieții duhovnicești. Există hrană trupească, există și merinde duhovnicești și acestea sunt Sfintele Taine.

Domnul ne-a dat Sfintele Taine ale Trupului și Sângelui Său spre a hrăni și a înălța viața noastră duhovnicească. „Eu sunt pâinea vieții”, a spus Domnul (Ioan 6, 48). „Trupul Meu este adevărată mâncare și sângele Meu adevărată băutură” (Ioan 6, 55). Viața duhovnicească este rodul petrecerii cu Domnul. Nu există viață adevărată în afara Lui sau fără El, ci iată ce zice El: „Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el... Eu visez prin Tatăl, și cel ce Mă mănâncă pe Mine va trăi prin Mine” (Ioan 6, 56-57). Asta înseamnă că unirea cu Hristos se face prin Împărtășirea din Trupul și Sângele Său. Adevărata viață duhovnicească este plină de putere, mult lucrătoare și mult roditoare. Dar fără Mine nu puteți face nimic, zice Domnul. „Cel ce rămâne în Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă” (Ioan 15, 5). „Cel ce Mă mănâncă pe Mine va trăi prin Mine” (Ioan 6, 57). Așa încât, „dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică” (Ioan 6, 53-54).

Acesta este Izvorul plin de har din care se adapă și se întărește viața noastră duhovnicească! De asta încă de la începuturile creștinismului cei mai râvnitori socoteau împărtășirea deasa ca fiind cea mai mare binecuvântare, în Faptele Apostolilor se pomeneste de nenumărate ori despre creștinii care stăruiau în rugăciune și în frângerea pâinii, adică în Împărtășanie. Sfântul Vasile cel Mare spune în epistola sa către Patricia Cezareea că este mântuitor să te împărtășești în fiecare zi și, vorbind despre sine, zice: „Noi ne împărtășim de patru ori pe săptămână”. Aceasta este și părerea îndeobște împărtășită de toți sfinții, că nu există mântuire fără Împărtășanie, și nici măcar sporire nu există fără deasa Împărtășanie.⁴⁸

(Nota⁴⁸ Cele 100 de capete ale lui Calist și Ignatie Xanthopol, în Filocalia, vol. 8, 1979, nr. 92, pg. 202-211)

Dar Domnul, Izvorul vieții, Care dă viață tuturor celor ce se Împărtășesc din El, este și foc mistuitor. Cei ce primesc Sfintele Taine cu vrednicie gustă Viața, iar cei ce le primesc cu nevrednicie își mănâncă moarte. Deși nu este o moarte văzută, ea se lasă în mod nevăzut peste duhul și inima omului. Cel ce se Împărtășește cu nevrednicie pleacă de la Sfântul Potir ca un lemn mistuit de foc sau ca fiarele contorsionate ce rămân de pe urma unui incendiu devastator, în trupul aceluia fie s-a semănat sămânța morții, fie moartea survine de îndată, așa cum s-a întâmplat în biserica Corintenilor, după cum mărturisește Apostolul [N. trad.: vezi I Corinteni 11, 29-30]. De aceea, să ne apropiem de Sfântul Potir cu frică și cutremur, după ce ne-am pregătit îndeajuns.

Pregătirea constă în curățirea conștiinței de lucrurile ce ne pot aduce osândă. Să se cerceteze însă omul pe sine, învață Apostolul, și așa să mănânce din pâine și să bea din pahar (1 Corinteni 11, 28). Spovedania curată însoțită de ură față de păcat și de hotărârea de a nu mai săvârși păcatul cu orice chip face din sufletul nostru un vas care, prin harul lui Dumnezeu, să poată să-L cuprindă pe Cel de necuprins, în hotărârea și făgăduința noastră. Se unește Hristos cu noi, fiindcă acela este singurul loc neîntinat din noi - restul este întinăciune. Așadar nimeni dintre muritori nu se poate apropia cu vrednicie, dar prin Domnul și prin harul Său suntem găsiți vrednici, pentru mărturisirea cea zdrobită a păcatelor și pentru făgăduință.

Am fi putut să spunem doar atât: spovedește-te curat și te vei putea împărtăși cu vrednicie; dar Spovedania însăși este o Sfântă Taină, care necesită pregătire temeinică la rândul ei; și mai mult decât atât, cere anumite lucrări, sentimente și dispoziții sufletești care nu pot fi săvârșite și manifestate toate deodată, ci este nevoie de timp și de o anumită perioadă de pregătire numai pentru aceasta. De aceea Taina Sfintei Spovedanii a fost săvârșită dintotdeauna după o anumită rânduială, prin fapte și lucrări ce-l ajută pe penitent să se pregătească pentru ea și să-și cunoască mai ușor păcatele, să-și deștepte străpungerea inimii și să-și păzească promisiunea. Toate acestea la un loc poartă numele de govenie.

Astfel, pentru întărirea și sporirea unei vieți pline de har prin primirea Sfintelor Taine este de trebuință să ne pregătim prin govenie și prin tot ceea ce ține de ea, să mergem la spovedit și, astfel pregătiți, să ne apropiem cu vrednicie de Sfântul Potir. Este necesar să întocmim noi o govenie, sau mai precis să o luăm asupra-ne pentru că este deja întocmită de către Sfânta Biserică. Cele patru posturi de peste an sunt rânduite în acest scop, astfel încât în timpul lor creștinii râvnitori să se pregătească cu luare-aminte, să se mărturisească și să primească Sfânta Împărtășanie. Cei ce doresc desăvârșirea trebuie să-și facă o regulă din a se pregăti pentru Împărtășanie în timpul fiecăruia din cele patru mari posturi de peste an. Așa este scris în „Mărturisirea de credință ortodoxă”.

Asta nu înseamnă că cei foarte osârduitori nu se pot pregăti mai des sau chiar neîncetat pentru primirea Sfintelor Taine, după cum nu înseamnă că cei care nu pot respecta această regulă din diferite motive trebuie să se simtă împovărați de ea ca de un jug. Încearcă doar să faci orice depinde de tine pentru a te pregăti pentru Împărtășanie de patru ori pe an. Pentru mireni de patru ori pe an este un număr potrivit, de mijloc și după cum s-a constatat din experiența Bisericii, foarte mântuitor. Cel ce procedează așa nu se va rupe din comuniunea celorlalți, din care pricină nici nu se va mândri că îi întrece în râvnă. La fel de bine te poți pregăti de două ori pentru împărtășanie în timpul Postului Mare și al Postului Nașterii Domnului - la început și la sfârșit. Astfel vor fi în total șase pregătiri în cursul unui an.

Govenie nu trebuie confundată cu postirea în general sau cu ținerea posturilor cu vrednicie, după rânduiala Bisericii. Este o parte alcătuitoare a postului, dar se deosebește de el printr-o mai mare asprime față de hrană, somn și față de tot ceea ce se referă la îndeletnicirile duhovnicești, cum ar fi: citirea cărților sfinte cât mai mult cu putință, curmarea oricăror griji și treburi lumești, participarea la toate slujbele bisericești și așa

mai departe. Această perioadă de timp este consacrată îndeletnicirilor ce au ca scop aducerea în viața noastră a cuvenitei pocăințe și spovedanii și apoi Împărtășirea cu Sfintele Taine.

Este limpede așadar că întregul proces ce poartă numele de govenie este menit să curețe întreaga noastră viață, să-i restabilească rânduiala cea mântuitoare, să ne curățească scopurile, să ne unească cu Domnul, să înnoiască duhul și toată ființa noastră. Se poate asemana cu spălarea hainelor prăfuite sau cu îmbăierea după ce-am mers pe drum. Creștinul, oricât de grijuliu ar fi, nu va scăpa niciodată neatins de praful și murdăria drumului. Se va acoperi de praful cugetelor pătimase și se va mânji de căderile în păcat. Deși nu este decât puțină murdărie, ea este pentru suflet ceea ce este praful pentru ochi și pietricelele pentru mecanismul unui ceas - ochii nu văd, iar ceasul nu merge. Așa că trebuie să ne curățim și să ne înnoim din când în când. Cu câtă înțelepciune le-a rânduit pe toate cele de trebuință Biserica noastră și cât de mântuitoare este supunerea cu smerenie la aceste rânduieli!

Iată însemnătatea goveniei. Este un mijloc pentru aprinderea, hrănirea și păstrarea vieții în noi. Dar mai ales este o revizuire atentă a vieții noastre, cu toate căderile și pricinile lor, și stabilirea mijloacelor de a ne păzi de ele. Când ajungem să ne cunoaștem păcatele, ele sunt izgonite din inimă prin zdrobirea ei și scârba față de ele, fiind iertate și șterse prin Taina Sfintei Spovedanii și prin făgăduința de a ne schimba. Atunci vasul este pregătit. Prin Sfânta Euharistie, Domnul vine și Se unește cu duhul vrednic să-L primească, care trebuie să simtă că nu mai sunt singur, ci cu Tine.

VI - Partea a treia - Calea spre mantuire

Apropierea de o neîntreruptă govenie

Govenie se săvârșește într-o anumită perioadă de timp, însă acest duh de pregătire ar trebui să devină în cele din urmă o permanentă stare sufletească. Pentru a înlesni înrădăcinarea ei sunt necesare anumite nevoințe ajutătoare.

Govenie este o înșiruire firească a trei lucrări prin care ne curățăm simțirile și ne sfințim; acestea sunt: postul, spovedania și împărtășania și ele ar trebui săvârșite, pe cât posibil, cât mai des și mai cu regularitate. Pentru aceasta sunt de trebuință următoarele:

1. Cu privire la govenie

1) Să ținem toate posturile de peste an, rânduite de Biserică, nu numai printr-o simplă înfrânare de la mâncarea de dulce, ci astfel încât trupul să simtă lipsă, insuficiență și sărăcie a hranei și chiar durere, în vremea postului, să îngădui un anumit număr de zile pentru a ne pregăti de Sfânta Împărtășanie, zile în care să lăsăm orice altă lucrare și să ne concentrăm asupra unui singur lucru: curățirea conștiinței. După aceea, în restul postului activitatea va fi la fel ca în celelalte perioade ale anului, iar postirea va fi mai puțin aspră și ne putem ocupa și cu alte treburi, în funcție de împrejurări. Doar istovindu-ne trupul și luând de la el orice prilej de desfătare - așa cum facem atunci când purtăm dolii și ne

jelim morții - ușurăm duhul și atragem harul lui Dumnezeu. Ce mijloc redutabil pentru întărirea duhovnicească putem afla aici!

2) Să ținem posturile de miercuri și vineri, întrucât acestea ajută mult să ne aducem aminte din când în când că omul nu este liber, ci rob încă al păcatului și poartă o povară apăsătoare. Postul pune zăgaz șuvoiului de impresii exterioare, deșteaptă și întărește forțele luptătorului duhovnicesc; este ca un răgaz binemeritat pentru un armăsar căruia îi slăbim frâul și îi scoatem zăbala.

3) În afară de acestea, postul de bună-voie în alte zile, mai ales luna, cum se obișnuiește. Unii creștini se înfrânează de la anumite feluri de mâncare, luând totdeauna mâncare de post, alții aleg câte o altă zi în fiecare săptămână etc. Există mai multe feluri de a posti și toate sunt bune și de folos, judecând după puterea și râvna fiecăruia.

2. Cu privire la Spovedanie

1) Fiecare păcat care ne împovărează conștiința trebuie curățit de îndată prin pocăință, fără a mai aștepta vremea hotărâtă pentru îngrijirea sufletului. Nu e bine să-l ții în suflet nici măcar o zi, nici măcar o oră, pentru că păcatul îndepărtează harul și ne lipsește de îndrăzneala la rugăciune; cu cât rămâne mai mult în suflet, cu atât se învârtosează și se răcește inima. Odată izgonit afară prin pocăință, el lasă în urmă o mântuitoare rouă de lacrimi de pocăință.

2) În fiecare zi, înainte de a merge la culcare, fă o mărturisire particulară Domnului, spunându-ți toate păcatele. Gândurile, dorințele, simțămintele și mișcările pătimase ale sufletului, precum și orice pătează faptele noastre, chiar și pe cele bune, trebuie mărturisite Domnului. Chiar dacă am păcătuit oarecum împotriva propriei noastre voințe, păcatul zace încă în noi, făcându-ne întinați și netrebnici înaintea lui Dumnezeu și a propriului simțământ de curăție și desăvârșire. Culcându-ne în pat e ca și cum am pleca spre lumea de dincolo. Spovedania ne pregătește pentru această călătorie, în timpul somnului, tot ceea ce am dobândit peste zi devine o parte a firii noastre; de aceea trebuie să curățim tot ceea ce am adunat în cursul zilei și să îndepărtăm prin zdrobirea inimii toată necuviința și murdăria. Astfel vom deveni curați.

3) Să săvârșești o spovedanie minut-de-minut, adică fiecare gând, dorință, sentiment și mișcare rușinoasă și vrednică de osândă a sufletului tău să o mărturisești cu pocăință și cu străpungerea duhului, de îndată ce ți-ai dat seama de ele, lui Dumnezeu Cel Ce pe toate le vede; și să ceri iertare pentru ele și puterea de a te feri de ele pe viitor. Roagă-L ca în clipa aceea să te curețe de toată întinăciunea. Această lucrare este foarte ziditoare - parcă am lăcrima neconținut când mergem împotriva prafului - și cere o severă luare-aminte la mișcările inimii. Cel nerisipit este mereu osârduitor și plin de râvnă, pe când cel ce nu alungă de la sine gândurile și dorințele prin pocăință și zdrobire lasă o rană deschisă în inima sa. Cât de multe răni avem și câte săgeți primim fără să prindem de veste! Nu este de mirare că ne răcim și suntem biruiți. Un gând aduce un alt gând și din ele se naște dorința. O dorință și încă una dau naștere consimțirii, iar pe urmă se săvârșește

desfrânarea cea lăuntrică și astfel am căzut. Cel ce se pocăiește neîncetat se curăță de toate acestea și-și netezește calea.

4) Descoperă orice nedumerire, tulburare sau înțeles nou unei alte persoane care este de același cuget cu tine sau părintelui tău duhovnicesc, astfel încât el să fie cel care le dezleagă sau le cumpănește valoarea și care pronunță o judecată.

În acest fel se înlătură orice abatere din drum sau oprire în loc. Leapădă obiceiul de a hotărî totul de unul singur și vei câștiga timpul care era irosit uneori prin stearpa visare cu ochii deschiși. Descoperirea gândurilor însă este mai presus de orice un zid nebiruit al pazei de sine, o păzire de primejdii, o convingere tare și neclintită, prin care sporesc tăria voinței și temeinicia lucrării.

Prin toate aceste lucrări, spovedania ajunge într-adevăr neîncetată. Duhul este menținut într-o stare de străpungere, de căință, de umilință și de rugăciune smerită - ceea ce înseamnă că este viu. Dintre toate lucrările, aceasta este cea mai potrivită pentru păstrarea duhului de râvnă și menținerea căldurii osârdiei, astfel încât unii au restrâns toată lucrarea duhovnicească atât pentru sine, cât și pentru alții la un singur lucru: pocăința și plângerea păcatelor în fiecare clipă.

3. Cu privire la împărtășanie

1) Ia parte cât mai des cu putință la Sfânta Liturghie și în timpul slujbei stai cu credință neclintită și luminată în jertfa lui Dumnezeu ce tocmai se săvârșește. Sfintele Taine ale Trupului și Sângelui lui Hristos sunt atât Hrană Dumnezeiască pentru credincioși, cât și jertfă. Nu toți se împărtășesc la fiecare Liturghie, dar jertfa se aduce de către toți. De aceea toți trebuie să ia parte la ea. Noi luăm parte prin credința noastră, prin durerea pentru păcatele săvârșite, prin căderea cu fața la pământ, cu conștiința nimicniciei de sine, în fața Domnului, Care S-a jertfit pe Sine ca un miel pentru mântuirea lumii. Singură contemplarea acestei Taine dă viață și trezește cu multă putere duhul. Credința și căința aduc întotdeauna curățirea păcatelor și deseori o neprețuită atingere a inimii creștinului de către Hristos, care îl îndulcește și-l însuflețește, ca și cum s-ar împărtăși în duh cu El.

O atare atingere este mai dulce decât mierea și decât fagurele și întărește mai mult decât toate mijloacele duhovnicești de întărire. Să ținem minte însă că acesta este în întregime un dar de la Dumnezeu. Când, cui și cum îl dă El este ceva ce depinde numai de El. Creștinul să-l primească cu evlavie, cu bucurie și, dacă i s-a dat, să-l prăznuiască. Dar nu trebuie să încerce să-l silească a veni mai des sau să nascocască vreun mijloc de a-l dobândi. Este mai bine nici măcar să nu creadă că s-a întâmplat, sau că ceea ce s-a întâmplat nu e cu adevărat ce este; trebuie să procedăm așa pentru a nu ne mândri sau a nu cădea în înșelare.

2) Dacă nu poți să mergi la biserică, să nu lași să treacă ceasul sfintei și dumnezeieștii Jertfe fără să suspini și să te întorci către Dumnezeu. Dacă este cu putință, petrece în rugăciune și fă câteva închinăciuni. Fenomenele naturale înfricoșătoare cum ar fi tunete, cutremure, furtuni fac să tremure toată făptura, în vremea săvârșirii Jertfei celei

dumnezeiești în biserică, se petrece ceva cu mult mai înfricoșat și mai măreț decât orice de pe pământ sau din ceruri; dar se săvârșește în chip nevăzut, duhovnicesc, înaintea feței necuprinsului Dumnezeu Celui Unul în Trei Fețe, înaintea sfinților îngeri, a tuturor cetelor sfinților din ceruri, a ochilor credinței celor ce se nevoiesc și trăiesc pe pământ. E nevăzută, însă cu nimic mai puțin reală. De aceea, credinciosul nu trebuie să scape aceste momente fără luarea-aminte. Simpla amintire a Jertfei ce se săvârșește încălzește duhul, îl răpește către Dumnezeu și atrage harul Său.

Iată cum lucrarea numită govenie se poate apropia de o săvârșire neîncetată, astfel încât împreună cu osteneala lăuntrică să reușească a menține flacăra râvnei și duhul de căutare într-o neconținută încordare și putere. Cu ajutorul lor, toate podvig-urile trupești și sufletești pot fi transformate în mijloace mântuitoare de creștere și întărire a omului nostru lăuntric.

Aceasta este orânduirea generală a rânduielilor călăuzitoare, întemeindu-se pe însăși natura vieții, ea este absolut necesară oricui îl caută pe Dumnezeu. Dar noi am schițat aici numai începuturile, duhul și puterea fiecărei rânduieli, de pildă, cu privire la trup - să nu satisfacem pe deplin funcțiile trupești; cu privire la purtarea din afară - îndepărtarea de tot ce este pătruns de duhul patimilor; legarea sufletului în fiecare din puterile lui și umblarea sub înrăurirea mijloacelor pline de har. Acestea sunt cele mai însemnate aspecte ale nevoinei ascetice. Din pricina feluritelor stări și înclinații sufletești ale oamenilor, chipurile de aplicare a acestor mijloace sunt nenumărate și este cu neputință să punem o singură regulă pentru toți. De exemplu, pentru a tămădui mintea trebuie să întipărim în ea adevărurile cele dumnezeiești, potrivit cu înțelegerea dată lor de Sfânta Biserică.

Aceasta se poate face prin citirea, ascultarea sau convorbirea duhovnicească pe marginea Cuvântului lui Dumnezeu, a învățăturilor Părinților, a Vieților Sfinților, a predicilor. Părintele duhovnicesc trebuie să discearnă care mijloc este mai potrivit fiului duhovnicesc și cum poate fi aplicat. Să se lucreze oricum, numai să se lucreze. Așadar, nevoia, deși este una în sine, apare în afară sub chipuri nesfârșit de felurite. Trebuie să reținem că orice părinte duhovnicesc care stinge duhul de râvnă al fiilor săi făcându-le pe plac și dezlegându-i foarte lesne, sau liniștindu-i și adormindu-i pe cei învățoși cu inima este un pierzător de suflete și un ucigaș, pentru că una este calea mântuirii cea strâmtă și plină de necazuri.

Cea mai desăvârșită și mai încununată de biruință cale de împlinire a tuturor acestora este monahismul. Acest chip de viață, în cea mai bună, mai curată și mai desăvârșită formă a sa, reprezintă însăși împlinirea cerințelor unei vieți de nevoiață trăite cu totul în duh. Este însăși calea pocăinței și a osteneților; întotdeauna constă din povățuitori și cei povățuiți; prin firea ei s-a înstrăinat de cele din afară; prin firea ei strămtorează nevoile trupești; oferă cel mai mult loc aplicării exercițiilor duhovnicești, cititului, slujbelor dumnezeiești, rugăciunii și ascultării; mai cu seamă înlesnește dezrădăcinarea patimilor, atât prin împreună-nevoiață cu alți ostenitori, prin neagonisire, trai aspru, lipsă de desfătări, ura de sine, cât și printr-o neîncetată aflare sub povățuirea unui bătrân încercat. Datorită celei mai hotărâte jertfiri de sine și lepădării de toate, datorită ocaziilor mai dese și posibilităților mai mari de a petrece în lăuntric, datorită hrăniții duhovnicești din multa

rugăciune, monahul care ia aminte la sine sporește curând în arderea sa lăuntrică după Dumnezeu, ajunge la isihia și însingurarea minții și se retrage în pustie sau se zăvorăște.

VII - Partea a treia - Calea spre mantuire

Regulă pentru lupta cu patimile sau despre începutul împotrivirii de sine

1. Războiul cu patimile și poftele

Respectarea rânduielii pe care am înfățișat-o este un mijloc puternic pentru dezlăcușarea patimilor și pentru curățirea și îndreptarea noastră, împlinind-o de bună-voie și cu toată luarea-aminte, omul curmă patima prin însăși faptul că o înstrăinează, neîngăduindu-i să se hrănească cu ceva, și prin aceea că ia asupra-și jugul rânduielilor amintite mai sus de întărire în bine a tuturor puterilor și lucrărilor sale. Atunci patimile sunt înăbușite și-și micșorează războiul, ca o lumânare sub un vas de sticlă. Și totuși nu trebuie să rămânem doar la această lucrare.

Regulile sunt leacuri pentru tămăduirea puterilor noastre corupte și înrobite de patimi. Puterea care zace în cele rele trebuie să lucreze acum binele. Din pricina aceasta este cu neputință să nu dăm peste rău la începutul lucrărilor bune, în timpul primelor mișcări ale puterilor noastre. Este imposibil să fii în același timp și bun și rău și, dacă de la noi se cere să fim drepiți, fără vreo întinare a răutății păcatului, atunci trebuie să aruncăm afară răul din fiecare lucrare, astfel încât să începem a săvârși numai faptele dreptății. Astfel, în strânsă legătură cu ocupația potrivită și nemijlocită a puterilor noastre firești trebuie să existe și o lucrare indirectă, menită a zdrobi tot răul și patimile ce ne înrobesc, lucrare cunoscută și sub numele de războiul cu patimile și cu poftele.

Întărirea și sporirea noastră lăuntrică în duhul nevoițelor ascetice se dobândește doar prin luptă și înclăștare, prin biruirea ispitelor. Cine oare a devenit postitor fără să se războiască cu pântecul său sau cine a dobândit credința cea simplă și curată a copiilor fără a birui părerea de sine și trufia minții? Această luptă nu se aplică numai unui anumit lucru, ci întregii game de lucrări înrudite între ele, de la lepădările cele lăuntrice și până la plecarea definitivă din lume. Pretutindeni este luptă; de aceea, regula prescrisă, fiind și cea care înnoiește și înprospătează puterile și firea noastră, este și câmpul de desfășurare al unui neconținut război duhovnicesc. Nimicește tot ceea ce parazitează puterile sufletești și trupești și ele își vor recăpăta lucrarea lor firească; curmă și înlătură răul și vei vedea binele. Ascetismul este o neîncetată biruință.

2. Alegerea și iubirea de bunăvoie a binelui este o armă de nădejde

Putința de a exista și temelia tuturor biruințelor asupra păcatului este mai întâi biruința asupra sinelui nostru - prin frângerea voii proprii, prin lăsarea în voia lui Dumnezeu și prin respingerea înverșunată a tot ceea ce poartă pecetea păcatului. Acum se nasc dezgustul față de patimi, ura și scârba fală de păcat, care sunt resurse de nădejde în lupta duhovnicească și alcătuiesc o întreagă armată. Unde acestea nu sunt prezente, lupta este

deja în mâinile dușmanului, însă unde sunt prezente, biruim adesea fără nici un fel de luptă. Din acestea înțelegem că punctul de plecare al lucrării corespunzătoare este omul lăuntric; aici este punctul de început al războiului nevăzut, numai că dintr-o altă parte. Conștiința și voința liberă înclină spre partea binelui și ajung a-l iubi și biruie astfel prin ură și scârbă toată lucrarea cea rea și patimile, mai cu seamă pe acelea în care zac ele însele. În aceasta stă prefacerea sau smulgerea din legăturile pătimășe.

De aceea printre puterile care se luptă cu patimile sunt și rațiunea sau duhul - tronul conștiinței și al libertății - duhul fiind susținut și întărit de har. Prin har se revarsă lucrarea tămăduitoare către puterile firii noastre, ajutată fiind, după cum am văzut, de nevoițele ascetice; prin har se revarsă duhul de biruință către patimi pentru a se război cu ele; și invers: când patimile dezlănțuie atacul, se năpustesc direct asupra minții sau duhului, adică asupra tronului conștiinței și libertății; acestea două sunt sălășluite în templul nostru lăuntric și spre acela vrăjmașul își aruncă săgețile sub chipul patimilor, împresurându-l prin folosirea vicleană a însușirilor firești sufletului și a simțurilor trupești. Și atâta vreme cât conștiința și libertatea sunt neatinse - cu alte cuvinte - câtă vreme sunt de partea binelui, oricât de înverșunate ar fi atacurile, biruința e a noastră.

Cu toate acestea, nu înseamnă că toată puterea de a birui vine de la noi - ea doar arată ce se datorește nouă. Reduta luptei duhovnicești este duhul cel înnoit, iar puterea cea biruitoare care ne duce la izbânda asupra patimilor este harul. El este cel care zidește în noi un lucru și surpă un altul, însă subliniem încă o dată, numai prin duh, prin conștiință și libertate. Ostașul se lasă cu totul în mâinile lui Dumnezeu, strigând, plângându-se de vrăjmașii săi și urându-i, iar Dumnezeu în și prin el îi izgonește și-i zdrobește, „în lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți, spune Domnul, Eu am biruit lumea.” (Ioan 16, 33). „Toate le pot întru Hristos, Cel care mă întărește” (Filipeni 4, 13), mărturisește Apostolul, tocmai pentru că fără El nu putem face nimic.

Cel ce vrea să biruie de unul singur va cădea negreșit în patima cu care se războiește, sau cel puțin în vreo fiică a ei, pe când dându-se cu totul pe sine lui Dumnezeu, trece de la o înfrângere totală la o biruință desăvârșită. Nu înseamnă nicidecum că noi nu ne-am împotrivi patimilor, ci că, deși ne opunem din toată puterea, biruința sau izbânda nu vor fi ale noastre - dacă se petrec, ele sunt ale lui Dumnezeu. Prin urmare, împotrivește-te și luptă-te din toată ființa ta, dar nu uita să-ți așterni toate scârbele și mahnirile la picioarele Dumnezeului Celui viu, Care spune: Eu sunt cu tine în ziua cea rea - să nu te temi.

3. Să ne cunoaștem mai bine dușmanii pentru a ști mijloacele potrivite de dezrădăcinare a patimilor

Spuse fiind acestea, apare întrebarea: cum trebuie să acționeze acum un om sau, în general, ce mijloace sunt potrivite pentru a stârpi patimile? Pentru a răspunde, e necesar să trecem încă o dată în revistă toți dușmanii cu care ne luptăm, precum și înfățișările pe care le iau și felul în care acționează; această lucrare ne va da o idee și despre natura confruntării cu ei. Victoria în luptă depinde foarte mult de o privire de ansamblu.

În viața duhovnicească nu există sporire fără luptă, pentru că patimile noastre sunt încă vii și capătă multă putere de la lumea aceasta văzută, deșartă și de la puterile întunericului care o conduc. Acestea sunt izvoarele din care răsar mișcările potrivnice ce se războiesc cu binele din noi.

Omul este în întregime rob de patimi până în clipa deșteptării prin har, când duhul, umplându-se de râvnă, se curățește; însă sufletul și trupul rămân în continuare în stăpânirea patimilor. Odată începută lucrarea de curățire și tămăduire a lor, sufletul și trupul opun rezistență și se luptă pentru supraviețuire cu duhul care le strâmtorează; împotrivirea lor se săvârșește cu ajutorul puterilor sufletești și trupești care atacă duhul, pentru că prin el ele sunt îndepărtate. Câteodată însă se produc mișcări îndreptate nemijlocit împotriva duhului - acestea sunt săgețile de foc pe care vrăjmașul le aruncă, prin urzeala nespuse de vicleană a poftelor trupești și a simțămintelor, spre deținutul ce scapă din închisoarea sa. Deși există o parte din noi care este teafără și nevătămată, simțim de-a lungul întregii noastre vieți că atacul patimilor și poftelor continuă fără întrerupere, cu o deosebită evidență.

1) În trup: Maica și izvorul tuturor patimilor este plăcerea trupească sau dezmiardarea trupească, de care se leagă direct vârtejul vieții trupești și al desfătărilor simțurilor. Oriunde se află acestea, se găsesc și pofta împreunării, lăcomia pântecele, iubirea de plăceri, lenea, odihna trupească fără trebuință, preacurvia, vorba multă, uitarea, nesimțirea, tulburarea, alergarea după multe, râsul nebunesc, grăirea în deșert, îndulcirea cu închipuiri și năluciri, neînfrânarea de la plăceri și toate chipurile de satisfacere a poftelor trupului.

2) În suflet: a) în partea rațională: părerea de sine, bizuirea pe propria rațiune, hula, îndoiala, îngâmfarea, trufia, iscodirea, întunericul gândurilor, ieșirea din minți, b) în partea poftitoare - voia proprie, nesupunerea, iubirea de stăpânire, cruzimea, bucuria nesocotită, bizuirea pe sine, zgârcenia, cârtirea, iubirea de arginți, asuprirea, c) în partea mândrie: patimile care tulbură pacea și liniștea inimii sau felurile plăceri sau neplăceri: mânia, invidia, ura, furia, răzbunarea, osândirea, disprețuirea, slava deșartă, ambiția deșartă, mândria, plictiseala, întristarea, mâhnirea, deznădejdea, bucuria, încântarea, temerile, speranțele, așteptările.

Născătoarea tuturor patimilor trupești și sufletești este iubirea de sine

Maică, rădăcină și izvor al tuturor acestor patimi sufletești și trupești este iubirea de sine sau. egoismul, care, deși înfrântă sau izgonită la început, atacă deseori, purtând război înverșunat împotriva duhului fiind ascunsă sub veșmântul unei patimi sau alta. Iubirea de sine dimpreună cu toată armata de patimi alcătuiesc omul cel trupesc, care intră de acum în stricăciune - și sunt chiar acea „altă lege în măduarele mele” (Romani 7, 23), despre care vorbește Apostolul și care întotdeauna luptă sub o formă sau alta împotriva legii duhului. Sfinții Părinți, dorind să nu risipească atenția și concentrarea luptătorului duhovnicesc - creștinul, s-au străduit să ia urma fiecărei patimi și să o urmărească până la rădăcină, pentru a lămuri unde trebuie să lovească. Pentru aceasta, au așezat lângă iubirea de sine trei patimi ca fiind fiice ale ei: iubirea de plăceri, iubirea de argint și mândria, iar

din acestea trei ies alte cinci. Oprindu-se aici, Sfinții Părinți descriu atacurile acestor patimi și ne învață cum să luptăm cu ele. Cel ce a stârpit iubirea de plăcere prin mânia față de sine, iubirea de argint prin neagonisire și mândria prin smerenie, acela a stârpit iubirea de sine, nimicindu-i odraslele decât luptându-te direct cu ea.

Uitarea lui Dumnezeu duce la alte păcate

Toate acestea se petrec în suflet și în trup, însă nici duhul, deși înviat sau mai degrabă pe cale de a fi înviat, nu e ferit de loviturile vrăjmașului, care sunt foarte primejdioase, pentru că amenință roadele vieții și pentru că de cele mai multe ori trec nebăgate în seamă din pricina subțiririi și profunzimii lor. La fel se întâmplă cu sufletul și cu trupul; printr-un întreg arsenal de manevre și stări sufletești potrivnice, este atacată toată alcătuirea lăuntrică a vieții duhovnicești, întunecând-o și biruind-o. De aceea se întâmplă deseori că, în loc să fim adunați și în petrecere lăuntrică, suntem într-un fel izgoniți și împinși cu multă putere dinspre înlăuntru spre simțuri. Nu avem nicidecum lucrările petrecerii lăuntrice - atenție, trezvie și paza simțurilor - ci suntem copleșiți de întunecarea gândurilor, de răvășire lăuntrică, tulburare zadarnică, slăbiciune, ușurătate, delăsare, poftă nesocotită, obraznicie, înrobire, alipire pătimasă, inimă rănită, în locul sălășluirii unei depline cunoștințe a lumii duhovnicești, se învârtosează uitarea de Dumnezeu, de moarte, de judecată și de orice altceva din cele duhovnicești.

Deoarece conștiința este cel mai însemnat lucru care susține petrecerea lăuntrică, când ea se întunecă, toată lucrarea lăuntrică se surpă; aceasta trage după sine dispariția simțământului de frică a atârării de Dumnezeu și sălășluirea lipsei de frică; în loc să alegem și să prețuim cele duhovnicești, ne cufundăm în uitare și nepăsare față de ele; nu ne lepădăm de toate, ci ne tot cruțăm și ne menajăm: «de ce să mă chinui?!». Ne cuprinde nesimțirea de sine și inima se împietrește în loc să fie străpunsă de durere și de căință pentru păcate. Credința în Domnul se pervertește în îndreptățire de sine, iar râvna se stinge luându-i locul răceala, toropeala și lipsa discernământului, în fine, în locul încredințării în voia lui Dumnezeu, le facem pe toate după voia proprie.

Ispite foarte subțiri hrănite de lume și de diavol

Diferitele simțăminte care atacă voia liberă și conștiința fie curmă de tot, fie împuținează curgerea vieții noastre duhovnicești, punându-ne în mare primejdie, în împrejurări ca acestea ajutorul venit din afară este extrem de necesar. Uneori, creștinul nu își dă seama de aceste mișcări ispititoare, pentru că ele fac parte din procesele raționale subțiri. Patimile trupești și sufletești sunt mai grosiere și mai ușor de identificat, cu toate că și printre ele sunt unele subțiri, cum ar fi dezmiardarea trupului, părerea de sine sau tăgăduirea; este foarte ușor să vorbim despre ele și le înțelegem lucrarea, însă când se manifestă în fapt sunt greu de recunoscut.

Aceasta este hoarda de vrăjmași care încearcă clipă de clipă să stingă flacăra vieții celei noi și potrivnice păcatului. Omul se aseamănă, de-a lungul întregii sale vieți, cu cel ce merge pe marginea unei mlaștini, putând să cadă în ea în orice moment. Când te afli pe cale, pășești cu grijă, ca nu cumva să împiedici de piatră piciorul tău.

Poate că toate aceste mișcări ale păcatului - având în vedere petrecerea lăuntrică săvârșită, prin lucrarea duhului, după noi reguli și o nouă rânduială - n-ar fi atât de vătămătoare pentru noi dacă n-ar fi susținute și întărite de părinții lor, aflați în imediata vecinătate - lumea și diavolii.

Lumea este rodul patimilor, al patimilor care trăiesc în oameni, obiceiuri și rânduiești. Atunci când intrăm în contact cu vreo parte sau alta a lumii este cu neputință să nu deschidem și mai mult rănilor lăuntrice sau să nu ațâțăm patimile, din pricina asemănării și duhului de împreună-lucrare ce există între ele și lume. Iată motivul pentru care oricine trăiește în lume este înrobite de ea, din pricină că ea îi ațâță patimile lui lăuntrice, potrivit cu impulsurile care-l călăuzesc și cu ispitele la care cedează.

Lumea are îndeosebi puterea de a stârni și de a ațâța; lucrarea aceasta îi aparține cu precădere. Și puterea ei vine din înfățișarea și desfășurarea ei ademenitoare, din puterea de a ispiți - simțământul abandonării și al lipsei de răspundere în mijlocul unei mulțimi; peste tot numai obstacole, replici ironice, ridicularizare, dispreț, risipire, chinul faptelor nelegiuite. Acestea sunt urmate de asuprire, prigoană, mânie, pervertire și tot soiul de întristări.

Diavolii, ca începători a toată răutatea, îi împresoară pe oameni cu cetele lor și-i învață fiecare păcat, făcându-și nelegiuirea lucrare prin trup, mai ales prin simțuri și prin acel element unde sufletul și ei înșiși se sălășluiesc. Iată de ce ei pot fi socotiți începători și ațâțători ai tuturor patimilor și atacurilor răutății. Se află însă între toate păcatele pe care le-am amintit și unele pe care numai diavolii au fost în stare să le nască și să le împrăștie în lume, firea umană, cu toată stricăciunea și împătımirea ei, nefiind în stare de așa ceva. Acestea sunt gândurile de hulă - îndoiala, necredința, răzvrătirea, întunecarea minții, feluritele forme de înșelare și în general toate înclinațiile pătimase care pun stăpânire pe noi; de pildă: pofta împreunării de nestăpânit, ură încăpățânată până la moarte etc. Pe lângă aceste urzeli nevăzute ale dracilor, există și atacuri vădite din partea lor și pe acestea le simțim prin trup: tot soiul de năluciri, care merg până într-acolo încât pun stăpânire pe trup. Pentru a afla mai multe despre înșelarea diavolească este folositor să citim viețile Sfinților Nifon, Spiridon și alții.

Acestea sunt toate posibilitățile prin care poate fi atacat - și din interior și din afară - omul cel nou. Cei care priveghează la ei înșiși depun mărturie că nu trece nici măcar un minut fără a primi loviturile uneia sau alteia dintre aceste mișcări potrivnice vieții duhovnicești. Este o situație de neînlăturat; pentru că vedem cum cel ce năzuiește spre lumea lăuntrică și râvnește să facă binele este înconjurat din toate părțile de puteri vrăjmașe. Este scufundat în ele ca în adâncul mării. Pe deasupra, pentru a birui în luptă, el nu trebuie numai să cunoască oștirile vrăjmașului, ci și să știe cum atacă ele.

Să ne imaginăm chipul omului în vremea întoarcerii spre Dumnezeu: este cu totul întors spre înăuntru, într-o altă lume; există și lucrează diferit, în mintea sa sunt subiecte duhovnicești, în intențiile sale - fapte ale dreptății. Asta înseamnă că a părăsit tărâmul patimilor și poftelor. Mai târziu, când sunt întocmite și aplicate regulile și rânduiala cea tămăduitoare, se poate vedea că se sălășluiește pe de-a-ntregul în tărâmul luminii

duhovnicești, că este sfânt. Duhul săvârșirii pătimășe și păcătoase a dispărut cu totul din atenția sa, acoperită fiind („săvârșirea” - n. tr. rom.) de reguli. Patimile își ridică vocea rareori, apoi se cufundă din nou în umbră, intrând sau nu în atenția noastră. Se arată doar ochiului lăuntric, amintindu-ne că există, având doar dorința ca noi să ne ocupăm timpul cu ele, să ne gândim la ele, să le contemplăm.

Prin urmare, înfățișarea sub care ne apare cel mai des vrăjmașul este gândul. Când vrăjmașul reușește să ne umple mintea cu gânduri de hulă, se poate spune că deja a dobândit ceva. De cele mai multe ori, el poate să prăznuiască de pe acum victoria, pentru că după gând urmează consimțirea dorinței, iar după ea vine hotărârea de a săvârși - acesta este deja un păcat și o cădere. Pornind de la aceste adevăruri, Sfinții Părinți, luând aminte la ei înșiși, la formele și intensitățile atacurilor și a ispitirii, au împărțit lucrarea păcatului astfel: bântuiala, momeala sau atacul gândurilor rele, unirea sau consimțirea, îndulcirea, pofta, patima, învoirea de a-l face, hotărârea și apoi săvârșirea în sine. Toate aceste trepte lucrează uneori unele după altele, alteori izolat, o treaptă sau alta lucrând separat și afară din înșiruirea celorlalte, cu excepția hotărârii, care este un act direct, precedat întotdeauna de consimțire și de învoirea voinței de a săvârși păcatul. Până nu se întâmplă aceasta, curăția este neatinsă, iar conștiința neîntinată.

De aceea, toate mișcările premergătoare săvârșirii propriu-zise a păcatului pot fi definite printr-un cuvânt - gândul. El poate fi simplu firesc sau împreunat cu un gând pătimăș, ce momește spre păcat și gădilă poftele; pentru că el apare în noi fie ca un gând simplu o simplă închipuire a unui lucru păcătos - fie ca o poftă, o dorință sau o ispitire, fie ca o patimă sau înclinație pătimășă. Toate acestea amăgesc și ispitesc mintea sau duhul către ceva păcătos sau pătimăș, însă atâta vreme cât mintea nu consimte să stea de vorbă cu ele, cât se luptă cu ele de fiecare dată când se ivesc până le izgonește, nu este rău sau păcat.

Granițele câmpului de luptă

Acestea sunt limitele câmpului de luptă - de la ivirea gândului, poftă, patimă și atracție până la dispariția și ștergerea celor mai mici urme ale acestora. Către acestea se îndreaptă toate regulile războiului duhovnicesc, într-adevăr, lumea lucrează din afară, la fel ca Satana; însă rezultatele ispititoare ale lucrării ei nu pot ajunge la conștiința noastră decât printr-unul din acestea trei, pentru că toată grija lor este să zguduie toată buna alcătuire lăuntrică și să o pervertească înspre ele. Își folosesc toată viclenia în acest scop, astfel încât ei nu aplică o metodă sau anumită lucrare asupra noastră, ci ne creează o stare de spirit, pe care ei vor s-o aprindă și s-o întetească în noi, cum că toate lucrările - care ne duc în cele din urmă la păcat - sunt de mare trebuință și neprețuite în viața noastră. De pildă, în timpul prigoanelor și suferințelor, un om este sănătos, dar îi vin gânduri de cârtire, de deznădejde sau de a se lepăda de virtute.

Așadar, acesta este ultimul cuvânt referitor la războiul duhovnicesc: indiferent de ceea ce te ațâță la păcat, întoarce-ți toată atenția și puterea către însuși păcatul - începe de la el și luptă-te. Această regulă este de o importanță covârșitoare, pentru că te va ține înlăuntru - și astfel vei căpăta întărire -și, într-o anumită măsură, în afară de orice primejdie. De aceea regulile Sfinților Părinți sunt îndreptate împotriva gândurilor, patimilor și dorințelor, fiind adaptate la însăși firea acestora.

Cauzele nici măcar nu sunt pomenite, sau, dacă sunt, nu se dă prea mare importanță în această privință și nici nu se face o deosebire între ele. Pentru că lumea, diavolii și pofta trupului pot și chiar stârnesc fiecare în noi una și aceeași patimă, dar asta nu înseamnă că ea va căpăta din surse diferite însușiri diferite. Prin urmare, toată luarea-aminte a nevoitorului trebuie așintită înspre înlăuntru - spre gânduri, dorințe, patimi și înclinații. Atenția să fie concentrată mai ales asupra gândurilor, pentru că inima și voința nu sunt atât de iuți ca gândurile, iar patimile și poftele rareori atacă singure - de cele mai multe ori sunt odrăslite din gânduri. Din acestea putem desprinde următoarea regulă: taie gândurile și vei tăia lucrarea păcătoasă.

4. Regulile războiului duhovnicesc

Dintre toate regulile războiului duhovnicesc care alcătuiesc codul de luptă al creștinului, unele sunt menite să vestească atacurile, altele înlesnesc un deznodământ al luptei cât mai rapid și mai încununat de biruință, altele asigură o întărire și o statornicire a roadelor victoriei, iar altele vindecă cu repeziciune răul loviturilor primite în luptă.

Toate acestea pot fi împărțite în trei grupe:

- 1) reguli de urmat înaintea luptei;
- 2) reguli de urmat în timpul luptei;
- 3) reguli de urmat după luptă.

Înaintea luptei

Înaintea luptei oșteanul trebuie să se poarte în așa fel încât fie să respingă atacurile ce sunt pe cale să vină, fie să poată să le vadă de la prima mișcare, fie să-și asigure o biruință înainte de vreme. De aceea, se cuvine mai întâi de toate să restrângă aria de manifestare a mișcărilor păcătoase și să le îngăduiească pe toate într-un loc, căci făcând așa nu numai că îi va veni mult mai ușor să observe răzvrătirea lor, dar va ști mult mai precis încotro să-și îndrepte forțele.

1) Semnele exterioare ale stăpânirii păcatului sunt îndeobște acestea: din cuibul pe care și l-a făcut în centrul vieții duhovnicești - inima - păcatul pătrunde în suflet și trup prin toate funcțiile lui, ajungând pe urmă în toate legăturile exterioare ale omului și în cele din urmă își azvârle vâlul întunecat peste toate cele dimprejur. Acum, deși este izgonit din adâncurile inimii, încă mai dă târcoale amenințător prin împrejurimi, hrănindu-se cu ce s-a hrănit dintotdeauna. Chipurile, lucrurile și împrejurările pot foarte ușor să stârneasă și acum gândurile pătimase pe care omul le alipea de ele când lucra păcatul.

Luptătorul înțelept trebuie acum să se ferească de aceste surse de provizii din care se poate hrăni dușmanul, în vederea acestui lucru, el trebuie:

- a) să-și revizuiască întreaga purtare exterioară, să-i dea o nouă înfățișare, un nou suflu, să

calculeze altfel timpul rânduit pentru lucrările ei și așa mai departe, toate acestea căutând a le săvârși în duhul noii vieți;

b) Să-și drămuiască timpul astfel încât să nu treacă nici o oră fără o îndeletnicire folositoare. Pauzele dintre diferitele activități trebuie umplute cu ceva și trebuie să fie ceva care ajută la omorârea păcatului și întărirea duhului. Oricine se poate convinge cât de folositoare sunt anumite podvig-uri trupești pentru îndepărtarea înclinațiilor potrivnice;

c) Să-și țină în frâu simțurile, mai cu seamă ochii, urechile și limba, care sunt cele mai rapide transmițătoare ale păcatului din inimă spre exterior și din afară în inimă;

d) Să caute „înlocuitori” duhovnicești pentru fiecare din lucrurile cu care este nevoie să vină în contact - obiecte, persoane, întâmplări; și mai ales să își umple tot perimetrul în care își desfășoară viața cu lucruri care îi înalță sufletul, astfel încât prin această viețuire în afară omul să trăiască într-un fel de școală a Dumnezeirii. În general trebuie să ne aranjăm mediul nostru exterior în așa fel încât, pe de o parte, să nu stârneasă prea mult atenția, scutindu-ne de prea multă vâlvă în jurul propriei persoane, iar pe de altă parte ne numai să ne facă imuni la atacurile neașteptate ale păcatului, ci și să hrănească și să întărească viața cea nouă ce se zămislește în duh. În asemenea împrejurări, păcatul va fi cu totul înlăturat din afară și nu va mai primi hrană și sprijin de la vechea sa sursă.

2) Dacă luptătorul își folosește în afară toată puterea pentru a se păstra în starea pe care i-a adus-o prima victorie, adică dacă va aprinde neîncetat acele simțăminte și dispoziții care s-au născut în el, atunci păcatul va fi izgonit dinlăuntru și va rămâne pentru totdeauna fără sprijin sau substanțialitate. Astfel, lipsit de orice hrană și sprijin dacă nu este nimic de îndată, păcatul va slăbi din ce în ce mai mult, până ce se va istovi. Războiul cu păcatul va înceta apoi de bună-seamă și atenția se va concentra total asupra războiului cu gândurile (care vor încerca din toate puterile să tulbure nouaându-l) și mai puțin asupra patimilor și înclinațiilor, unde rămâne numai să „priveghem cu toată osârdia” (vezi Marcu 14, 38). Luptătorul pentru Hristos trebuie să aibă două străji neadormite trezvia și dreapta socoteală; primul are atenția îndreptată înspre înăuntru, al doilea înspre exterior. Cel dintâi veghează asupra mișcărilor venite de la inimă, cel din urmă cercetează mișcările care pot năvăli peste el prin înrâuririle din afară.

Regula pentru cel dintâi este aceasta: după ce feluritele gânduri sunt azvârlite afară din inimă prin aducerea aminte de Dumnezeu, să străjuiască la poarta inimii și cu toată osârdia să păzească ce intră și ce iese din ea; mai cu seamă să nu îngăduie mișcării să pună în gardă simțurile și poftele, pentru că de aici vine tot răul.

Regula pentru cel de-al doilea este aceasta: la începutul fiecărei zile, stai și gândește-te la toate întâmplările și la posibilele întâlniri, precum și la toate simțămintele și mișcările posibile pe care le-ar putea deștepta acestea, întărește-te dinainte, astfel încât să nu fii înșelat și să cazi din pricina vreunui atac neașteptat. Apropo, pentru a te apăra cu mai multă șansă de reușită în momentul atacului, este bine să pui la cale un război pregătit în gând, realizat dinadins în acest chip, dar neînfăptuit. Să te pui cu ajutorul minții

într-o situație sau alta, cu un simțământ sau altul, cu o dorință sau alta și apoi să cauți diferite metode pentru a te păstra în limitele îngăduite și să observi ce anume te-a ajutat și te-a întărit mai mult într-o situație sau alta. Un asemenea exercițiu premergător va întări în noi un duh războinic, ne va învăța să dăm piept cu dușmanul fără nici o sficiune și să-l biruim fără prea mari necazuri, folosindu-rie de tacticile dobândite prin experiență.

Mai mult decât atât, înainte de a păși propriu-zis în luptă e necesar întotdeauna să aflăm mai întâi când să luptăm în ofensivă, când să luptăm în defensivă și când să ne retragem. În afară de faptul că folosim o tactică sau alta de luptă, potrivită treptei de maturitate duhovnicească la care am ajuns, la început cel mai bine este să ne retragem, adică să ne punem sub acoperământul aripilor lui Dumnezeu fără a încerca să luptăm.

Mai târziu, când vom fi sporit în cunoașterea vrăjmașilor prin experiență și le vom fi studiat tacticile de atac, îi vom putea respinge fără nici o pierdere de timp. Însă niciodată nu trebuie să le îngăduim să ațâțe înadins patimile în noi, sau să ne așezăm în locurile cele mai expuse atacurilor lor necruțătoare doar ca să avem un prilej de a lupta și a repurta o victorie; există anumite imbolduri pătimase care nu pot fi biruite decât printr-o metodă sau alta. Gândurile trebuie izgonite fără milă, însă nu întotdeauna e posibil să procedăm la fel cu înclinațiile și cu patimile, mai ales cu cele trupești, în ambele situații, din cauza nepriceperii biruința poate fi pierdută. În sfârșit, niciodată să nu porcezi la luptă fără gândul de căpetenie al biruinței - semnul biruinței⁴⁹, înainte ea a înclinat balanța victoriei dintre bine și rău în favoarea celui dintâi și tot astfel ne va face cu ușurință biruitori în încheștarea cu fiecare mișcare păcătoasă a sufletului.
(Nota 49 : Aceasta se referă la Cinstita și de-viață-facătoare Cruce a Domnului)

Cetele demonilor și toate gândurile și poftele cele necurate se risipesc de îndată la apariția ei. Are puterea de a-l însufleți și a-l ridica pe om mai presus de sine - de aceea trebuie să ne-o aducem în minte și în simțuri cât mai des cu putință și să întărim de-a pururi în fortăreața minții noastre acest sfeșnic care risipește întunericul. Nimic nu poate aprinde cu mai multă putere râvna de a birui păcatul decât acest gând al râvnei, acest șuvoi repede de apă vie care, stârnit dar nu tulburat, face neobservate valurile provocate de pietrele ispitelor.

În timpul războiului

Cu aceste avertismente și reguli mergi la luptă, înarmat cu bună nădejde, o, ostașule al lui Hristos. În timpul desfășurării propriu-zise a luptei, trebuie să acționezi după regulile ei premergătoare, astfel încât să nu-ți pui nădejdea într-o apărare dezordonată de atacurile vrăjmașului. Deseori, luptând după un anumit plan, fără a fi înzestrat cu cine știe ce putere, vei fi încununat de biruință. După ce ai băgat de seamă de apropierea vrăjmașului - începutul unui imbold, al unui gând, al unei patimi sau a! unei înclinații [pătimașe] - grăbește-te să conștientizezi că acela este vrăjmașul. Este un lucru necugetat și foarte des întâlnit, să credem că tot ceea ce se ivește în noi este o însușire a sângelui nostru, și că, prin urmare, trebuie apărată și prețuită ca pe noi înșine.

Orice poartă urma păcatului este străin nouă, drept pentru care trebuie întotdeauna să ne curățim șinele de toată întinăciunea. Altminteri ne vom trăda pe noi înșine.

Cine vrea să se lupte cu sine trebuie să se împartă în două: în el însuși și în dușmanul care se ascunde în el. După ce ai despărțit cunoscuta mișcare pângăritoare de sinele tău și ai recunoscut-o ca fiind dușmanul, încredințează-o conștiinței și simțurilor, deșteptându-ți în inimă scârba față de ea. Aceasta este cea mai mântuitoare cale de izgonire a păcatului. Fiecare mișcare păcătoasă este ținută în suflet prin senzația unei anumite plăceri pe care o hrănește. Prin urmare, prin deșteptarea unui simțământ de scârbă, mișcarea păcătoasă este lipsită de tot sprijinul și dispare de la sine.

Totuși acest lucru nu este întotdeauna așa de ușor de făcut și nici chiar posibil. Este lesne să biruim gândurile mâniindu-ne pe ele, dar mai greu e să învingem pofta și încă și mai greu să biruim patimile, pentru că ele însele sunt mișcări ale inimii. Când acest lucru nu dă rezultate, iar dușmanul nu se va da bătut fără luptă, intră în luptă cu dârzenie, dar fără înălțare sau bizuire de sine. Timiditatea aduce tulburare în suflet și o anumită nestatornicie și delăsare și, dacă sufletul nu este sigur pe el, poate foarte ușor să dea greș. Bizuirea pe sine și părerea de sine sunt chiar dușmanii cu care trebuie să ne luptăm. Cel ce le-a îngăduit să pătrundă înăuntru a căzut deja și chiar s-a predispus pe sine spre alte căderi, pentru că acestea îl duc pe om la nelucrare și orbire.

Odată începută lupta, ia aminte bine la inima ta: nu cruța mișcările ce se deșteaptă în simțuri, întâmpină-le chiar la poarta sufletului și încearcă să le birui acolo. Pentru a reuși cât mai repede întârește-ți o convingere lăuntrică ce este potrivnică lucrului de care depinde gândul de tulburare. Astfel de convingeri potrivnice nu sunt numai scuturi în acest război al minții, ci și săgeți. Ele îți apără inima și biruie pe vrăjmașul aciuat aici. Din acel moment înainte, războiul duhovnicesc se va desfășura după cum urmează: păcatul ce se apropie va fi străjuit de gânduri și imagini care îl ascund și-l apără, iar nevoitorul, la rândul lui, va nimici aceste scuturi [vicleane] prin gânduri și imagini contrare.

Durata acestui război depinde de o mulțime de împrejurări, care sunt imposibil de stabilit. Dacă nu-și îngăduie nici o cât de mică relaxare sau nu consimte nici măcar cu gândul să treacă de partea vrăjmașului, atunci biruința va fi a lui, fără îndoială, pentru că mișcările păcătoase nu au, după cum am arătat mai sus, un reazem de nădejde în noi și ar trebui să se curme de la sine curând.

De se va întâmpla ca, după ce ai săvârșit toate acestea cu bună conștiință, acțiunile defensive ale inamicului să mai zăbovească încă precum niște năluciri în sufletul tău și să nu vrea în ruptul capului să renunțe la stăpânirea lor, atunci negreșit că este sprijinit prin întăriri din afară și că tu trebuie să cauți ajutor tot în afară, pământesc sau ceresc. Destăinuie acestea povătuitorului tău duhovnicesc și roagă-te cu sinceritate Domnului, sfinților și mai cu seamă îngerului tău păzitor. Nădejdea tare în Dumnezeu n-a fost niciodată rușinată. Pe lângă acestea, află că războiul cu gândurile e unul, cel cu patimile este altul și altul cel cu poftele. Gândul se naște din gând, dorința din dorință, iar patima din patimă. Trebuie folosite anumite mișcări împotriva fiecăreia dintre ele, mișcări care trebuie aflate dinainte, fie prin contemplație, fie prin experiențe ascetice și prin povătuire. Însă nu e de trebuință întotdeauna ca cineva să înceapă lupta propriu-zisă - câteodată

disprețuirea și scârbirea fac toată lucrarea, izgonindu-l pe vrăjmaș, iar lupta n-ar face decât să-l înmulțească și să-l mânie.

Trebuie urmărit până când nu mai rămâne din el nici cea mai neînsemnată urmă; altminteri, chiar și un simplu gând lăsat în inimă, ca un șarpe viclean, își va face până la urmă lucrarea, înclinând pe nesimțite sufletul spre el. În vremea luptei propriu-zise nu trebuie să ne folosim de mijloacele menite a preîntâmpina încheștările viitoare. Regulile întocmite pentru aceasta sunt întotdeauna foarte aspre și prin urmare este întotdeauna necesar să le schimbăm și - urmează de aici - să recunoaștem netemeinicia bizuirii pe experiența noastră, deoarece este primejdioasă pentru războiul duhovnicesc și ispititoare pentru luptător.

După război

Lupta s-a încheiat. Mulțumește-I Domnului că te-a izbăvit de înfrângere, dar nu te da unei nestăvilite bucurii a mântuirii, nu îngădui să se lase peste suflet negrija și uitarea, nu slăbi râvna. Deseori dușmanul se prefacă a fi învins astfel, încât, când tu te-ai rezemat pe un simțământ de siguranță [și ferire de primejdii], să te biruie mult mai lesne printr-o prăbușire neașteptată. De aceea nu agăța armele în cui și nu uita de regulile de strajă. Mereu să fii un oștean dârz și cu luare-aminte. Mai bine să stai și să-ți numeri stricăciunile; vezi încă o dată întreaga desfășurare a luptei - începutul, încheștarea propriu-zisă și, în fine, ce i-a pus capăt. Asta se va constitui într-un soi de tribut cerut de la cel înfrânt și va face mult mai ușoare toate biruințele viitoare asupra lui. Iată, într-o analiză finală, cum se dobândesc înțelepciunea duhovnicească și experiența ascetică.

Să nu spui nimănui despre biruință - asta l-ar înfuria la culme pe vrăjmaș și ți-ai pierde puterea. Slava deșartă, de care ar fi cu neputință să scapi în atare situație, va deschide porțile fortăreței tale duhovnicești și, după ce vei fi învins un singur dușman, vei fi nevoit acum să înfrunți o întreagă mulțime. Dacă ești învins, smerește-te; însă nu fugi de la Dumnezeu și nu fi îndărătnic. Grăbește-te să-ți înmoi inima și să o aduci la pocăință. Este imposibil să nu cădem, însă putem și trebuie neapărat să ne ridicăm după ce am căzut. Când cineva care aleargă repede se împiedică de ceva, se ridică imediat și-și continuă nestingherit drumul până la țintă. Caută să-l depășești. Domnul nostru este ca o mamă care își ține copilul de mână și nu-l părăsește, chiar dacă el deseori se împiedică și cade.

În loc să paralizezi de deznădejde, mai bine să îți pregătești inima pentru nevoințe ascetice, învățând din căderea de față o lecție de smerenie și avertismentul de a nu păși prin locuri lunecoase, unde inevitabil vei cădea. Dacă nu strivești păcatul prin pocăință sinceră, atunci prinzând cât de cât putere înăuntrul tău te va târî fără putință de scăpare în adâncul mării păcatului. Păcatul te va stăpâni și vei fi nevoit să o iei iar de la capăt, de la prima luptă. Însă Dumnezeu știe dacă acest lucru va mai fi posibil. Poate că, încredințându-te păcatului, vei trece dincolo de hotarul convertirii tale și nu vei mai găsi nici măcar un adevăr care să-ți zguduie și să-ți străpungă inima. Poate nu ți se va mai da harul. Atunci vei fi socotit deja printre cei osândiți la chinurile veșnice.

Regulile războiului nu sunt aceleași pentru toți

Referitor la aceste reguli ale războiului trebuie remarcat în general că ele nu sunt în sinea lor nimic altceva decât o folosire a tuturor armelor în cazurile particulare și că din această cauză e imposibil să le înfățișăm pe toate. Problema războiului lăuntric este tainică și de nepătruns. Modurile lui de desfășurare sunt neînchipuit de variate, iar luptătorii sunt, la rândul lor, nenumărați. Unul este biruit de un lucru, altul se biruie de altceva.

De aceea este imposibil să întocmim un set de reguli pentru fiecare. Cel care își poate întocmi cele mai potrivite reguli este însuși luptătorul. Experiența este cel mai bun învățător - avem nevoie doar de dorința plină de râvnă de a ne birui pe noi înșine. Primii asceți nu au studiat din cărți, însă cu toate acestea ei întruhidează simbolul desăvârșitei biruințe. Mai mult, să nu se bizuie cineva prea mult pe aceste reguli, ele fiind doar niște schițe exterioare. Care este esența problemei va afla fiecare prin propria experiență, când va începe să lupte pe față cu dușmanul. Iar în această lucrare, singurii îndrumători vor fi simțirea cea bună proprie și lăsarea în voia lui Dumnezeu.

În fiecare persoană există o cale lăuntrică a vieții duhovnicești, care ne aduce aminte de anticele catacombe, extrem de tainice și de întortocheate. La intrarea în ele, cel încercat primea câteva instrucțiuni despre însușirile generale ale catacombei - să facă așa aici, să procedeze astfel dincolo, să urmeze un anumit semn aici și acolo un altul; dar apoi este lăsat singur în beznă catacombelor, uneori având cu sine doar lumina firavă a unui sfeșnic. Totul depinde de prezența sa de spirit, de simțirea cea bună și de luare-aminte precum și de călăuzirea nevăzută. Și viața creștinească lăuntrică este învăluită într-o asemenea taină. Aici fiecare merge singur, chiar dacă este înconjurat de reguli nenumărate. Imboldurile inimii și mai ales indiciile harului sunt singurele călăuze statornice, neamăgitoare și nedespărțite în acest război cu sine însuși. Orice altceva îl va abandona.

Lupta cu fiecare gând în parte

Așa este războiul cu fiecare patimă, poftă și gând. Căci patimile, poftele și gândurile sunt toate diferite. În consecință, nu este neapărată nevoie să intrăm în toate amănuntele războiului cu fiecare gând în parte. Vom face doar câteva observații:

1) Există gânduri subțiri și gânduri foarte subțiri; există gânduri grosiere și foarte grosiere. Pe acestea din urmă le poate simți oricine; primele însă se strecoară pe neobservate în clipa sălășluirii lor în inimă, vădindu-se mai târziu prin lucrare. Ele par a fi mai degrabă altceva decât ceea ce sunt ele de fapt. Ar trebui, prin urmare, să nu te mai încrezi în propria-ți liniște, bunătate și curăție nici măcar o iotă, ci întotdeauna să fii prudent în ceea ce le privește; urmărește cu atenție mersul treburilor și vezi ce gânduri le însoțesc și cu care gânduri se isprăvesc pentru ca prin aceasta să le judeci pe cele ce s-au furișat de la început în inimă. Pe lângă toate acestea, e foarte bine să avem un prieten de încredere - un ochi scrutător va observa de îndată din afară ceea ce se ascunde în noi, deși noi s-ar putea să nu băgăm de seamă.

Când vorbim de gânduri foarte subțiri, nu ne referim numai la cele ale duhului. Gândurile pot veni și dinspre suflet și dinspre trup. Însușirea lor caracteristică este subtilitatea,

furișarea în adâncuri, astfel încât persoana crede că lucrează în curăție, fără vreo întinăciune a patimilor, când de fapt lucrează din patimă. Pricina acestei [înșelăciuni] este încă nepovățuita curăție a inimii, sau, mai exact, o discernere deocamdată puțin sporită între ceea ce este firesc și ceea ce este nefiresc. Când acestea vor spori, gândul subțire și foarte subțire va deveni grosier și foarte grosier, fiindcă atenția va fi ascuțită de experiență și va învăța simțămintele inimii să discearnă binele și răul.

2) Sunt gânduri, poftă și patimi care vin pe neașteptate sub chipul unor tulburări trecătoare dar sunt și unele cu mult mai statornice, care țin zile, luni sau chiar ani la rând. Cele dintâi sunt ușoare, cu toate acestea nu trebuie trecute cu vederea. Să fim cu multă luare-aminte însă nu atât la ele, cât la înșiruirea lor. Vrajmașul are o lege a lui, nu ne atacă de la început cu patima întreagă, ci ne-o înrădăcinează printr-un gând și prin deasă repetare a lui. Poate că primul gând l-am izgonit cu mânie, însă un al doilea și un al treilea le primim cu mai mare îngăduință și atunci se naște pofta și patima; iar de aici mai e un pas până la învoire și făptuire. Aceste gânduri care vin fără de încetare sunt împovărătoare și ucigătoare. Lor, mai mult decât oricăror altora, le aparține numele de ispititoare.

Despre acestea se cuvine să știm că nu sunt de la fire - deși după trăsături sunt asemănătoare cu ea - ci sunt întotdeauna de la cel viclean. Domnul le îngăduie anume pentru a ne curăți, pentru a ne încerca și a ne întări dragostea, credința și statornicia și pentru a plăsmui cu mai multă înțelegere omul lăuntric. De aceea trebuie să le răbdăm cu bucurie, chiar dacă sunt prea pline de amărăciune pentru o inimă în care s-a pogorât harul de curând. Acestea sunt de fapt ispite precum: hula, deznădejdea și necredința. Lucrul de căpetenie este să nu înclinăm spre ele, să nu le primim și să ținem inima neînrobite de ele, separându-le de noi înșine și de libertatea noastră de a gândi și de a crede.

3) Gândurile cu care trebuie să ne luptăm nu sunt întotdeauna rele; de multe ori, ele pot să pară bune, iar cel mai adesea par inofensive. Cu privire la cele nelegiuite există o singură regulă - să le izgonim de îndată. Celelalte două [feluri de gânduri] trebuie judecate sau cântărite. După cum arată și virtutea de toți lăudată a deosebirii gândurilor, adică [de a ști] pe care să le primim și pe care să le izgonim, nu se poate întocmi o lege pentru așa ceva. Să afle fiecare din propria experiență, pentru că nu vom întâlni niciodată un om ale cărui reguli să poată fi aplicate întocmai de noi, în orice împrejurare ne-am găsi. Mai bine e să procedezi așa: să-ți stabilești o ordine a lucrurilor - să te ții de ea și să izgonești tot lucrul nou se ivește, oricât de bun ar părea el.

Chiar dacă un gând nu are nimic rău în sine sau în urmările lui, nu te mișca spre dânsul de îndată, ci rabdă o vreme, pentru a nu face nimic pripit. Unii au așteptat cinci ani de zile până au împlinit un gând. Legea cea mai importantă este aceasta: să nu te încrezi în mintea și în inima ta și să mărturisești fiecare gând părintelui tău duhovnicesc. Nesocotirea acestei legi a fost dintotdeauna și încă este pricina înșelăciunilor și a căderilor mari.

4) Gândul cel rău ispitește, pe când cel ce pare a fi bun amăgește, așa încât cel ce este biruit de primul se socotește printre cei ce au păcătuit sau au căzut, însă dar cel ce se

biruie de al doilea se află într-o stare de amăgire; este oare cu putință să zugrăvești toate înșelările, cu începuturile și însușirile lor? Trăsătura lor de căpetenie este aceea că persoana în cauză se socotește cu toată tăria a fi ceva ce de fapt nu este - crede de pildă, că este chemată să-i învețe pe alții sau are darul unei vieți nemaiauzite etc. Rădăcina și izvorul acestor păreri de sine este gândul foarte subțire că „eu sunt ceva și încă ceva însemnat”. Cel ce e nimic și praf și cenușă cugetă despre sine că ar fi ceva, iar vrăjmașul se alipește de această închipuire de sine foarte subțire și-l prinde în mrejele sale viclene pe om. Pe lângă acestea, fiecare gând subțire de care nu ne dăm seama ne ține în înșelare, iar noi credem că de fapt suntem călăuziți de un gând bun și evlavios.

Acestea fiind spuse, putem afirma fără putință de tăgadă că nu este minut în care noi să nu zăcem în înșelare; umblăm printre fantome și suntem ademeniți și înrobiți de ele într-un chip sau altul; și asta se întâmplă din pricină că răul sălășluiește încă în noi, nefiind izgonit, pe când binele este pe dinafară, motiv pentru care ochii noștri [lăuntrici] sunt încețoșați.

5) Este bine ca la început să adunăm cunoștințe despre fiecare gând în parte, adică să le pricepem obârșia, urmările și mijloacele de a le alunga. Ne vom întocmi astfel un veritabil depozit de muniție, foarte trebuincios pe timp de război, adică în cazul în care nu izbutim să izgonim gândul prin ură, iar el începe să-și facă lucrarea-i blestemată, ispitindu-ne și convingându-ne, iar noi trebuie să-i punem în față ceva care să-i arate netemeinicia, însă pentru a reuși să facem așa ceva, trebuie să avem gânduri de rezervă, în privința celor de mai sus, Sfinții Părinți au ales opt patimi de căpetenie și au înfățișat pilde de care se poate folosi oricine vrea să le biruie. Acestea nu sunt singura muniție de război, dar constituie arma lui cea mai importantă, în alte scrieri putem găsi descrierea altor patimi și regulile potrivite lor. Cea mai importantă colecție de asemenea învățăminte se află la Sfântul Ioan Scărarul.

6) Există gânduri trupești, gânduri sufletești și gânduri duhovnicești. Este limpede pentru oricine că ele pot ataca toate laolaltă, dar că, în mod firesc, la început le simțim mai lesne pe cele trupești, în vreme ce gândurile sufletești și duhovnicești se vădesc mai târziu. Nevoitorul trebuie să știe să-și schimbe pozițiile de luptă potrivit cu fiecare dintre ele. Trebuie să facă astfel pentru ca nu cumva, biruindu-și trupul, să se facă fără de grijă din pricina unui simțământ de siguranță și să fie biruit de aceea de propriu-i; cel cu sufletul împăcat poate fi lovit în duh. În general, atâta vreme cât avem suflare, lupta nu se curmă, deși poate conține chiar pentru o perioadă mai îndelungată.

7) Avva Dorotei spune: „Sunt [din aceia] care lucrează patima, [din aceia] care se luptă cu patimile, și [din aceia] care le biruie”⁵⁰.

(Nota⁵⁰ :Avva Dorotei, „Învățăături și scrisori de suflet folositoare”, 1997, Ed.

Bunavestire, Bacău, Cuvântul 11: Să tăiem patimile degrabă până nu ne obișnuim cu ele, pp. 90-99)

Cei dintâi păcătuiesc, cei din mijloc au purces pe drumul curățirii de sine, iar cei din urmă sunt aproape de nepătimire. Cu cât este mai înverșunată împotrivirea cuiva față de o patimă - neîngăduind nici măcar un gând și cu atât mai puțin pofa și îndulcirea în ea, ci

dezrădăcinându-le grabnic pe acestea din inimă dacă au intrat, deșteptându-și întotdeauna un simțământ potrivit - cu atât mai repede va dobândi curăția. Cu cât este cineva mai îngăduitor și cu cât se cruță mai mult, cu atât osteneala se lungește fiind presărată de opriri și porniri dezordonate. Această stare a lucrurilor este hrănită de mila de sine, adică de nedezlipirea de patimi. Crușându-se și miluindu-se pe sine, omul îl odihnește pe adevăratul dușman și devine propriul său adversar.

8) Urmarea războiului poate fi o minte lipsită de gânduri, o inimă neînrobătă de patimi și o voință descătușată de înclinările păcătoase. Când acestea apar în suflet, omul a ajuns la nepătimire. Ființa lui lăuntrică se transformă într-o oglindă curată în care se reflectă lucrurile duhovnicești.

9) Războiul minții cu gândurile, poftele și patimile nu trebuie privit ca fiind unicul mijloc - prin care se înlocuiesc și se înlătură toate celelalte - de curățire a întinăciunilor noastre, cu toate că este de o importanță covârșitoare și de neînlăturat, având în el o [mare] putere de cucerire. El trebuie pus neapărat în legătură cu războiul neîncetat cu patimile sau cu dezrădăcinarea, stingerea și îndepărtarea lor prin lucruri opuse. Pricina este că lucrarea pătimășă a pătruns puterile noastre firești; și aceasta deoarece noi am lucrat în chip pătimăș. Fiecare lucrare pătimășă a mai vărsat un strop de patimă în puterile noastre, iar toate lucrările împreună au umplut puterile noastre de patimi, precum apa îmbibă un burete sau mirosul intră într-o haină.

Prin urmare, pentru a stoarce toată patima e necesar să lucrăm prin cele potrivnice ei, astfel încât fiecare faptă care pătrunde în puteri să izgonească partea corespunzătoare de patimă. Săvârșirea a cât mai multe fapte de acest fel va sili toată patima să iasă afară. Această metodă, dacă se folosește cum trebuie, este atât de puternică încât, după ce-o vei fi folosit de mai multe ori, vei simți deja slăbirea patimilor, ușurință și libertate, cât și o anumită lumină în suflet.

Războiul minții nu face decât să alunge patimile din conștiință; totuși patima rămâne ascunsă și încă vie. Și atunci faptele potrivnice vin să zdrobească capul șarpelui. Totuși, aceasta nu înseamnă că poți curma de acum războiul minții. El trebuie să continue într-o strânsă împreună-lucrare cu săvârșirea faptelor potrivnice, pentru că altminteri poate rămâne cu desăvârșire sterp, putând chiar să înmulțească patimile în loc să le împuțineze, deoarece de făptuirea potrivnică unei patimi se poate lipi o alta. De pildă, postul se poate însoți cu slava deșartă. Dacă nu ne dăm seama de aceasta, atunci toată truda noastră va fi zadarnică. Războiul minții împreună cu războiul activ vor lovi patima și dinăuntru și din afară și o vor nimici la fel de repede precum piere un dușman împresurat și atacat și din față și din spate.

10) În această luptă susținută de îndreptarea noastră trebuie să ținem seama de rânduiala și ordinea binecunoscute și, clădind această structură, să ne îndreptăm atenția asupra firii patimilor, și în general, asupra caracterului nevoitorului și asupra faptelor bune menite să susțină această activitate. În primul caz trebuie să avem drept țintă patimile de căpetenie: iubirea de plăceri, iubirea de arginți și cugetarea trufașă. Apoi să ne nevoim în necruțarea și mânia față de sine, în supunerea față de alții și în a ne socoti pe noi înșine a fi nimic

(vezi Sfântul Varsanufie). Sfinții, care s-au nevoit fără încetare pentru a se curăți, au privit acest fel de lucrare ca fiind prima treaptă. Pe cea de-a doua treaptă se află patima cea mai mare pe care o lucrează cineva și care se vădește pe sine în vremea convertirii, atunci când omul vine la cunoașterea propriei păcătoșenii și se pocăiește. Făgăduind să nu mai păcătuiască, mai ales asupra acestei patimi este concentrată atenția nevoitorului.

De aceea, chiar și după convertire patima principală trebuie să fie cea mai apropiată țintă a luptei împotriva păcatului care are sălaș în noi. Ea atrage la sine toate celelalte patimi, ca și cum le-ar lega de sine sau le-ar da prin sine un punct de sprijin. Putem vădi celelalte patimi doar slăbind și biruind patima principală, urmând apoi să le risipim pe toate odată. Trebuie să ne îndreptăm de la început toate forțele împotriva ei și aceasta mai cu seamă din pricina faptului că în acest moment avem multă ură față de ea, ură din care vine și puterea de a i ne împotrivi.

Iar fără a o zdrobi pe aceasta dintâi, nu vom putea să le biruim pe celelalte. Pe a treia treaptă este de la sine înțeleasă necesitatea respectării unei rânduieli a faptelor celor după Dumnezeu. Astfel, chiar de la început se duce război împotriva patimilor precumpănitoare, mai târziu împotriva izvorului lor, iar apoi, când toate sunt îngenunchate, virtutea este slobodă să caute resturile oștirii dușmane, după propriul său discernământ și mai ales după imboldurile lăuntrice. Trebuie să ne luptăm mai întâi cu patima care se deșteaptă și se vădește pe sine.

Acestea sunt scopurile luptei și ele trebuie împlinite după rânduiala cunoscută. Pe lângă respectarea rânduielii arătate mai sus, însăși împotrivirea trebuie să se supună unei creșteri treptate, după o anumită împărțire dreaptă, astfel încât să nu alergi de la un lucru la altul, asemenea celui risipit. Altminteri vei semăna în sufletul tău trufia și nu vei dobândi nici roade adevărate. Cu cât lucrezi cu mai multă hotărâre și stăruință, cu atât vei fi mai aproape de deznodământ și de pacea sufletească. Stăruie în lucrarea pe care ai început-o până se vor ivi și roadele, fiindcă sfârșitul este cel care încununează toată nevoința. Și nevoitorul să ia aminte la tot ceea ce îi arată experiența sa într-ale ostenelii duhovnicești. Se pare că așa se desfășoară lucrurile: imediat după convertire se duce un război activ cu patimile; îndată după el sau împreună cu el se face și lupta lăuntrică.

Mai târziu ele se întăresc și sporesc reciproc - crescând nevoința lăuntrică, sporește pe potrivă ei și cea exterioară și întărindu-se cea exterioară se întărește de asemenea și cea lăuntrică; în sfârșit, când amândouă sunt îndeajuns de puternice, nevoitorului îi vin gânduri despre osteneli și fapte ascetice care să stârpească definitiv patimile și să le taie din rădăcină. Marile nevoințe și lucrări ascetice nu trebuie luate asupra-ne după cum ne taie capul și nici nu trebuie să-i sfătuim pe alții să se dedea lor. Trebuie înaintat pas cu pas, crescând și întărindu-ți treptat puterea, astfel încât nevoințele să sporească o dată cu sporirea puterii și îndemânării tale duhovnicești. Altminteri lucrarea ta va semăna cu un petec nou [cusut] la o haină veche. Cerința nevoinței trebuie să vină dinăuntru, așa cum uneori se întâmplă ca tratamentul medical să fie reglat cu mai multă acuratețe de nevoile și sensibilitatea pacientului.

11) Lupta minții și cea activă împotriva patimilor sunt prin sine aprige; însă cu mult mai mult este încununată de biruință și de roade și cu mult mai grabnic decurge ea atunci când o săvârșim sub povățuirea altcuiva. S-ar putea întâmpla să nu zărești întotdeauna dușmanul în războiul minții, sau să nu fii în stare să-l biruiești și să-ți menții râvna și hotărârea, sau, mai cu seamă, în amândouă situațiile nu vei dispune de un plan sau de o schiță pregătitoare, după care să te orientezi în timpul luptei. Este efectiv imposibil să împlinești așa ceva de unul singur. Toți avem nevoie de cineva care să privească din afară cele prezente și cele viitoare ale noastre.

Iată de ce a te încredința povățuirii unui părinte duhovnicesc trebuie socotită drept cea mai bună și cea mai spornică metodă pentru îndreptarea noastră. Povățuitorul va aplica pe noi și în noi aceeași metodă: războiul minții și cel activ; dar, lucrul care este cel mai important, se va folosi de ea după propria lui judecată, după planul său, luând aminte la toate cărările și răspântiile și având în vedere scopul. Așadar, dacă dorești și cauți curăția, roagă-te fierbinte Domnului să-ți descopere un părinte și o călăuză și, o dată ce l-ai aflat, mărturisește-i tot ceea ce vezi și cunoști tu despre tine.

Apoi încredințează-te lui; ascultă-l întru toate cele din afară și dinăuntru. Lasă-te în mâinile lui precum un material brut, astfel încât să plăsmuiască din el un locaș al Domnului, o făptură nouă. Făcând astfel, aruncă de la tine orice grijă de sine și adăpostește-te sub aripa părintelui tău. Lasă-l pe el să te călăuzească unde și cum va voi; lasă-l să te îndrume să faci ce, când și unde va voi. Nouă ne revine să îl ascultăm fără cârtire, fără a mărunți tot ceea ce face, cu credință și cu bucurie, descoperindu-i pe deplin conștiința sau cunoașterea gândurilor, dorințelor, patimilor, faptelor și cuvintelor noastre, adică a tot ceea ce ni se întâmplă sau săvârșim noi. Asta îl va ajuta să-și dea seama unde ne aflăm și în ce stare lăuntrică suntem și-i va da un punct de sprijin cât mai solid pentru povățuirea și lucrarea pe care ne-o va rândui.⁵¹

(Nota⁵¹: Întreaga scriere a Sfântului Varsanufie vorbește despre aceasta - n. tr. în engleză)

Descoperirea gândurilor și ascultarea față de un bătrân sunt cele mai puternice lucrări pentru stărpirea patimilor și biruirea demonilor. De fiecare dată când ne mărturisim gândurile și lucrăm întocmai după sfatul, pe care îl primim, facem ca și cum am curăți rănilor și am schimba pansamentul.

Un tratament extrem de eficient! Cel ce și-a mărturisit gândurile scoate afară toată necurăția și, prin ascultare, primește o comoară nouă, neîntinată - merinde întăritoare și sevă curată. Se aseamănă celui care vomită hrana stricăta și primește apoi mâncare bună, sănătoasă. Dar, ceea ce este cel mai important, această lucrare taie de la rădăcină patima egoismului, a eu-lui. Cel ce se luptă de unul singur, conduce el însuși atacurile, astfel încât în timp ce luptă pe de o parte cu egoismul, pt de altă parte cumva îl hrănește.

Prin ascultarea față de un povățuitor, eu-l nostru propriu și voința lui se risipesc și din cauza aceasta și patimile își pierd orice sprijin. Se apropie și lovesc în mod dezordonat, fără nici o rânduială; chiar și în aceste condiții, ambițiile lor viclene sunt vădite și zădărnice prin faptul că se află în câmp deschis, în general, acesta este mijlocul cel mai

puternic pentru a stârpi patimile și a aduce pe cineva cât mai grabnic la [starea de] curăție.

Aici este cuprinsă toată experiența Părinților și se pot aduce nenumărate exemple. Se cuvine să insistăm asupra faptului că este cu atât mai bine pentru tine, cu cât îți găsești mai repede un povățuitor, după convertire. Atunci râvna este arzătoare și gata de orice, iar un părinte înțelept poate face orice cu ea, mai ales atâta timp cât lucrarea călăuzită de voia proprie - care dă naștere la îndărătnicie, neîncredere, dorința de a-i îndrepta pe alții și o tendință de a „ajusta” sfaturile duhovnicului - n-a apucat să prindă rădăcini. Cel ce s-a îmbolnăvit deja de acestea și și-a ales un povățuitor trebuie să se lase mai întâi vindecat pentru a putea ajunge la starea de fiu adevărat, care să fie format. Este o nenorocire când sufletul s-a obișnuit să facă totul după propria rațiune și voință.

12) În fine, o curăție desăvârșită a întregii noastre ființe, o purificare prin foc este săvârșită de către însuși Domnul. Aceasta se petrece în afară prin necazuri, iar înăuntru prin lacrimi. Nu putem spune că aceste lucrări curățitoare apar numai la sfârșit și nu și mai înainte. Nu, ele se nasc încă de la început și însoțesc omul în chipul feluritelor întâmplări amare și al umilirilor inimii și cu cât sporește omul [lăuntric] cu cât se întetesc și ele. Însă Domnul este Cel Care le aduce peste noi, îngăduindu-le și, ca să zicem așa, binecuvântându-le spre a ne fi de folos în înfăptuirea tuturor lucrărilor noastre lăuntrice și exterioare, înspre sfârșit, El le rânduiește dinadins, ne dă lacrimi și aduce necazurile și scârbele - fie toate dintr-odată, fie una după alta, mai întâi lacrimile sau necazurile, fie numai una din acestea pentru o persoană și cealaltă pentru altă persoană. Necazurile sunt focul, iar lacrimile sunt apa. Acesta este Botezul prin foc și prin apă, despre care Sfântul Isaac Sirul spune că este întruchipat prin urcarea pe Cruce, sau este răstignirea din urmă a omului celui vechi.

Această clipă, se spune, este timpul marii încercări, precum cea pătimită de Avraam care și-a adus fiul spre a fi jertfit. Minte este acoperită de păclă, inima se zbate în chinuri răscolitoare; deasupra este așteptarea mâniei, dedesubt este pregătit iadul. Omul se vede pe sine pierind, atârând deasupra hăului. Unii trec peste acest moment plini de biruință, alții cedează și cad, întorcându-se pentru a reîncepe urcușul acestui deal. Cel ce a urcat și această treaptă, ca și cei ce s-au înălțat la cer, nu mai este pământesc, ci ceresc; Duhul lui Dumnezeu Se sălășluiește în ei și îi poartă asemenea roților din vederea lui lezechiel [N. tr.: lezechiel 1], Dumnezeu Se mișcă întru ei. Starea lor este mai presus de puterea minții, nu poate fi cunoscută decât prin experiență și de aceea cei care au trăit-o nu vorbesc despre ea - nu este de folos altora și poate fi chiar vătămătoare.

Alte mijloace de purificare: necazuri și întâmplări neplăcute trimise de Dumnezeu

Așa stau lucrurile la sfârșit. Până atunci, necazurile neconținute, situațiile neplăcute trimise de Dumnezeu și un duh de pocăință dăruit tot de la El trebuie să fie împreună cu alte mijloace, cele mai puternice căi de curăție [a firii înrobite de păcat]. Ele au aceeași putere cu cea a unui povățuitor duhovnicesc, iar în lipsa lui îi pot ține locul într-un chip mulțumitor; de fapt, pentru cel ce crede și este și smerit chiar îl înlocuiește. Pentru că în acest caz Dumnezeu însuși este călăuzitorul și povățuitorul și El este, fără putință de

tăgadă, mai înțelept decât tot omul. Sfântul Isaac Sirul zugrăvește în amănunt modul în care Dumnezeu îl călăuzește pe om prin necazuri din ce în ce mai curățitoare și în care El aprinde duhul de pocăință în acesta. De la noi nu se cere decât credință în purtarea de grijă a lui Dumnezeu și să primim cu înțărare, cu bucurie și cu mulțumire tot ceea ce El ne trimite. Unde sufletul nu este întărit în asemenea simțăminte, necazurile și întâmplările amare își pierd toată puterea de a curăți, neputând să pătrundă în inimă și în adâncuri. Aceasta cu privire la necazuri.

Zdrobirea presupune cunoașterea amănunțită a păcatelor și a tulburărilor și o dobândim atât printr-o atentă veghere asupra noastră și a ceea ce se petrece înăuntrul, cât și prin deasa spovedanie făcută cu pocăință și durere pentru păcatele săvârșite. Fără necazurile din afară, este cu anevoie pentru cineva să reziste nebiruit de mândrie și de părerea de sine; și fără zdrobirea inimii, cum (vei putea lepăda) oare de la tine egoismul lăuntric al fariseiceii îndreptățiri de sine?⁵²

(Nota⁵² Necazurile din afară, lacrimile și zdrobirea [inimii] sunt lăudate în toate omiliile Sfântului Isaac Sirul)

Cel ce nu rabdă necazurile este socotit de Apostol preadesfrânat. Întrucât nu e în puterea noastră ci în mâinile lui Dumnezeu să rânduiască scârbele din afară, să nu le cerem, pentru că puterea noastră de a le suferi cu răbdare nu este sigură. Totuși, să nu arătăm nepăsare față de zdrobirea lăuntrică. Ea se află mai mult de jumătate în mâinile noastre și nu este oprit a ne ruga pentru ele.

Așadar silește-te pe cât îți îngăduie înțelepciunea și pe cât îți este cu putință. Smerește-te cât mai des cu puțință înaintea lui Dumnezeu, aruncându-te cu pocăință înaintea Lui și rugându-L să Se milostivească de tine. Văzând ostenele tale, El îți va dăruia zdrobire neconținută și, dacă e de trebuință, un șuvoi nestăvilat de lacrimi prin care fața sufletului tău se va spăla și în cele din urmă se va curăți. Biruința [astfel dobândită] nu trebuie să nască în noi biziurea pe sine și trâmbițarea de sine, ci să ducă la trezvie - poate că arătarea biruinței înseamnă de fapt că Domnul te-a și lepădat ca pe ceva netrebnic. Mai degrabă trebuie să aprindă în noi râvna aprinsă pentru zdrobirea inimii, care este o jertfă întotdeauna bineprimită de Dumnezeu. Se poate chiar afirma că, atunci când nu ai parte de necazuri din afară, se cuvine să ai parte de strâmtorare lăuntrică, la care te cheamă Însuși Dumnezeu. De asemenea, este adevărat că El dăruiește alinare celui ce trece prin scârbele cele din afară - clipe de negrăită bucurie care te fac să uiți de toate necazurile, îți tămăduiesc rănilor și îți alungă plânsul și întristarea. Revărsarea milei dumnezeiești poate - sau nu - fi însoțită de lacrimi. Cel mai important este să plângi înaintea Domnului pentru necurăția ta.

Concluzie

Acestea sunt toate mijloacele prin care patimile sunt dezrădăcinate din noi — fie prin propria noastră osteneală a minții sau prin povățuitorii pe care îi aflăm, fie prin lucrarea nemijlocită a Domnului Însuși. Am arătat deja că fără războiul lăuntric cu gândurile, lupta exterioară nu are cum să fie încununată de biruință; la fel stau lucrurile atât în privința războiului dus sub călăuzirea unui părinte duhovnicesc cât și a curățirii săvârșite de către

pronia divină. Prin urmare, lupta lăuntrică trebuie să fie necurmată și neschimbată. Ea nu este grozav de puternică prin sine însăși dar atunci când lipsește, toate celelalte mijloace sunt nelucrătoare și nefolositoare. Tipicarii și cei ce suferă, cei ce plâng și cei aflați sub ascultare au pierit și pier încă din pricina unei insuficiente lupte lăuntrice sau paze a minții. Dacă, pe lângă toate acestea, îți aduci aminte de toate cele ce s-au spus până aici cu privire la aplicarea lucrării lăuntrice, că tocmai într-însa se află scopul și puterea nevoinței exterioare, atunci se vedește întreaga însemnătate a puterii lucrării lăuntrice și oricine poate vedea [cu ușurință] că ea este rodul, temelia și scopul tuturor nevoințelor ascetice. Putem rezuma întreaga noastră lucrare în următoarea formulare: după ce te-ai adunat înlăuntru, deșteaptă-ți conștiința duhovnicească și lucrarea vieții duhovnicești și, în această stare, umblă potrivit cu planul lucrării din afară, sub îndrumarea unui părinte duhovnicesc sau a Proniei. Observă și urmărește cu multă asprime și luare-aminte încordată tot ceea ce se petrece înlăuntru tău. De îndată ce îți ițește capul vreo mișcare pătimasă, izgonește-o și zdrobește-o și cu gândul și cu fapta, neuitând firește să reîncălzești un duh lăuntric de străpungere și de durere pentru păcatele tale.

Toată atenția ascetului trebuie concentrată asupra acestui lucru, astfel încât, în cursul nevoințelor ascetice, să nu fie risipit sau să se facă asemenea unui înlăunțuit sau împresurat de propriile sale gânduri. A lucra într-o asemenea adunare lăuntrică și păzire a inimii înseamnă a lucra cu trezvie, iar știința acestei lucrări este [de fapt] știința trezviei. Acum putem pricepe motivul pentru care toți asceții socoteau trezvia ca fiind cea mai de seamă dintre toate virtuțile ascetice, și pentru care oricine este lipsit de ea este sterp. De aceea, ea trebuie să fie accentuată în mod deosebit. Am vorbit despre ea, dar acela a fost numai începutul. A fost amintită mai înainte pentru a arăta că cel ce se nevoiește nu trebuie să înceapă lucrarea împotrivirii de sine și a silirii de sine altfel decât dinlăuntru înspre afară, sau, mai bine spus, să umble în trezvie, întărindu-se lăuntric. Acum vom lua același punct de plecare și vom porni pe scara dumnezeiescului urcuș, pentru că acesta din urmă este scopul, iar toate lucrările cele exterioare sunt mijloacele [ajutătoare]. Cu alte cuvinte, trebuie să arătăm: tinderea cea mai dinăuntru către Dumnezeu a duhului ce petrece în nevoințe ascetice, condițiile unei cât mai grabnice apropieri de El și starea celui ce s-a apropiat - sau, mai bine spus, a celui care este în stare de așa ceva, întrucât apropierea [de cele cerești] vine de la Dumnezeu.

VIII - Partea a treia - Calea spre mantuire

Începutul urcușului spre unirea deplină cu Dumnezeu

După ce s-a întărit lăuntric, cel convertit își îndreaptă toată puterea râvnei sale spre lucrarea îndreptării de sine, a curățirii de patimi și de întinăciune, spre dezrobirea puterilor sale și spre întărirea lor în lucrarea celor bineplăcute lui Dumnezeu, în slujba acestei lucrări el își pune toată atenția, osteneala și timpul, în măsura în care s-a deprins cu această lucrare și după treapta de desăvârșire a rânduielii și întocmirii sale lăuntrice, el va pătrunde, în chip firesc, din ce în ce mai adânc în sine însuși, adunându-se acolo și punând început unei necurmăte petreceri lăuntrice. Acesta este rostul ne-voințelor începătoare: intrarea înlăuntru tău.

Deodată cu întărirea lăuntrică, omului i se descoperă încetul cu încetul scopul spre care el trebuie de fapt să tindă și care până atunci a fost ascuns în dosul nenumăratelor griji. Dar, potrivit cu măsura înstrăinării noastre de tărâmul patimilor, acest scop se vedește în chip firesc ca fiind cel spre care îndreaptă toate strădaniile și dorul duhului nostru, precum și toate nevoințele întreprinse sunt menite a-i lărgi orizontul. Acest scop și strădanie sunt: năzuirea după Dumnezeu ca după cel mai mare bine și aceasta este cu puțință doar dacă nevoitorul a trăit simțământul dulceței vieții în Hristos, și a văzut cât de bun este Domnul - și din această pricină ea nu vine dintr-odată pe deplin.

La început, omul este stăpânit de frică; el lucrează ca un rob, din datoria și obligația pe care le-a simțit sufletul său în clipa deșteptării prin har. Pe urmă frica slăbește și, fără să dispară, lasă loc simțământului de dulceață al lucrării pentru Domnul și unui sentiment de mângâiere și alinare. Acesta este începutul învierii sufletului întru Dumnezeu, pârguirea strălucitorului său țel. De îndată ce se ivește tânjirea, ea începe să sporească de la sine în interiorul acelei rânduiei în care s-a născut. Cu toate acestea, nevoitorul nu trebuie să o aștepte pentru a-și începe lucrarea. Nu, el însuși trebuie să lucreze după rânduiala înfățișată mai înainte, pentru a ajuta la o cât mai grabnică sporire a dorului [după Dumnezeu], iar majoritatea lucrărilor lăuntrice au drept scop tocmai aceasta.

Totuși, toate nevoințele de acest fel, săvârșite fără a întrerupe concentrarea lăuntrică, pot susține pe nevoitor în tânjirea sa, îi grăbesc creșterea lui duhovnicească și îl întăresc în dorința sa de a dobândi toate bunătățile lui Dumnezeu și de a rânduia toate spre slava Sa. Această lucrare trebuie descoperită în duhul, altminteri ea rămâne stearpă; mai ales acest lucru este important, deoarece omul nu poate purta asemenea povară fără puterea lăuntrică semănată în el. Astfel, nevoințele ascetice începătoare pot odrăsli dorul după Dumnezeu, dar este necesar să fie canalizate spre o anumită stare lăuntrică, pe care să o menținem în timpul nevoințelor în sine.

1. Urcușul spre Dumnezeu

Urcușul minții sau dorul ei către Dumnezeu sporește în măsura în care se întărește și lucrarea lăuntrică, care este pentru el asemenea unui pământ fertil, în care încolțește asemeni unei sămânțe și crește. De aceea, pentru a păstra această stare lăuntrică din care să se nască tânjirea cea după Dumnezeu, sunt de trebuință acestea:

- 1) Să-ți deprinzi mintea a vieții în prezența lui Dumnezeu. Să o silești să-L vadă neîncetat pe Dumnezeu, căci este aproape; și să se înalțe până la simțământul că ochii Lui te privesc. O asemenea deprindere este poarta care duce la Dumnezeu și cerul ce se descoperă minții.
- 2) Toate să le faci spre slava lui Dumnezeu și să nu nă-zuiești nimic altceva, în orice lucrare ai săvârși - fie ea lăuntrică sau exterioară; aceasta să fie măsura fiecărei lucrări începute și ea să poarte întipărită pecetea sa.
- 3) Să săvârșești totul cu conștiința că este voia lui Dumnezeu; lucrează călăuzit de voia Lui și supune-te ei întru toate, cu tot sufletul tău.⁵³

(Nota53: Citat din „Scara” Sfântului Ioan Scărarul; în limba rusă are referința 27, 66 iar în Filocalia rom. – neidentificat)

Făptuirea potrivit voinței lui Dumnezeu se întinde la toate ce i se întâmplă unui om. Orice ai face, silește-te să vezi că Dumnezeu cere lucrarea aceea de la tine; tot ceea ce îți se întâmplă, să primești ca din mâna Domnului. O persoană, un obiect, o întâmplare bucuria, necazul - toate să fie primite cu bucurie și cu supunere plină de pace, de plăcere duhovnicească și de înflăcărare, neținând seama de împotrivirea firii.

Prin aceste lucrări duhovnicești, mintea va vedea din ce în ce mai limpede pe Dumnezeu și se va întări în vederea Lui. Te vei deprinde să rămâi cu mintea în contemplarea Lui și a nesfârșitelor Lui perfecțiuni. Această vedere se dă, de cele mai multe ori, în timp ce omul stă în rugăciune în prezența lui Dumnezeu și sporește tot prin această petrecere în rugăciune înaintea Lui. Ea este începutul în sine al urcușului spre unirea vie cu Dumnezeu.

Împreună cu vederea lui Dumnezeu se arată și se desăvârșește închinarea în duh, plină de evlavie, când duhul cade înaintea Lui și, plin de durere și cu simțământul nimieniciei sale, strigă către El, precum făptura către Ziditorul ei - nu simte durere ca și cum ar fi fost îndepărtat și batjocorit, ci are conștiința că Dumnezeu l-a primit, S-a milostivit de el și l-a copleșit cu bunătățile Sale. De aici se va naște o nebiruită chemare lăuntrică și răpire către Dumnezeu.

Tânjirea după Dumnezeu este scopul, care la început există numai în intenție și în căutare. Ea trebuie adusă la realitate și făcută vie, aidoma unei chemări dulci, arzătoare și nestăvilite. Numai o asemenea chemare poate mărturisi că suntem unde se cuvine să fim, că Dumnezeu ne primește și că urcăm spre Dânsul. Când fierul este atras de către un magnet, înseamnă că forța magnetică a acționat asupra lui. La fel stau lucrurile și pe tărâm duhovnicesc: este evident că Dumnezeu S-a atins de noi doar atunci când există o atracție vie, când duhul le disprețuiește pe toate, ajunge la Dumnezeu și se lasă inundat de El. Asta nu se întâmplă însă de la început. Râvnitorul după cele dumnezeiești este în întregime întors către sine însuși, deși face aceasta pentru Dumnezeu, însă vederea lui Dumnezeu este, în acest stadiu una rațională. Domnul nu l-a învrednicit încă să-L guste și nici nevoitorul nu este în stare de așa ceva, deoarece este necurat.

El îi slujește lui Dumnezeu, ca să spunem așa, fără să-L guste. Pe urmă, pe măsură ce inima se curățește și se îndreaptă, începe să simtă o oarecare dulceață a vieții celei după Dumnezeu; viețuirea îi este plină de înflăcărare și dragoste. Aceasta devine lucrul ce îl îndulcește. Sufletul începe să se înstrăineze de toate lucrurile, simțind răceala pe care o emană, și să năzuiască spre Dumnezeu Care îl încălzește. Sămânța năzuirii către Dumnezeu este sădită de către harul dumnezeiesc în duhul osârduitor și încolțește și se dezvoltă prin pogorârea și povățuirea harului, în întocmirea arătată mai sus, de către care este hrănită într-un chip care scapă uneori chiar și lucrătorului însuși.

Semnele acestei nașteri sunt: petrecerea plină de liniște, arzătoare și nesilită înaintea lui Dumnezeu, însoțită de simțăminte de evlavie, cutremur, bucurie și altele asemenea. Până

acum duhul se silea să pătrundă înăuntru, iar acum s-a sălășluit și rămâne acolo. Omul se bucură să fie singur cu Dumnezeu fără a mai ieși, departe de toți ceilalți, fără să dea nici o atenție la cele ce se petrec în afara lui. El dobândește împărăția lui Dumnezeu din lăuntrul său, care este aceea „pace și bucurie în Duhul Sfânt” (Romani 14, 17).

O asemenea adâncire lăuntrică sau cufundare în Dumnezeu este numită și liniște a minții sau răpire către Dumnezeu; ele ne pot cerceta, dar ne și pot părăsi de aceea scopul nostru este să le transformăm într-o stare permanentă, îl avem pe Dumnezeu în noi atunci când duhul nostru se sălășluiește în Dumnezeu, deoarece nu este o unire rațională, ci o adâncire vie, liniștită și înstrăinată în Dumnezeu. Așa cum o rază de soare duce cu sine o picătură de rouă, tot așa Domnul răpește duhul ce se atinge de El. „Duhul mi-a fost răpit”, zice Proorocul. Mulți sfinți au petrecut într-o neconținută, stare de răpire către Dumnezeu, iar alții au avut simțirea Duhului o vreme și apoi au căzut. Astfel, începe să crească și să se desăvârșească prin lucrarea harului dumnezeiesc, tânjirea cea după Dumnezeu sau unirea cu Dumnezeu în sufletul oricui îl caută cu inimă curată, cu râvnă și cu conștiință sinceră.

Condiția esențială pentru unirea cu Dumnezeu este curățirea inimii, astfel încât să-L poată primi pe Dumnezeu, Cel ce o trage la Sine: cei curați cu inima vor vedea pe Dumnezeu (vezi Matei 5, 8). De aceea toate nevoițele ascetice, exercițiile și lucrările arătate până aici sunt necesare și indispensabile pentru pregătirea noastră de a-L primi pe Dumnezeu. Trebuie doar să fie săvârșite după rânduială și în vederea atingerii acestui scop. Cel mai important lucru în această privință este trezvia inimii, întrucât inima este vistieria duhului osârduitor. Pentru ca faptele, exercițiile și podvig-urile să fie mântuitoare, e necesar să-și aibă obârșia înăuntru, căci biruința în luptă vine doar dinăuntru, și aceasta deoarece cea mai nimerită cale de a aprinde dorul după Dumnezeu este cea lăuntrică. Prin urmare, nevoița lăuntrică este cel mai de seamă rod al unei vieți duhovnicești autentic creștine și, din această pricină, Sfinții Părinți o socotesc a fi singura cale către desăvârșire. „Luați aminte, privegheați și vă rugați” (Marcu 13, 33), zice Domnul. Trezvia sau străjuirea inimii este nevoița cea mai însemnată. Toate cuvintele Sfinților Părinți se referă la străjuirea inimii - ea este neprețuită, deoarece ce este în inimă aceea iese în afară în chipul faptei.

Pasul decisiv către urcușul spre Dumnezeu și tinda unirii cu El este lăsarea desăvârșită în voia Lui; după săvârșirea acesteia, mai cu seamă Dumnezeu devine Cel Ce lucrează, în ce stă toată puterea sau ce nădăjduim? Nădăjduim să ne unim cu Dumnezeu, astfel încât să Se sălășluiască și să înceapă a umbla în noi, înveșmântând duhul nostru ca o haină, așa încât tot El să fie și Cel Care ne călăuzește rațiunea, voința și sentimentele; și orice se dorește și se lucrează în noi să fie opera Lui; El să lucreze totul în toate, iar noi să devenim unelte în mâinile Lui și să ne umplem de El în gânduri, dorințe și simțăminte, cuvinte și fapte. Aceasta este ceea ce caută Dumnezeu, Stăpânitorul a toate fiindcă El singur lucrează totul în făpturile Sale și prin ele. Orice duh care-și înțelege chemarea trebuie să caute și el asta.

Premisa sălășluirii lăuntrice și a împărățirii lui Dumnezeu, sau a deșteptării dorinței să se facă voia Lui în toate, este renunțarea la propria libertate. O făptură înzestrată cu voință

liberă acționează sub propriile imbolduri lăuntrice, potrivit cu conștiința și determinarea ei, însă lucrurile n-ar trebui să stea așa. În împărăția lui Dumnezeu nu trebuie să fie vreo persoană care să acționeze de la sine; Dumnezeu trebuie să lucreze totul în toate. Acest lucru nu se poate petrece atâta timp cât libertatea se autodetermină împotrivindu-se și respingând puterea lui Dumnezeu. Această împotrivire încăpățânată față de puterea lui Dumnezeu va înceta doar atunci când lucrarea și voința noastră, personală, liberă și care acționează de la sine vor îngenunchea înaintea Lui, când vom rosti cu hotărâre lăuntrică rugăciunea: „Fă Tu, Doamne, fă cu mine după voia Ta, căci sunt orb și neputincios”.

În această clipă puterea lui Dumnezeu pătrunde în duhul omului și își începe lucrarea sa atotcuprinzătoare. Așadar, condiția unirii cu Dumnezeu este desăvârșita încredințare în mâinile Lui.

Încredințarea noastră în mâinile lui Dumnezeu este cea mai profundă și mai prețioasă faptă a noastră. Se petrece fulgerător, la fel ca toate celelalte, însă nu la fel se și dobândește, ci sporește treptat, pe parcursul unei perioade mai mari sau mai mici de timp, în funcție de posibilitățile și simțul cel bun al lucrătorului. Originea ei o aflăm la convertire, când este însământată, fiindcă atunci cel ce se pocăiește rostește neapărat și cuvintele acestea: „voi părăsi răul și voi lucra binele; numai să nu mă lipsești, Doamne, de ajutorul harului Tău”. Cu această stare lăuntrică, creștinul pășește în arena nevointelor ascetice și se ostenește cu multă osârdie, nădăjduind în ajutorul lui Dumnezeu, însă este de la sine înțeles că râvna merge înainte, și apoi vine ajutorul.

Această ordine a lucrurilor este necesară și din punctul de vedere al stării sufletești a începătorului și din cel al planului lui Dumnezeu, începătorul dorește să se nevoiască pentru Domnul și să-I slujească - și se nevoiește. Prin nevo-ința sa, el capătă nădejdea cea bună și îndrăzneala de a-L privi, oarecum, pe Dumnezeu. E limpede însă că el nu trebuie să rămână pe această treaptă de început primă, ci, fără a slăbi râvna, să intre în ascultarea lui Dumnezeu, să-I asculte chemarea și să se deprindă a lucra după îndemnurile și dragostea față de Dumnezeu. Așa se tâlcuiesc cuvintele Mântuitorului către Petru: „Când erai mai tânăr te încingeai singur și umblai unde voiai; dar când vei ‘îmbătrâni, vei întinde mâinile tale și altul te va încinge și te va duce unde nu voiesti.” (Ioan 21, 18).

La început omul are râvnă, însă mai târziu spune: „Tu, Doamne, Cel ce știi toate, lucrează mântuirea mea. Eu voi umbla ca unul legat oriunde mă va purta voia Ta.” Aceasta este lăsarea necondiționată în voia lui Dumnezeu. Este atât de impresionantă și de frumoasă - și atât de plină de roade! Din această pricină îl poate lega pe cineva de sine însuși. Să fim însă cu luare-aminte la aceasta, fiindcă ne putem trezi în situația celui ce se trudește și a cărui sudoare cade pe un pământ sterp - plin de nisip și pietre, fără viață.

După părăsirea acestei stări, nevoitorul trebuie să se sârguiască să ajungă la predarea în mâinile lui Dumnezeu. Ea poate spori - este adevărat până la o anumită măsură în vremea primei lucrări. Cu toate acestea, nevoitorul trebuie să supravegheze această creștere și să o înlesnească sau, mai bine, să o primească așa cum a crescut și a sporit ea. Și în acest caz, Cel Care lucrează este tot Dumnezeu, pentru că fără El suntem nimic. Dar omul spune: „eu am ales, eu am dorit, eu m-am ostenit și Dumnezeu mi-a ajutat”. A dori, a

alege și a se osteni sunt de asemenea lucrări bune și prin urmare dumnezeiești; ori omul crede că izbânda se datorează propriei sale puteri, căpătate din strădaniile și truda lui.

Astfel, urcușul lăuntric de la râvnă la încredințarea plină de osârdie nu este nimic altceva decât arătarea și deslușirea în conștiința noastră a lucrării lui Dumnezeu în noi sau a lucrării mântuirii și curățirii sinelui. Osârduitorul este luminat spre înțelegerea acestei realități prin dese căderi de care are parte în ciuda tuturor eforturilor depuse, precum și prin mari și neașteptate biruințe, pe care le dobândește fără cine știe ce multă încercare. Greșelile și căderile sunt mai cu seamă înțeleptitoare, pentru că ele ne vădulesc de harul dumnezeiesc. Ne aduc la cugetul și credința că suntem nimic, iar Dumnezeu și harul Său cel atotputernic sunt totul.

Acesta este ultimul hotar pe care trebuie să-l depășească cel ce se pregătește pentru lecția încredințării în voia lui Dumnezeu și acest lucru nu e posibil până când nu ajunge la simțământul că este nimicnicie. El poate să facă după cum urmează: să observe modul în care feluritele fapte și întâmplări vin peste el, pentru a vedea în ele puterea lui Dumnezeu; cu credință tare, să se adâncească în legile îndreptării, până acolo încât să strige: „Tu, Cel ce pe toate le știi, mântuiește-mă”; să vadă nenumăratele legiuni diavolești, căile tănuite, bezna din fața sa, răspântiile năucitoare și căile neștiute ale lui Dumnezeu. Aceste pregătiri ale minții primesc deosebită putere de la nevoitor prin: împărțirea averilor, supunerea la batjocura lumii (nebulia pentru Hristos), zăvorârea, sălășluirea în pustie.

Acestea sunt momentele cruciale ale vieții, în urma cărora nu ne mai putem întoarce decât spre Dumnezeu. Toți cei care trec prin ele se încredințează nemijlocit în mâinile Lui și sunt primiți de El. În această privință este neprețuit ajutorul unui povățuitor care, fără ca cel pe care îl povățuiește să fie conștient de aceasta, să-l pună în asemenea situații, încât să scape teafăr numai cu ajutorul nevăzut al lui Dumnezeu. Părinții din vechime spuneau: «bătrânul» trebuie să-i dea ucenicului prilejuri de a câștiga cununi. Simțământul nimicniciei și al predării în mâinile lui Dumnezeu sporește cel mai bine prin scârbe neîncetate și mai cu seamă prin crucile extreme, rânduite de pronia divină, despre care am vorbit mai sus.

Cel ce s-a afierosit lui Dumnezeu sau a fost învrednicit de acest dar începe să lucreze cu El și să petreacă în El. Voința liberă nu este nimicită; ea se manifestă pe deplin, pentru că predarea de sine nu este un act final și irevocabil, ci este o lucrare repetată neîncetat. Nevoitorul se încredințează lui Dumnezeu, Care îl primește și lucrează în el sau prin puterile lui. Aceasta este viața duhului nostru celui dumnezeiesc și adevărat. Cel ce se predă în voia Lui, primește ceva de la El și lucrează potrivit cu ceea ce primește. Aceasta este unirea vie, viețuirea în Dumnezeu, întărirea întru El a întregii noastre ființe: minte, inimă și voință. Ea se ivește în noi după măsura predării de sine. Cum însă această predare sporește treptat, chiar peste desfășurarea primei lucrări, este cu neputință ca, în timpul săvârșirii ei, să nu se înalțe până la starea primirii de către Dumnezeu și a petrecerii în El. Și într-adevăr așa este: primirea de către Dumnezeu se înalță de la sine. Și de această dată însă, se cere de la noi să colaborăm cu ea sau să sporim foarte grabnic.

Locul unirii cu Dumnezeu sau tărâmul în care ea se dezvoltă și se desăvârșește este rugăciunea duhovnicească a minții. Rugătorul viețuiește în Dumnezeu și prin urmare este în stare și foarte pregătit pentru ca Dumnezeu să înceapă să-Și facă locaș în El. Însă a te ruga astfel nu e totuna cu a spune rugăciuni. Este o lucrare duhovnicească deosebită, făcută numai cu povățuire, și sporește fără veste, atât pentru călăuzitor cât și pentru cel călăuzit. În ea constă, am putea spune, treapta ultimă a pravilelor de nevoință.⁵⁴ (Nota54: Vezi Sfântul Simeon Noul Teolog)

Pentru că, atunci când această rugăciune vine și se întărește, Dumnezeu e una cu duhul nostru. Regulile se referă doar la începutul ei, dar ce se întâmplă atunci când se desăvârșește este o taină, cu neputință de văzut, precum era Moise în spatele norului.

2. Unirea vie cu Dumnezeu se petrece într-o stare de isihie care aduce cu sine despățimirea

Acela care a început să trăiască aceste nesilite chemări lăuntrice și răpiri către Dumnezeu și mai ales acela care s-a afierosit lui Dumnezeu și a început să lucreze rugăciunea neîncetată este gata și în stare să înceapă isihia. Doar unul ca acesta este destul de puternic pentru a putea să poarte această încheștare ascetică și să o aducă la rodire. Pe el e cu neputință să-l ții într-o viață de obște sau în tovărășia altora.

Ce l-a făcut pe Sfântul Arsenie cel Mare să fugă de oameni? Tocmai acest dor lăuntric nestăvilat după Dumnezeu. „Vă iubesc” - a spus el - „însă nu pot fi și cu Dumnezeu și cu oamenii.”⁵⁵

(Nota55: Vezi Pateric, 1993. Pentru Avva Arsenie, nr. 13, p. 15; n. tr. rom.)

Spune Sfântul Ioan Scărarul că isihast este „cel ce fuge fără ură de toate, așa cum altul aleargă cu nepăsare spre ele. Acela nu voiește să sufere vreo întrerupere în dulceața primită de la Dumnezeu.”⁵⁶

(Nota56: Sfântul Ioan Scărarul, „Scara dumnezeiescului urcuș” (Filocalia rom., vol. 9. 1980), Cuvântul XXVII: Despre sfințita liniștire a trupului și a sufletului, nr. 25, p. 384)

Următoarele texte sunt preluate din „Scara”, pentru a înțelege mai bine isihia (liniștea). Există o liniște din afară, când cineva se desparte de toți și trăiește singur, și există o liniște lăuntrică, când cineva petrece singur, în duh, cu Dumnezeu, nu într-un chip silit, ci de bunăvoie, așa cum pieptul respiră liber și ochiul vede liber. Cele două merg mână în mână, însă cea dintâi e cu neputință a se petrece fără cea din urmă. „Cel ce se liniștește [Isihastul], se sârguiește să închidă netrupescul în casă trupească.”⁵⁷

(Nota57: Ibidem, Cuv. XXVII (Despre sfințita...). nr. 5, p. 380)

„Chilia este îngrăditura trupului celui ce se liniștește. Ea are înăuntru casa cunoștinței. 58 (Nota58: Ibidem, Cuv. XXVII (Despre sfințita...), nr. 10, p. 381)

Isihia nu îi atrage pe aceia care nu au gustat încă din dulceața lui Dumnezeu, iar această dulceață nu poate fi gustată de cel care nu și-a biruit patimile. „Cel ce suferă de o boală sufletească și se apucă de liniștire este asemenea celui ce sare din corabie în mare și

socotește că va ajunge pe o scândură, fără primejdie, pe uscat.” 59
(Nota 59: Ibidem, Cuv. XXVII (Despre sfințita...), nr. 11, p. 381)

„Niciunul, dacă e tulburat de mânie și de închipuirea de sine, de fățarnicie și de ținerea de minte a răului, să nu îndrăznească a socoti că vede în smerenie urmă de liniște, ca nu cumva să-și agonisească prin aceasta ieșire din minți și numai atâta.” 60
(Nota60: Ibidem, Cuv. XXVII (Același cuvânt: Despre felurile liniștirilor, despre deosebirea lor), nr. 5, p. 388)

„Am văzut călugări ce se linișteau săturându-și dorul lor aprins după Dumnezeu fără să-l sature și aprinzând foc din foc, dragoste din dragoste și dor din dor.” 61
(Nota61 Ibidem, Cuv. XXVII (Despre sfințita...), nr. 14, p. 381)

„Cel ce se liniștește (sihastrul) este chipul pământesc al îngerului, care a eliberat din trândăvie și din moleșală rugăciunea prin scrisoarea dorului și prin literele sânguinței. Cel ce se liniștește (sihastrul) e cel ce strigă cu tărie: „Gata este inima mea, Dumnezeu!” (Psalm 56, 10). Cel ce se liniștește (sihastrul) este acela care zice: „Eu dorm, dar inima mea veghează” (Cântarea Cântărilor 5,2).” 62
(Nota62: Ibidem, Cuv. XXVII (Despre sfințita...), nr. 15 și 16, p. 382)

Astfel, toată îndeletnicirea isihastului este aceea de a fi cu Domnul Cel Unul, cu Care vorbește față către față, așa cum preferatul împăratului îi grăiește acestuia la ureche. Această lucrare a inimii este îngrădită și vegheată prin păstrarea nemișcării liniștii gândurilor. Buna rânduială a gândurilor și cugetarea nerăspândită la Dumnezeu alcătuiesc ființa liniștii și a lipsei de griji. „Șezând la o înălțime, ia seama la tine însuși, dacă te pricepi, și atunci vei vedea cum, când, de când, câți și care furi vin să intre și să fure strugurii. Obosind de pândă, ridică-te și te roagă. Și iarăși șezând, ține-te cu bărbăție de lucrarea de mai înainte.” 63
(Nota63: Ibidem, Cuv. XXVII (Despre sfințita...), nr. 21, p. 383)

Cel ce iubește fericita liniștire învață lucrarea și imită viețuirea puterilor netrupești. Unii ca aceștia nu se vor satura în vecii vecilor să laude pe Făcătorul. Asemenea și cel ce a intrat în cerul liniștii nu se va satura să laude pe Ziditorul.⁶⁴
(Nota64: Ibidem, Cuv. XXVII (Despre sfințita...), nr. 26, p. 384)

Însă nici rugăciunea curată și aici lucrarea netulburată a inimii nu pot fi dobândite dacă inima nu s-a înstrăinat cu desăvârșire de griji. Nu le poate lucra pe primele două cel ce nu a dobândit-o pe a treia, așa cum nu se poate îndeletnici cu studiul cărților cel ce nu cunoaște alfabetul. „Un fir mic de păr tulbură ochiul; o grijă mică alungă liniștea.” 65
(Nota65 Ibidem, Cuv. XXVII (Același cuvânt: Despre felurile liniștirilor și despre deosebirea lor), nr. 17, p. 392)

„Cel ce voiește să înfățișeze înaintea lui Dumnezeu o minte curată și este frământat de griji este asemenea celui ce și-a legat tare picioarele și încearcă să umble repede.” 66
(Nota66: Ibidem, Cuv. XXVII, Același cuvânt: Despre felurile liniștirilor și despre deosebirea lor), nr. 19, p. 392-393)

De acum, cel ce dorește adevărata isihie începe prin a se preda pe sine lui Dumnezeu și a crede din adâncul inimii că Dumnezeu are grijă de noi.

Doar aceia care s-au unit cu liniștea pentru a se desfăta de dragostea lui Dumnezeu și a-și stinge setea acestei iubiri, atrași fiind de dulceața ei, sunt adevărații isihăști. Dacă unii ca aceștia lucrează liniștirea cu pricepere vor începe curând să guste din roadele ei, care sunt: netulburarea minții, gândurile curate, răpirea către Dumnezeu, rugăciunea nesăturată, trezvia neclintită, lacrimile neîncetate și toate celelalte.

Aceasta este chemarea lăuntrică spre liniște și spre dulcea așezare înaintea lui Dumnezeu. Calea până aici cere curățire de patimi prin nevoințele ascetice care întâresc în noi binele și nimicesc răul. Drumul neabătut către ea este încredințarea necondiționată în mâinile lui Dumnezeu și lepădarea tuturor grijilor, iar ființa ei este șederea înaintea lui Dumnezeu în rugăciunea cu desăvârșire nerisipită a minții și a inimii, prin care se aprinde foc peste foc.

Arderea duhului pricinuită de unirea cu Dumnezeu îl curăță în totalitate pe om și-l înalță pe treapta nepătimirii. Firea noastră se topește în acest foc precum metalul brut în furnal și iese din el strălucind de curăție cerească și făcându-se un templu vrednic de a-L primi pe Dumnezeu.

Pe drumul ce duce spre unirea vie cu Dumnezeu vom întâlni negreșit liniștea. Deși nu este întotdeauna imaginea cunoscută a vieții ascetice este întotdeauna o stare în care adunarea lăuntrică și adâncirea în duhul prin Duhul Sfânt duce la curăția serafimică și la dragostea arzătoare de Dumnezeu, în Dumnezeu.

Acest foc s-a sălășluit înlăuntru și începe să lucreze din clipa în care omul făgăduiește și-și începe nevoința. Însă aceasta e căldură de început, care uneori vine, alteori se ascunde. Continuă să lucreze câtă vreme se nevoiește el, pentru a curăți inima; altminteri nici n-ar putea duce asemenea nevoințe. Însă ea nu se poate manifesta în toată puterea, la început, din pricina răcelii patimilor care încă îl țin înrobite pe om. Ea se descoperă în toată puterea atunci când patimile au fost nimicite pe deplin. Căldura cea dintâi este similară celei date de un foc de lemne ude și verzi, în vreme ce cea de-a doua se aseamănă cu același foc de lemne, atunci când flăcările au uscat lemnele și au început să le mistuie.

Pentru a face o altă analogie, prima căldură este precum cea pe care o obținem încercând să încălzim apă care conține gheață - căldura este prezentă, însă apa nu fierbe și nu va fierbe până ce gheața nu se topește. Când acest lucru se întâmplă, căldura pătrunde în întreaga cantitate de apă, încălzind-o din ce în ce mai mult. Atunci apa ajunge la fierbere și este curată. Cam așa este și căldura din urmă. Aceste două comparații zugrăvesc urmările pe care le are arderea duhovnicească asupra omului, în vremea urcării ultimelor trepte ale desăvârșirii creștine, ducându-l la curăție desăvârșită și la despătimire.

Materia patimilor este nimicită, mistuită fiind de focul dumnezeiesc. Iar în vreme ce această materie este dezrădăcinată și sufletul curățit, toate patimile dau înapoi.⁶⁷ (Nota67: Ibidem. Cuv. XXVI (Despre deosebirea gândurilor, patimilor și virtuților)

Acesta este înțelesul despățimirii, după Sfântul Ioan Scărarul: „...nepățimirea este învierea sufletului înainte de cea a trupului.” 68
(Nota68: Ibidem, Cuv. XXIX (Despre nepățimire sau cerul pământesc...), nr. 2, p. 419.

Înviere a sufletului trebuie numită ieșirea din omul cel vechi, adică nașterea omului celui nou, în care nu mai este nimic din cele ale omului vechi, după cum se spune: „Vă voi da inima nouă și duh nou vă voi da” (Iezechiel 36, 26). 69
(Nota69: Sfântul Isaac Sirul, Cuvinte despre Sfintele Nevoințe (Filocalia rom., vol. 10. 1980)

Această desăvârșire desăvârșită și în același timp într-o neîncetată sporire, a celor ce se desăvârșesc în Domnul, le luminează într-atât mintea și-i răpește din lumea materiei, încât deseori ies din viața trupească și sunt duși să vadă vedenii cerești.

Apostolul se referă la nepățimire când scria: „Noi însă avem gândul lui Hristos” (I Corinteni 2, 16), și tot despre ea vorbea ascetul din Siria care a strigat: „Slăbește, Doamne, valurile harului Tău!” 70
(Nota 70: Sfântul Efrem Sirul)

Cel ce este nepățimitor a ajuns nesimțitor față de toate lucrurile care stârnesc și hrănesc patimile în așa măsură încât nu-l înrăuiesc prin nimic, chiar dacă i-ar apărea înaintea ochilor. Și asta pentru că este în întregime unit cu Dumnezeu. Unul ca acela, intrând într-o casă de desfrâu, nu numai că nu simte mișcarea patimilor, ci face pe desfrânată să trăiască o viață de curăție și nevoie.

Cine s-a învrednicit să viețuiască într-această stare, deși încă acoperit de trup stricăcios, este un templu al Dumnezeului Celui Viu, Care îl călăuzește și-l povățuiește în toate cuvintele, faptele și gândurile sale. Din pricina iluminării lăuntrice, el ajunge să știe, să afle voia Domnului, cum ar auzi un glas, și aflându-se mai presus de toată știința omenească, rostește: „Când voi veni și mă voi arăta feței Domnului”, căci nu mai sunt în stare să suport puterea dorului, ci râvnesc bunătatea cea nepieritoare pe care mi-ai dăruit-o înainte de a fi căzut în stricăciune. Și ce să grăim mai mult! Nepățimitorul poate spune: „nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine (Galateni 2, 3), lupta cea bună am luptat, călătoria am săvârșit, credința ortodoxă am păzit” (II Timotei 4, 7).

3. Nepățimirea este palatul ceresc al Împăratului cerurilor

Aceasta este adevărata unire cu Dumnezeu și sălășluire a Lui în noi - scopul ultim al căutărilor duhului omului - în care El viețuiește în noi și noi în El. Acum se împlinește în sfârșit dorința cea bună și rugăciunea Mântuitorului, ca orice credincios să fie una cu El, așa cum El este în Tatăl și Tatăl este în El (vezi Ioan 17, 21). Acum se împlinește făgăduința mângâierii Sale: cel ce păzește poruncile Lui îl iubește pe Tatăl Lui și El și Tatăl Lui „vom veni la el și vom face locaș la el” (vezi Ioan 14, 23). Acum se vedește adevărată încredințarea pe care o dă Apostolul că cei ce mor în starea de nepățimire au viața „ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu” (Coloseni 3, 3). Unii ca aceștia sunt temple ale lui Dumnezeu, și Duhul lui Dumnezeu locuiește în ei (vezi 1 Corinteni 3, 16).

Cei ce au dobândit aceasta sunt misticii lui Dumnezeu și starea este asemănătoare celei a Apostolilor, întrucât și ei capătă cunoștință despre voia lui Dumnezeu, simțind-o ca și cum ar auzi glas.⁷¹

(Nota71: Sfântul Ioan Scărarul, Scara dumnezeiescului urcuș (Filocalia rom., vol. 9, 1980), Cuv. XXIX, nr. 15, p. 422)

Și unindu-se desăvârșit în simțuri cu Dumnezeu, sunt învățați în chip tainic de către El cuvintele Lui.⁷²

(Nota72: Ibidem, Cuv. XXX (Despre legătura treimii virtuților...))

O asemenea stare este mărturisită de dragostea arzătoare ce îi împinge să grăiască cu îndrăzneală: „Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos?” (Romani 8, 35). Și iubirea dăruiește proorocia, pricinuieste minunile, este adâncul luminării, este izvorul focului dumnezeiesc; cu cât țâșnește mai mult, cu atât îl arde mai tare pe cel însetat.⁷³

(Nota73: Ibidem, Cuv. XXX, nr. 18, p. 430)

Cu toate că o asemenea stare este rodul liniștii practice cu înțelegere, Dumnezeu nu lasă pe toți sihastrii pentru totdeauna în liniște. Cei ce au atins nepătimirea prin liniște și prin nepătimire au fost făcuți vrednici de cea mai sinceră unire cu Dumnezeu și de sălășluirea Lui sunt luați de la liniștea lor pentru a le sluji celor ce caută mântuirea. Ei le slujesc acestor căutători, luminându-i, călăuzindu-i și săvârșind minuni. Sfântul Antonie cel Mare și Sfântul Ioan au auzit amândoi un glas în pustie, în liniștea lor, care i-a îndemnat spre nevoia de a-i povățui pe alții pe calea mântuirii și cunoaștem cu toții roadele ostenelelor lor. La fel s-a întâmplat și cu numeroși alți isihăști.

Pe pământ nu cunoaștem nimic mai înalt decât această stare a Apostolilor. Punem punct aici privirii noastre de ansamblu asupra rânduiei unei vieți bineplăcute lui Dumnezeu.
74

(Nota74: Cei ce doresc să afle mai multe despre treptele, finale ale desăvârșirii creștinești să citească Sfântul Isaac Sirul, Scara și Filocalia)

IX - Partea a treia - Calea spre mântuire

Lecții despre educație ale celui între sfinți Părintelui nostru Ioan Hrisostom [75]

1. Nașterea de copii este o rânduială a firii, însă a-i crește și a-i educa întru virtute este o chestiune de minte și de voință.

(Nota75: Prima parte este preluată din „Lecturi creștinești”, 1838, partea a 4-a, pg. 242-253, care au fost luate din vol. 5, Benedict in Mond; vidua Eligatur)

2. Prin datoria de a-i crește nu vreau să spun numai a nu-i lăsa să moară de foame, așa cum fac de cele mai multe ori părinții, socotind că asta este singura obligație pe care o au față de copiii lor. În privința ei nu e nevoie nici de cărți, nici de porunci, fiindcă firea își cere cele ale ei cu voce tare. Eu mă refer la grija de a educa inimile copiilor în virtute și

evlavie - o îndatorire sfântă, pe care trecând-o cu vederea ne facem vinovați de uciderea copiilor noștri, în cel mai adevărat sens al cuvântului.

3. Această obligație le revine, deopotrivă și taților și mamelor. Sunt tați care nu precupețesc nici un efort pentru a-și da odraslele pe mâna unora care să-i învețe plăcerile și pentru a le satisface toate poftele, ca niște moștenitori bogați ce sunt. Sunt privite însă ca lucruri neînsemnate să fie copii creștini sau să se deprindă cu lucrarea evlaviei. O, orbire ucigașă! Însăși această blestemată nesimțire este pricina dezordinii care face societatea noastră să se tânguiască. Să presupunem că ați agonisit pentru ei o avere considerabilă. Cu toate acestea, dacă nu se pricep să o administreze cu înțelepciune, averea nu va rezista multă vreme în mâinile lor. O vor risipi și va pieri împreună cu proprietarii, fiind cea mai dureroasă moștenire a lor.

4. Copiii voștri vor fi întotdeauna suficient de bogați, dacă vor primi de la voi o bună creștere, care să-i învețe a avea o comportare și o viață morală. Așadar, nu vă siliți să-i faceți bogați, ci mai degrabă învățați-i să-și stăpânească prin cucernicie patimile, faceți-i bogați în virtuți, învățați-i să nu-și plăsmuiască tot felul de nevoi închipuie, cântărindu-le valoarea după măsurile lumesti. Supravegheați-le cu atenție faptele, prietenii și legăturile și să nu așteptați milostivirea lui Dumnezeu de nu vă veți duce la bun sfârșit această îndatorire.

5. Dacă Apostolul ne poruncește să ne îngrijim mai mult de ceilalți decât de noi, și dacă suntem vrednici de osândă pentru a fi trecut cu vederea folosul aproapelui, atunci cu cât mai mare ne va fi vina când porunca îi privește pe cei care ne sunt atât de apropiați? „Nu Eu am fost”, ne va zice Domnul, „Cel ce le-am rânduit acestor copii loc în familiile voastre? Nu Eu am fost Cel Care i-am încredințat purtării voastre de grijă, punându-vă stăpâni, paznici și judecători peste ei? V-am dat autoritate deplină asupra lor; am dat toată grija creșterii lor în mâna voastră. Veți spune că n-au vrut să-și plece gâtul la jug, că l-au aruncat. Dar trebuia să luați de la început toate măsurile de prevedere; să-i controlați și să-i țineți în frâu încă de la primele impresii, să vă impuneți autoritatea peste ei înainte ca dânșii să capete puterea de a se smulge din ea. Ar fi trebuit să le plecați sufletele tinere în jugul datoriei, să-i deprindeți a-l purta, să-i educați în spiritul ei, să legați rana de la început. Ar fi trebuit să smulgeți bu-ruienile încă de când au început să încolțească întâia oară în jurul tinerei plante și nu să amânați plivitul până când au prins rădăcini adânci, când patimile au devenit de nestăpânit și de neîmblânzit din pricină că s-au întărit odată cu creșterea lor [copiilor].

6. Înțeleptul Sirah grăiește: „Ai feciori? învață-i pe ei și încovoiaie din pruncie grumazul lor” (Înțelepciunea lui Sirah 7, 24). Însă Domnul nu ne îndeamnă numai cu această poruncă prin buzele proorocului; El ne ține și partea, sprijinind împlinirea poruncii lor cu pedepsele înfricoșătoare pe care le primesc fiii ce nu ascultă de părinții lor: „Cel ce va grăi de rău pe tatăl său sau pe mama sa să fie dat morții...” (Levitic 20, 9). El îi pedepsește cu moartea pe cei care se fac vinovați față de voi, iar voi priviți cu nepăsare la păcatele pe care ei le săvârșesc împotriva celei mai înalte puteri. Ei se răzvrătesc împotriva lui Dumnezeu însuși, încălcând toate poruncile Lui, iar voi priviți fără să fiți afectați în vreun fel și fără a avea să le reproșați copiilor voștri nici cel mai mărunț lucru.

Oare ce are El de pierdut de pe urma jignirii lor? Nimic. Dar voi n-ar trebui să vă temeți pentru voi înșivă? Pentru că cel ce se leapădă de Domnul este cu neputință să-și cinstească tatăl sau pe sine.

7. Copiii care sunt ascultători și credincioși lui Dumnezeu vor afla în însăși ascultarea față de legea Lui un izvor bogat de fericire, chiar și în această viață vremelnică. Un om sărac care viețuiește după Hristos inspiră dragostea și respectul celorlalți. Pe când, având o inimă rea și desfrânată, toate bogățiile nu te vor scăpa de nefericire și de dușmănia tuturor celor din jur.

8. Tânărul bine crescut nu numai că se va bucura de respectul tuturor, dar vă va fi mult mai drag și vouă! Iubirea voastră pentru el nu va fi o simplă legătură a firii, ci va fi rodul virtuților sale. Pentru aceasta, la bătrânețe el vă va sluji cu toată dragostea fiască. El va fi sprijinul vostru. Pentru că așa cum cei ce nu-L cinstesc pe Domnul îi disprețuiesc și pe părinții lor, tot astfel cei ce se tem de Dumnezeu, Părintele tuturor oamenilor, vor avea toată cinstea pentru cei care le-au dat viață.

9. Presupunând că împlinim poruncile legii în toate celelalte privințe, însă nesocotind-o pe aceasta una, vom fi aspru pedepsiți. Ascultați această mărturie luată din istoria unui popor din vechime. Veți vedea de îndată ce pedeapsă înfricoșătoare îi așteaptă pe acei părinți care neglijează educația copiilor. Printre iudei era un preot cinstit pentru firea sa blândă. Numele lui era Eli. Acest preot avea doi fii care s-au dedat la toate viciile. Tatăl lor nu-și făcea probleme din pricina aceasta și nu le prea dădea mare importanță sau, dacă din pricină că fărădelegile lor erau prea mari era nevoit să-i mustre, o făcea fără prea mare severitate și convingere. Ar fi trebuit să-i pedepsească cu asprime, să-i alunge de la fața sa, să ia cele mai ferme măsuri pentru a conține faptele cele nerușinate, însă el n-a făcut nimic din toate astea. Se mulțumea doar să le atragă atenția într-un chip foarte îngăduitor: „Nu, copiii mei, nu este bună vestea ce o aud eu despre voi; nu mai faceți așa” (I Regi 2, 24). Asta se cuvenea să spună el? Ei L-au necinstit pe Cel Căruia îi datorează viața, iar el mai acceptă încă să-i facă parte din familie? Mustrarea lui a fost zadarnică și deșartă. Nu, aici nu erau de ajuns mustrările, aici trebuia o lecție de neuitat, chinuri aspre, o pedeapsă pe măsura răutății. Ar fi trebuit să folosească frica pentru a zgudui tinerele lor inimi din întunecimea în care zăceau. O muștra-re! Fiii lui Eli nu duceau lipsă de așa ceva. O, cuvinte rostite în deșert! O, ucigașă blândă, căreia ei i-au căzut victime! A fost o bătălie și nenorociri au fost uciși de dușmani. Când tatăl a aflat nenorocirea a căzut la pământ și lovindu-se la cap a murit.

10. Adineauri v-am spus că părinții care nu se îngrijesc să le dea copiilor o educație creștinească sunt ucigași ai propriilor lor fii. Nu acesta este adevărul? Pe cine ar trebui să dea vina Eli pentru moartea fiilor săi? Pe el însuși. E adevărat, sabia dușmanului i-a tăiat, însă nepurtarea de grijă a preșinului lor tată a fost cea care a mânăuit lovitura. Lipsiți de ajutorul ceresc, ei s-au trezit fără de apărare în fața săgeților Filistenilor. Tatăl lor i-a distrus pe ei și s-a distrus pe sine. Între timp, vedem același lucru petrecându-se în fața ochilor noștri în fiecare zi. Cât de mulți sunt părinții care nu vor să ia asupra lor truda de a-i îndrepta pe copiii neascultători și încăpățânați! Le e teamă să nu-i supere prin încercarea de a stăvili prin cuvinte aspre apucăturile dezmățate pe care le-au căpatat. Care

sunt urmările? Neorânduiala sporește; lipsa pe-depsei îi face să săvârșească păcate strigătoare la cer; sunt aduși la judecată; și nenorociții pier de mâna călăului. Nu v-ați exercitat drepturile firești asupra lor, ci i-ați lăsat în mâna neîndurătoarei pedepse civile, iar justiția omenească și-a spus în chip necruțător cuvântul. Vă temeți să nu-i umi-liți cumva prin vreo pedeapsă ușoară atât timp cât sunt de față; însă de ce rușine negrăită te vei umple când fiul vostru nu va mai fi prin preajmă, iar tatăl, hăituit pretutindeni de privirile acuzatoare, nu va mai îndrăzni să se arate nicăieri?

11. De aceea vă implor să vă grijiți de buna creștere a copiilor voștri. Gândiți-vă mai întâi la mântuirea sufletelor lor. Dumnezeu va rânduit capi și învățători peste familiile voastre. Este datoria voastră să supravegheați și să supravegheați în continuu purtarea soțiilor și copiilor voștri. Ascultați-l pe Sfântul [Apostol] Pavel. Dacă soțiile voastre, spune el, vor să învețe ceva, să învețe de la bărbații lor. Creșteți-vă copiii întru învățătura și certarea Domnului (vezi 1 Corinteni 14, 35 și Efeseni 6, 4). Urmați pilda lui Iov, care se îngrijea neîncetat de copiii săi și aducea arderi de tot, gândind el că poate au păcătuit și au cugetat cu păcat (Iov 1, 5). Luați-vă după Avraam, care nu se îngrijea atât de agonisirea bogățiilor-lor cât de păzirea legii lui Dumnezeu de către fiecare membru al familiei sale și despre care Domnul a mărturisit: „Că l-am ales, ca să învețe pe fiii și casa sa după sine să umble în calea Domnului și să facă judecată și dreptate” (Facerea 18, 19). David, când era aproape de moarte, a vrut să-l lase pe Solomon moștenitor sigur; l-a chemat la sine pentru a-i mai spune încă o dată aceste înțelepte povești: „Și ca să își țină și Domnul cuvântul Său care l-a grăit către mine, zi-când: «Dacă fiii tăi își vor păzi drumul lor, ca să se poarte cu credincioșie înaintea Mea, din toată inima și din tot sufletul lor, atunci nu va conțeni să fie din tine bărbat pe tronul lui Israel.»” (III Regi 2, 4). Acestea sunt pildele pe care trebuie să le urmărim în toată viața noastră, până la ultima suflare!

12. Dacă părinții buni s-ar strădui să îi crească întru cele bune pe fiii lor, n-am mai avea nevoie nici de legi, de judecători și tribunale, nici de pedepse. Călăii există tocmai pentru că suntem imorali.

13. Nu precupețim nici efort și nici alte mijloace pentru a-i învăța pe copiii noștri științele lumești, astfel încât să poată sluji cu bună pricepere stăpânitorilor pământești. Nu-mai cunoașterea Credinței sfinte și slujirea Împăratului Cerească ne lasă nepăsători. Le îngăduim să meargă pe la spectacole, însă prea puțin ne interesează dacă merg la biserică sau stau în ea cu evlavie. Le cerem să ne istorisească din cele ce și-au însușit în școlile lumești - de ce nu le-am cere să ne spună și din cele pe care le-au auzit în casa lui Dumnezeu?⁷⁶

(Nota⁷⁶: Paragrafele următoare au fost luate în parte din Omilia a XXI-a la Epistola către Efeseni a Sfântului Apostol Pavel, Despre căsătorie și viața de familie, în Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni a celui între sfinți Părintelui nostru Ioan Hrisostom, Arhiepiscopul Constantinopolei, traducere din limba elină de arhim. Theodosie Athanasie, Iași, 1902, pp. 213-221)

14. După ce sfătuiește pe copii atât cât trebuia, Apostolul trece și la părinți și le zice: „Și voi, părinților, nu întărâtați la mânia pe copiii voștri, ci creșteți-i întru învățătura și certarea Domnului” (Efeseni 6, 4). Voiești să fie copilul tău ascultător? Atunci crește-l

chiar dintru început în învățătura și certarea Domnului. Să nu îți închipui că ar fi de prisos să-l pui pe copilul tău să asculte Sfintele Scripturi, pentru că acolo va auzi mai întâi: „Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta” (Ieșirea 20, 12), încât vei începe de îndată să-ți capeți plata. Să nu zici: „Cititul Scripturii e treaba călugărilor. Nu cumva am să-l fac pe copilul meu călugăr?” Nu! Nu e nici o nevoie să-l călugărești. Fă-l creștin! De ce te sperii de un fapt care e amestecat cu un atât de mare câștig? Le este necesar tuturor să cunoască învățăturile Scripturii, și mai cu seamă copiilor. Deși nu au habar de adevărurile dumnezeiești, ei știu totuși câte ceva din basmele păgâne, aflând acolo despre vieți ne-maipomenite, despre așa-ziși eroi admirați de scriitori, care erau sclavi ai patimilor și fricoși în fața morții. Un asemenea exemplu este Ahile, care moare nemângâiat pentru concubina sa, sau altul care se dedă pe sine beției și tot așa! De aceea are nevoie de leacuri care să vindece toate exemplele rele și acestea sunt învățătura și certarea Domnului.

15. Suntem atât de preocupați de a da pe copii la școală; de-am fi la fel de râvnitori în a-i crește în învățătura și certarea Domnului! Și apoi ne mai mirăm de ce culegem roade așa de amare, când i-am crescut pe copii obraznici, neruși-nați, neascultători și grosolani. Fie ca așa ceva să nu se în-tâmplă niciodată; ci să ascultăm mai bine pe fericitul Pavel care ne povățuiește să-i creștem întru învățătura și certarea Domnului. Să le dăm prin noi modele pe care să le imite; din cea mai fragedă vârstă să-i facem a se ocupa cu citirea Sfin-telor Scripturi. „Ai mai spus asta de nenumărate ori”, veți spune, „ne-am săturat să te tot ascultăm”. Dar eu nu voi conțeni niciodată să-mi fac datoria!

16. Din ce pricină nu-i imitați pe bărbații și femeile sfinte din vechime? Spuneți-mi! Și mai cu seamă voi, mamelor; aduceți-vă aminte de pilda Anei; priviți ce a făcut ea. L-a adus pe Samuel, unicul ei fiu, la templu, pe când era încă prunc! Care dintre voi nu ar dori să aibă un fiu ca Samuel, mai degrabă de mii de ori decât să devină fiul ei împărat al lumii întregi? „Însă e cu neputință”, spuneți voi, „ca fiul meu să ajungă vreodată la fel de slăvit ca Samuel”. Și, mă rog, de ce nu ar fi posibil? Pentru că nu vrei asta cu adevărat; pentru că nu l-ai dat Celui ce poate să-l facă mare. Și cine ar putea fi acela? Dumnezeu. Ana l-a încredințat pe Samuel în mâinile lui Dumnezeu. Nici Eli, marele preot, nu a putut să-l forme-ze; și cum ar fi putut el, care nu i-a putut forma chiar pe fiii lui? Însă credința Anei și râvna ei au făcut totul. Acel copil a fost întâiul născut al Anei, care nici nu știa dacă va mai naște sau nu alții; cu toate acestea nu a zis niciodată: „voi aștepta să crească copilul; trebuie să aibă gustul plăcerilor pămân-tești, măcar câtă vreme este copil”. Nu; toate aceste gânduri au fost izgonite, pentru că ea avea un singur scop: cum ar putea să afierosească lui Dumnezeu din fragedă pruncie pe mângâierea inimii ei? Rușinați-vă voi, bărbaților, de înțelep-ciunea acestei femei. Ea l-a dăruit pe Samuel lui Dumnezeu și cu Dumnezeu l-a lăsat și astfel căsătoria a fost binecuvân-tată înzecit, fiindcă ea a căutat mai întâi cele duhovnicești. L-a afierosit lui Dumnezeu cel dintâi rod al pântecelei ei și a căpătat pentru aceasta mulți alți copii. A trăit chiar să-l vadă pe Samuel acoperit de cinste. Dacă oamenii răspund la cinste cu cinste, oare nu cu atât mai mult o face aceasta Dumnezeu? El este atât de darnic, chiar și cu cei care nu-L cinstesc de-loc! Până când deci vom fi stăpâniți de trup? Până când vom tinde tot spre pământ? Toate să treacă pe al doilea plan față de îngrijirea copiilor, față de datoria de a-i crește în învățatu-ra și certarea Domnului. Dacă dintru început îi învățăm a fi iubitori ai adevăratei înțelepciuni,

atunci el a câștigat bogăție și slavă nemăsurat mai mare decât poate aduce bogăția. Nu-l vei face pe copil atât de mare și de slăvit chiar de l-ai învăța vreun meșteșug sau toată înțelepciunea cea profană, prin care să se priceapă a câștiga bogății, pe cât îl va face arta de a disprețui averile; dacă dorești să fie copilul avut, deprinde-l cu această artă. Cu adevărat bogat este nu cel care pofteste multă avere și se înconjură cu bogăție, ci acela care nu are nevoie de nimic.

17. Așa să-ți înveți copilul, cu asta să-l deprinzi; aceasta este cea mai mare dintre bogății. Nu căuta cum să-l faci a avea faimă mare de om înțelept cu înțelepciunea lumească, ci chibzuiește cu multă luare-aminte cum să-l înveți a disprețui slava cea vremelnică; atunci el va fi cu adevărat slăvit și fai-mos. Fie că ești bogat, fie că ești sărac, aceasta îți este în putere să o faci; această lecție nu o învață cineva de la un dascăl iscusit, ci din dumnezeieștile învățături aflate în Sfânta Scriptură. Nu te îngriji cum să trăiască el aici pe pământ viață îndelungată, ci cum să se bucure de viața cea nesfârșită și veșnică a veacului ce va să vie. Dă-i-le pe cele mari, iar nu pe cele mici. Nu te preocupa să-l faci un orator ager, ci învață-l să iubească adevărata înțelepciune. Nu va fi nici o pagubă dacă nu va ști să lege cuvintele meșteșugit; pe când dacă îi lipsește înțelepciunea [cea adevărată], toată reto-rica din lume n-ar putea să-l ajute. Necesitatea cea mare este nu de cuvinte frumoase, ci de un model de viață; de caracter [ales], nu de iscusință oratorică; de fapte și nu de vorbe. Numai acestea ne agonisesc împărăția cerurilor, numai acestea ne pot hărăzi adevăratele bunătăți. Deci caută nu să-i ascuți limba, ci să-i curățești sufletul. Acestea le spun nu pentru că ar fi nefolositoare învățătura lumească și trebuie ignorată, ci pentru că nu ar trebui să fie singura îndeletnicire.

18. Să nu credeți că numai monahilor le sunt trebuitoare învățămintele din Sfânta Scriptură; copiii care sunt pe punctul de a ieși în lume au nevoie mai cu seamă de asemenea învățăminte. Un om care nu călătorește niciodată pe mare nu are nevoie să știe cum să pregătească de drum o corabie sau unde să găsească pe căpitan sau echipajul, însă unul care veșnic plutește pe mări trebuie să știe toate aceste lucruri. Tot așa este cu monahul și cu omul din lume. Unul stă ne-mișcat precum corabia în port, trăiește o viață liniștită, de-parte de orice furtuni, în vreme ce omul din lume este mereu plutind pe ocean și veșnic se luptă cu nenumărate valuri și furtuni. Chiar dacă nu ar avea el nevoie de cunoașterea Sfin-telor Scripturi, totuși e necesar să fie pregătit, ca la ocazie să poată astupa gurile altora.

19. Cel ce se bucură de mare cinste cu atât mai mult are nevoie de învățătura Sfintelor Scripturi. Dacă ar fi cineva slujitor în palatele împărătești, ar vedea acolo mulți filosofi elini, oameni plini de înfumurare din pricina slavei lor vre-melnice. Acolo toți sunt trufași și umflați în pene; și cei ce nu sunt, se străduie să ajungă. Spune-mi acum ce ar fi dacă fiul tău ar intra în acea societate ca doctor eminent, având la sine toate instrumentele de trebuință pentru a potoli trufia fiecăruia, apropiindu-se de fiecare și vorbind cu el, însănătoșindu-i trupul cel bolnav, aplicându-i pansamentele Sfintelor Scripturi, lăsând să curgă afară iubirea cea trufașă de înțelepciune?

20. Dar monahul cu cine are a conversa? Cu zidurile chiliei lui, sau cu tavanul? Cu pustia sau cu tufele? Cu dealu-rile sau cu pomii?! El nu are mare trebuință de o astfel de

învățătură, în ciuda faptului că se străduie să se desăvârșească în ea - nu atât ca să învețe pe alții, ci ca să se învețe pe sine singur. Ce să mai spunem despre cei ce trăiesc în lume? Lor le e cu mult mai trebuitor a învăța și a ști Sfânta Scriptură, decât celui ce duce o viață singuratică, pentru că omul din lume e cu mult mai aplecat în a greși decât monahul. Dacă voiești să afli, apoi chiar în lumea aceasta va fi mai destoinic cel ce cunoaște Sfânta Scriptură, căci toți s-ar rușina de cuvintele acelea pronunțate de el, mai ales când îl văd că nu este arțăgos și nu caută puterea. Deci știind voi acestea, creșteți-i pe copiii voștri întru învățarea și certarea Domnului. Sau poate e cineva sărac? Să rămână sărac; cu nimic nu va fi mai sărac decât cel ce se învârtește prin palatele împărătești prin faptul că nu este în palate, ci încă va fi admirat și obiect al cinstei tuturor. Căci dacă elinii - care fac degeaba umbră pământului, cinicii - și care sunt lăudați de cei care fac și ei degeaba umbră pământului, filosofii sau mai degrabă filosofii cu numele, înveșmântați în mantii și cu părul lung, îi biruie pe mulți în cuvânt, apoi nu cu atât mai mult vor reuși asta adevărații iubitori de înțelepciune? Dacă o arătare înșelătoare a filosofiei, dacă umbra unei părute filosofii îi înflăcărează așa de tare pe oameni, atunci ce se va întâmpla cu filosofia cea adevărată și luminată? Nu vor începe oare cu toții să respecte un asemenea om? Nu oare cu toții vor încredința unor astfel de adevărați filosofi, fără nici o șovăire, și casele și nevestele și copiii lor?

21. Spune-mi, care pomi sunt cei mai buni? Oare nu aceia care sunt puternici pe dinăuntru, care nu pot fi vătămați nici de furtună, nici de grindină, nici de furia vânturilor, nici de vreo altă vreme rea, ci stau în fața lor fără să aibă nevoie de vreo îngrăditură sau vreun gard care să-i protejeze? Cel ce iubește adevărata înțelepciune lor se aseamănă, iar averile lui le-am arătat deja. Nu are nimic și totuși le are pe toate; toate le are și nimic nu are. Gardul nu ajută cu nimic la întărirea lăuntrică, și nici nu e vreun mijloc natural de apărare după cum zidul nu este sprijin natural; ele oferă numai o apărare artificială. Ce este un trup rezistent? Nu este cumva acela care e sănătos, nevătămându-se nici de foame, nici de mân-carea cea peste măsură, nici de frig și nici de arșiță? Sau poate e acela care, pentru a fi sănătos, are nevoie de restaurante, de croitor, de negustori sau de doctori? Acela este bogat, acela este cu adevărat filosof, care nu are nevoie de nici unele, și de aceea fericitul Apostol ne sfătuiește să creștem copiii întru învățătura și certarea Domnului.

22. Deci bogăția mai mult vatămă, de vreme ce îl face pe om nepregătit pentru greutățile vieții. Așadar, să-i creștem pe copii în așa fel încât să poată face față tuturor necazurilor și să nu se înspăimânte de cele ce vor veni peste ei; să-i creștem întru învățătura și certarea Domnului și mare va fi plata hărăzită nouă; dacă cei ce fac statuile împăraților sau zugrăvesc chipurile lor se bucură de multă cinste, atunci noi, care aducem la lumină și înfrumusețăm chipul împăratului ceresc (pentru că omul este după chipul și după asemănarea lui Dumnezeu) oare nu ne vom bucura de înmiite binecuvântări de la Dumnezeu? Când îi învățăm pe copiii noștri să fie buni, nestăpâniți de iuțime, să fie iertători (toate aceste calități sunt proprii lui Dumnezeu), să fie darnici, să-și iubească aproapele, să socotească pe cele de față ca fiind ni-mic, atunci vom sădi adevărata virtute în sufletele lor și vom vădi chipul lui Dumnezeu în ei. Așadar, aceasta să fie preo-cuparea noastră, ca și pe dâșii și pe noi înșine să ne formăm după cum trebuie, fiindcă altminteri ce răspuns vom da înaintea scaunului de judecată al lui Hristos? Dacă

cel ce are copii neascultători [și nesupuși] nu este demn de episcopie, cu cât mai mult va fi el netrebnic de împărăția lui Dumnezeu? Ce spuneți? Oare dacă avem o soție nesupusă sau copii obraznici nu vom fi răspunzători pentru ei înaintea lui Dumnezeu? Ba da, vom fi, dacă nu vom fi luat cuvenitele măsuri neînduplecate.⁷⁷

(Nota⁷⁷: Următoarele sunt luate din Omilia Sfântului Ioan Hrisostom publicată în „Lecturi creștinești” [în Ib. rusă], vol. 3, pg. 145)

23. Negrija față de copii este unul dintre cele mai mari păcate și este cea mai mare rușine. Și ca să nu pară că vreau să trag concluzii pripite, vă voi demonstra aceasta prin experiența însăși, astfel încât să fiți conștienți că, deși putem avea tot ce ne pofteste inima și toate sunt rânduite cum nu se poate mai bine, asta nu ne va scuti de necruțătoarele pedepse ce se vor abate peste noi dacă nu ne vom îngriji de mântuirea copiilor noștri. Știți istoria lui Eli, marele preot, scrisă în Sfintele Scripturi. Era un preot renumit, bătrân, care a cârmuit fără greșală vreme de douăzeci de ani seminția iudeilor, trăind într-o perioadă care nu cerea asprime neobișnuită (a vieții). Cu toate acestea, pe sine nu s-a putut face drept, ci dimpotrivă, a pierit într-un chip groaznic și neașteptat, pentru că nu s-a preocupat îndeajuns de purtarea fiilor săi; iar vina acestei lipse de preocupare, ca o vină uriașă ce era, a umbrat toate calitățile și lucrările cele bune ale lui Eli. Cum vom fi judecați prin urmare noi, care trăim vremuri mult mai iubitoare de înțelepciune, dar care nu avem virtuți? Nu numai că nu ne îngrijim să-i creștem noi înșine pe copii, dar ne mai și răzbunăm pe cei care ar vrea să o facă și întrecem prin cruzimea față de copiii noștri pe orice barbar. Pentru că barbarii au o cruzime care aduce sclavie și pustiirea și cotropirea patriei în general aduce numai nenorociri trupești, însă voi înrobiți însuși sufletul și, cetluindu-l ca pe un soi de prizonier, îl dați pe mâna viclenilor și răilor diavoli și a patimilor lor. Asta faceți și nimic altceva cu mâna voastră, atunci când nu le dați copiilor hrana duhovnicească și nici pe alții nu-i lăsați să le-o dea.

24. Să nu-mi spună nimeni că sunt o sumedenie de părinți ca Eli, care își nesocotesc datoriile părintești și care totuși n-au pățit nimic din ceea ce a pățit Eli. Nu - mulți au suferit, și mulți suferă încă mai grozav decât el, pentru același păcat. Pentru că [atunci] care este pricina morții timpurii? Care este cauza îndelungatelor și grelelor boli care se abat peste noi și peste copiii noștri? Din ce pricină suferim atâtea pierderi, nenorociri, dureri și nenumărate alte rele? Oare nu din cauză că nu încercăm să-i îndreptăm pe fiii noștri dezmățați? Nenorocirea bătrânului (Eli) ar trebui să fie de ajuns pentru a ne convinge că toate acestea nu sunt simple coincidențe. Dar să vă mai spun un cuvânt de la înțelepții noștri părinți. Gândindu-se la copiii săi, el zice așa: „...nu te bucura de fiii nelegiuți. De se vor înmulți, nu te bucura de ei. ducă nu este frica lui Dumnezeu cu ei. Nu te “încrede” în lungimea vieții lor...” (Înțelepciunea lui Sirah 16, 1-3). Căci vei suspina de timpuriu de durere și vei auzi pe neașteptate de năpastele lor. Astfel încât, după cum am mai spus, mulți sunt cei care au pățit aceleași; dacă unii au scăpat (de pe-deapsă), nu vor scăpa de ea la nesfârșit. Poate că au scăpat aici, dar pieirea este a lor, căci vor îndura pedepse cumplite la plecarea din această lume.

25. Nu înseamnă de acum că trebuie să ne purtăm ca niște smintiți, dacă Dumnezeu nu mai trimite prooroci și nu mai îngăduie asemenea pedepse precum cea a lui Eli. Acum nu e timpul proorocilor; pe lângă asta, El ne trimite totuși prooroci. De unde știu asta? „Au

pe Moise și pe prooroci” (Luca 16, 29), s-a spus. Li s-a spus lor (celor care au trăit în vremea lui Moise și a proorocilor) și ni se spune și nouă; iar Dumnezeu nu vorbește numai către Eli, ci prin el și prin suferința lui le vorbește tuturor celor ce păcătuiesc la fel cu el. Dumnezeu nu este slugarnic și, dacă i-a nimicit pe cei cu păcate mai puțin grele, cu atât mai mult îi va nimici pe cei care au săvârșit păcate foarte grave.

26. Dumnezeu Însuși veghează la creșterea copiilor. De aceea a așezat o asemenea atracție firească în părinți pentru copiii lor - pentru ca părinții să simtă o nestăvilită nevoie de a purta grijă de fiii lor. Pe lângă acestea, a creat și legile pri-vitoare la îngrijirea lor și, rânduiind sărbătorile, ne-a poruncit să le explicăm însemnătatea lor. El a adunat însemnătatea Paștilor [evreiești] în această învățătură: „În ziua aceea să spui fiului tău și să zici: Acestea sunt pentru cele ce a făcut Domnul cu mine, când am ieșit din Egipt.” (Ieșirea 13, 8). La fel face și în Lege. Căci, vorbind despre cel întâi-născut, El zice iarăși: „Când însă te va întreba după aceea fiul tău și va zice: Ce înseamnă aceasta? să-i spui: Cu mână puternică ne-a scos Domnul din pământul Egiptului, din casa robiei [...] De aceea jertfesc eu Domnului pe tot întâi-născutul de parte bărbătească și pe tot întâi-născutul din fiii mei îl răscumpăr.” (Ieșirea 13, 14-15). Prin toate acestea îi poruncește să-și aducă fiii la cunoașterea lui Dumnezeu. Și copiilor le poruncește multe cu privire la cinstirea părinților, răsplătindu-i pe cei ascultători și pedepsindu-i pe cei neascultători, prin aceasta făcându-i mult mai iubiți de părinți.

De fapt, când cineva ne pune stăpânitori peste altul, o dată cu această cinste pune pe umerii noștri și îndatorirea de căpetenie de a ne îngriji de acela, astfel încât numai acest lucru, și nimic altceva, este în stare să ne convingă că soarta acelei persoane se află în mâinile noastre în întregime și că el [cel ce ne-a încredințat-o] nu va îndrăzni nici măcar să-l vatame în vreun fel pe cel aflat în stăpânirea noastră. Când și el se mânie și se nemulțumește de noi, chiar mai mult decât cei cu pricina, pentru că am nesocotit răspunderea ce o aveam, și se transformă într-un neînduplecat împărțitor al pedepselor, ne îndeamnă și mai mult să ne ducem la bun sfârșit obligația. Așa a făcut și Dumnezeu. La acestea două a mai adăugat o a treia îndatorire firească, aceasta fiind, dacă vreți, cea dintâi, de fapt. Adică a făcut în așa fel încât părinții, poruncindu-li-se să se îngrijească de educația copiilor, să nu nesocotească această poruncă de care Dumnezeu i-a legat prin legăturile firii. Dumnezeu a ferit legătura firească de la destrămarea ei de către copii, rânduiind pedepsele Sale și ale părinților, în acest chip, i-a așezat pe copii în ascultarea părinților și aces-tora le-a sădit în suflet dragostea pentru copiii lor. Mai este însă și un al patrulea fel prin care Dumnezeu ne-a legat cu legătură strânsă și tare de ei. Nu numai că pedepsește copiii care le fac rău părinților, dar îi și răsplătește pe cei buni; face întocmai și cu părinții, abătând pedepse strașnice peste cei ce-și neglijează odraslele și încărcându-i cu cinste și laude pe cei ce îi cresc întru virtute. Așa a făcut pedepsindu-l pe bă-trânul (Eli), cu toate că era vrednic de laudă în celelalte pri-vințe, sau răsplătindu-l pe patriarhul Avraam pentru grija sa față de copii, cu mult mai mult decât pentru alte virtuți.. Deoarece, vorbind despre nenumăratele și marile daruri făgăduite lui Avraam, Dumnezeu arată foarte lămurit această virtute ca fiind pricina unei asemenea făgăduințe: „Că l-am ales, ca să învețe pe fiii și casa sa după sine să umble în ca-lea Domnului și să facă judecată și dreptate.” (Facerea 18, 19).

27. V-am spus acestea ca să știți că Dumnezeu nu Se va milostivi de cei care au fost nepăsători față de aceia pe care El însuși îi ocrotește cu atâta grijă. Pentru că este imposibil ca unul și același Dumnezeu să facă atât de multe pentru mântuirea acestora și totuși să nu schițeze nici un gest când proprii lui părinți îi desconsideră. Nu îi va trece cu vederea, ci dimpotrivă, își va arăta mânia și supărarea într-un chip cu mult mai înfricoșător, așa cum se și întâmplă de fapt. De aceea fericitul Pavel se străduiește neconținut să ne convingă, zicându-ne: „Și voi, părinților,... creșteți-i întru învățătura și certarea Domnului.” (Efeseni 6, 4). Dacă noi (îndrumătorii duhovnicești) avem datoria să priveghem neîncetat pentru sufletele lor, ca unii ce au „să dea de ele seamă” (Evrei 13, 17), cu atât mai mult tatăl, care l-a născut pe fiul său, l-a crescut și trăiește mereu lângă el (este obligat să o facă). Pentru că așa cum nu poate găsi vreo scuză pentru păcatele sale, tot așa nu poate nici pentru faptele cele rele ale copilului său. Și fericitul Pavel mărturisește același lucru. Descriind cum ar trebui să fie cei care au fost puși mai mari peste alții, mai întâi de toate el cere să aibă grijă față de copii, astfel încât să nu avem nici o scuză pentru neascultarea copiilor noștri (I Timotei 3, 4, 5). Este într-un to-tul drept să fie așa! Dacă răul din om ar fi de la fire, atunci toți ar avea dreptul să se dezvinovătească; însă din moment ce săvârșim cele necuviincioase sau cele drepte cu bunăștiință, ce justificare întemeiată mai poate aduce acela care i-a îngăduit fiului său, pe care-l iubește mai mult decât orice, să se complacă în fărâdelege și necinste? Că n-a vrut să-l facă cinstit? Dar nici un tată nu va putea să spună așa ceva: firea însăși îl îndeamnă neconținut spre așa ceva. Sau că nu a putut? Nici asta nu se poate spune; fiindcă totul - faptul de a-l fi avut în ocrotire din cea mai fragedă vârstă, de a-i fi fost primul și singurul paznic, de a-l fi avut mereu în preajmă este extrem de prielnic unei educații ușoare și temeinice, în-seamnă că neascultarea copiilor nu se datorează decât alipirii nesăbuite a părinților de cele lumești. Dând atenție numai grijilor pământești și nemaisocotind altceva ca vrednic de luat în seamă, au ajuns inevitabil să nu se îngrijească de sufletele copiilor. Voi zice despre asemenea părinți (și să nu socotească cineva că sunt cuvinte spuse la mânie) că sunt mai răi decât pruncuigașii. Aceștia din urmă despart doar trupul de suflet, pe când cei dintâi le aruncă pe amândouă în focul gheenei. Moartea, după legile firești, este de neînlăturat, dar cea de-a doua soartă ar fi putut fi evitată, de nu ar fi pricinuit-o nepăsarea părinților. Moartea trupească este înlăturată într-o clipeală de ochi prin înviere, însă sufletul pierdut nici nu poate nădăjdui să aibă vreo plată; el nu se bucură de înviere, ci va trebui să sufere chinurile veșnice. Prin urmare nu i-am numit în chip neîntemeiat pe acei părinți mai răi decât pruncuigașii. Este mare cruzime să ascuți sabia, să o iei în mâna dreaptă și să o împlânți în inima copilului, dar nemăsurat mai mare este cruzimea de a nimici și strica un suflet, pentru că nu există nimic mai de preț decât sufletul.

28. Dacă răul ar fi doar lipsă de bună povățuire din partea părinților, poate n-ar fi așa de mare. Însă voi, părinților, sădiți în copiii voștri tocmai cele potrivnice, într-adevăr, stând să ascultă pe părinții care își conving feciorii să studieze științele, auzi mereu aceleași cuvinte: „Cutare, spun ei, se trage dintr-o familie umilă și săracă și uite, și-a dezvoltat o vorbire plină de elocință, a dobândit o poziție foarte înaltă, a agonisit o moșie întinsă, și-a luat o nevastă bogată, și-a construit o casă nemaipomenită și a ajuns să fie faimos și temut de toți”. Altul zice: „Cutare a învățat latina, s-a remarcat la curtea împărătească și are foarte multă influență acolo”. Al-tul îi dă drept exemplu pe altcineva și totîi vorbesc

doar de cei care sunt slăviți pe pământ, însă nimeni nu pomenește de cei care sunt slăviți în ceruri; și chiar de-ar face-o cineva, el va fi privit ca unul ce strică rânduiala lucrurilor. Astfel, când le veți insufla acestea copiilor voștri de la o vârstă fragedă, nu veți face decât să așezați în ei temelia tuturor relelor, aruncând în ei sămânța celor mai cumplite două patimi - iu-birea de arginți și încă și mai vrednică de osândă slava de-șartă. Oricare din aceste patimi poate năruia de una singură toată rânduiala lăuntrică a copilului; însă când se înrădăci-nează amândouă odată în sufletul cel tânăr, atunci, ca două uragane pustiitoare, nimicesc tot binele și lasă în urmă atâta praf, spini și nisip, încât sufletul se face sterp și neputincios de a mai lucra binele. Cum vă mai puteți închipui oare că fiul vostru poate scăpa din lațurile diavolului, câtă vreme este neîncercat - trăind în Egipt, adică printre cetele diavolești, neauzind vreun cuvânt ziditor de la cineva, și văzând că toată lumea și îndeosebi părinții și educatorii lui îl tot împing spre cele contrare? Cum ar putea să reușească? Prin muștrările voastre? Dar voi îi sugerați tocmai contrariul și, neîngăduindu-i să cugete nici măcar în somn la filosofia cea adevărată, dimpotrivă, îl încărcăți cu viața aceasta vremelnică și cu grijile, ajutându-l de fapt să se înece. Sau se va în-tâmpla de la sine? Nici vorbă; tânărul nu are în sine puterea de a se desăvârși în lucrarea virtuților și, chiar dacă s-a zămislit ceva bun în el, acest puțin bine e mult mai probabil că va pieri decât să se întărească prin potopul cuvintelor voas-tre. Fiindcă așa cum trupul nu poate trăi mult dacă i se dă hrană dăunătoare, tot astfel și sufletul, hrănit cu asemenea sugestii, nu poate cugeta la ceva mare și bun; nu, tulburat și slăbit ca de o infecție, el se va prăbuși în cele din urmă în gheenă și va pieri.

29. Pentru că voi, ca și cum v-ați distruge în mod inten-ționat copiii, le porunciți să săvârșească tocmai acele fapte care le fac imposibilă mântuirea. Ascultați mai întâi (ce stă scris). „Vai vouă, s-a zis, celor ce astăzi râdeți” (Luca 6, 25), însă voi le dați copiilor voștri multe pricini de răs. „Vai vouă, bogaților” (Luca 6, 24), dar grija voastră cea mai mare e să devină bogați. „Vai vouă, când toți oamenii vă vor vorbi de bine” (Luca 6, 26), însă cel mai adesea vă petreceți viața cău-tând a dobândi slava oamenilor. Și iarăși, oricine se mânia pe fratele său și-l face nebun „vrednic va fi de gheena focului” (Matei 5, 22), dar voi socotiți pe cel ce rabdă în tăcere toate insultele celorlalți a fi slab și laș. Hristos ne poruncește să ne ferim de bătaii și de certuri, însă voi le dați copiilor voștri chiar aceste îndeletniciri nelegiuite. El a poruncit să scoatem ochiul ce ne smintește și să-l aruncăm de la noi (Matei 5, 29), dar voi vă împrieteniți dinadins cu cei care vă pot da bani, chiar dacă sunt cei mai mari destrăbălați. El a poruncit să nu fie lăsată femeia, în afară de pricină de desfrânare (Matei 5, 32), dar când vedeți că mai puteți căpăta din asta niște bani, le potriviți pe toate în așa fel încât să se nesoco-tească această poruncă. El a interzis cu desăvârșire jurămin-tele (Matei 5, 34), iar pe voi vă pufnește râsul când vedeți că această opreliște este respectată. „Cel ce își iubește sufletul lui, spune Mântuitorul, îl va pierde” (Ioan 12, 25), însă voi faceți tot ce vă stă în puteri pentru a-i crește pe copii în această iubire. Zice El: „Iar de nu veți ierta oamenilor greșalele lor, nici Tatăl vostru nu vă va ierta greșalele voastre” (Matei 6, 15), însă voi îi umpleți de muștrări pe co-piii voștri când nu vor să se răzbune pe cei ce le-au făcut rău și vă siliți să ațâțați în ei pofta răzbunării. Hristos a spus că tot ce este făcut din slavă deșartă - fie post, fie rugăciune, fie milostenie - este zadarnic (vezi Matei 6, 1), iar voi vă dați toată osteneală ca ei să primească laude. Și de ce să mai con-tinuăm? Dacă toate aceste păcate sunt în stare fiecare - da-rămite laolaltă - să ne agonisească o mie de gheene și dacă voi, adunându-le

pe toate la un loc și aruncându-le ca pe o povară uriașă în spinarea copiilor voștri, îi trimiteți cu ea în iezerul de foc; cum pot oare să se mântuiască, cărând cu ei atâta materie pentru foc?

30. Nu vă ajunge răul pe care îl faceți, prin aceea că îi împingeți pe copii să facă lucrurile potrivnice poruncilor lui Hristos, dar le mai și spoiți pe acelea cu nume ale unor activități folositoare. Mersul regulat la cursele de cai și la teatre voi îl numiți „viață de societate”, stăpânirea bogățiilor - „libertate”, îndrăzneala - „sinceritate”, risipa - „filantropie”, viclenia - „bărbăție”. Și, ca și cum înșelăciunea n-ar fi destul de mare, le dați virtuților nume respingătoare: modestia este „lipsă de educație”, blândețea este „lașitate”, cinstea este „slăbiciune”, smerenia este „slugărnicie”, nemânieră este „neputință”. Vă purtați ca și când v-ar fi teamă că odrasla ar putea auzi adevăratele nume ale acestor virtuți și vicii și ar fugi de păcate ca de foc. Pentru că a le spune acestor patimi pe adevăratul lor nume insuflă nu puțină scârbă față de ele. Eu știu pe mulți care s-au dezmeticit în acest fel și, auzind aceste nume supărătoare, și-au smerit mult felul de viață, în-să voi i-ați văduvit pe copiii voștri de aceste mijloace de îndreptare. Și cel mai rău dintre toate este că îi îndemnați să lucreze fărădelegile nu numai prin cuvântul, ci și prin faptele voastre - vă construiți case arătoase, cumpărați pământuri scumpe, le înconjurați cu tot fastul și luxul și prin toate acestea, ca printr-un nor hidos, le întunecați sufletele. Cum să mă convingeți că ei se pot mântui, când eu văd că voi îi îmboldiți tocmai spre acele lucruri pe care Hristos le-a arătat ca ducând în mod sigur la pieire; când văd că le disprețuiți sufletele, socotindu-le ceva neînsemnat, și vă îngrijiți de lux și desfătare, ca și când ar fi cu adevărat necesare și importante? Faceți totul pentru a-i procura fiului vostru un slujitor, un cal și hainele cele mai bune; dar nu vreți nici măcar o clipă să chibzuiți cum ați putea să-i faceți sufletul bun. Nu, după ce v-ați risipit în griji pentru niște pietre și niște pomi, nu mai aveți nici cea mai mică putere de a vă îngriji de suflet. Nu precupețiți nici un efort pentru a ști că aveți o statuie frumoasă și un acoperiș de aur deasupra casei, dar nu vă îngrijiți câtuși de puțin ca cea mai scumpă dintre toate sculpturile - sufletul - să fie de aur.

31. Mai mult decât atât, dorind ca odraslele noastre să dobândească știința, nu numai că îndepărtăm toate învățăturile contradictorii, ci le și asigurăm toate cele de trebuință pentru a sprijini învățarea: le băgăm pe gât profesori și dascăli, le dăm sprijin financiar, îi scutim de orice alte treburi; și răcnind la ei mai tare decât antrenorii la Jocurile Olimpice, le tot repetăm că neînvățarea duce la sărăcie, pe când studiul cu hărnicie aduce bogăția. Prin noi înșine și prin alții facem și spunem orice e necesar pentru a le înlesni terminarea studiilor; și în ciuda tuturor acestora nu avem parte întotdeauna de izbândă. Și ce, gândim noi, împiedică asta cumva să vină de la sine deprinderile cele cuviincioase și purtarea cea cu bună rânduială adică, fără a ține cont de nenumăratele piedici? Ce poate fi mai rău decât această nebunie - să irosești atât de mult timp și energie cu ceea ce este ușor de săvârșit, de parcă ar fi imposibil să izbândim altfel, în vreme ce acelea care sunt infinit mai greu de dobândit să ni se pară atât de deșarte și de lipsite de importanță, încât să ne închipuim că ni se vor dăruia de-a gata chiar și în timp ce dormim? Pentru că deprinderea sufletului cu viața și faptele evlaviei este de nenumărate ori mai grea decât a studia științele și într-atât de dificilă de împlinit încât e cu neputință a spune; este deosebirea dintre faptă și cuvânt.

32. „Însă de ce” - ziceți voi - „au copiii noștri trebuință de o asemenea înțelepciune și îngădire a purtării?” Tocmai acesta este lucrul acela ce pricinuieste atâta pagubă nemăsurată - că o chestiune atât de însemnată și izvorul întregii noastre vieți este privit ca ceva de prisos și extravagant. Dacă l-ați vedea pe fiul vostru că este bolnav cu trupul, nu l-ar înțreba nimeni de ce are nevoie de o sănătate de fier. Dimpotrivă, ați întreprinde toate măsurile ca să-i redați trupului starea cea bună, astfel încât boala să nu se mai întoarcă, însă atunci când copiii sunt bolnavi sufletește, părinții declară că nu-i nevoie de nici un tratament; și după ce-au rostit așa ceva, mai au obrazul să se cheme părinți! „Ce?” ziceți voi; „Să ne îngrijim numai de înțelepciune și să lăsăm pe toate celelalte lumești să se năruiască?” Nu, iubiților, nu dragostea de înțelepciune, ci lipsa ei face să se năruiască și să piară totul. Pentru că cine, spuneți-mi, sunt aceia care năruiesc ordinea de față a lucrurilor - cei care trăiesc în înfrânare și simplitate sau cei care ticluiesc noi și nelegiuite chipuri pentru a se desfăta? Cei care încearcă neconștient să înhațe lucrurile altora sau cei care se mulțumesc cu ceea ce au? Cei care-și iubesc semenii, care sunt blânzi și nu umblă după cinste sau cei care pretind cu orice preț a fi cinstiți de frații lor, care le fac tot felul de neplăceri celor ce nu se ridică în picioare când intră ei, celor ce nu îi salută mai întâi, celor ce nu fac plecăciune înaintea lor sau celor ce îi contrazic? Cei care iubesc supunerea sau cei care aleargă după putere și după ranguri cu influență, pentru a căror dobândire sunt în stare să facă și să rabde orice? Cei ce se socotesc mai deștepți decât toți ceilalți și de aceea au impresia că sunt slobozi să spună și să facă orice sau cei care se socotesc a fi nevrednici de vreo cinste și prin aceasta își îmblânzesc pornirile cele neraționale ale voii de sine? Aceia care le întrețin pe desfrânate și întinează patul căsniciei altora sau cei care se înfrânează chiar și cu soțiile lor? Și oare în societatea omenească nu sunt la loc de frunte cei care sunt asemenea tumorilor pe trup sau a vânturilor răscolitoare deasupra mărilor și care prin nepăsarea lor îi înecă până și pe cei care, lăsați singuri, ar fi izbutit să se salveze? Au oare nu cei care sunt asemenea sfeșnicelor strălucitoare în beznă, chemându-i pe cei naufragiați la izbăvirea și ajutorul lor și luminându-și pe o înălțime făclia înțelepciunii îi îndrumă, pe cei ce tânjesc după așa ceva, la un liman plin de pace și liniște - sunt cei din urmă? Oare nu ceilalți sunt cei care pricinuiesc atâta neorânduială, războaie și bătăi, distrugerea orașelor, luarea de prizonieri și de sclavi, și pierderea libertății, și crime și sumedenie de catastrofe în viață - atât năpastele care sunt pricinuite de oameni semenilor, cât și toate celelalte, rânduite de ceruri: secetă, potopuri, cutremure, inundarea orașelor, foamete, molime și toate cele ce ne sunt trimise de acolo? Ei răstoarnă ordinea socială și nimicesc binele obștesc; aduc nenumărate nenorociri asupra celorlalți, le pun bețe în roate celor ce caută pacea, îi ademenesc cu ea și apoi îi sfășie din toate părțile. Tribunalele și legile, sentințele și feluritele pedepse au fost create pentru acest soi de oameni.

33. Dacă am dori să ne educăm copiii din fragedă pruncie și să-i încredințăm celor care doresc să-i educe, de bună seamă că fiii noștri ar fi în stare să stea în linia întâi a luptei; pentru că Dumnezeu nu disprețuiește nicidecum o asemenea râvnă și bunăvoință, ci pune mâna să desăvârșească opera. Când se pogoară la lucru mâna Lui, este de neconceput să dăm greș, sau, mai bine zis, este cu neputință ca opera să nu atingă cel mai înalt nivel de măiestrie și de strălucire, însă numai dacă noi am împlinit tot ceea ce a depins de noi. Dacă femeile au reușit să primească îndurarea lui Dumnezeu și ajutorul Lui în a crește copii, atunci cu mult mai mult am reuși noi, dacă ne-am da silința. Pentru a nu ne

întinde prea mult cu această omilie, voi omite toate celelalte femei și voi aminti doar una, deși aș fi putut să vă dau mai multe exemple.

Era o evreică pe nume Ana. Această Ana dăduse naștere unui fiu și nu mai nădăjduia la un al doilea, pentru că, din pricina sterpiciunii ei, și cel dintâi fusese zămislit cu mare greutate, după multe lacrimi vărsate. Deși rivalele ei deseori o muștrău din cauza sterpiciunii ei, ea n-a făcut cum faceți voi, ci, dobândind copilul, l-a ținut cu sine doar atâta vreme cât a avut nevoie să-l alăpteze. De îndată ce l-a înțărcat, l-a luat și l-a închinat lui Dumnezeu, fără a-i cere să se întoarcă vreodată la casa părintească, ci lăsându-l să trăiască pentru totdeauna în templul lui Dumnezeu. Iar atunci când, încercând-o simțămintele firești ale oricărei mame, o cuprindea dorul să-l vadă, nu-l chema la sine, ci venea împreună cu tatăl său, purtându-se cu el cu multă luare-aminte, ca și cu o jertfă hărăzită lui Dumnezeu. Iată de ce acest băiat a crescut atât de viteaz și de mărit, încât, atunci când Dumnezeu, întorcându-și fața de la poporul iudeu pentru fărădelegile lui strigătoare la cer, n-a mai rostit nici o proorocie și n-a mai trimis nici o vedenie, acest băiat a atras iar îndurarea lui Dumnezeu prin virtuțile lui și l-a implorat să le dăruiască evreilor ceea ce avuseseră - să reînnoade șirul proorociilor care fusese întrerupt. Și aceasta a făcut-o nu fiind om în toată firea, ci copilându. „În zilele acelea cuvântul Domnului era rar, zice Scriptura, și nici vedeniile nu erau dese” (I Regi 3, 1); în vremea aceasta, Dumnezeu adeseori descoperea voia Sa lui Samuel.

Iată cât de încărcat de binefaceri este a da tot ceea ce am dobândit lui Dumnezeu și să renunțăm nu numai la bani și la obiecte, ci chiar și la copiii noștri. Căci dacă aceasta ni s-a poruncit despre suflet (vezi Matei 10, 37), cu cât mai mult nu privește ea celelalte lucruri? Patriarhul Avraam a făcut și el la fel sau, mai precis, a făcut cu mult mai mult și de aceea s-a învrednicit de a avea un fiu înconjurat de atâta slavă. Cu cât am încredințat mai mult pe copiii noștri lui Dumnezeu, cu atât sunt ei mai aproape de noi. Deoarece El îi va păstra mult mai bine decât noi și asta pentru că El îi iubește mai mult. N-ai văzut cum se întâmplă în casele bogătaşilor? Acolo servitorii de obârșie umilă, care trăiesc alături de tații lor nu sunt atât de respectați și de influenți cum sunt cei pe care stăpânul i-a luat de lângă părinții lor, i-a pus direct în slujba lui și i-a făcut paznici ai averilor bucurându-se de multă bunăvoință și libertate din partea lui. Dacă oamenii sunt atât de binevoitori și de îngăduitori cu slujitorii lor, cu atât mai mult va fi Bunătatea cea nesfârșită, adică Dumnezeu.

34. Să le îngăduim copiilor să-I slujească lui Dumnezeu, nu doar aducându-i la templu, precum Samuel, ci ducându-i în împărăția cerurilor pentru a sluji împreună cu îngerii și arhanghelii. Pentru că oricine poate vedea că cel ce se afierosește pe sine iubirii de înțelepciune va fi cu adevărat împreună-slujitor cu îngerii. Mai mult, asemenea copii vor căpăta multă îndrăzneală de la Dumnezeu, atât pentru ei cât și pentru noi. Întrucât, așa cum unii copii primesc ajutor de la Dumnezeu de dragul părinților, cu atât mai mult este posibil să primească părinții ajutorul dumnezeiesc de dragul copiilor lor; pentru că în primul caz dreptul de a fi ajutați vine de la fire, iar în al doilea vine de la creștere, care este cu mult mai importantă decât firea.

Pentru amândouă voi aduce dovezi din dumnezeiasca Scriptură, Iezechia, un rege plin de virtuți și temător de Dumnezeu, dar lipsit de îndrăzneală pe potrive faptelor lui, pentru a face față primejdiei mari ce îl păștea, a fost izbăvit de Dumnezeu pentru virtuțile tatălui său, așa cum a mărturisit Dumnezeu: „Căci Eu voi păzi cetatea aceasta, ca să o izbăvesc pentru Mine și pentru David, robul Meu” (IV Regi 19, 34). În Epistola sa către Timotei, Pavel zice despre părinți: „ea (femeia) se va mântui prin naștere de fii, dacă va stăruia, cu înțelepciune, în credință, în iubire și în sfințenie” (I Timotei 2, 15). Scriptura îl laudă pe Iov pentru că „era fără prihană și drept; se temea de Dumnezeu și se ferea de ce este rău” (Iov 1, 1) și pentru că se îngrijea de copii (Iov 1, 5). Și dacă această purtare de grijă nu se manifesta prin strângerea de bogății pentru ei sau prin încercările de a-i face faimă și plini de slavă, atunci prin ce? Ascultați ce spune Scriptura: „Și apoi, când se isprăveau zilele petrecerii lor, Iov chema și sfințea pe feciorii săi și se scula dimineață și aducea arderi de tot, după numărul lor al tuturor, căci Iov zicea: «Se poate ca feciorii mei să fi păcătuit și să fi cugetat cu păcat împotriva lui Dumnezeu». Și așa făcea Iov mereu.” (Iov 1, 5). Dar noi ce scuză vom avea dacă umblăm cu atâta nepăsare? Pentru că dacă aceia care au viețuit mai înainte de vremea legii și a harului și care n-au primit nici o sfătuire despre cum să-și crească copiii au purtat atâta grijă pentru copiii lor încât tremurau cu gândul la păcatele lor tănuite -cine ne va da dreptate nouă, celor care trăim în vremea harului, care avem atât de mulți povățuitori, atâtea pilde și sfaturi, dar care nu numai că nu ne cutremurăm la gândul păcatelor ascunse, ci și pe cele vădite le privim cu îngăduință; și, pe deasupra, îi și izgonim pe aceia care nu le privesc cu aiași ochi? Și Avraam, cum am zis mai înainte, s-a luptat pentru această virtute mai mult decât pentru toate celelalte pe care le avea.

35. Așadar, având atâtea exemple, să-I pregătim slujitori și robi cucernici lui Dumnezeu. Și dacă aceia care pregătesc vajnici luptători pentru orașe sau războinici pentru rege se învrednicesc de mare cinste, atunci ce bunătăți ni se vor dăruia nouă, care vom modela asemenea oameni mari și bravi, sau mai degrabă îngeri? Vom face totul pentru a-i îmbogăți cu bunătățile cele nepieritoare ale evlaviei, care ne însoțesc și după moarte și care ne sunt de mare folos, aici și dincolo (în cealaltă lume). Averile pământești nu trec, împreună cu cei ce le-au strâns, în veșnicie, ci se pot risipi aici, de cele mai multe ori ducându-l la pierzanie și pe stăpânul lor. Însă comorile bunătății sunt nestricăcioase și în viața vremelnică și în cea veșnică și cei ce și le-au agonisit nu poartă grijă că le-ar putea fi furate. Cu adevărat așa stau lucrurile: acela care iubește mai mult cele pământești decât cele duhovnicești nu va avea parte nici de unele; pe când acela care năzuiește spre cele duhovnicești și cerești se va bucura poate și de cele pământești. Nu spun de la mine cuvintele acestea, ci Domnul Însuși a făgăduit să ne dăruiască aceste bunătăți: Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, zice El, și toate acestea se vor adăuga vouă (Matei 6, 33). Ce se poate asemăna cu această bunătate? Îngrijiți-vă, zice El, de cele duhovnicești și lăsați orice altceva în grija Mea. Un tată iubitor ia asupra-și toate grijile gospodăriei, supravegherea servitorilor și toate celelalte, însă îl sfătuiește pe fiul său să se îndeletnicească cu iubirea de înțelepciune. Așa face și Dumnezeu. Să-L ascultăm și să purcedem a căuta împărăția lui Dumnezeu; făcând așa, vom vedea pretutindeni copii evlavioși, iar noi vom căpăta slava împreună cu ei și ne vom bucura și de bunătățile de față. Trebuie doar să iubiți lucrurile cerești ce vor să vină. Dacă sunteți ascultători, veți primi mare plată; însă dacă sunteți încăpățânați și neascultători veți suferi pedepse

cumplite. Pentru că nu ne putem îndreptăți zicând: „Nimeni nu ne-a învățat asta”.⁷⁹ (Nota⁷⁹: Paragrafele următoare au fost luate din Omilia a IX-a la „Epistola I către Timotei” a Sfântului Apostol Pavel, „Povățuiri date părinților pentru creșterea copiilor”, în „Comentariile sau Explicarea epistolelor pastorale: I și II Timotei, epistola către Tit și cea către Filimon” a celui între sfinți Părintelui nostru Ioan Hrisostom, Arhiepiscopul Constantinopolei, traducere din limba elină de Arhiereul Theodosie A. Ploșteanu, București, 1911, p. 79-81)

36. Tinerețea este sălbatică, având nevoie de mulți suptaveghetori, dascăli, pedagogi, îngrijitori și educatori. Doar făcând eforturi uriașe ea poate fi stăpânită. Tinerețea este asemenea unui armăsar sălbatic, unei fiare neîmblânzite; dacă de la început și din cea mai fragedă vârstă a copilăriei îi vom pune stavilă de nădejde, după aceea nu vom mai avea nevoie de multă osteneală; dimpotrivă, obișnuința va lucra ca o lege. Să nu-i lăsăm să facă ceva din cele plăcute și vătămătoare și nici să le facem totdeauna pe plac pe motiv că sunt copii, fiindcă abuzul de acestea este vătămător mai mult decât orice tânărului. Ci mai cu seamă să-i ținem în întreaga înțelepciune și cumpătate. Pe lângă aceasta ne trebuie multe lupte și mare băgare de seamă. Să le dăm soții de timpuriu, așa încât trupurile lor să fie curate și neatinsă când vor primi Calea mântuirii pe mireasă. Iubirea aceasta e cea mai fierbinte. Cel ce a fost înțelept și cumpătat și înainte de nuntă cu atât mai mult va fi și după nuntă, pe când cel ce s-a deprins a curvi mai înainte de nuntă, va face aceasta și după nuntă. Căci stă scris în Scripturi: „Pentru desfrânat toată pâinea este dulce” (Înțelepciunea lui Sirah 23, 23). De aceea se pun cununi pe capul mirilor ca un simbol al biruinței, că ei fiind neînvinși, se apropie în acest fel de patul de nuntă și că n-au fost biruiți de plăceri. Dar dacă este rob de plăcere, dându-se pe sine desfrânatelor, de ce la urmă mai are pe cap cunună, când el a fost învins? Să le insuflăm aceasta, sfătuindu-i și amenințându-i în felurite chipuri.

37. Mare comoară avem noi în copiii noștri. Să ne îngrijim deci de dânșii și să fim cu toată luarea-aminte, ca nu cumva vicleanul diavol să ni-i răpească. Acum, însă, pe toate le facem împotrivă. Pentru a putea avea o țarină bună și mănoasă, toate le facem: o încredințăm unor paznici de bună credință și căutăm a avea îngrijitori de măgari cât mai pricepuți. Însă tocmai ceea ce este mai de preț pentru noi, adică să ne îngrijim a încredința copilul nostru unuia care ar putea să-i păstreze neatinsă întreaga lui înțelepciune, la aceasta nu ne gândim, deși aceasta este proprietatea noastră cea mai de preț și celelalte printr-înșă vin. Ne îngrijim de averile pe care le vom da și nu ne îngrijim de dânșii. Să vezi câtă lipsă de judecată a pus stăpânire pe noi! Mai întâi educă sufletul copilului și la urmă vor veni și acelea; iar dacă acest bun nu este, nici un folos nu va trage el de pe urma averilor - pe când dacă va câștiga acest bun, nici o vătămare nu va avea de la sărăcie. Voiești să-l faci bogat? Învăță-l să fie bun. Copii-lor care nu sunt bine crescuți le este mai bună sărăcia decât bogăția. Sărăcia ține pe cineva în virtute chiar și fără voia lui, pe când bogăția nici pe cel ce voiește nu-l lasă a fi înțelept, ci îl ademenește în mii de rele.

38. Voi, mamelor, îngrijiți-vă de fetele voastre - căci este ușoară pentru voi o astfel de îngrijire. Luați seama bine să se deprindă să stea în casă. Mai cu seamă învățați-le să fie evlavioase, modeste, să disprețuiască averile, să fie simple și fără pretenții la

îmbrăcămintele. Și în felul acesta dați-le în căsătorie. Crescându-le pe ele așa, nu numai pe ele, ci și pe bărbatul pe care îl vor avea l-ați mântuit; și nu numai pe bărbat, ci și pe copii, și nu numai pe copii, ci și pe nepoți. Dacă rădăcina este bună, ramurile se vor răspândi în chip armonios, iar pentru toate acestea veți primi plată. Așadar, să facem toate ca și cum n-am avea în grijă numai un suflet, ci prin el să folosim pe multe altele. Fiicele tale să iasă la căsătorie din casa părintească precum iese un luptător din locul de antrenament, având cunoașterea amănunțită a întregii științe, ca și un aluat care trebuie să dospească întreaga plămadă și să o prefacă în pâine bună.

39. Și iarăși, băieții să fie atât de modești încât să fie recunoscuți după feciorie și bunele deprinderi și să aibă laudă și de la oameni, și de la Dumnezeu. Să se învețe a-și stăpâni pântecul, a fugi de lux, a fi economi, iubitori; să se învețe a se supune stăpânirilor. Pentru că în acest fel vor putea pricinui și părinților multă plată și toate vor fi atunci spre slava lui Dumnezeu și spre a noastră mântuire în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia fie slava, puterea și închinăciunea, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.